

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX.A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946: 81
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1945 ÅRS UNIVERSITETSBEREDNING

II.

AKADEMISKA LÄRARBEFATTNINGAR SAMT ANSLAG TILL DEN VETENSKAPLIGA UTBILDNINGEN M. M.

STOCKHOLM
1946

Statens offentliga utredningar 1946

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. Norstedt. 167 s. **K.**
2. Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetsminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. Av C. Gyllenswärd. Beckman. 115 s. **S.**
3. Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m. Hæggström. 99 s. **Jo.**
4. Betänkande med förslag angående uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. V. Petterson. 59 s. **Fö.**
5. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. V. Petterson. 351 s. **S.**
6. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. Bilagor. Beckman. 153 s. **S.**
7. Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. Beckman. 136 s. **Fö.**
8. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. Marcus. 146 s. **Fi.**
9. 1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. Hæggström. 62 s. **E.**
10. Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. Katalog- o. Tidskriftstryck. 217 s. **K.**
11. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. A. Allmän del. Idun. 341 s. **E.**
12. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. Beckman. 216 s. **E.**
13. Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. Marcus. 72 s. **Fi.**
14. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 4. Realskolan. Praktiska linjer. Idun. 193 s. **E.**
15. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. B. Förslag till undervisningsplaner. Idun. 253 s. **E.**
16. Betänkande angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. V. Petterson. 133 s. **Jo.**
17. Den familjevårdande socialpolitiken. Beckman. 132 s. **S.**
18. P M angående utvecklingsplanering på jordbrukets område. Marcus. 252 s. **Jo.**
19. Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. Idun. 92 s. **Fo.**
20. Betänkande angående den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. Idun. 361 s. **S.**
21. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt. 71 s. **Ju.**
22. Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. Marcus. 144 s. **H.**
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag angående moderskapsbidrag. Beckman. 115 s. **S.**
24. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. Katalog- o. Tidskriftstryck. 200 s. **S.**
25. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. Norstedt. 37 s. **Ju.**
26. Betänkande angående tjänstepensionsförsäkringens organisation. Marcus. 71 s. **H.**
27. Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. vij, 378 s. **Fi.**
28. Bilagor till betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 95 s. **Fi.**
29. 1943 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. Marcus. 282 s. 3 bil. **Fi.**
30. Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. Hæggström. 127 s. **E.**
31. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 6. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och undervisning. Idun. 194 s. **E.**
32. Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. Hæggström. 161 s. **E.**
33. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. Norstedt. iv, 150 s. **H.**
34. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 2. Motiv. Norstedt. vj, 441 s. **H.**
35. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. Idun. 476 s. **Fo.**
36. Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande angående flyktingars behandling. Beckman. 500 s. **S.**
37. Socialvårdskommitténs betänkande. 13. Förslag angående folkpensioneringens administrativa handhavande m. m. V. Petterson. 114 s. **S.**
38. Betänkande med förslag rörande officersutbildningen inom armén m. m. Hæggström. xiij, 504 s. **Fö.**
39. Den svenska växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. Idun. 106 s. **Jo.**
40. Betänkande angående hantverkets och småindustriens befrämjande. Marcus. 192 s. **H.**
41. Betänkande med förslag till skogsvårdslag m. m. Marcus. 430 s. **Jo.**
42. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 1. Idun. 282 s. **Jo.**
43. Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. Sv. Tryckeri AB. (2) 105 s. **K.**
44. Sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. V. Petterson. 390 s. **Fi.**
45. Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av ridhästaveln m. m. Norstedt. 94 s. **Fö.**
46. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 2. Idun. 606 s. **Jo.**
47. Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket. Av L. Nanneson. Idun. 84 s. **Jo.**
48. 1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. Marcus. 240 s. **Fi.**
49. Årvdabalksakkunnigas förslag till föräldrabalk. Norstedt. 192 s. **Ju.**
50. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 2. Sv. Tryckeri AB. iv, 216 s. **E.**
51. Sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation. Del 2. Den offentliga arbetsförmedlingens framtida organisation. Motiv och förslag. V. Petterson. 189 s. **Fi.**
52. Socialvårdskommitténs betänkande. 14. Utredning och förslag angående ålderdomshem m. m. Beckman. 88 s. **S.**
53. Betänkande om befolkningspolitikens organisation m. m. Beckman. 70 s. **S.**
54. Utredning angående reglering av den territoriella församlingsindelningen i Stockholm. Av E. Schalling. V. Petterson. 254 s. **E.**
55. Utredning rörande sexualundervisningen i högre skolor jämte förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i högre skolor. Hæggström. 103 s. 4 pl. **E.**
56. 1944 års skattesakkunniga. 2. Betänkande med förslag angående idrottssammanslutningars beskattning för inkomst. V. Petterson. 198 s. **Fi.**
57. Betänkande angående vissa organisations-, utbildnings och tjänstgöringsfrågor vid domstolarna. Norstedt. 330 s. **Ju.**
58. Betänkande rörande utbyggnad av civila flygplatser m. m. Idun. 153 s. 1 karta. **K.**

(Forts. å omslagets 3:e sida)

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946: 81
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1945 ÅRS UNIVERSITETSBEREDNING

II.

AKADEMISKA LÄRARBEFATTNINGAR SAMT ANSLAG TILL DEN VETENSKAPLIGA UTBILDNINGEN M. M.

STOCKHOLM 1946
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[2089 46]

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet 5

Kap. 1. Inledning 7

Kap. 2. Professors undervisningsskyldighet 10

Undervisningens omfattning 10

» fördelning 12

Undervisningsformerna 13

Professorernas forskningstermin 15

Kap. 3. Biträdande lärare 17

Kap. 4. Påbyggnad på forskarstipendierna 28

Kap. 5. De teologiska fakulteterna 32

Religionshistoria 33

Religionspsykologi och religionsfilosofi 37

Exegetik 38

Kyrkohistoria med missionshistoria 38

Kursanslag 40

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsare 40

Kap. 6. De juridiska fakulteterna 41

Nya professurer 44

Docenter och biträdande lärare 51

Propedeutiska kursen och praktiska kursen 54

Kompletterande undervisning i examensämnena 57

Specialkurser 66

Tillfälliga föreläsningsserier m. m. 68

Juridiska seminariet 69

Kap. 7. De filosofiska fakulteterna 70

A. De humanistiska sektionerna 71

Filosofi 71

Psykologi och pedagogik 73

Historia 77

Geografi 80

Litteraturhistoria med poetik 81

Idé- och lärdomshistoria 83

Konsthistoria med konstteori 83

Nordisk och jämförande fornkunskap 86

Klassisk fornkunskap och antikens historia 87

Egyptologi 89

Nordisk och jämförande folklivsforskning 90

Allmän och jämförande etnografi 93

Sid.

Musikhistoria ... 94
Teaterhistoria ... 94
Religionshistoria ... 94
Nordiska språk ... 94
Romanska språk ... 97
Engelska språket ... 100
Tyska språket ... 102
Slaviska språk ... 104
Klassiska språk ... 107
Semitiska språk ... 109
Turkiska språket ... 112
Sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning ... 112
Finsk-ugriska språk ... 114
Fonetik samt röst- och talvård ... 117
Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar ... 120

B. De matematisk-naturvetenskapliga sektionerna ... 120
Astronomi ... 121
Botanik (inkl. växtbiologi) ... 123
Fysik ... 132
Genetik ... 133
Geografi ... 139
Geologi ... 141
Kemi ... 144
Limnologi ... 147
Matematik ... 150
Mekanik och matematisk fysik ... 151
Meteorologi ... 151
Zoologi ... 152
Kursavgifter ... 160
Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar ... 163

Kap. 8. Förslag till befattningar samt anslag m. m. vid universitet och högskolor 164
Teologiska fakulteten ... 164
Juridiska fakulteten ... 165
Filosofiska fakulteten ... 166
A. Humanistiska sektionen ... 166
B. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen ... 170

Kap. 9. Stipendier för högre vetenskapliga studier ... 172

Kap. 10. Doktorsavhandlingar ... 179
Inledande synpunkter ... 179
Historik ... 180
Kritik och reformförslag ... 188
Beredningens förslag ... 190

Kap. 11. Kostnadsberäkningar ... 196

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Genom beslut den 22 juni och den 15 november 1945 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sexton sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag beträffande universitetsorganisationen och därmed sammanhängande frågor. Angående av departementschefen tillkallade sakkunniga och hos de sakkunniga tjänstgörande sekreterare har uppgift lämnats i den skrivelse, med vilken de sakkunniga, som antagit namnet 1945 års universitetsberedning, den 28 december 1945 till departementschefen överlämnat sitt betänkande I. Docentinstitutionen (SOU 1946: 9).

De riktlinjer, som borde vara vägledande för universitetsberedningens arbete, angåvos närmare i ett departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 22 juni 1945, vilket yttrande återfinnes i beredningens nyss omnämnda betänkande.

Beredningen har i enlighet med nämnda riktlinjer fortsatt sitt arbete och får härmed överlämna sitt betänkande II. Akademiska lärarbefattningar samt anslag till den vetenskapliga utbildningen m. m.

Efter tidpunkten för avgivande av beredningens första betänkande har beredningens sammansättning så till vida ändrats att, sedan professorn A. W. K. Tiselius på begäran entledigats från sitt uppdrag, såsom ny ledamot från och med den 11 mars 1946 inträtt amanuensen vid universitetets i Uppsala institution för fysiologisk botanik C. O. W. Rodhe, som från och med den 1 april 1946 jämväl tjänstgjort såsom expert åt beredningen. Därjämte förordnades den 13 juli 1946 såsom ytterligare biträdande sekreterare åt beredningen juris och filosofie kandidaten B. O. Ahlander.

Vid utarbetandet av nu föreliggande betänkande har beredningen biträtts av följande av departementschefen tillkallade experter: professorerna vid universitetet i Uppsala E. A. T. Collinder och H. S. Nyberg, professorn vid Göteborgs högskola J. I. H. Frisk samt docenten vid universitetet i Uppsala O. G. Gjerdman.

Vid behandlingen av vissa frågor har ledamoten av beredningen, riksdagsmannen Hjalmar Svensson i Grönvik icke varit i tillfälle att deltaga i beredningens arbete.

Stockholm den 31 oktober 1946.

GEORG ANDRÉN

IVAR AGGE	GUNNAR ASPELIN	GUNNAR BLIX
GUNNAR GUNNARSSON	ASSAR HADDING	PHILLIPS HULT
TORVALD HÖJER	SVEN KJÖLLERSTRÖM	EINAR LÖFSTEDT
SVEN EM. OHLON	IVAN PAULI	WILHELM RODHE
HJALMAR SVENSSON	KARL WISTRAND	SIGVARD WOLONTIS

/ *Erik Lönnroth.*

Kap. 1. Inledning.

Sedan 1945 års universitetsberedning den 28 december 1945 avgivit betänkande över docentinstitutionen, har den huvudsakligen ägnat sig åt lärarorganisationen vid universitet och högskolor och därmed sammanhängande frågor.

I sitt förra betänkande förklarade beredningen, att den i samband med docentinstitutionen sköt forskningens behov i förgrunden utan att fördenskull anse, att den akademiska undervisningen kunde i minsta mån tillbakasättas. I föreliggande betänkande har undervisningens behov stått som det centrala, men beredningen har samtidigt varit inriktad på att tillgodose forskningens intressen så långt den ansett det behövligt och möjligt. Den har fasthållit den i föregående betänkande hävdade principen, att forskning och undervisning ej böra bedrivas av skilda befattningshavare utan förenas till ömsesidig stimulans. Detta har bestämt dess ställningstaganden vid utformandet av det förslag till befattningstyper och befattningar, som härmed framlägges.

Beredningen har i föregående betänkande framhållit det redan i direktiven påpekade förhållandet, att studentantalets ökning under de senaste årtiondena vid universitet och högskolor, proportionsvis vida starkare än ökningen av antalet universitetslärare, framkallat ett stort behov av nya lärarbefattningar. Enligt beredningens övertygelse kan detta behov tillgodoses blott genom en avsevärd utökning av antalet lärare vid universitet och högskolor. De kostnader detta skulle åsamka statsverket äro ej betydande i jämförelse med de vinster vid utbildningen av akademiker i fråga om studietidens effektivisering och studiernas fördjupande och därmed den höjning av de akademiskt utbildades kompetens, som skulle uppnås. Man får även i detta sammanhang beakta den samhälleliga vinsten av att kvalificerade vetenskapsmäns arbetskraft frigöres för forskning, om undervisningen vid universitet och högskolor fördelas på flera händer än vad som nu är fallet. Enligt beredningens mening innebär det betydande faror för bildningslivet och den vetenskapliga standarden i Sverige, om ej en effektiv förstärkning av de akademiska lärarkrafterna nu kommer till stånd.

Beredningen har därför sett sig föranlåten att pröva professorernas arbetsvillkor och framställa vissa förslag för att möjliggöra lättnader i deras undervisningsbörda i syfte att effektivisera deras forskning och deras vetenskapliga handledning av licentiander och doktorander. Den har även framlagt förslag om vissa typer av biträdande lärarkrafter, vilka skola vara särskilt ägnade att övertaga delar av den akademiska undervisningen. Slutligen har beredningen genomgått behovet av lärarkrafter vid universitet och högskolor ämne för ämne inom de teologiska, juridiska och filosofiska fakulteterna, medan den

ansett prövningen av den medicinska fakultetens behov falla under de medicinska högskolornas organisationskommitté. Till de akademiska lärarkrafterna har beredningen även räknat amanuenserna vid ett flertal vetenskapliga institutioner och föreslagit inrättande av flera amanuensbefattningar. Beredningen är emellertid medveten om att behovet av amanuenser först kan överblickas i samband med planerna för byggande av nya institutioner, vilka planer icke inventerats för teologiska och juridiska fakulteternas samt humanistiska sektionens vidkommande. Förslagen om amanuensbefattningar få därför uppfattas såsom ofullständiga och avsedda att framdeles kompletteras. Med hänsyn till forskningens och forskningsundervisningens behov har beredningen även framlagt förslag om inrättande av vissa befattningar såsom påbyggnad på forskarstipendierna.

Utöver dessa särskilda framställningar vill beredningen framhålla, att universitet och högskolor i hög grad äro betjänta av tillgång till lärarkrafter utöver de ordinarie befattningshavarna vid respektive lärosäten. Dessa utifrån kommande lärarkrafter böra dels vara sådana, som genom erfarenhet av den akademiska utbildningens tillämpning i praktiskt arbete äro särskilt ägnade att orientera de studerande härom, dels vetenskapliga specialister, som ej äro universitetsanställda eller som äro anställda vid annat universitet. I viss utsträckning kan detta behov av gästföreläsningar tillgodoses genom regelbundet utbyte av lärare mellan nordiska universitet av exempelvis sådan omfattning, som kanslern angivit i sitt yttrande den 13 september 1946 över det nordiska utbytet av professorer. Enligt beredningens mening kunde ett sådant utbytessystem med fördel utnyttjas även för de svenska universiteten och högskolorna inbördes; i detta sammanhang kan erinras om de möjligheter för docentstipendiater att med bibehållet stipendium flytta till annat universitet eller högskola inom landet, som beredningen föreslagit i sitt första betänkande. Utbytet torde även kunna inriktas på andra länder än de nordiska. Allt utbyte bör organiseras smidigt, och bland annat bör enligt beredningens uppfattning samtidigt byte av representanter för samma ämne såvitt möjligt undvikas, så att gästande föreläsare i största möjliga utsträckning kunna introduceras i arbetsmiljön av sin ämneskollega på platsen. Beredningen förutser emellertid, att behovet av gästföreläsningar ej kommer att i större utsträckning kunna täckas genom föreläsarutbyte utan att anslag för bekostande av särskilt inbjudna föreläsares undervisning komma att visa sig erforderliga. Storleken av dessa anslag behandlas i samband med varje särskild fakultet och sektion. Beredningen förutsätter, att vid utnyttjande av dessa anslag största möjliga samarbete mellan fakulteter och sektioner vid de olika lärosätena i landet skall äga rum, så att vid inbjudan av utländska föreläsare dessa kunna tagas i anspråk vid flera universitet och högskolor.

Särskilda anslag komma även att av beredningen föreslås för täckande av kostnaderna för de kurser, som äro erforderliga utöver de akademiska lärarnas ordinarie undervisning. Det är enligt beredningens uppfattning principiellt oriktigt att behövlig akademisk undervisning bekostas genom avgifter från

studenterna. Följaktligen anger beredningen i samband med varje särskild fakultet eller sektion, i vissa fall i samband med varje särskilt ämne, ett belopp, som enligt dess mening är tillräckligt för att bekosta denna undervisning; skrivkurserna i vissa språkämnen behandlas dock i kapitlet Biträdande lärare i samband med de utländska språklektorernas tjänstgöringsförhållanden. Arvodena för kursföreläsningarna torde lämpligen böra bestämmas av vederbörande akademiska myndigheter inom ramen för de anslag, som stå till fakultetens, sektionens eller ämnets förfogande.

Från representanter för flera akademiska läroämnen har till beredningen behov anmälts av anslag till exkursioner, arkivresor, dialektuppteckningar och andra resor i forsknings- och studiesyfte. Från Uppsala universitet har i årets petita begärts 18 800 kronor och från Lunds universitet 15 000 kronor för resebidrag i samband med exkursioner. Beredningen kommer att framdeles upptaga dessa frågor till granskning och vill tills vidare blott hänvisa till möjligheten att för dessa ändamål i varje särskilt fall ansöka om anslag hos Kungl. Maj:t ur extra utgiftsanslaget under åttonde huvudtiteln, vilket anslag beredningen föreslår ökat med 25 000 kronor.

Beredningen kommer att i föreliggande betänkande framlägga förslag om anslag till stipendier för högre vetenskapliga studier samt till tryckning av doktorsavhandlingar. Dessa förslag åsyfta att göra urvalet av vetenskapliga forskare till ett verkligt begåvningsurval, oberoende av privatekonomiska resurser, och höra därför naturligt samman med forskningens och den akademiska undervisningens personalfrågor.

Vid inventeringen av de akademiska lärosätenas behov av lärarkrafter har beredningen ej inskränkt sig till statsuniversiteten utan även medtagit Stockholms och Göteborgs högskolor, trots att pågående undersökningar om dessa högskolors ställning till staten ännu ej avslutats. Beredningen har funnit det omöjligt att bedöma behovet av lärarbefattningar vid universiteten utan att samtidigt räkna med högskolorna. Den har även ansett det angeläget att med största skyndsamhet utreda högskolornas behov, då dessa på grund av prisstegring och räntefall finna sina fonder synnerligen otillräckliga och följaktligen befinna sig i ett svårt ekonomiskt läge. Beredningen utgår från att statsmakterna i viss utsträckning bli tvungna att ikläda sig ekonomiskt ansvar för högskolorna.

Vissa av beredningen förordade åtgärder påfordra ändringar av nu gällande universitetsstatuter. Beredningen har emellertid avstått från att framlägga förslag härtill. Behovet av ändringar torde bäst kunna överblickas, sedan statsmakterna tagit ställning till olika detaljer i beredningens förslag.

Kap. 2. Professors undervisningsskyldighet.

Professorernas undervisningsskyldighet är reglerad i universitetsstatuternas § 104 som i detta avseende lyder:

1. Professor vare ock skyldig att utan särskild ersättning hålla offentlig föreläsning i sin vetenskap en timme fyra dagar i veckan, där ej kanslern på förslag av vederbörande fakultet bestämmer, att föreläsningarna skola på annat sätt fördelas eller att i stället för föreläsningar skall träda annan däremot svarande undervisning. Där professor på grund av särdeles betungande examinations- eller andra tjänstegöromål behöver lindring i undervisningsskyldigheten utöver den han med tillämpning av § 102 mom. 2 må kunna erhålla vid slutet av terminerna må det ankomma på kanslern att efter i varje fall gjord framställning medgiva den nedsättning i nämnda skyldighet, han efter prövning av omständigheterna finner erforderlig, dock icke till större omfattning för läsår räknat, än som motsvarar den normala undervisningsskyldigheten under en månad.

§ 102 mom. 2 lyder:

2. Undervisningen må kunna inställas tre dagar före och tre dagar efter påskdagen, ävensom, i den mån sådant erfordras på grund av examina och andra akademiska prov efter vederbörande faktultets beprövande högst en vecka vid slutet av höstterminen och högst tre veckor vid slutet av vårterminen. Därest det för ändamålsenligt ordnande av undervisningen inom fakultet eller sektion prövas nödigt, att den sammanlagt undervisningsfria tiden vid terminernas slut på annat sätt än nu sagts fördelas å terminerna äger kanslern, på förslag av fakultet eller sektion besluta härom.

I dessa stadganden regleras dels undervisningens omfattning och fördelning under läsåret, dels formerna för dess bedrivande. Beredningen har funnit skäl föreligga att taga upp samtliga dessa frågor till diskussion.

Undervisningens omfattning.

Den stadgade undervisningsskyldigheten jämte den i vissa ämnen mycket stora examinationsbördan uppfattas av många professorer såsom väl betungande med hänsyn till den tid, som bör stå till förfogande för deras forskningsarbete.

Representanter för de stora undervisningsämnena inom humanistiska sektionen i Uppsala och professorerna inom juridiska fakulteten vid samma universitet ha sålunda inför universitetsberedningen angivit 2 föreläsningstimmar i veckan såsom lämplig undervisningsskyldighet, juristerna under hänvisning till den föreläsningsskyldighet av 2 timmar per vecka, som åligger professorerna vid Stockholms högskola, och samma uppfattning om lämpligt antal föreläsningstimmar har framförts av enstaka representanter för humanistiska sektionen vid Lunds universitet. En undervisningsskyldighet av 3 timmar i veckan har uppgivits såsom önskvärd av representanter för teolo-

giska fakulteten i Uppsala, juridiska fakulteten i Lund och humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund.

1933 års universitetsberedning ansåg sig icke böra ifrågasätta ändring av den i universitetsstatuterna stadgade undervisningsskyldigheten för professorer. Däremot ansåg den, att professorerna i de ämnen, där det förefunnes ett mera omfattande behov av elementär undervisning och handledning, borde befrias från en del dylik undervisning genom anställande av biträdande lärare.

Naturvetenskapliga forskningskommittén har icke ifrågasatt ändring av professorernas undervisningsskyldighet.

1945 års universitetsberedning anser, att professorernas undervisningsskyldighet måste anses synnerligen ojämnt fördelad med hänsyn till den stora skillnaden i antalet studerande inom olika ämnen. En professor, som har att undervisa och examinera ett hundratal studenter eller flera, har en i detta avseende ojämförligt större arbetsbörda än den, som blott har ett fåtal elever. Man får härvid ej blott räkna med den tid, som åtgår för examination och genomgång av seminarieuppsatser, på ett högre stadium granskning av vetenskapliga avhandlingar, eller för laboratorieundervisning och, inom medicinska fakulteten, klinisk undervisning. Inom all akademisk undervisning spelar den personliga handledningen av eleverna en central roll. Den svenska universitetsundervisningen förutsätter till själva sin organisationsform ett visst mått av personlig kontakt och enskild diskussion mellan lärare och elever för att de senare skola kunna vederbörligen tillgodogöra sig studiekurserna och den i auditorier försiggående undervisningen. En akademisk lärare bör för att kunna verka på ett tillfredsställande sätt åtminstone äga möjlighet att lära känna sina elever personligen. I de stora undervisningsämnena vid universiteten är detta numera så gott som omöjligt. Särskilt arbetstyngda äro de professorer, som tillika äro institutionsprefekter, genom de administrativa uppgifter, som de ha att fullgöra vid sidan av undervisningen. Särskilda åtgärder erfordras för att lätta deras arbetsbörda, vilket även uppmärksammats av naturvetenskapliga forskningskommittén.

Botemedlet mot dessa missförhållanden bör, såsom beredningen redan i sitt första betänkande angivit, sökas i upprättande av ett antal nya befattningar, bland annat biträdande lärarbefattningar, som kunna övertaga en viss del av den undervisning, som nu vilar på professorerna. Emellertid måste profesorernas undervisning regleras enligt en norm, som är tillräckligt smidig att från fall till fall säkerställa en riktig avvägning av deras forsknings- och undervisningsarbete. Till denna sista fråga återkommer beredningen i samband med frågan om undervisningens fördelning.

I likhet med naturvetenskapliga forskningskommittén anser beredningen, att professorernas nuvarande undervisningsskyldighet av 4 timmar i veckan i de flesta fall är väl avvägd. I de fall, då en professor har att handleda ett större antal elever på högre stadier och sålunda har att meddela en omfattande forskningsundervisning — ett förhållande, som i regel återspeglas i ett be-

tydande antal licentiat- och doktorsavhandlingar eller motsvarande arbeten, vilka det åligger honom att granska — synes det beredningen befogat att professorn, särskilt om han även är betungad av en mycket omfattande examinationsbörda, medges rätt att erhålla nedsättning i antalet honom åliggande undervisningstimmar, avpassad med hänsyn till omfattningen av hans forskningsundervisning. Beredningen anser dock, att en professor icke under några omständigheter bör få omräkna i forskningsundervisning mera än halva antalet av de undervisningstimmar, som åligga honom.

De lättnader i arbetsbörda, som sålunda skulle beredas ett litet antal professorer, äro enligt beredningens mening väl motiverade. Det bör i detta sammanhang erinras om att enligt Stockholms högskolas grundstadgar § 22 professor vid högskolan skall hålla 2 offentliga föreläsningar i veckan och därutöver »meddela den undervisning och handledning, som för lärjungarnas studier äro av nöden».

Beredningen har icke tänkt sig att utbytet av statutmässigt föreskriven undervisning mot forskningsundervisning skall permanent knytas till vissa professurer. Erfarenheten visar, att elevtillströmningen till ett ämne starkt varierar från tid till annan och påverkas av bland annat yrkesprognoser och av professorns personlighet. Det har därför förefallit beredningen vara den enda framkomliga vägen, att en professor efter ansökan av Kanslern beviljas rätt att för längre eller kortare tid på grund av omfattande forskningsundervisning erhålla nedsättning av sin i statuterna föreskrivna undervisningsskyldighet.

Undervisningens fördelning.

I överensstämmelse med den i § 104 formulerade huvudregeln fullgöra professorerna för närvarande sin undervisningsskyldighet i stor utsträckning med iakttagande av att undervisningen jämnt fördelar sig på varje vecka under läsåret. Denna ordning är enligt universitetsberedningens mening alltför bunden både ur forsknings- och undervisningssynpunkt. Det kan vara önskvärt, att en föreläsningsserie eller en kurs koncentreras till en kortare tidsperiod, både för att de studerande skola kunna följa denna undervisning med en intensivare uppmärksamhet och för att professorn, genom att helt ägna en del av ett läsår åt undervisning, under återstoden av detsamma skall kunna mera odelat sysselsätta sig med forskningsuppgifter.

Ehuru § 104 icke omöjliggör en dylik koncentration av undervisningen, får dock icke anses uteslutet, att det tillvägagångssätt paragrafen förutsätter för erhållande av rätt att koncentrera undervisningen kommit att försvåra en smidig anpassning efter de skiftande behoven av koncentration inom olika ämnen. En professor torde vara bäst i stånd att bedöma, hur undervisningen i hans ämne bör fördelas för att tillgodose behovet av undervisning och forskning inom ämnet. Med hänsyn till att ärenden rörande undervisningens fördelning under läsåret skola granskas av den i § 108 universitetsstatuterna omnämnda undervisningsnämnden och även till den noggranna behandling dylika

ärenden underkastas inom fakulteterna (sektionerna), synes det innebära en onödig omgång, att deras avgörande hänskjutits till Kanslern, helst som det här endast rör fördelningen av en statutmässigt reglerad undervisningsskyldighet.

För att underlätta önskvärd koncentration av undervisningen vill beredningen därför förorda, att professorerna erhålla rätt att med godkännande av fakultet (sektion) och rektor fördela det antal undervisningstimmar, som åligger dem per läsår. Skulle dessa myndigheter stanna vid skiljaktiga beslut, skall ärendet enligt beredningens mening hänskjutas till Kanslerns avgörande.

De i § 108 omnämnda ombuden för studenterna böra enligt beredningens mening adjungeras i undervisningsnämnderna vid dessas behandling av frågor rörande undervisningens anordnande.

Ledamot av fakultet (sektion) och de ombud för studenterna, som deltagit i undervisningsnämndens behandling av en dylik fråga, böra äga rätt att i händelse av missnöje med visst beslut däröver anföra besvär hos Kanslern jämlikt bestämmelserna i § 159 universitetsstatuterna.

Undervisningsformerna.

Undervisningens fullgörande genom föreläsningar eller genom »annan däremot svarande undervisning» regleras genom ett kanslersbrev av den 28 maj 1940, vari stadgas, att minst en timme i veckan av de fyra undervisningstimmarna skall vara föreläsning. Vid sidan av denna undervisningsform finnas seminarieövningar, laborationskurser och kliniska demonstrationer.

Naturvetenskapliga forskningskommittén har i denna fråga bland annat anfört, att

»formerna för akademisk undervisning liksom all annan undervisning med tiden ändrat karaktär. Föreläsningarna ha icke längre den centrala och dominerande roll de tidigare haft; seminarieövningar, laborationer, räkneövningar och personlig handledning ha fått ökad vikt och skjutit föreläsningarna i bakgrunden. Kommittén anser, att särskilt stort avseende bör fästas vid professorernas personliga handledning av de mera avancerade, vetenskapligt arbetande eleverna genom instruktion, samtal och diskussion i samband med deras forskningsarbete. Såsom framgår av den citerade § 104 i statuterna, behöva dessa ej ändras för att möjliggöra den föreslagna förskjutningen mot för vår tids förhållanden mera lämpade undervisningsformer, då de redan från början avsetts lämna rum för en anpassning i detta avseende. Kommittén nöjer sig därför med att understryka, att möjligheterna till utbyte av föreläsningar mot annan form av undervisning i högre grad än nu är fallet borde utnyttjas. En förutsättning härför är givetvis, att personal finnes, som kan övertaga den från professorn avlastade undervisningsbördan».

Föreläsningen är — i vårt land liksom i andra länder — den traditionella akademiska undervisningsformen, och ännu i dag intager den enligt bestämmelser i universitetsstatuterna § 104 vid våra svenska universitet en i viss mån privilegierad ställning. Seminarieövningen har emellertid sedan 1800-talets slut vunnit en alltmer ökad betydelse, framför allt därför att den mera

än föreläsningen tvingar studenterna till självverksamhet och leder dem fram till en metodisk behandling och till en kritisk diskussion av vetenskapliga specialproblem. Såväl de akademiska lärarna som studenterna ha också allmänt vitsordat, att seminarieövningarna fylla en central uppgift i modern akademisk undervisning genom den skolning de skänka i vetenskaplig metod.

Helt visst behövas emellertid såväl föreläsningen som seminarieövningen i vår akademiska undervisning. Icke så sällan ge tillgängliga läro- och handböcker en skev eller en ofullständig bild av det aktuella läget inom en vetenskapsgren. Den akademiske läraren kan icke underlåta att korrigera eller komplettera denna bild och meddela forskningens senaste resultat, och detta sker ofta bättre och lättare i föreläsningens än i seminarieövningens form. Inom de historiska vetenskaperna kan det ofta vara motiverat att taga upp till allsidig belysning ett mera betydelsefullt specialproblem, vari olika forskare från divergerande metodologiska principer kommit fram till skilda uppfattningar: även denna uppgift löses understundom bättre genom föreläsningar än genom seminarieövningar. Inom de systematiska vetenskaperna, och icke minst inom de juridiska disciplinerna, kan det likaledes vara av stort värde att i föreläsningens form visa, hur olika principer bryta sig mot varandra i ett specialproblem. En sådan belysning skänker t. ex. inom rättsvetenskaperna icke bara en god förtrogenhet med de ledande rättsprinciperna utan tvingar också till en djupare penetration av enskilda institut och konkreta rättsfall än som är möjlig i en lärobok. Vissa akademiska lärarpersonligheter komma också bättre till sin rätt i katedern än vid seminariebordet och ha genom sina föreläsningar givit rika impulser åt vårt vetenskapliga liv. De offentliga föreläsningar, som lärarna vid Stockholms och Göteborgs högskolor hålla för en större publik, ha i hög grad bidragit till att stärka det kulturella intresset hos en större allmänhet och att öka kontakten mellan högskolorna och samhället.

En god akademisk föreläsning ger icke bara fördjupade insikter och vidgade vyer utan stimulerar också det vetenskapliga intresset. Den kan emellertid icke på samma sätt som en seminarieövning fostra till självständig vetenskaplig aktivitet och till metodiskt vetenskapligt tänkande eller skapa samma samverkan och kontakt mellan lärare och studenter. Även den lärare, som icke behärskar föreläsningens konst, kan ofta i seminariearbetet göra en betydelsefull pedagogisk och vetenskaplig insats. Seminarieövningen måste därför av olika skäl intaga en central plats i vår akademiska undervisning.

Att principiellt tillerkänna den ena eller den andra undervisningsformen ett bestämt företräde är icke möjligt. För olika uppgifter, för olika lärare och i olika situationer lämpar sig än den ena, än den andra undervisningsformen bäst. Under sådana förhållanden synes det riktigast att tillerkänna de akademiska lärarna största möjliga frihet vid valet mellan dessa pedagogiska metoder. Detta synes så mycket mera motiverat, som man inom vår akademiska värld icke sällan experimenterar med mellanformer, där läraren låter studenterna på förhand inhämta ett visst material eller presenterar detta

i föreläsningens form för att sedan med studenterna diskutera de olika problem, som materialet aktualiserar, och därigenom anknyta till seminarieövningens arbetsmetoder. Det torde vara möjligt att på denna väg förena några av de olika fördelar, som äro förknippade med de båda undervisningsformerna. Den sammanfattning och de utblickar, varmed seminarieledaren gärna avslutar en övning, innebära för övrigt ett moment av föreläsning, insprängt i seminarieövningens ram, ett moment, som i hög grad kan vara ägnat att öka dess värde. Dessa exempel torde visa, att skillnaden mellan de båda undervisningsformerna icke alltid är så radikal, som man gärna föreställer sig den.

Laborationskurser och demonstrationer fylla sina självklara praktiska uppgifter och behöva därför ej jämföras med föreläsningar och seminarieövningar till sin pedagogiska effektivitet. Hur stor del av undervisningen, som bör utgöras av övningar och demonstrationer, kan ej avgöras generellt utan blott från fall till fall.

På grund av vad ovan anförts finner beredningen den inskränkning i rätten att utbyta föreläsningar mot andra former av undervisning, som stadgats i kanslersbrevet den 28 maj 1940, icke motiverad. Varje professor bör äga rätt att med godkännande av fakulteten (sektionen) och rektor välja de undervisningsformer, som kan anses vara ur pedagogisk synpunkt mest givande med hänsyn till ämnets natur, läroböckernas beskaffenhet m. m. Dessa frågor böra även i övrigt behandlas på samma sätt som frågor om fördelning av undervisningen.

I detta sammanhang vill universitetsberedningen understryka önskvärdheten av att, där så ske kan, undervisningen inom närbesläktade vetenskapsgrenar samordnas, så att ett och samma problem och problemkomplex eller en och samma tidsepok kan bli belyst från olika sidor av olika lärare. En sådan samordning av den akademiska undervisningen skulle i hög grad bidraga till att ge de studerande vidgad blick och ökad förståelse för de vetenskapliga sammanhangen och problemställningarna. Å andra sidan bör undervisningen inom ämnen, som representeras av flera professorer, så planeras, att viktiga avsnitt icke bli försummade.

Professorernas forskningstermin.

1933 års universitetsberedning upptog till behandling frågan om beredande av möjlighet för en professor att utan förlust av löneinkomster i viss utsträckning erhålla ledighet för forskningsarbete. Beredningen ansåg det angeläget att skapa garantier för att ledigheten skulle utnyttjas enbart för vetenskapligt arbete och för att kostnaderna skulle hålla sig inom måttliga gränser. Den tog fasta på att slutförandet av större vetenskapliga undersökningar är ett mycket påfrestande arbete, som fordrar stor koncentration och arbetsro och som regel icke bör utsträckas över någon längre tidrymd. Kanslern borde erhålla befogenhet att vid beviljande av tjänstledighet för vetenskapligt arbete i vissa fall tillerkänna vederbörande professor ersättning för mistade tjänstgöringspenningar under ifrågavarande ledighet. Denna förmån skulle

beviljas endast vid ledighet för avslutande av en större undersökning och bringande till trycket av resultatet. Varje professor borde kunna komma i åtnjutande av dylik form av ledighet under en tid av högst 4 månader vart femte läsår.

Under den tid, som gått sedan 1933 års universitetsberedning framlade sitt betänkande, har tanken på tjänstgöringsfria, periodiskt återkommande forskningsterminer för professorer vunnit allmän anslutning vid Sveriges universitet och högskolor, vilket 1945 års universitetsberedning haft möjlighet att konstatera vid inhämtandet av de akademiska lärarnas önskemål. 1945 års universitetsberedning anser i likhet med 1933 års, att det i hög grad skulle stimulera professorernas vetenskapliga arbete, om de erhölle möjlighet att under vissa återkommande tidsavsnitt koncentrera sig på forskning. Ej blott färdigställandet utan även utarbetandet av vetenskapliga avhandlingar och utförandet av större forskningsuppgifter kräver enligt beredningens mening en koncentration på längre tid, som svårligen kan uppnås under en universitetstermin, fylld av normala undervisningsplikter. Genom den vetenskapliga verksamhet, som de tjänstgöringsfria perioderna skulle möjliggöra, bleve även den vetenskapliga undervisningen berikad. Dylik frihet bör även kunna beviljas för författande av läroböcker, något som kan vara ägnat att i hög grad främja universitetsundervisningen och som därför bör uppmuntras mera än hittills. Dock förutsätter beredningen, att för författande av läroböcker ledighet även i annan form skall kunna medgivas.

Beredningen har stannat för tanken på en tjänstgöringsfri tidsperiod, som nära sammanfaller med den av 1933 års universitetsberedning föreslagna, eller en termin under varje period av 5 år. Denna forskningstermin skulle efter ansökan erhållas av professorerna för bestämd forskningsuppgift med fullt bibehållande av tjänstgöringspenningarna och efter beslut av Kanslern i varje särskilt fall. Om särskilt skäl därtill kunde föranleda, borde det emellertid finnas möjlighet att genom beslut av Kungl. Maj:t utvidga forskningsterminen till högst ett helt år. Förutsättningen för erhållande av tjänstgöringsfria terminer bör dock vara, att kompetent vikarie finnes att tillgå.

Kap. 3. Biträdande lärare.

Frågeställningen.

I sitt den 28 december 1945 avgivna betänkande rörande docentinstitutionen har 1945 års universitetsberedning angivit, att »biträdande lärare av ungefär samma kompetensgrad som docenternas men med större undervisningsskyldighet äro i vissa fakulteter och ämnen av behovet påkallade».

Beredningen har i sitt betänkande rörande docentinstitutionen intagit den ståndpunkten, att docentstipendiesystemet bör bibehållas i stort sett oförändrat och att antalet docentstipendiater av traditionell typ borde ej obetydligt ökas. De förslag i denna riktning, som beredningen framförde i sitt betänkande, ha beträffande universiteten i Uppsala och Lund förverkligats genom beslut av 1946 års riksdag.

I sitt betänkande den 28 december 1945 framhöll universitetsberedningen, att den föreslagna ökningen av docentstipendiaternas antal skulle lända forskningen i hög grad till gagn men icke löste den brännande undervisningsfrågan vid universitet och högskolor. Om den icke av professorer bedrivna undervisningen helt eller delvis skulle anförtros åt docentstipendiater, skulle alltför många docentstipendier bli av nöden. Skulle undervisningsbehovet i tillräcklig grad tillgodoses efter den ökning av studentantalet och den vetenskapernas differentiering, som utmärkt de senaste årtiondenas utveckling, erfordrades inrättandet av ett antal lärarbefattningar vid universitet och högskolor, vilka skulle vara förenade med större undervisningsskyldighet än docentstipendiaternas.

Den närmast till hands liggande utvägen i denna situation vore ett väsentligt utvidgande av antalet professurer. Beredningen har också funnit, att inrättandet av ett antal nya professurer är av nöden. Ett ensidigt tillgodoseende av undervisningsbehovet på detta sätt är emellertid förenat med vissa nackdelar. Professurerna äro de högst avlönade och därmed dyraste av universitetsbefattningarna. De äro förenade med högt kvalificerad forskning och undervisning, medan det aktuella undervisningsbehovet framför allt hänför sig till studerande till lägre examina. Stundom kan det även vara önskvärt, att en yngre vetenskapsman med större möjligheter till kontakt med studenterna än vad som normalt utmärker en professor övertar en del av undervisningen. Beredningen har därför beslutat föreslå biträdande lärarbefattningar för att komplettera professorernas, docentstipendiaternas och forskarstipendiaternas undervisning.

Svårigheten för beredningen har varit att avgöra, i vilken kompetens- och löneställning de biträdande lärarna böra inpassas och vilken art av tjänstgöring de böra åläggas.

Nuvarande befattningar.

Intill budgetåret 1946/47 har vid universiteten funnits ett antal biträdande lärare, vilka i löneavseende varit jämställda med docentstipendiaterna före den provisoriska löneförbättring för de senare, som genomförts av 1946 års riksdag. Dessa äro biträdande lärarna i geografi och matematik i Uppsala och Lund, de kliniska laboratorerna vid medicinska klinikerna i Uppsala och Lund samt biträdande läraren i medicin i Lund. Hit höra även de biträdande lärarna i nationalekonomi respektive nationalekonomi och finansrätt i Uppsala och Lund, ehuru dessa avlönas med blott 3 260 kronor i arvode såsom biträdande lärare men erhålla 6 000 kronor av ett härför anslaget docentstipendium inom juridiska fakulteten. Beträffande de biträdande lärarna i geografi, matematik och nationalekonomi gäller, att de förordnas av kanslern för högst 3 år i sänder på förslag av vederbörande sektion respektive beträffande lärarna i nationalekonomi av juridiska fakulteten och humanistiska sektionen. Kanslern äger meddela de föreskrifter rörande dessa lärares tjänstgöringsskyldighet och tillsättningen av befattningen, som ytterligare äro erforderliga.

Dylika föreskrifter ha meddelats i kanslersbrev. De biträdande lärarna tillsättas enligt nu gällande bestämmelser för 1 år i sänder efter 14 dagars ansökningstid. Deras undervisning är angiven till 6 timmar i veckan av propedeutisk karaktär, som med sektionens medgivande kan koncentreras till viss del eller vissa delar av terminen. För de biträdande lärarna i nationalekonomi gäller, att de, om det befinnes lämpligt att de delvis fullgöra sin undervisning genom hållande av föreläsningar av vetenskaplig karaktär, av mindre akademiska konsistoriet kunna erhålla nedsättning i antalet undervisningstimmar, dock ej lägre än till 4 timmar. De biträdande lärarna i geografi kunna erhålla samma tillstånd av vederbörande sektion. I praktiken har de biträdande lärarnas undervisning varit propedeutisk och ej vetenskaplig och deras undervisningstimmar avpassade med hänsyn härtill.

Genom beslut av 1946 års riksdag har vid Uppsala universitet nyinrättats 5 biträdande lärartjänster av denna typ, nämligen i religionshistoria, botanik, särskilt fysiologi och anatomi, fysik, mekanik och matematisk fysik samt zoologi. Vid Lunds universitet har nyinrättats 6 dylika befattningar, nämligen i botanik, särskilt fysiologi och anatomi, fysik, allmän genetik, fysikalisk kemi, analytisk kemi samt mekanik och matematisk fysik. Chefen för ecklesiastikdepartementet har vid framläggandet av förslag om inrättandet av dessa befattningar i proposition nr 273 uttalat sin anslutning till naturvetenskapliga forskningskommitténs uppfattning, att biträdande lärare böra anställas i de fall behov föreligger att från en professor avlasta en del av den rent elementära undervisningen i syfte att bereda honom större möjligheter att ägna sig åt forskning. Däremot har han uppskjutit sitt ställningstagande till frågan om eventuell ändring av de biträdande lärarnas anställningsvillkor och undervisningsskyldighet samt förfarandet vid tillsättning av dessa befattningar i väntan på universitetsberedningens utredning.

Man kan således konstatera, att användningen av biträdande lärare av nu

förekommande typ ökar men att den framtida utformningen av dessa befattningar ligger under universitetsberedningens utredning, såsom redan beredningens direktiv giva vid handen. Vid denna utformning har beredningen att taga hänsyn till de andra redan förefintliga befattningstyper, som kunna sägas utgöra biträdande lärare av annan kompetensgrad och tjänsteställning än den, som utmärker biträdande lärare i trängre mening.

Laboratorerna inom medicinska fakulteten och matematisk-naturvetenskapliga sektionen äro fast anställda tjänstemän med hög vetenskaplig kompetens, som obetydligt skiljer sig från professorernas. Deras lön är för närvarande 6 000 kronor, vartill komma tjänstgöringspenningar 3 000 kronor och tillägg, genom vilka den totala lönen utgör 13 454 kronor för år, med vilket belopp här liksom i det följande, där ej annat angives, avses begynnelselönen.

De utländska lektorerna i främmande språk erhålla i arvode 9 500, med tillägg 10 160 kronor för år; deras tjänstgöring och anställningsförhållanden äro så artskilda från övriga universitetslärares, att de icke behöva här andragas till jämförelse. Emellertid utgår arvodesbeloppet 9 500 kronor även till lektorerna i svenska språket, vilka därjämte erhålla vad de avstå såsom lärare vid skolöverstyrelsen underställda läroanstalter. Därigenom uppnår denne befattningshavare vid Uppsala universitet, en läroverkslektor, nu lönen 15 663 kronor och motsvarande befattningshavare i Lund, som är seminarielektor, 15 372 kronor för år. Lektorerna i svenska språket ha till uppgift att bestrida den del av undervisningen i ämnet nordiska språk, som har till föremål den muntliga och skriftliga behandlingen av modersmålet. De skola under lästerminerna undervisa 12 timmar i veckan, varvid dock humanistiska sektionen på framställning av vederbörande ämnesprofessorer, därest ur undervisningens synpunkt dubblering av de av lektorn hållna kurserna ej är erforderlig eller av annan anledning undervisning i denna utsträckning icke kräves, kan medgiva nedsättning i undervisningsskyldigheten intill 6 timmar i veckan. Dylik nedsättning är för närvarande i full utsträckning medgiven de båda lektorerna i Uppsala och Lund. För behörighet till befattningen fordras att ha avlagt disputationsprov inom området för nordiska språk, att äga erkänt framstående undervisningsskicklighet som modersmålslärare vid gymnasium eller seminarium samt att äga utmärkt förmåga att behandla svenska språket i tal och skrift. Lektorn förordnas av Kanslern för en tid av högst 3 år i sänder på förslag av humanistiska sektionen, som äger att dessförinnan kungöra befattningen ledig till ansökan, men blott om den finner skäl därtill föreligga. Sedan dessa befattningar inrättades 1935, har ingen av dem bytt innehavare.

Slutligen finnas ytterligare ett antal biträdande lärare vid universiteten, vilkas anställningsvillkor avvika från den vanligaste typen men vilka representera särfall inom den akademiska organisationen, som enligt beredningens mening icke kunna läggas till grund för en framtida befattningstyp. Före innevarande budgetår fanns i Lund en biträdande lärare i geologi och mineralogi med lön av 11 600 kronor för år, vars befattning nu omändrats till en professur i paleontologi. Denna befattning kan icke sägas ha representerat en

biträdande lärare i vanlig mening utan har ersatt en nödvändig professur. Varierande arvoden innehavas av biträdande läraren i kirurgi i Lund (11 560 kronor), i kirurgi i Uppsala (7 460 kronor), i medicin i Uppsala och vid patologisk-anatomiska institutionen i Lund (6 960 kronor). Dessa inom medicinska fakulteten fallande specialbefattningar äro knappast jämförbara med biträdande lärare i snävare bemärkelse. Ännu mindre böra andra arvodesavlönade biträdande lärarbefattningar med låga arvoden, vilka förekomma inom skilda fakulteter, andragas såsom paralleller.

Tidigare framförda förslag beträffande biträdande lärarbefattningar.

Naturvetenskapliga forskningskommittén förutsätter, att professorernas undervisningstimmar i viss utsträckning skulle kunna utbytas mot forskningsundervisning. Förutsättningen härför vore återigen, att biträdande lärare funnes, vilka kunde övertaga den undervisning, som härvid bortfölle för professorernas vidkommande. Enligt forskningskommittén borde vid tillsättningen av biträdande lärarbefattningar undervisningsskickligheten som befordringsgrund jämställas med de vetenskapliga meriterna. Genomgången provårskurs kunde härvid räknas som värdefull merit. All universitetsundervisning måste vara förknippad med aktiv forskning, varför de biträdande lärarnas ej borde överstiga 4 föreläsningstimmar i veckan. Befattningarna borde enligt kommitténs mening konstrueras så, att de ej bytte innehavare för ofta, och de borde vara förenade med tjänste- och familjepension. De borde inrättas huvudsakligen i sådana ämnen, där den elementära undervisningen ej på tillfredsställande sätt kunde bedrivas med förefintlig lärarpersonal. I sina kostnadsberäkningar för dessa befattningar har naturvetenskapliga forskningskommittén utgått från de år 1945 gällande arvodena (8 600 kronor) men anser, att man måste giva de biträdande lärarna en avsevärt bättre ställning än hittills.

Vid de skriftliga och muntliga förfrågningar, som universitetsberedningen företagit bland lärare och studenter vid rikets universitet och högskolor, ha flera förslag framkommit om upprättande av biträdande lärarbefattningar. De biträdande lärare, som härvid åsyftats, ha varit av ganska olika typ.

En sådan typ kan närmast hänföras till assistentklassen vad beträffar undervisning och kompetensgrad. Ett antal professorer begära dylika lärare för kursgivning, t. ex. givande av den propedeutiska kursen i civilrätt. Professor R. Bergendal i Lund angiver dem såsom juris kandidater med 400 kronor i månaden såsom avlöning. Några professorer i humanistiska ämnen vilja använda biträdande lärare speciellt för hjälp vid licentiatseminarierna, en professor för att granska skrivningar. Professor J. Åkerman i Lund har avsett speciell användning av assistenter såsom specialister i särskilda grenar av ämnet nationalekonomi och undervisare inom dessa grenar. Den generellt hållna kritik, som i vissa fall anförts emot användande av en sådan kategori

av akademiska lärare såsom för lågt vetenskapligt kvalificerad måste anses betingad av förhållandena inom vissa ämnen, där undervisning av lärare med lägre vetenskaplig kompetens än docenters ej bör ifrågakomma.

En annan typ motsvarar närmast de nuvarande biträdande lärarna i snävare mening. De tänkas i allmänhet svara för den mindre kvalificerade delen av professorsundervisningen inklusive examination. Professor Bergendal föreslår tjänsteställning såsom biträdande lärare på förordnande och arvode likställt med docentstipendium. Humanistiska sektionen i Uppsala anger i ett gemensamt yttrande 4 à 6 timmar i veckan såsom lämplig undervisning samt kräver docentkompetens. Enligt detta yttrande skola de biträdande lärarna anlitas för handhavande av kvalificerade men begränsade kursavsnitt i undervisningen. Förslag om 4 timmars undervisning i veckan och om löneställning likställd med läroverkslektors finnas företrädda i i enquêtesvar, som avgivits till beredningen. Förslag ha även framställts om att examination för betyget Med beröm godkänd och lägre betyg samt kursen för betyget Godkänd och den obligatoriska magisterkursen i pedagogik böra anförtros de biträdande lärarna. Den allmänna tendensen vid skisserandet av dessa befattningar kan sägas angiva relativt kvalificerad undervisning och lön motsvarande storleken av ett docentstipendium efter den av 1946 års riksdag företagna provisoriska förhöjningen av docentstipendierna. Man har i allmänhet förutsatt förordnande på viss tid; i några enstaka fall har man tänkt sig fast anställda biträdande lärare av laboratorstyp inom den humanistiska sektionen. Dessa tjänster äro då tänkta såsom ersättning för professurer. Såsom kritik av biträdande lärarbefattningar av ovannämnda typ har framhållits, att de biträdande lärarnas ställning i förhållande till docentstipendiaterna och deras framtidsutsikter erbjuda vissa problem.

Professorer i klassisk och nordisk arkeologi samt moderna språk ha uttryckt önskemål om lektorer för viss grundläggande del av undervisningen. Professorerna A. W. Persson i Uppsala och E. Gjerstad i Lund ange som kompetenskrav särskilt god undervisningsskicklighet och som undervisningsskyldighet 6 timmar i veckan. Nyspråkliga filologer önska provårsmeriterad filosofie doktor eller läroverkslektor. Förslag ha även framkommit, att dessa sistnämnda lektorer skola förordnas efter samma grunder som lektorerna i svenska språket.

Beredningens ståndpunkt.

Universitetsberedningen har funnit, att behovet av biträdande lärare av olika kompetensgrader och med olika arbetsuppgifter är betydande inom de av beredningen behandlade fakulteterna. De biträdande lärarna behövas dels för att ombesörja en del av den undervisning och examination, som nu åligger professorerna, dels även för att bestrida rent elementär undervisning. Utom det gagn dessa befattningar äro avsedda att medföra för undervisningen, skola de även främja den vetenskapliga forskningen, ej minst genom att giva yngre

vetenskapsmän möjlighet att uppehålla sig vid universitet och högskolor, även då de icke äro stipendiater.

Enligt beredningens uppfattning kunna utöver laboratorerna tre önskvärda typer av biträdande lärare urskiljas, vilka var för sig behöva företrädas av olika sorters befattningar. En av dessa motsvarar på ett något mera kvalificerat plan de nuvarande biträdande lärarna, en utgöres av assistenter och en avser pedagogisk utbildning på ett elementärt vetenskapligt plan av samma slag, som för närvarande bedrives av lektorerna i svenska språket vid universiteten.

Preceptorer. Universitetsberedningen har beslutat föreslå, att de nuvarande biträdande lärarbefattningarna med en avlöning av 9 260 kronor för år ombildas till befattningar av en typ, som hittills icke finnes företrädd. Innehavarna av dessa befattningar kunna enligt beredningens mening lämpligen erhålla titeln *preceptorer,* vilken beteckning i det följande användes i föreliggande betänkande. En annan möjlighet är, att befattningarna betecknas såsom biträdande lärarbefattningar och att innehavarna, när de hava docentkompetens, tituleras docenter.

De nuvarande biträdande lärarbefattningarna äro enligt beredningens uppfattning ej av den karaktär, att de kunna fylla den viktiga uppgiften att övertaga en avsevärd del av professorernas undervisningsbörda. De äro nästan helt inriktade på propedeutisk undervisning, 6 timmar i veckan. Detta och den därmed sammanhängande blygsamma avlöningen gör ifrågavarande lärarbefattningar mindre tilldragande för kvalificerade vetenskapsmän än som är önskvärt ur universitetsundervisningens synpunkt. Härtill har även bidragit, att undervisningen varit relativt krävande utan att detta kompenserats av motsvarande förmåner i de biträdande lärarnas tjänsteställning. Man kan konstatera en viss utvecklingstendens i riktning av ett sänkande av de biträdande lärarnas kompetens, då såväl docentstipendier som läroverkslektorat måste te sig avsevärt mera lockande än dessa befattningar. Under de senaste åren har det i flertalet fall icke visat sig möjligt att besätta biträdande lärarposterna med personer, som avlagt disputationsprov.

För att kunna fylla de uppgifter, som äro tilltänkta preceptorerna, måste dessa äga ganska höga kvalifikationer. Då de skola övertaga en del av professorernas nuvarande undervisning, måste de vara aktiva vetenskapsmän, som i likhet med docentstipendiater och professorer kunna låta undervisning och forskning växelvis stimulera varandra. Härav följer, att deras undervisningsbörda ej får vara alltför betungande. Slutligen måste det även åligga preceptorerna att utöver föreläsningar och kurser förrätta examination i erforderlig omfattning. Med hänsyn till dessa omständigheter har beredningen tvekat, om icke den av naturvetenskapliga forskningskommittén föreslagna undervisningen av 4 föreläsningstimmar i veckan vore väl dryg. Då emellertid samma antal föreläsningstimmar åligger professorerna, vilkas undervisning och examination delvis måste vara mera krävande än preceptorernas, anser

sig beredningen kunna stanna för förslaget, att preceptorerna böra åläggas en undervisning motsvarande 4 föreläsningstimmar i veckan samt skyldighet att förrätta examination inom sitt ämne i den utsträckning vederbörande fakultet eller sektion bestämmer. I enlighet med de bestämmelser, som nu gälla för biträdande lärare i nationalekonomi och geografi, skall en propedeutisk undervisning av 6 timmar i veckan anses motsvara de 4 timmarna vetenskaplig undervisning. I undantagsfall, om den propedeutiska undervisningen har en särskilt rutinmässig karaktär och upprepas år från år, skall 8 timmars dylik undervisning anses motsvara 4 föreläsningstimmar. Beredningen vill uttala sin förhoppning, att preceptorernas undervisning under inga förhållanden skall läggas så att den blir alltför tidsödande, utan att den skall ge utrymme till vetenskaplig verksamhet.

Universitetsberedningen har övervägt vilka kompetenskrav, som skola gälla för preceptorerna, och därvid funnit, att liksom några formellt angivna kompetensfordringar icke ställas på professorerna, dylika icke heller böra ställas på innehavarna av dessa befattningar. Önskvärt är, att till preceptorer förvärvas personer, som ådagalagt både framstående vetenskaplig skicklighet och framstående undervisningsskicklighet. Som allmän norm bör angivas god docentkompetens. Beredningen anser, att vad som i universitetsstatuternas § 72 mom. 2 stadgas om förordnande till docentur även bör äga tillämpning för förordnande till preceptorat, dock med den skillnaden, att sistnämnda förordnande bör prövas nyttigt både för den vetenskapliga forskningen och för undervisningen, ej blott för endera.

För att preceptoraten skola kunna draga till sig goda vetenskapsmän och lärarkrafter erfordras, att de ekonomiska anställningsvillkoren för dessa befattningar göras fördelaktiga. I förhållande till docentstipendiaterna måste preceptorerna i någon mån kompenseras för den större undervisningsbörda, som åvilar dem. Detta uppnås, om lönen inklusive dyrtidstillägg och kristillägg sättes till ett belopp, som överstiger docentstipendium för nytillträdande stipendiat med 1 800 kronor för år.

Beredningen har allvarligt övervägt möjligheten att göra preceptoraten till tjänster på livstid. För denna anordning skulle tala den trygghet, som därmed bereddes preceptorerna, liksom lättheten att rekrytera dessa befattningar vid vakanser. Mot den talar återigen vanskligheten att definitivt utse personer till universitetsmän på detta relativt tidiga stadium i deras vetenskapliga utveckling. Man kunde hos sådana preceptorer, som icke vore särskilt framstående vetenskapsmän, riskera en tilltagande liknöjdhet gentemot vetenskaplig forskning, vilket ej i samma grad som hos professorerna kunde motvägas av forskningsundervisning, som tvingar till vetenskaplig aktivitet. Detta skulle leda till en sänkning av kvaliteten i preceptorernas undervisning. Vidare skulle, såsom erfarenheterna av en äldre tids universitetsadjunkter visa, vanskligheter uppstå, då äldre män skulle komma i underordnad ställning till professorer, som kanske vore yngre och rentav tidigare konkurrenter till preceptorerna. I en verksamhet, där det personliga för-

troendet och den personliga kontakten är av så stor betydelse som inom universitetsundervisningen, utgöra dessa vanskligheter en realitet att räkna med. Beredningen har funnit de faktorer, som tala mot inrättandet av livstidstjänster, mera vägande än dem, som tala för detsamma.

Beredningen har även övervägt möjligheten att föreslå förbud mot förnyande av förordnande som preceptor efter exempelvis 6 års tjänstgöring. Detta skulle definitivt avlägsna varje risk att mindre lämpliga befattningshavare finge kvarstå mer eller mindre permanent av personliga hänsyn från fakultetens eller sektionens sida. Å andra sidan skulle detta medföra en sådan osäkerhet för verkligt kvalificerade preceptorer, att rekryteringen till befattningarna säkerligen komme att menligt påverkas därav. Då tidigare docentstipendiater utgöra de önskvärdaste preceptorerna både med hänsyn till vetenskapliga kvalifikationer och undervisningserfarenhet, skulle en tidsmaximering av ovan angiven art innebära, att personer med upp till 13 års universitetstjänstgöring ovillkorligen och vid en tidpunkt, som ej kunde rubbas av praktiska hänsyn, dreves över till annan verksamhet, då de normalt uppnått en ålder, vid vilken denna övergång bleve ytterst vansklig. Universiteten skulle därvid icke äga möjlighet att ytterligare tillgodogöra sig deras tjänster. Enligt beredningens mening måste Kanslern, som i sista hand avgör förnyandet av förordnandena, utöva nödig kontroll över fakulteters och sektioners behandling av preceptoraten. Den anser alltför bundna bestämmelser rörande dessa befattningar av ondo, då det är önskvärt, att universiteten i största möjliga utsträckning bevara lämpliga förmågor, samtidigt som de mindre lämpliga i tid hänvisas till annan verksamhet. Förhållandet att denna typ av befattningar är ny och oprövad motiverar även, att de så litet som möjligt bindas av ovillkorliga bestämmelser rörande anställningstiden.

Beredningen har funnit, att preceptoraten icke böra äga stipendiekaraktär. De skola vara i första hand befattningar för universitetslärare och icke anställningar för att under viss tid främja vederbörandes vetenskapliga verksamhet. Å andra sidan anser beredningen, att dessa befattningar icke skola utgöra tjänster på livstid. Det naturliga synes vara, att de i viss anslutning till bestämmelserna rörande de nuvarande biträdande lärarbefattningarna göras till arvodesbefattningar, som tillsättas för 3 år av Kanslern efter yttrande av vederbörande fakultet eller sektion.

För att trygga preceptorernas ställning föreslår beredningen införande av ålderstillägg samt tjänste- och familjepension för deras vidkommande. Förslaget härom torde enligt beredningens mening böra beaktas i samband med det ställningstagande till docent- och forskarstipendiaternas avlönings- och pensionsförhållanden, som chefen för ecklesiastikdepartementet ställt i utsikt i proposition nr 273 till 1946 års riksdag (s. 159 o. f.). Vidare är det av stor vikt, att de med sin avsevärda undervisningsbörda erhålla möjlighet till koncentrerad forskning under vissa tidsperioder, framför allt därför att de måste förutsättas meritera sig för professur. De böra därför enligt beredningens mening komma i åtnjutande av samma möjligheter till befrielse från under-

visningen, som tillförsäkras docentstipendiaterna i kungl. brev den 6 juni 1925 rörande docentstipendier § 7 a. Förutsättningen för erhållande av dylik ledighet är, att vikarie finnes att tillgå, som är kompetent att uppehålla preceptors undervisning.

Då preceptorsbefattning blivit ledigförklarad, skall den enligt beredningens uppfattning besättas efter ansökan. Till ansökningarna skola fogas de sökandes vetenskapliga skrifter och övriga merithandlingar, och dessa skola underkastas en sakkunniggranskning av samma omfattning som den, vilken förekommer vid tillsättning av forskarstipendier. Minst två sakkunniga skola utses, av vilka en icke skall vara knuten till det universitet eller den högskola, där preceptoratet skall tillsättas. De sakkunniga böra erhålla visst arvode efter grunder, som beredningen framdeles ämnar upptaga till behandling i samband med andra sakkunniguppdrag. De sakkunniga skola avgiva ett kortfattat utlåtande, vari de yttra sig över de sökandes kompetens och gradera dem inbördes med avseende å vetenskaplig skicklighet. Betygsnämnden inom vederbörande fakultet eller ämnesgrupp skall därefter till fakulteten eller sektionen avgiva yttrande över de sökande, varvid den graderar dem med hänsyn dels till ådagalagd vetenskaplig skicklighet, dels till ådagalagd undervisningsskicklighet. För att utröna den sistnämnda böra obligatoriska lärarprov anställas, vilka erhålla den form fakulteten eller sektionen besluter.

Efter utgånget treårsförordnande har preceptorn att till vederbörande fakultet eller sektion anmäla, om han önskar förnyat förordnande. Fakulteten eller sektionen bör därefter till Kanslern avgiva motiverat förslag, om förordnandet bör förnyas eller befattningen förklaras till ansökan ledig.

T. f. preceptorer. Beredningen förutser, att preceptorsbefattningarna tidvis komma att upprätthållas genom tillförordnade innehavare och att dessa förordnanden komma att kräva särskilda bestämmelser. I vissa ämnen, särskilt samhällsvetenskaperna och vissa naturvetenskapliga discipliner, råder stark avgång från den akademiska banan på grund av konkurrens från andra yrken. Inom dessa ämnen torde tillgången på kompetenta sökande till preceptorat tidvis bli knapp. Enligt beredningens mening är det därvid önskvärt, att befattningarna på tillfälligt förordnande upprätthållas av yngre vetenskapsmän, som kunna väntas inom en nära framtid förvärva kompetens att förordnas till ordinarie preceptorer. Det är uppenbart, att dylika provisorier icke äro önskvärda, men annan rimlig utväg torde ej stå att finna. De t. f. preceptorernas undervisning kommer att vara av mera kvalificerad karaktär än förste assistenternas.

Tillfälligt förordnande som preceptor torde böra givas för varje läsår, och ersättningen för förordnandet torde utgå med ett belopp, som understiger de ordinarie preceptorernas arvode med 2 400 kronor för år. Efter utgången av varje läsår bör fakultet eller sektion till Kanslern anmäla, om preceptoratet bör förklaras till ansökan ledigt eller om det följande läsår bör upprätthållas på tillfälligt förordnande.

Assistenter. Dessa befattningar ha nyligen reglerats genom kungl. brev

den 29 juni 1945. Beredningen anser sig icke behöva föreslå ändringar i nu rådande avlöningsförhållanden, tjänstgöringsskyldighet och kompetensfordringar för befattningarna som förste eller andre assistent. Den tjänstgöringsskyldighet, som för närvarande åligger en förste assistent, bör omräknas av Kanslern i varje särskilt fall med hänsyn till arten av vederbörande assistents tjänstgöring. Beredningen förutsätter härvid, att denna tjänstgöringsskyldighet t. ex. för assistenter, som undervisa inom teologiska fakulteten eller humanistiska sektionen, i föreläsningsundervisning bör anses motsvara 6 timmars föreläsningar i veckan av propedeutisk art. För den händelse andre assistenter skulle komma i fråga såsom undervisningsassistenter inom teologiska och juridiska fakulteterna eller humanistiska sektionen, torde deras undervisningsskyldighet böra beräknas i analogi härmed.

Assistenterna böra som undervisare blott anlitas i sådana ämnen, där elementära kurser eller föreläsningar av propedeutisk natur äro påkallade. De böra icke tagas i anspråk för sådan undervisning, som för närvarande bestrides av professorer och docenter, och kunna således icke ersätta de av beredningen föreslagna preceptorerna.

Universitetslektorer. Inom vissa ämnen, särskilt sådana filologiska discipliner, som utbilda läroverkslärare, ha önskemål framställts om undervisning av sådan karaktär, att den speciellt tillgodoser lärarutbildningen. Särskilt från studenthåll har beredningen erhållit framställningar med önskemål i denna riktning.

Den undervisning, som härvid åsyftas, är av väsentligen samma art som den av universitetslektorerna i svenska språket bedrivna. Innehavarna av dessa befattningar böra äga docentkompetens. I främsta rummet böra dessa pedagogiska lektorsbefattningar besättas med skickliga och erfarna undervisare. Med hänsyn till dessa lärares uppgift att anknyta det vid universiteten meddelade kunskapsstoffet till skolundervisningens krav torde universitetslektoraten böra rekryteras ur läroverks- och seminarielärarnas led.

Beredningen föreslår, att dessa pedagogiska lektorat inrättas helt efter mönster av lektoraten i svenska språket vad beträffar anställnings- och avlöningsförhållanden. Beredningen vill i detta sammanhang erinra om att den undervisningsskyldighet, som åligger lektorerna i svenska, bör gälla för hela denna kategori befattningshavare.

För den händelse det skulle visa sig möjligt att i en universitets- eller högskolestad finna flera läroverkslärare, som äro kompetenta till en dylik befattning, kan det vara lämpligt att denna halveras mellan två innehavare med hänsyn till möjligheten för de studerande att auskultera på lektorns skoltimmar och därvid inhämta praktisk erfarenhet jämsides med lektorns akademiska undervisning. Önskemål i denna riktning ha framförts i skrivelse till beredningen av styrelsen för läraraspiranternas förening i Uppsala. Dylik uppdelning av lektorat bör beslutas av Kanslern för högst 3 år i sänder efter ansökan av vederbörande sektion.

Med hänsyn till önskvärdheten av att de heltidsanställda lektorerna be-

vara en levande kontakt med skolarbetet kan det vara önskvärt, att samme man icke får sitt förordnande förnyat under en alltför lång följd av år utan i sinom tid avlöses av en ny kraft. Beredningen hänvisar i detta sammanhang till den möjlighet till förnyelse, som gällande bestämmelser medföra och som enligt dess mening böra effektivt utnyttjas för den händelse icke universitetet eller högskolan lyckats knyta vid sig en lektor av alldeles speciell duglighet, vars kapacitet det gäller att utnyttja så länge som möjligt. Beredningen vill vidare framhålla önskvärdheten av att de i nu gällande föreskrifter rörande lektorerna i svenska språket givna möjligheterna att inhämta yttrande av skolöverstyrelsen och att kungöra befattningarna lediga till ansökan, vid nytillsättning av tjänster av denna typ komma till användning i största möjliga utsträckning.

Universitetslektoraten i främmande språk. Beträffande universitetslektoraten i moderna språk, vilka äro avsedda att innehavas av utländska lärarkrafter, förutsätter beredningen, att de nya befattningar, som nu förordas, i likhet med hittillsvarande lektorat av detta slag helt bekostas av svenska staten.

För vissa kurser, som givas av lektorerna i tyska, engelska och franska vid sidan av deras ordinarie undervisning, utgår för närvarande betalning i form av kursavgifter, erlagda av de studerande. I enlighet med sin principiella ståndpunkt, att avgiftsbelagda kurser icke böra förekomma, anser beredningen, att denna undervisning för framtiden bör bekostas genom ett särskilt kursanslag, förslagsvis 5 000 kronor vid vartdera universitetet.

Kap. 4. Påbyggnad på forskarstipendierna.

Naturvetenskapliga forskningskommittén hade att i enlighet med sina direktiv till behandling upptaga frågan om »icke tidsbegränsade forskarstipendier». Man utgick härvid bland annat från erfarenheterna från Finland, där man tillämpar ett system med extra ordinarie professurer såsom påbyggnad på docentstipendierna. Forskningskommittén konstaterar, att forskarstipendiater praktiskt taget alltid torde vara väl professorskompetenta och äga goda utsikter att placeras på professur eller laboratorstjänst. »Man torde med ganska stor säkerhet kunna förutsätta», säger kommittén, »att om så undantagsvis ej sker, detta endast beror på att någon dylik befattning ej blivit ledig inom vederbörandes ämnesområde.» Kommittén förordar, att staten i sådana fall inskrider för att bereda vederbörande fortsatt anställning.

Forskningskommittén avvisar tanken, att forskarstipendierna i vissa fall skulle kunna prolongeras, emedan stipendierna därigenom skulle bindas och undanhållas yngre forskare. I stället föreslår den ett antal rörliga befattningar av laborators löneställning, tillsammans högst 6 till antalet, vid de båda universiteten och vid Stockholms högskola. Befattningarna skulle inrättas successivt efter uppkommande behov och tilldelas forskarstipendiater, som efter stipendietidens utgång förblivit obefordrade. Forskningskommittén ifrågasätter, att man skulle föreskriva skyldighet för vederbörande att söka ledigblivande professors- eller laboratorsbefattningar för att begränsa antalet befattningar av föreslagen typ. Innehavarna av dessa borde i allmänhet kunna åläggas samma undervisningsskyldighet som laboratorerna, men möjligheter borde skapas för viss frihet att anpassa bestämmelserna efter aktuella behov och personliga förutsättningar.

Universitetskanslern har i yttrande över 1945 års universitetsberednings betänkande angående docentinstitutionen uttalat som sin uppfattning, att det vore en nödvändig förutsättning för godtagande av det av beredningen föreslagna antalet forskarstipendier, att man genom påbyggnad på forskarstipendierna bereder reträttplatser för obefordrade forskarstipendiater. Chefen för ecklesiastikdepartementet har därefter i proposition nr 273 till 1946 års riksdag konstaterat, att universitetsberedningen förklarat sig skola framdeles upptaga frågan om påbyggnad på forskarstipendierna, och framhåller, att denna fråga borde upptagas till prövning i större sammanhang, sedan universitetsberedningen framlagt resultaten av sina överväganden. Med hänsyn härtill upptog icke propositionen hela den utökning av antalet forskarstipendier, som beredningens förslag inneburit.

Beredningen ansluter sig till vissa grundtankar i naturvetenskapliga forskningskommitténs förslag om påbyggnad på forskarstipendierna. Beredningen

vill framhålla som sin uppfattning, att inrättande av forskarstipendier till det antal den tidigare föreslagit är i hög grad av behovet påkallat, ehuru den samtidigt vill erinra om sitt tidigare uttalande, att nyinrättandet bör ske successivt, d. v. s. att stipendierna böra ledigförklaras först efter ansökan av vederbörande fakultet eller sektion, vilken förutsättes iakttaga, att de stränga kraven på forskarstipendiaternas kvalitet upprätthålles. Beredningen vill åberopa universitetskanslerns uttalande om att det föreslagna antalet forskarstipendier gör en påbyggnad nödvändig. Beredningen delar naturvetenskapliga forskningskommitténs mening, att det vore slöseri med kulturella tillgångar att icke tillvarataga forskarstipendiaternas kapacitet och inrikta den på fortsatt vetenskapligt arbete. För forskarstipendiaterna skulle den trygghet för framtiden, som en påbyggnad skulle innebära, giva ökad arbetsro, vilken kunde väntas främja deras prestationer och som vore i hög grad motiverad med hänsyn till den för en stipendiat relativt framskridna ålder, som normalt komme att utmärka avgående forskarstipendiater. Man skulle visserligen kunna hävda, att med en avsevärd ökning av forskarstipendiaternas antal dessas kvalitativa genomsnittsnivå skulle komma att sjunka, vilket i sin tur kunde göra ett tillvaratagande av denna kategori vetenskapsmän mindre angeläget. Men häremot bör framhållas, att forskarstipendiaterna allt framgent torde komma att utgöra eliten av landets yngre vetenskapsmän, låt vara en utökad elit, och att inom denna krets urvalet av dem, som befordras till professur före stipendietidens utgång, mindre blir betingat av personlig kapacitet än av ämneskonjunkturer. Beredningen anser sålunda behovet av en påbyggnad på forskarstipendierna till fullo styrkt.

Naturvetenskapliga forskningskommittén hade tänkt sig denna påbyggnad i form av befattningar i laborators löneställning och med laborators undervisningsskyldighet. Anknytningen till laboratorstjänsterna torde falla sig naturlig inom de naturvetenskapliga ämnena, men då laboratorer saknas inom de teologiska och juridiska fakulteterna samt den humanistiska sektionen, och icke heller motsvarande befattningar förekomma här, faller det sig svårt att bygga upp en för alla fakulteter giltig befattningstyp på denna grund. Det förtjänar även uppmärksammas, att laboratorstjänsterna äro förenade med en icke obetydlig undervisningsskyldighet och att de sökande till sådana tjänster äro underkastade undervisningsprov, medan en forskarstipendiats meriter helt ligga på forskningens område och hans kontakt med akademisk undervisning under stipendieåren är obetydlig.

Enligt beredningens mening bör en påbyggnad på forskarstipendierna till sin befattningstyp först och främst anknyta till forskarstipendiaternas meriter och inriktning och sålunda utgöra forskarbefattningar. Den utväg, som därvid osökt kommer i fråga, är inrättandet av forskningsprofessurer. Emellertid äro sådana så eftersträvansvärda även för vanliga professorer, att de knappast kunna förbehållas oplacerade forskarstipendiater, om de i löneavseende skulle vara jämställda med professurer. Beredningen har därför stannat in-

för möjligheten att inrätta befattningar med samma undervisningsskyldighet som för forskarstipendiater och med en löneställning motsvarande laboratorernas men utgörande extra ordinarie befattningar. För innehavarna av dessa befattningar böra samma inskränkningar gälla som för docent- och forskarstipendiater i fråga om rätt att inneha befattning eller uppdrag eller bedriva annan verksamhet, som i avsevärd grad förhindrar dem att bedriva forskning och akademisk lärarverksamhet.

Beredningen anser, att här föreslagna befattningshavare på grund av sina höga vetenskapliga kvalifikationer böra erhålla titeln e. o. professorer, mot vilken titel enligt beredningens åsikt i nuvarande läge inga vägande invändningar kunna göras, då professorerna icke äro inordnade i civila avlöningsreglementet.

Naturvetenskapliga forskningskommittén ifrågasatte, att man skulle ålägga de föreslagna e. o. laboratorerna skyldighet att söka ledigblivande professurer och laboratorstjänster inom sitt ämne. Beredningen har övervägt denna möjlighet och anser sig böra förorda dylik skyldighet beträffande professurer men ej beträffande laboratorstjänster. Beredningen förutsätter emellertid, att enstaka fall kunna inträffa, då en e. o. professur bekläds med en framstående forskare, som av särskilda skäl önskar kvarstå på den lägre avlönade befattningen för att helt ägna sig åt forskningsarbete. I dessa fall bör Kungl. Maj:t på ansökan härom meddela dispens från skyldigheten att söka professur, då det enligt beredningens mening är för samhället viktigare att de personliga kapaciteterna utnyttjas på de poster, där de kunna prestera mest, än att alla forskarstipendiater försörjas vid universitet och högskolor.

Vad beträffar antalet e. o. professurer anser beredningen, att 3 dylika befattningar böra inrättas vid vartdera universitetet och en vid Karolinska institutet. Beredningen har övervägt möjligheten att dela dessa befattningar fakultetsvis men på grund av deras ringa antal funnit det lämpligast att göra dem gemensamma för samtliga fakulteter. I detta sammanhang bör erinras om chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande i proposition nr 273 till 1946 års riksdag beträffande forskarstipendierna: »Vid ett så begränsat antal forskarstipendier som 6 vid vartdera universitetet torde någon uppdelning av stipendierna på olika fakulteter och sektioner icke böra ifrågakomma.»

Då forskarstipendier ännu icke finnas vid Stockholms och Göteborgs högskolor, anser beredningen, att frågan om inrättande av e. o. professurer vid dessa lärosäten bör ställas på framtiden.

Beredningen anser, att e. o. professurerna böra tillsättas efter ansökan och att ansökningsrätt endast om synnerliga skäl förefinnas skall tillkomma docent, som i mindre tid än 6 år innehaft forskarstipendium. Då flera sökande anmäla sig till en e. o. professur, bör enligt beredningens åsikt sakkunnigförfarande av samma slag som vid tillsättande av forskarstipendier förekomma. Vid tillsättning av e. o. professurer bör i övrigt vad beträffar proceduren förfaras på samma sätt som vid tillsättande av forskarstipendier. Enligt be-

redningens mening böra de e. o. professorerna äga säte och stämma i vederbörande fakultet och sektion.

Beredningen föreslår, att här omnämnda 7 e. o. professurer omedelbart inrättas, men att de skola ledigförklaras först efter ansökan av vederbörande universitet eller Karolinska institutet.

Kap. 5. De teologiska fakulteterna.

De teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund ha båda avgivit sammanfattande yttranden till universitetsberedningen om sina önskemål. Detsamma ha studentrepresentanterna inom fakulteterna gjort.

Uppsalafakulteten begär vad beträffar lärarbefattningarna vid universiteten dubblering av professuren i religionshistoria på så sätt, att en professur inrättas i ämnet inom den filosofiska fakulteten. Vidare begäres en ny professur i kyrkohistoria med symbolik, professur eller lärarbefattning i missionshistoria och lärarbefattningar i religionspsykologi, i religionsfilosofi samt i exegetik.

Teologiska fakulteten i Lund betonar skillnaden gentemot »vissa andra fakulteter», i det att teologerna ej behöva »en rad assistenter och amanuenser, som ha att meddela permanent elementär undervisning och handledning». Fakultetens undervisning skulle bäst tillgodoses genom docentinstitutionens inorganiserande i undervisningen samt genom anslag till kortare kurser. Man begär därför en stipendierad docent i varje ämne. Kurserna böra vara av propedeutisk natur, icke göras obligatoriska och icke vara avgiftsbelagda. Fakulteten går icke in på de olika ämnenas speciella behov av lärarkrafter.

Studentrepresentanterna i Uppsala framhålla, att seminarieövningarna böra vara den viktigaste undervisningsformen men att kurser »i ungefär nuvarande omfattning» önskas för att »underlätta ett snabbt och effektivt inhämtande av svårare partier». Vad lärarkrafter beträffar, begäres en heltidsanställd ledare för den praktiska undervisningen med »laboratorslön», 3 biträdande lärare i respektive exegetik, systematisk teologi och kyrkohistoria samt docentstipendium i varje ämne. Teologiska studierådet i Lund framför allmänna synpunkter på seminarieövningar, föreläsningar och kurser, som nära överensstämma med de uppsaliensiska studentrepresentanternas. Av behövliga kurser nämnes en i nytestamentlig exegetik. Beträffande lärarorganisationen framföres samma krav som uppsalarepresentanternas på fast anställd direktor för den praktiska kursen och på docentstipendier i alla ämnen. En lektorsbefattning i ämnet praktisk bibelkunskap i den praktiska kursen och möjligheter för anställande av licentiater för kursundervisning framhållas som önskvärda.

Universitetsberedningen har behandlat hithörande frågor i samband med varje särskilt ämne. Vad beträffar frågor, som beröra fakulteten i dess helhet, vill beredningen anföra följande.

Undervisningen inom teologiska fakulteten synes icke äga den karaktär, att behov av ett stort antal biträdande lärarkrafter föreligger. Med vissa undantag torde de teologiska vetenskaperna vara tillgodosedda, om varje ämne

företrädes av en professor och en docentstipendiat. Härav följer, att docentstipendiaterna ha en särskilt ansvarsfylld uppgift inom den teologiska fakultetens undervisningsorganisation.

Beredningen har i sitt första betänkande såsom en preliminär åtgärd föreslagit ett första utökande av antalet docentstipendier till 6 vid vardera teologiska fakulteten, och denna ökning har sedermera förverkligats genom beslut av 1946 års riksdag. Skulle det allmänt framförda önskemålet om ett dylikt stipendium för varje ämne realiseras, innebär det ett utökande av det av beredningen föreslagna antalet med ytterligare ett för varje fakultet, så att vardera innehar sammanlagt 7 stipendier. Beredningen förordar för sin del denna utökning av docentstipendiernas antal.

Utbyggnad av undervisningen i särskilda ämnen.

Religionshistoria.

Beträffande detta ämne har professorn vid Uppsala universitet G. Widengren framfört följande allmänna synpunkter.

Under 1930-talet gjordes upprepade framställningar från humanistiska sektionen angående inrättande av en professur i religionshistoria inom filosofiska fakulteten. Universitetsberedningen av år 1937 yttrar i sitt betänkande härom följande.

»Under åberopande av det påtagliga behovet av undervisning och examination i ämnet religionshistoria inom den filosofiska fakulteten har vid flera tillfällen frågan om inrättande av professur i ämnet inom sagda fakultet upptagits till övervägande. Även enligt beredningens mening synes det önskvärt, att religionshistorien blir ordinarie examensämne inom den humanistiska sektionen av den filosofiska fakulteten, men beredningen håller före, att detta mål kan vinnas utan inrättande av någon ny lärostol genom att innehavaren av professorsbefattningen i religionshistoria med religionspsykologi inom teologiska fakulteten får sin verksamhet utsträckt till att omfatta även den filosofiska fakulteten (humanistiska sektionen) och — då fråga är om handläggning av sådant ärende, som berör religionshistorien — erhåller säte och stämma jämväl inom denna sistnämnda fakultet (sektion). Då undervisningen endast i viss utsträckning torde kunna vara gemensam för studerande från båda fakulteterna, behöver professorn vid sin sida en biträdande lärare i ämnet. Beredningen vill ifrågasätta, huruvida icke forskningen på detta för två fakulteter gemensamma arbetsfält bäst främjas genom inrättandet av en institution för religionshistoria och religionspsykologi med professorn som föreståndare (Utredning i fråga om universitetens verksamhet och organisation, Stockholm 1937, s. 54 o. f.).»

Även om beredningen icke ansåg sig böra tillmötesgå kravet på en professur inom filosofiska fakulteten, föreslog den sålunda åtminstone *en biträdande lärare* i ämnet och ifrågasatte dessutom inrättandet av *en institution för religionshistoria och religionspsykologi* med professorn som föreståndare.

Icke ens efter denna nedprutning av kraven från filosofiska fakultetens sida ha statsmakterna ansett sig kunna tillmötesgå de framställda önskemålen. Oaktat universitetet upptagit bland sina riksdagspetita äskandet om anslag till en biträdande lärare i ämnet, har en dylik befattning icke inrättats, långt mindre en institution kommit till stånd.

Den ordning med gemensam professur för teologiska och filosofiska fakulteterna, som universitetsberedningen föreslog, har nu tillämpats sedan 1940. Tillräckliga erfarenheter föreligga därför för att en innehavare av professuren skall

kunna uttala sig om den nuvarande anordningen. Även om en biträdande lärare i ämnet omedelbart tillsättes, måste jag beteckna det nu förekommande hälftenbruket såsom absolut förkastligt både ur forsknings- och undervisningssynpunkt. Detta av följande skäl:

Filosofiska fakulteten har rätt till en professur i religionshistoria. Detta ämne står i nära förbindelse med ett stort antal historiska, filosofiska, filologiska och etnologiska ämnen, vilka behöva religionshistoria som hjälpdisciplin. Samtidigt har religionshistorien behov av dessa discipliner som sina hjälpvetenskaper. Ur ren forskningssynpunkt borde religionshistorien snarast ha en ännu starkare ställning i filosofiska fakulteten än i den teologiska, såsom varande ett gammalt humanistiskt ämne. Universitetsberedningen påpekar också att i grannländerna religionshistorien är företrädd inom de filosofiska men däremot icke inom de teologiska fakulteterna. I den teologiska fakulteten måste religionshistorien snarast, vetenskapligt sett, ansluta sig till de båda exegeserna och kyrkohistorien. Detta vållar, att tyngdpunkten i professorns forskningar måste komma att ligga på andra områden än som i allmänhet kan bli fallet i filosofiska fakulteten. Enär religionshistorien är ett oerhört omfattande ämne med anknytning särskilt till ett otal filologiska discipliner och till den allmänna etnografien, är en dylik arbetsfördelning enbart av godo ur ämnets egen synpunkt. Olika områden ha därigenom större utsikt att bli företrädda i vårt land. Representanter för filologiska och arkeologiska vetenskaper ha hittills i stor utsträckning med lysande framgång bedrivit även religionshistorisk forskning och härigenom i någon mån undanröjt olägenheterna med att religionshistorien icke varit representerad bland de humanistiska ämnena. De tilltagande kraven på specialisering torde emellertid snart försvåra eller rent av omöjliggöra sådana forskningar, och en avgjord nedgång i antalet på detta sätt i vårt land producerade religionshistoriska arbeten har också på senare år kunnat konstateras. Detta är i och för sig så mycket mera beklagligt, som svensk religionshistorisk forskning genom sina stora företrädare åtnjutit ett grundmurat anseende utomlands och torde kunna betecknas som en av de humanistiska vetenskaper, genom vilka det svenska namnet gjorts mest känt utom landet.

Ur undervisningssynpunkt måste det framhållas, att kursfordringarna för teologiska och filosofiska fakulteterna ställa sig helt olika. De israelitisk-judiska och kristna religionsområdena studeras sålunda omsorgsfullt i filosofiska fakulteten men däremot icke alls i teologiska fakulteten, enär de där ju utgöra föremål för studiet i alla de övriga ämnena i teologiska fakulteten. Religionspsykologien däremot intager i teologiska fakulteten en mycket starkare ställning än i filosofiska fakulteten, något som kommer till uttryck redan i den olika benämningen på respektive ämnen i teologiska och filosofiska fakulteterna. Enär kursfordringarna alltså icke överensstämma, kan undervisningen icke utan stora olägenheter göras gemensam för de båda fakulteterna, alldeles oavsett den omständigheten att kurser och seminarieövningar samla ett så stort antal deltagare att de bli ineffektiva.

Den sistnämnda omständigheten sammanhänger med uppgången i antalet studerande i filosofiska fakulteten, som de sista åren hållit sig vid ett antal av 30 à 35 per läsår (med ett sammanlagt antal studerande för teologiska och filosofiska fakulteterna på över 100 stycken, denna termin omkring 60 stycken, på vårterminerna i regel lägre antal). Det kan också framhållas, att vid Uppsala universitet sedan 1940 avlagts 3 stycken filosofie licentiatexamina i ämnet (det sammanlagda antalet deltagare i licentiatseminariet för teologie och filosofie licentiater exempelvis håller sig omkring 10 deltagare) varjämte förekommit en disputation för filosofie doktorsgrad (motsvarande för teologie doktorsgrad 6 stycken). Ämnet är således redan nu ingalunda ett av de minsta inom humanistiska sektionen och överträffar i antalet studerande vida ett flertal discipliner, vilka — och detta med rätta — äro företrädda med fast professur. Att ett

ämne, vilket både ur forsknings- och undervisningssynpunkter trots de ogynnsammaste omständigheter hävdat sig så väl, skall lämnas utan egen ordinarie representant i filosofiska fakulteten, förefaller orättvist.

Att med nuvarande anordning innehavaren av lärostolen i religionshistoria med religionspsykologi hindras i avsevärd utsträckning i sitt forskningsarbete är självklart och kan av mig utan vidare intygas. Jag har genom de betungande examinations- och undervisningsgöromålen hindrats från färdigställandet och utgivandet av åtminstone ett par större arbeten, vilka förelågo i utkast, när jag tillträdde professuren 1940. Men härtill kommer att teologiska fakulteten, som måste låta sina ordinarie och extra ordinarie lärare bestrida undervisning för studerande i filosofiska fakulteten, icke mycket längre vill finna sig i det nuvarande provisoriet. Fakulteten har därför lika väl som humanistiska sektionen bestämt framfört sina önskemål om att en professur i ämnet religionshistoria med det snaraste upprättas inom filosofiska fakulteten. Jag hänvisar här till av fakultet och sektion till ecklesiastikdepartementet ingivna promemorior.

Framlidne professorn vid Lunds universitet E. Briem har om sitt ämne anfört.

Undervisningen i religionshistoria med religionspsykologi vid Lunds universitet utföres för närvarande av undertecknad ensam. Undervisningen omfattar två timmars föreläsningar samt två timmars seminarieövningar per vecka. Dessutom gives varje hösttermin en propedeutisk kurs i allmän religionshistoria med examinatorier, varvid genomgås samtliga viktiga religioner och religionsområden med särskild hänsyn till de nyaste forskningsresultaten. Eleverna få härigenom icke endast en lättfattlig inblick i de ofta artfrämmande religionsformerna, utan möjlighet ges också att delgiva dem varje år de nyaste forskningsresultaten på religionshistoriens olika områden, vilka icke kunna inhämtas genom läroböcker.

Såsom det absolut viktigaste önskemålet beträffande mitt ämne skulle jag med styrka vilja framhålla *inrättandet av en lärarbefattning i religionspsykologi inom teologiska fakulteten.* Från flera håll har framförts önskemål om inrättandet av en ny professur i religionshistoria inom filosofiska fakulteten. Enligt min uppfattning komme därmed icke mycket att vinnas för avlastandet av arbetsbördan för professuren i religionshistoria med religionspsykologi i teologiska fakulteten. För det första är antalet av de studenter, som bedriva religionshistoriska studier inom filosofiska fakulteten, inte så stort, sedan teologisk-filosofisk examen blivit den vanligaste filosofiska förberedelseexamen, alltsedan hebreiskan gjorts obligatorisk i Gamla testamentets exegetik. För forskningen själv är naturligtvis inrättandet av varje ny professur i ett ämne till fördel, då forskningsarbetet därigenom utvidgas. Detta gäller i synnerhet ett så oerhört omspännande ämne som religionshistoria, som i sig innesluter utforskningen av religioner på de mest skilda språkområden, som en enda man omöjligt kan behärska. Äro innehavarna av de båda professurerna specialister på skilda religionsområden, bleve detta givetvis en vinst vid handledningen av studierna på licentiatområdet. Ha de däremot specialiserat sig inom samma religionsområde, bortfaller denna fördel, och man kan omöjligen uppställa några fordringar på olika forskningsområden för de olika professurerna.

För närvarande finnas i vårt land tre professurer i religionshistoria, och skulle ytterligare två professurer i de filosofiska fakulteterna i Uppsala och Lund inrättas, skulle antalet lärostolar bliva fem, vilket måste anses vara synnerligen väl tilltaget för ett ämne med icke större elevantal. Men alltfort komme dock religionshistorien att bli själva huvudämnet även inom de teologiska fakulteterna. Detta ämne är så stort, att det tar en mans hela arbetsförmåga i anspråk. Detta gör att professorn i religionshistoria omöjligen kan få tid att ägna det intresse han bör åt religionspsykologien. Detta ämne har under de gångna decennierna trätt allt mer och mer i förgrunden, och dess uppgift är synnerligen be-

tydelsefull. Det är också intressant att se, vilket intresse det väcker hos de studerande och hur gärna många vilja fortsätta sina studier på detta område för högre examina. Här behöves ovillkorligen en särskild lärarkraft, som dels kan hålla regelbundna föreläsningar i religionspsykologi, dels omhänderhava examinationen och handleda studierna på mera framskridet stadium. Detta skulle betyda en verklig avlastning, ytterligt välbehövlig, för innehavaren av professuren i religionshistoria och religionspskologi, betydligt mera än vad inrättandet av en ny professur i religionshistoria inom filosofiska fakulteten skulle innebära.

Man kan naturligtvis ifrågasätta, om inte hela religionshistorien såsom sådan borde överflyttas till filosofiska fakulteten, och den nuvarande professuren i detta ämne omändras till en professur i religionspsykologi, möjligen med kombination av religionsfilosofi eller teologisk encyklopedi, vilka ämnen numera helt skjutits i bakgrunden. Ämnet religionshistoria skulle då göras obligatoriskt i teologisk-filosofisk examen eller i filosofie kandidatexamen för inträde i teologisk fakultet. Nackdelen härav synes mig dock vara, att den viktiga förbindelsen mellan religionshistorien och teologiska fakultetens olika ämnen härigenom komme att lossna. Men utvecklingen går nog åt detta håll, och förhållandena i Sverige skulle då bli analoga med våra grannländers, där religionshistorien både i Danmark och Norge uteslutande är ämne i filosofiska fakulteten.

Behovet av ett särskilt docentstipendium i ett så omfattande och krävande ämne som religionshistoria med religionspsykologi är så uppenbart, att det icke här närmare behöver motiveras.

Ämnesrepresentanten vid Stockholms högskola, professorn E. Arbman, har till beredningen yttrat:

»Ämnet religionshistoria kan enligt min erfarenhet från undervisnings- och examinationssynpunkt hjälpligt behärskas av en person. Man kan till och med gå längre och säga: det *bör* på grund av den enhetlighet, som trots den enorma rikedomen och mångfalden kännetecknar de religiösa företeelserna överallt och i alla skeden av mänsklig utveckling, liksom också med hänsyn till den vikt, som i all religionsvetenskaplig forskning tillkommer den jämförande synpunkten, som helhet företrädas av en person eller, vid en eventuell uppdelning, i fråga om allmän orientering av var och en av representanterna för de olika särskilda religionsområdena.»

Sedan dessa önskemål framlagts, har 1946 års riksdag beslutat att i Uppsala inrätta en biträdande lärartjänst i religionshistoria, gemensam för teologiska och filosofiska fakulteterna.

Universitetsberedningen har haft en vansklig uppgift, när det gällt att taga ställning till ämnesrepresentanternas sinsemellan avvikande uppfattningar beträffande en eventuell dubblering av professurerna. Den anser emellertid, att statsmakternas lösning av frågan med en biträdande lärare gemensam för teologiska och filosofiska fakulteterna icke bör räknas som bindande för beredningens ståndpunkt. De olägenheter, som vållas av skiljaktigheter i fråga om kursfordringar i fakulteterna, motivera enligt dess uppfattning inrättandet av en professur i filosofiska fakulteten, även om de till någon del kunna övervinnas genom lämplig fördelning av arbetsuppgifterna mellan en professor, eventuellt docent samt en biträdande lärare. Beredningen vill därför förorda, att den nuvarande biträdande lärarbefattningen i Uppsala omändras till en professur i religionshistoria vid filosofiska fakulteten i Uppsala, där ämnet länge företett en stark vetenskaplig blomstring och ett stort antal disputa-

tioner ägt rum. I Lund kan tills vidare den nu i Uppsala införda ordningen med en biträdande lärare för båda fakulteterna tillämpas. Den biträdande läraren bör enligt beredningens mening vara en preceptor, som genom examination och handledning av de studerande kan ersätta professorn i nödig utsträckning.

Vid Stockholms högskola, vars professur i religionshistoria helt tillhör den humanistiska fakulteten och där examensbördan i ämnet är mindre betungande än vid universiteten, torde lärarbehovet vara tillgodosett, om ett docentstipendium inrättas med företrädesrätt för religionshistoria.

Religionspsykologi och religionsfilosofi.

Ämnet religionspsykologi är för närvarande inrymt inom professurens i religionshistoria med religionspsykologi ämnesområde. Då detta icke synes vara någon lycklig anordning och kraftigt bidrager till den rådande svårigheten att få lärarkrafterna i religionshistoria att räcka till för hela ämnesområdet, ha både teologiska fakulteten i Uppsala och professorn i religionshistoria med religionspsykologi i Lund begärt en särskild lärarbefattning i ämnet. Teologiska fakulteten i Uppsala tänker sig denne lärare företrädande både religionspsykologi och religionsfilosofi, medan professor Briem icke valt denna möjlighet.

Enligt universitetsberedningens uppfattning är religionspsykologi en vetenskapsgren, som kan väntas få en alltmera central betydelse både ur forskningssynpunkt och för prästutbildningen. Detta gör det önskvärt att lösgöra religionspsykologien från beroendet av religionshistorien, som måste arbeta med huvudsakligen historiska och filologiska metoder, och giva den en mera självständig ställning. Beredningen vill därför förorda, att ett preceptorat i religionspsykologi inrättas vid Uppsala universitet inom dess teologiska fakultet. Inrättandet av denna befattning bör dock enligt beredningens mening ställas på framtiden.

Religionsfilosofien sorterar för närvarande under professurerna i teologisk etik med religionsfilosofi. Även beträffande religionsfilosofien gäller, att denna vetenskap skulle vara betjänt av en mera framskjuten och självständig ställning, än vad den nuvarande anordningen gör möjligt. Professorerna i teologisk etik med religionsfilosofi i Uppsala och Lund, S. von Engeström och A. Nygren, samt professorn i dogmatik med symbolik i Uppsala Hj. Lindroth ha alla förordat upprättande av en särskild professur i religionsfilosofi. Beredningen förordar, att en professur i religionsfilosofi inrättas vid Lunds universitet, där viktiga insatser i denna vetenskap blivit gjorda.

Det förefaller som om ställningen för vetenskaper sådana som religionspsykologi och religionsfilosofi, vilka för närvarande befinna sig i utveckling ur äldre teologiska discipliner, ännu är så vansklig att bestämma, att man ej kan bygga upp någon större lärarorganisation med särskild hänsyn till dem. Tillgången på kompetenta lärarkrafter i dessa ämnen torde också vara begränsad, vilket motiverar, att beredningen inskränker sitt förslag till det ovan framförda.

Exegetik.

Professorerna i gamla testamentets exegetik i Uppsala och Lund, S Linder och J. Lindblom, ha båda uttryckt önskemål om propedeutiska kurser i sitt ämne, den förre i hebreiska texter, Israels historia och isagogik, den senare i gammaltestamentlig litteraturhistoria med Israels historia. Professorn i nya testamentets exegetik i Uppsala A. Fridrichsen framhåller behovet av kurser i textläsning, interpretation och bibelteologi, och innehavaren av motsvarande professur i Lund, H. Odeberg, uttalar önskemål om två elementära kursserier.

Teologiska fakulteten i Uppsala samt professorerna Linder och Fridrichsen var för sig föreslå, under hänvisning till fakultetens yttrande över prästutbildningssakkunnigas betänkande, inrättande av en biträdande lärarbefattning i exegetik, gemensam för både gamla och nya testamentets exegetik. Professor Lindblom anger docent eller licentiat som kursgivare i sitt ämne, och professor Odeberg förklarar, att de elementära kurserna i nödfall kunna ledas av licentiat efter professorns anvisning.

Universitetsberedningen anser det styrkt, att en förste assistent i exegetik behöves vid vartdera universitetet. Ämnesrepresentanterna äro alla ense om att docentkompetens icke är nödvändig för omhänderhavande av denna elementära undervisning. Assistenten bör speciellt inrikta sig på undervisningen i nya testamentets exegetik, då behovet härav får anses särskilt stort. Om hebreiskan skulle bortfalla såsom obligatoriskt ämne i teologisk filosofisk examen, vilket beredningen skulle anse beklagligt, måste ytterligare undervisning på det propedeutiska stadiet bli nödvändig.

Kyrkohistoria med missionshistoria.

De teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund hade i yttranden till 1933 års universitetsberedning framställt krav på dubblering av professurerna i kyrkohistoria. Som motivering anfördes ämnets stora omfattning från undervisnings- och forskningssynpunkt. 1933 års universitetsberedning avvisade dessa önskemål och uttalade härvid: »Det kan ej bestridas, att kyrkohistorien har stor omfattning, men beredningen håller före, att den icke är vidlyftigare än åtskilliga andra ämnen, vilka äro företrädda av allenast *en* professor.»

Samma önskemål om upprättande av nya professurer i kyrkohistoria har inför 1945 års universitetsberedning framförts såväl av professorerna i ämnet i Uppsala och Lund som av teologiska fakulteten i Uppsala. Den sistnämnda anför att de två teologiska fakulteterna efter konferens enat sig om att begära »ytterligare en professur i kyrkohistoria med symbolik». Som särskild motivering framför fakulteten i Uppsala behovet av undervisning i symbolik. Professorn i kyrkohistoria i Lund H. Pleijel har inför beredningen framfört förslag om delning av professuren i Lund, varvid den ena professuren skulle inrättas i kyrkohistoria med symbolik och den andra taga särskild hänsyn till missionshistorien.

Sistnämnda ämne är för närvarande tillgodosett genom en personlig professur med två undervisningstimmar i veckan vid Uppsala universitet för professor K. B. Westman i missionshistoria och ostasiatisk religionshistoria. I Lund har undervisning och examination i detta ämne delvis bestritts genom medel, som av svenska kyrkans missionsstyrelse ställts till förfogande.

Professor Westman, som inom kort lämnar sin professur, har i olika sammanhang starkt framhållit behovet av en ordinarie professur i missionshistoria. Teologiska fakulteten i Uppsala uttalar som sin mening, att en professur i missionshistoria bör finnas vid ett av de båda universiteten och en lärarbefattning vid det andra. Fakulteten anför i samband härmed, att insamlade medel för en professur i missionshistoria finnas i Uppsala till ett belopp av cirka 285,000 kronor och i Lund 320,000 kronor.

Enligt gällande examensstadga är ämnet missionshistoria i Uppsala förenat med praktisk teologi, i Lund med kyrkohistoria. Till sin allmänna vetenskapliga struktur hör missionshistorien närmast till kyrkohistorien och kan som teologisk disciplin karakteriseras som vetenskapen om kristendomens expansion bland icke-kristna folk. Den har alltså till uppgift att ge en framställning av den kristna kyrkans mission under olika tider och av de framväxande missionskyrkornas historia med särskilt aktgivande dels på de religonspsykologiska problem, som brytningen mellan kristendomen och de främmande religionerna innebär, dels på dessa kyrkors sociologiska struktur, kult och fromhetsliv.

Missionshistorien måste emellertid även ägna en ingående uppmärksamhet åt studiet av de religioner, som missionären möter i sin verksamhet. Härigenom träder missionshistorien i nära kontakt med religionshistorien. Samarbetet mellan dessa båda discipliner har också visat sig vara till ömsesidigt gagn.

På många håll har ämnet missionshistoria banat sig väg in i den teologiska undervisningen och forskningen. Före den nationalsocialistiska regimen funnos sålunda professurer i detta ämne vid universiteten i Halle, Berlin, Tübingen, Marburg och Hamburg-Kiel. I Amerikas förenta stater är missionsvetenskapen representerad vid de flesta större universitet och teologiska högskolor. I England upprättades på 1930-talet en missionsprofessur vid Selly Oak Colleges, Birmingham, och i den engelska kyrkans prästutbildning har missionshistorien nyligen fått plats som huvudlinjen i den nyaste kyrkohistorien. Vid universitetet i Köpenhamn finns sedan några år tillbaka en ordinarie professur i missionshistoria, och i Norge är man på god väg att säkerställa missionsvetenskapens vidare utveckling.

Universitetsberedningen anser det ådagalagt, att missionshistoriens ställning behöver tryggas. Då emellertid missionshistorien i Sverige är en ganska ung disciplin, bör den enligt beredningens mening tills vidare knytas till ämnet kyrkohistoria. Universitetsberedningen vill därför förorda, att professor Westmans personliga professur vid Uppsala universitet förändras till en ordinarie professur i kyrkohistoria med missionshistoria. Om donationsfonderna

inom överskådlig tid kunna bära särskilda professurer i missionshistoria, bör den nya professuren ändras till en professur i enbart kyrkohistoria. Även i Lund torde med tiden en dubblering av professuren i kyrkohistoria kunna komma att bli aktuell. För undervisning och examination i missionshistoria i Lund fordras ett särskilt kursanslag.

Undervisning i ämnet symbolik kan enligt universitetsberedningens mening liksom före 1933 tillgodoses genom kursanslag.

För den i Lund särskilt bedrivna kyrkliga folklivsforskningen har professor H. Pleijel begärt institutionsanslag samt en förste och en tredje amanuens. Beredningen förordar inrättande av dessa två befattningar. Till övriga anslagsäskanden får beredningen anledning att återkomma i samband med institutionsfrågorna.

Kursanslag.

Även sedan docentstipendiernas antal ökats inom teologiska fakulteten och även om de ovan specificerade nya befattningarna inrättas, kommer behov av kursanslag inom fakulteten att föreligga. De kurser, som nu kunna beräknas såsom behövliga, äro:

i symbolik, 1 timme i veckan under läsåret	1 500	kronor
i kyrklig konst, 15 timmar per läsår	750	»
i biblioteks- och arkivkunskap, 10 timmar per läsår	500	»

Om den undervisning i paleografi, som ges i humanistiska sektionen, icke skulle kunna utnyttjas av de teologie studerandena, kräves för denna undervisning ett årligt kursanslag på 1 000 kronor till vardera teologiska fakulteten.

Vid Lunds universitet tillkommer en kurs i missionshistoria med 1 timme i veckan under läsåret samt examination, för vilken kurs får beräknas en kostnad av 1 800 kronor för år. Kurser hållas även regelbundet i religionshistoria, exegetik, kyrkohistoria och dogmatik, stundom även i etik och praktisk teologi. Dessa ombesörjas normalt av docenter, stipendierade eller ostipendierade, och i den mån de icke kunna bestridas med docentstipendier, behövas särskilda medel för deras bekostande. Då kurserna variera mellan ämnena, är ett gemensamt anslag av 3 000 kronor, fördelat varje år efter kanslerns medgivande, det mest ändamålsenliga. I kursanslag skulle sålunda allt som allt behövas 7 550 kronor för teologiska fakulteten i Lund och 5 750 kronor för den i Uppsala.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsare.

Ett anslag för detta ändamål av 3 000 kronor för vardera teologiska fakulteten är enligt beredningens mening behövligt.

Kap. 6. De juridiska fakulteterna.

Vid övervägande av åtgärder för de juridiska fakulteternas upprustning anmäler sig i första hand frågan om dessa fakulteters rekrytering. Den nuvarande situationen har med rätta betecknats som ett den svenska rättsvetenskapens nödläge. Under lång tid har man måst räkna med svårigheter att besätta de juridiska lärostolarna, särskilt vid universiteten. På senaste tiden ha emellertid dessa svårigheter skärpts på ett sätt, som måste ingiva de allvarligaste farhågor för framtiden. I nuvarande ögonblick kan man utgå från att före detta års slut tre professurer i civilrätt, en vid var och en av fakulteterna, komma att ledigförklaras och att senast om 3½ år ytterligare en civilrättsprofessur kommer att bliva ledig, medan det för närvarande endast finnes två docenter i civilrätt, båda i Stockholm. Inom ett år kommer vidare professuren i straffrätt och juridisk encyklopedi vid Uppsala universitet att ledigförklaras. I detta ämne finnes för närvarande ingen docent, som kan antagas reflektera på att söka professuren.

Förklaringen till det nuvarande nödläget, vilket framför allt gör sig gällande vid universitetsfakulteterna, är främst att söka däri, att dessa fakulteter icke kunnat erbjuda tillräckliga ekonomiska förmåner åt dem, som ägnat sig eller önskat ägna sig åt rättsvetenskaplig verksamhet. Professorernas löner ha icke varit konkurrenskraftiga i jämförelse med andra statliga befattningshavares och än mindre i jämförelse med de löner, som erbjudas jurister på framskjutna poster i det privata näringslivet eller de inkomster, som kunna förvärvas av dugande advokater. Härtill kommer bland annat att docentstipendierna ha varit otillräckliga och att inga eller icke tillräckligt många och tillräckligt stora stipendier ha stått till buds för dem, som önskat ägna sig åt högre studier, ävensom till sist men icke minst att bestämmelser om akademiska meriters värde å domar- och ämbetsmannabanan helt saknas.

Beträffande professorernas löner må nämnas, att den sedan 1925 utgående årslönen för universitetens professorer, 12.000 kronor, motsvarar begynnelselönen för t. ex. hovrättsråd (i ortsgrupp I),[1] kansliråd och byråchef, medan åter slutlönen, 13 000 kronor, vilken uppnås efter fem års tjänstgöring, ligger 500 kronor under slutlönen för nämnda befattningshavare (och för övrigt även lika mycket under slutlönen för exempelvis professorer vid Tekniska högskolan och Lantbrukshögskolan). Såväl vid domstolarna som inom departementen och ämbetsverken finnes emellertid ett betydande antal högre befattningar, vilka uteslutande eller åtminstone mycket ofta besättas med jurister

[1] Jämförelsen torde vara upplysande, även om Uppsala tillhör ortsgrupp F och Lund ortsgrupp D. — Här liksom beträffande uppgifterna å nästa sida har hänsyn ej tagits till de variationer i skillnaderna mellan de angivna lönebeloppen, vilka bero på olika utformade bestämmelser om dyrtidstillägg, rörligt tillägg och dylikt.

och vilkas innehavare utan att hava behövt underkasta sig den långa och dyrbara utbildning efter avlagd juris kandidatexamen, som förvärvandet av doktorsgraden förutsätter, åtnjuta väsentligt högre löner än de juridiska fakulteternas professorer. Till jämförelse må här endast nämnas, att årslönen utgör för häradshövding 16 000 kronor (vartill i vissa fall kommer övergångsersättning med olika belopp), för divisionsordförande i hovrätt (i ortsgrupp I) 14 500 kronor, för expeditionschef 15 000 kronor, för statssekreterare 18 000 kronor, för generaldirektör i ett stort antal verk 20 000 kronor samt för justitieråd och regeringsråd 21 000 kronor. Så länge professorernas löner ligga så långt under dessa och vissa andra befattningshavares löner, som nu är fallet, måste fakulteterna komma att intaga en mycket svag ställning i konkurrensen om de bästa begåvningarna bland de yngre juristerna och skall det vidare icke sällan inträffa, att en professor inom juridiska fakulteten lämnar denna för att tillträda en bättre avlönad befattning i statens tjänst. Vad sistnämnda förhållande betyder för de juridiska fakulteterna framträdde synnerligen klart, då för kort tid sedan, såsom ock tidigare skett vid flera tillfällen, en juris professor övergick från universitetet till högsta domstolen.

Att åtgärder med det snaraste böra vidtagas för att hjälpa de juridiska fakulteterna ur den prekära situation, vari de för närvarande befinna sig, synes universitetsberedningen självklart. En mycket betydelsefull åtgärd har redan i enlighet med beredningens förslag vidtagits i och med den vid innevarande års riksdag genomförda ökningen av docentstipendiernas belopp. Vissa andra åtgärder, avseende bland annat uppmuntrande av högre juridiska studier, föreslår beredningen i annat sammanhang (s. 172 ff.). Frågan om värdet av akademiska meriter på domar- och ämbetsmannabanan kommer beredningen att upptaga till behandling i en senare del av sitt betänkande. Den i sista hand avgörande frågan om en höjning av professorernas löner åter ligger utom beredningens uppdrag. I nu förevarande sammanhang torde beredningen därför få inskränka sig till att betona den stora vikten av att denna fråga snarast möjligt löses.

Oberoende av vilka åtgärder, som kunna komma att vidtagas för att trygga de juridiska fakulteternas rekrytering, framstår det emellertid lika angeläget för dessa som för övriga fakulteters del, att man tillser, vilka lärarkrafter som behövas, för att fakulteterna skola kunna fullgöra sina uppgifter så väl som möjligt.

Vid var och en av landets tre juridiska fakulteter finnas för närvarande åtta professurer. Av dessa omfatta fem vid varje fakultet två examensämnen. Varje fakultet disponerar över tre docentstipendier, dock att för närvarande såväl i Uppsala som i Lund ett docentstipendium tages i anspråk för avlönande av en biträdande lärare i nationalekonomi respektive nationalekonomi och finansrätt. Samtliga docentstipendier vid Stockholms högskola äro besatta. I Uppsala är blott ett stipendium besatt och i Lund likaledes ett.

Antalet studerande vid de jurdiska fakulteterna utgjorde enligt senast publicerade uppgifter i Uppsala 502, i Lund 469 och i Stockholm 765.

De anförda siffrorna visa, att antalet studerande i proportion till antalet lärare vid de juridiska fakulteterna är synnerligen stort. Detta föranleder betydande olägenheter i flera avseenden. Först och främst är det uppenbart, att tentamensbördan för flertalet professorer måste bli särdeles tyngande. Vissa av universitetens professorer, vilka svara för två examensämnen, ha att förrätta omkring 200 tentamina om året, medan professorer med sådana ämneskombinationer vid Stockholms högskola kunna ha att förrätta ända till 400 tentamina om året. För professorer, som endast svara för ett ämne, är tentamensbördan visserligen mindre men uppgår dock för somliga av dem till omkring 100, respektive i Stockholm omkring 200 tentamina om året. Att professorerna genom en så omfattande tentamentsskyldighet hindras i sin vetenskapliga verksamhet är ofrånkomligt. Härtill komma de olägenheter, som framträda vid undervisningens anordnande. Dessa äro av mindre betydelse i den del av undervisningen, som meddelas genom katederföreläsningar, men göra sig i avsevärd mån gällande redan i den undervisning, som har formen av kursmässig genomgång av lärostoffet. Alldeles särskilt visar sig emellertid bristen på lärarkrafter hinderlig, då det gäller att anordna seminarieövningar. Det är uppenbart att seminarieövningar med auditorier på ända till 100 personer eller flera svårligen kunna givas den form, som dessa övningar kräva för att bliva verkligt effektiva. Såväl från ett stort antal professorer som icke minst från studenternas representanter har också framförts önskemålet, att deltagarna i seminarieövningarna skola kunna fördelas på ett flertal smärre grupper, varvid man nämnt maximisiffror, varierande från 10 till 30 personer.

Med hänsyn till vad ovan anförts torde det vara tydligt, att en väsentlig utökning av de juridiska fakulteternas lärarpersonal är starkt påkallad. I första hand kunde det synas motiverat att ifrågasätta en uppdelning av alla de nuvarande dubbelprofessurerna eller åtminstone ett flertal av dessa. Av skäl som framgå av vad i det föregående sagts om de juridiska fakulteternas nödläge kan emellertid ett så omfattande program för närvarande icke realiseras. Det faktiska läget gör det nödvändigt att tills vidare stanna vid mindre omfattande förslag. Vad det nu gäller är framför allt att vidtaga åtgärder för att med bibehållande i huvudsak av fakulteternas nuvarande organisation göra dem så funktionsdugliga som möjligt. Från en sådan utgångspunkt synes framför allt kunna ifrågasättas

1. att inrätta ett mindre antal nya professurer, framför allt genom delning av vissa dubbelprofessurer;

2. att utöka antalet mer eller mindre fasta hjälpkrafter, docenter eller biträdande lärare, vilka stå till fakulteternas förfogande;

3. att sörja för den kursmässiga undervisning, som kan erfordras som komplement till den ordinarie undervisningen i examensämnena;

4. att ställa till fakulteternas förfogande medel för anlitande av mera tillfälliga hjälpkrafter.

Beredningen framlägger i det följande förslag till åtgärder i alla dessa avseenden. Vid förslagens utarbetande har beredningen utgått från den nuva-

rande examensorganisationen. Emellertid föreligger för närvarande förslag till en reform avseende en av juridiska fakultetens examina, statsvetenskapligjuridisk examen. På sistone ha vidare flera särskilda frågor rörande fakultetens övriga examina, juris kandidat- och juris licentiatexamen, aktualiserats. Även dessa frågor torde böra bliva föremål för utredning, varvid samtidigt en översyn över de juridiska studiernas närmare utformning och därmed undervisningens anordnande samt fakulteternas verksamhet i övrigt synes böra företagas. Möjligt är att efter en sådan översyn ytterligare förstärkningar av de juridiska fakulteternas personal av forskare och lärare kan komma att erfordras.

Nya professurer.

a) Finansrätt med finansvetenskap.

Juridiska fakulteten i Lund har begärt en professur i nationalekonomi och finansrätt. Stats- och rättsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola har framställt yrkande om en professur i finansrätt. Från juridiska fakulteten i Uppsala föreligger däremot intet yrkande om professur i dessa ämnen eller något av dem.

Finansrätten är för närvarande sammankopplad i Uppsala och Lund med nationalekonomi och i Stockholm med speciell privaträtt. I dessa ämneskombinationer torde finansrätten av gammalt hava betraktats som ett biämne. Vad universitetsfakulteternas professurer beträffar har detta förhållande från och med år 1942 särskilt starkt markerats, i det, i uttryckligen angivet syfte att förstärka nationalekonomiens ställning inom professurernas läroområde och tilldela finansrätten en mera undanskjuten plats, dessa professurer, vilka dittills benämnts professurer i nationalekonomi och finansrätt, nämnda år erhöllo benämningen professurer i nationalekonomi *med* finansrätt.

Det är naturligt, att innehavarna av ifrågavarande professurer i allmänhet kommit att inrikta sin forskning framför allt på professurens huvudämne, medan åter biämnet, finansrätten, i regel endast i mindre utsträckning blivit föremål för vetenskaplig bearbetning. Finansrätten har härigenom kommit att intaga en i det stora hela undanskymd ställning. Den har utgjort ett relativt litet examensämne i juris kandidatexamen och i statsvetenskaplig-juridisk examen, och den har mycket sällan lockat någon studerande till högre studier. Detta förhållande måste med hänsyn till den stora och ständigt ökande betydelse skattelagstiftningen har i nutiden anses beklagligt. Ju större betydelse skattelagstiftningen fått för de enskilda medborgarna, för näringslivet och för samhället i dess helhet, desto mer har behovet av skolade skattejurister gjort sig gällande. Icke minst framträder behovet av finansrättsexperter vid skattelagstiftningens utformning. Det har från flera håll gjorts gällande, att denna lagstiftning är synnerligen svåröverskådlig och att åtskilliga delar av densamma lida av tekniska bristfälligheter. Om så är fallet, torde det sammanhänga med, bland annat, att de finansrättsligt skolade krafterna i vårt land varit för få.

Även det ämne, som utgör huvudämne i de nuvarande professurerna, måste

för övrigt bli lidande på att professurens innehavare samtidigt skall bedriva undervisning och forskning i finansrätt. Särskilt gäller detta professurerna i nationalekonomi med finansrätt, där det rör sig om skilda vetenskaper med helt skilda frågeställningar och metoder.

Slutsatsen av det nu anförda måste bliva den, att åtgärder böra vidtagas för att uppmuntra icke blott till högre studier på finansrättens område utan även och framför allt till mer djupgående finansrättslig forskning. Båda dessa önskemål peka i riktning mot upprättandet av särskilda lärostolar i finansrätt. Blott genom att sålunda säkerställa forskning och undervisning i detta ämne kan man skapa den stab av teoretiskt skolade skattejurister, som samhället behöver. Vad särskilt angår önskemålet att åstadkomma en vetenskaplig bearbetning av finansrätten måste man räkna med att knappast någon jurist med förutsättningar för rättsvetenskapligt författarskap skall vilja offra kapital och möda på forskning inom finansrättens område, om han icke kan påräkna, att det kommer att finnas professurer i detta ämne, som han kan söka utan att riskera att bliva utslagen av den, som specialiserat inom ett helt annat ämne, såsom nationalekonomi eller civilrätt.

Är det sålunda önskvärt, att det inrättas särskilda lärostolar i finansrätt, avsedda att innehavas av jurister, innebär detta emellertid icke, att sambandet mellan finansrätten och nationalekonomien borde helt avklippas. Kombinationen av dessa båda ämnen i universitetens ifrågavarande professurer har, ehuru mindre lycklig ur ovan angivna synpunkter, haft en saklig motivering i ett inre sammanhang mellan å ena sidan de nationalekonomiska och å andra sidan de finansrättsliga synpunkter, ur vilka skattelagstiftningen vetenskapligt bör betraktas. En rättsvetenskaplig bearbetning av skattelagstiftningen förutsätter utan tivel för att bliva verkligt fruktbar en icke alltför ringa insikt i de nationalekonomiska sammanhang, som hava betydelse för beskattningens utformande. Vad som härvid kräves är emellertid knappast mer än en vetenskaplig orientering inom en mindre del av nationalekonomien, finansvetenskapen, och icke ens i denna del torde erfordras en så kvalificerad vetenskaplig utbildning, att den fyller de krav, som bruka uppställas, då det är fråga om professorskompetens. Finansvetenskapen har i förhållande till finansrätten karaktären av en hjälpvetenskap, och de krav på kompetens man på grund därav har att uppställa böra avpassas med hänsyn till detta förhållande. Detta synes, därest särskilda professurer i finansrätt inrättas, lämpligen kunna ske genom att dessa professurer få omfatta finansvetenskapen såsom ett biämne och sålunda benämnas professurer i finansrätt med finansvetenskap. Ginge man härutöver och angåve professurernas ämnesområde som finansrätt och finansvetenskap, vilket innebure, att professorskompetens skulle krävas icke blott i finansrätt utan även i finansvetenskap, skulle följden otvivelaktigt bliva, att det komme att möta mycket stora svårigheter att besätta professurerna med fullt kompetenta innehavare.

På grund av vad ovan anförts vill universitetsberedningen förorda, att en professur i finansrätt med finansvetenskap inrättas vid vardera av de juridiska

fakulteterna i Uppsala och Lund samt vid Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet.

Professurerna böra inrättas, så snart fakulteterna göra framställning därom. Då emellertid juridiska fakulteten i Lund redan i sina petita för nästkommande budgetår upptagit en professur i nationalekonomi och finansrätt, torde den förordade professuren vid Lunds universitet böra inrättas redan från och med budgetåret 1947/48. I övrigt bör tills vidare endast fattas principbeslut om professurernas inrättande.

Då ifrågavarande professurer inrättas, böra de nuvarande professurerna i nationalekonomi med finansrätt samt i speciell privaträtt och finansrätt förändras till professurer i nationalekonomi respektive speciell privaträtt. Då så sker, bör måhända tagas under övervägande, huruvida professurerna i nationalekonomi böra överföras till de filosofiska fakulteternas humanistiska sektion. Denna fråga torde beredningen få tillfälle att behandla på ett senare stadium och i samråd med den socialvetenskapliga forskningskommittén.

b) Förvaltningsrätt—Socialrätt.

Juridiska fakulteten i Lund har begärt en profesur i socialrätt och stats- och rättsvetenskapliga fakulteten i Stockholm en professur i förvaltningsrätt, medan intet yrkande om professur inom detta ämnesområde framförts från juridiska fakulteten i Uppsala.

Ämnet *förvaltningsrätt* har under senare år blivit allt mera omfattande. Socialvårdslagstiftningen och den övriga socialrätten, näringslagstiftningen, reglerna om allmän ordning, säkerhet och sundhet, stadsplane- och byggnadslagstiftningen m. m. äro under ständig omvandling och utbyggnad. Med hänsyn till den på grund härav alltmera krävande undervisningen i detta ämne ävensom önskemålet att kunna bereda ökade möjligheter till vetenskaplig bearbetning av det ständigt växande materialet kunde vägande skäl anföras för en dubblering av professurerna i förvaltningsrätt.

Beredningen vill emellertid för närvarande inskränka sig till att förorda inrättandet av en ny professur i förvaltningsrätt vid Stockholms högskolas stats och rätttsvetenskapliga fakultet. Denna har i jämförelse med universitetens juridiska fakulteter det största antalet studerande, och det synes därför naturligt, att en ny professur i ämnet först inrättas där. Det torde också vara mest ändamålsenligt, att en sådan professur förlägges till Stockholm, där förvaltningen har sitt centrum. Beredningen vill icke förorda, att den nya professuren göres till en professur i materiell förvaltningsrätt, men det synes beredningen naturligt, att professurens innehavare kommer att ägna särskild uppmärksamhet åt denna del av förvaltningsrätten jämte därmed sammanhängande allmänna spårsmål, medan tyngdpunkten i den äldre professuren i statsrätt, förvaltningsrätt och folkrätt kommer att ligga inom statsrätten och de grenar av förvaltningsrätten, som hava ett närmare samband med statsrätten. Det bör emellertid stå professurernas innehavare fritt att sins emellan fördela undervisning och examination med hänsyn till vad som kan finnas

lämpligt ur ämnets och undervisningens synpunkt. Professuren synes på grund av bristen på kompetenta sökande icke böra inrättas omedelbart. Principbeslut om dess inrättande bör emellertid fattas snarast möjligt.

Önskemålet att åstadkomma forskning och undervisning i *socialrätt* tager sikte på de i omfattning och betydelse ständigt allt mer växande delar av rättsordningen, inom vilka rättsreglerna ha till omedelbart syfte att tillgodose samhälleliga behov av olika slag. Till övervägande del är det fråga om den till hjälp- och skyddsbehövande medborgares fromma i olika avseenden ingripande socialvårdslagstiftningen. Denna lagstiftning tillhör huvudsakligen förvaltningsrätten. Samma syfte fyller emellertid även den rikt differentierade vårdlagstiftning, vilken är att tillämpa på olika kategorier av brottslingar. Reglerna härom tillhöra av gammalt straffrätten. Till socialrätten kunna slutligen föras stora delar av civilrätten, vilka utformats under särskilt hänsynstagande till sociala synpunkter. Som exempel härpå kunna nämnas reglerna om arbetsavtalet, arrendelagstiftningen, reglerna om expropriation, skifteslagstiftningen, lagstiftningen om skogar, vatten och gruvor samt mycket annat. I själva verket tränger sig hänsynstagandet till samhällets fordringar med var dag allt mer fram till beaktande inom civilrättens alla delar. Till och med inom den av liberala betraktelsesätt särskilt dominerade avtalslagstiftningen är detta numera i stor utsträckning fallet; som exempel härpå kunna anföras de tvingande reglerna i avtalslagen, reglerna om avbetalningsköp, försäkringsavtalslagen o. s. v. Helt dominerad av ett socialt betraktelsesätt är också av gammalt större delen av familjerätten, exempelvis äktenskapslagstiftningen, lagstiftningen angående föräldrar och barn, förmynderskapslagstiftningen m. m. Oberörd av utpräglat sociala synpunkter är till sist icke heller ens processrätten — det kan exempelvis erinras om reglerna angående fri rättegång och reglerna om fattig parts befriande från nedsättande av fullföljdsavgift och om s. k. fattigdispens vid fullföljande av mål till högsta domstolen m. m.

Det är utan vidare uppenbart, att den utveckling av rättens regler i »social anda», varom här kan sägas vara fråga, är förtjänt av allra största beaktande. Men det är även lika uppenbart, att med hänsyn till att denna utveckling griper djupt in på mycket stora områden av icke blott förvaltningsrätten utan även straffrätten och civilrätten samt delvis också processrätten, det kan råda olika meningar om det gagneliga i att ur de nuvarande examensämnena förvaltningsrätt, straffrätt, civilrätt och processrätt utbryta och till ett särskilt examensämne, socialrätt, sammanföra de rättsregler, vilka kunna sägas hava utformats med speciellt hänsynstagande till sociala behov av olika slag. En viss begränsad, helt godtycklig utbrytning av vissa ämnesdelar ur de nuvarande examensämnena kan naturligen alltid genomföras, men en mera omfattande och planmässig uppdelning av dessa lär knappast vara möjlig utan en föregående radikal omprövning av hela den nuvarande, på mycket fasta grunder baserade ämnesindelningen. Innan en sådan omprövning företagits av rättsvetenskapens egna representanter, synes frågan om upptagandet av

socialrätt såom ett särskilt examensämne inom juridiska fakulteten, för vars tillgodoseende bör sörjas genom inrättandet av särskilda professurer, knappast vara mogen att lösas.

Det nu sagda innebär naturligen ej, att det icke enligt beredningens åsikt skulle vara önskvärt att socialrätten både i den juridiska undervisningen och i den rättsvetenskapliga forskningen blir föremål för största möjliga intresse. Beredningen anser tvärtom, att ifrågavarande spörsmål förtjäna största uppmärksamhet. Icke minst är det naturligen av stor vikt, att våra blivande jurister erhålla god kunskap om den omfattande socialvårdslagstiftningen och vad därmed sammanhänger. Vad det härvid bör komma an på är emellertid icke så mycket en i detalj gående författningskunskap utan fast mera en säker överblick över denna svåröverskådliga lagstiftning. Detta syftemål torde emellertid redan nu i väsentlig mån kunna och böra vinnas inom ramen av ämnet förvaltningsrätt. Likaså torde det vara möjligt att inom ämnena civil-, straff- och processrätt skänka tillbörligt beaktande åt de i det föregående antydda delar av socialrätten, vilka falla inom dessa ämnen. Vad särskilt förhållandena inom civilrätten angår, synes det sätt, varpå undervisningen i arbetsrätt inom ämnet civilrätt III i Lund anordnats, bestyrka, att väsentliga delar av socialrätten kunna behandlas inom denna civilrättsprofessur och att därvid i viss utsträckning ämnesgränserna kunna genombrytas.

Med hänsyn till vad ovan anförts synes det för närvarande icke vara påkallat eller ens möjligt att för undervisningens tillgodoseende upprätta särskilda lärostolar i socialrätt. Däremot synes det önskvärt att vid någon av fakulteterna kunde inrättas en forskningsprofessur i socialrätt. Av obestridligt värde skulle det framför allt vara att någon rättsvetenskapsman hade till sin särskilda uppgift att ägna uppmärksamhet åt den utveckling inom stora delar av rättsområdet, varom här är fråga. Utan tvivel föreligger här en mycket lockande rättsvetenskaplig uppgift. Av stor betydelse icke minst ur lagstiftningspolitisk synpunkt skulle det också vara, att man genom vetenskaplig forskning, inriktad på de många skilda gebiten av socialrätt, kunde få en mycket önskvärd överblick över dessa delar av rättsområdet och sambandet dem emellan. Därmed sammanhänger till sist att genom det arbete innehavaren av en professur i socialrätt skulle komma att utföra innehållet av socialrätten såsom ett möjligen blivande särskilt examensämne och dettas förhållande till övriga ämnen småningom skulle kunna komma att fixeras.

Finner beredningen det sålunda vara ett önskemål, att en forskningsprofessur i socialrätt kunde komma till stånd, exempelvis vid Lunds universitet, vars juridiska fakultet framfört önskemålet om en professur i ämnet, måste emellertid beredningen dock anse det tvivelaktigt, huruvida beslut om inrättande av en dylik professur bör fattas redan nu. Av det föregående framgår att beredningen, så vitt angår förvaltningsrätten, ansett sig böra förorda inrättandet av en ny professur enbart vid Stockholms högskola, och beredningen har med hänsyn till bristen på kompetenta sökande utgått från att tills vidare blott bör fattas principbeslut om professurens inrättande. Med hänsyn

härtill och med beaktande även av vad ovan anförts om svårigheten att under den närmaste framtiden besätta ledigblivande professurer inom de juridiska fakulteterna, anser beredningen det nödvändigt att tills vidare uppskjuta frågan om inrättandet av en forskningsprofessur i socialrätt. Så snart förhållandena medge det, bör emellertid denna fråga ånyo upptagas till behandling.

c) Allmän rättslära med rättsfilosofi.

De juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund ha gjort framställning om inrättande av en professur i allmän rättslära vid vardera fakulteten. Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet har, utan att för närvarande påyrka inrättandet av en dylik professur vid högskolan, framhållit betydelsen av att särskilda lärostolar i allmän rättslära tillskapas vid samtliga tre fakulteter.

Till motivering av förslaget att inrätta särskilda professurer i nu ifrågavarande ämne har professor V. Lundstedt anfört:

»Utvecklingen inom rättsvetenskapen både hos oss och i andra länder har under de senaste årtiondena präglats av ett växande intresse för denna vetenskaps grundläggande begrepp och principer. Samtidigt som de juridiska specialdisciplinerna vuxit i omfång genom lagstiftningens ansvällande och samhällsförhållandenas alltmera komplicerade karaktär, har debatten kring de centrala gemensamma problemen om rättsordningens natur, om staten, om begreppen rättighet och skyldighet o. s. v. intensifierats.

Emellertid finns det vid våra juridiska fakulteter ingen lärostol, vars innehavare helt kan ägna sig åt dessa utomordentligt betydelsefulla spörsmål. Ämnet juridisk encyklopedi, som omfattar den allmänna rättsläran, är som ett biämne av tämligen underordnad natur förenat med straffrätten. Helt naturligt lägger professorn i straffrätt regelmässigt den största vikten vid sitt huvudämne. Det beror väsentligen på hans personliga läggning, om han kommer att ägna sig mer än sina kolleger åt vetenskaplig forskning inom den allmänna rättslärans område. Situationen blir realiter densamma för honom som för dessa, nämligen att dylika forskningar måste bedrivas vid sidan av den krävande uppgiften att representera en omfattande juridisk specialdisciplin.

Den nuvarande fakultetsorganisationen bereder därför icke den allmänna rättsläran det utrymme, som bör tillkomma den i dess egenskap av vetenskaplig forskningsgren. Man kan heller icke säga, att bristen på denna punkt fylles genom existensen av den gamla professuren i praktisk filosofi. Flera omständigheter medverka härtill. Denna professur omfattar vida mer än rättsfilosofien, och det finns ingen garanti för att dess innehavare bedrivit något eget forskningsarbete inom denna del av filosofien. Sedan namnet praktisk filosofi försvunnit och professuren blivit en professur i filosofi rätt och slätt, finns det risk för att rättsfilosofiens relativa betydelse kommer att minskas. Framför allt märkes emellertid, att ett för juridiken fruktbärande forskningsarbete rörande de grundläggande problemen inom rättsvetenskapen *endast kan bedrivas av den, som själv är fullt förtrogen med det juridiska materialet.* Det är en tillfällighet, om den ena professuren i filosofi någon gång får en innehavare med en sådan utrustning. För övrigt märkes, att den praktiska filosofien här i Sverige — man må gilla eller ogilla denna utveckling — faktiskt tenderar att övergå till sociologi.

Slutsatsen blir därför, att den allmänna rättsläran icke kan tänkas bli varaktigt tillgodosedd så som den med hänsyn till sin betydelse förtjänar, med mindre en professur i allmän rättslära upprättas inom de juridiska fakulteterna eller någon av dem.»

Universitetsberedningen ansluter sig i väsentliga delar till professor Lundstedts synpunkter. Det synes synnerligen önskvärt, att den betydelsefulla forskningen rörande rättsvetenskapens begrepp och allmänna principer erhåller stödet av en på sådan forskning speciellt inriktad professur. Detta skulle bliva till största gagn för den rättsvetenskapliga forskningen överhuvud. Icke minst betydelsefull skulle en sådan professur kunna bliva genom att de viktiga delar av den allmänna rättsläran, vilka röra rättskällorna och principerna för lagtolkningen, skulle komma att bliva föremål för ingående uppmärksamhet. Därigenom skulle forskningen rörande rättens grundbegrepp även kunna bliva av direkt praktisk betydelse, i det dess resultat på nyss nämnda område skulle kunna omedelbart utnyttjas av domstolar och andra rättstillämpande myndigheter.

Det nu anförda ger vid handen, att det enligt beredningens mening är synnerligen önskvärt, att vid de juridiska fakulteterna inrättas professurer i allmän rättslära. Dessa böra i främsta rummet vara forskningsprofessurer. Behovet av dylika professurer inom fakulteterna måste — ej minst med tanke på vad ovan sagts om tentamensbördan för fakulteternas professorer — anses vara mycket stort. En viss undervisnings- och examinationsskyldighet bör emellertid åligga dessa professurers innehavare. Först och främst synes det naturligt, att de omhänderhava undervisning och examination i juridisk encyklopedi. Detta ämne bör därför utbrytas från professurerna i straffrätt och juridisk encyklopedi. Då så sker bör ock övervägas, om icke ämnet borde få större utrymme inom studieplanen för juris kandidatexamen och eventuellt förläggas till senare stadium av studierna, såsom är fallet flerstädes utomlands. Denna fråga torde beredningen komma att taga upp i annat sammanhang. En annan särskild undervisningsuppgift, som bör kunna omhänderhavas av nu ifrågavarande professurers innehavare, avser seminarier eller annan undervisning av inledande och metodologisk karaktär för dem som bedriva studier för juris licentiatexamen. Det är för licentianderna betydelsefullt, att de vid påbörjandet av sina vetenskapliga studier erhålla orientering och handledning i avseende å vetenskaplig juridisk metod och rättsvetenskapens allmänna problemställningar. För att giva en sådan orientering och handledning skulle en professor i allmän rättslära vara särskilt skickad.

Den forskning, som skall bedrivas inom en professur i allmän rättslära förutsätter, att dennas innehavare genom utbildning och vetenskaplig verksamhet på juridikens område visat full förtrogenhet med olika delar av det rättsvetenskapliga material, som skall bemästras och undersökas ur begreppsanalytiska, systematiska och komparativa synpunkter. En sådan lärostols innehavare bör därför hava styrkt full vetenskaplig juridisk kompetens. Till viss del kommer emellertid professurens ämnesområde att motsvara det gebit av praktisk filosofi, som rättsfilosofien utgör, och förutsätta förtrogenhet med moderna rättsfilosofiska problemställningar och metoder. Med hänsyn härtill bör genom professurens benämning markeras, att rättsfilosofien ingår i och har en betydelsefull plats inom dess ämnesområde. Den bör därför kallas professur i allmän rättslära med rättsfilosofi.

På grund av vad ovan anförts förordar beredningen, att en professur i allmän rättslära med rättsfilosofi inrättas vid var och en av de juridiska fakulteterna. Det skulle i och för sig ligga nära till hands att föreslå, att en dylik professur omedelbart upprättades vid Uppsala universitet, där rättsfilosofien under de senare årtiondena redan varit föremål för djupgående, betydelsefull forskning. Emellertid finner sig beredningen med hänsyn till den för närvarande rådande bristen på yngre juridiska forskare endast kunna förorda, att principbeslut nu fattas om samtliga professurers inrättande. Det bör ankomma på fakulteterna att framdeles göra framställning om inrättande av varje särskild professur, så snart kompetenta krafter kunna antagas stå till förfogande och tillsättningen kan ske utan att möjligheten att upprätthålla undervisning och examination i de positivrättsliga ämnena äventyras.

d) Internationell rätt.

Juridiska fakulteten i Lund har gjort framställning om en professur i internationell rätt.

Enligt kungl. brev den 30 juni 1938 skall vid Uppsala universitet vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmer, inrättas en professur i internationell rätt, omfattande såväl folkrätt som internationell privaträtt. Professuren har emellertid hittills icke blivit inrättad. Genom Stockholms stads försorg torde en professur i samma ämne komma att inrättas vid Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet.

Någon möjlighet att för närvarande besätta en professur i internationell rätt vid Lunds universitet synes icke föreligga. Då i framtiden såväl Uppsala universitet som Stockholms högskola måhända komma att förfoga över var sin professur i detta ämne, synes det emellertid beredningen rimligt, att även de från Lunds universitet framförda önskemålen om inrättandet av en dylik professur tillgodoses. Såväl folkrätten som den internationella privaträtten äro betydelsefulla ämnen, och deras vikt torde i framtiden alltmera ökas. Om en lärostol i internationell rätt vid Lunds universitet i framtiden inrättas och blir besatt, kommer det även att innebära en avlastning i arbetsbörda dels för professorn i förvaltningsrätt och statsrätt med folkrätt, dels även för den av civilrättsprofessorerna, med vars professur den internationella privaträtten nu är förenad.

Beredningen föreslår därför att principbeslut fattas om inrättande av en professur i internationell rätt vid Lunds universitet. Professuren bör inrättas, när fakulteten gör framställning därom.

Docenter och biträdande lärare.

Såsom ovan nämnts förfogar var och en av de juridiska fakulteterna över tre *docentstipendier*. Av Uppsala- och Lundafakulteternas stipendier tages emellertid för närvarande ett vid vardera fakulteten i anspråk för avlönande av en biträdande lärare i nationalekonomi respektive nationalekonomi och finansrätt.

I sitt första betänkande rörande docentinstitutionen föreslog beredningen inga ytterligare docentstipendier vid de juridiska fakulteterna. Såsom framhölls i detta betänkande åsyftade där framställda förslag på vissa punkter blott preliminära åtgärder inom ramen för det större förslag till personal frågornas lösning, som beredningen nu framlägger. Ett preliminärt förslag om inrättande av nya docentstipendier vid de juridiska fakulteterna fanns ej tillräcklig anledning framlägga, då samtliga redan befintliga stipendier ej voro besatta och ej heller kunde besättas.

När det i detta sammanhang gäller att taga ställning till problemen på längre sikt, kan nämnda omständighet icke tillmätas avgörande betydelse. Med hänsyn till fakulteternas framtida rekrytering ter det sig nödvändigt att genom inrättande av tillräckligt många och tillräckligt lockande docentstipendier söka förmå yngre begåvade jurister att ägna sig åt vetenskaplig verksamhet. Även ur undervisningssynpunkt är det högeligen önskvärt, att antalet docentstipendiater ökas, så att den nuvarande undervisningsbördan kan fördelas på flera lärare. Särskilt betydelsefullt är att seminarierna på detta sätt skulle kunna uppdelas i smärre grupper, vilket såsom ovan framhållits är ett synnerligen väl motiverat önskemål.

Beredningen anser att en fullt utbyggd juridisk fakultet bör förfoga över sex docentstipendier och ett forskarstipendium. Därest fakulteterna utbyggas till denna storlek, skulle proportionen mellan antalet professorer och antalet docenter bliva ungefärligen densamma som i andra fakulteter. Vart och ett av fakultetens huvudämnen skulle på detta sätt kunna få ett docentstipendium, utan att dock för den skull något ämne inom fakulteten borde få förhandsrätt till ett sådant stipendium.

Universitetsberedningen förordar på grund av vad ovan anförts, att principbeslut omedelbart fattas om inrättande vid var och en av de juridiska fakulteterna av ytterligare tre docentstipendier och ett forskarstipendium. Fakulteterna böra äga rätt att disponera dessa stipendier, så snart de anmäla, att behov därav föreligger.

En på ovan angivet sätt utbyggd juridisk fakultet bör enligt beredningens mening vara i stånd att inom ramen för vederbörande befattningshavares ordinarie undervisningsskyldighet meddela all den undervisning, som kan erfordras i examensämnena. Intill dess utbyggnadsprogrammet realiserats måste emellertid för viss undervisnings bestridande särskilda utvägar anlitas. I viss, mycket begränsad utsträckning torde därvid, liksom redan nu sker, *biträdande lärare* böra anlitas. Detta synes särskilt böra komma i fråga i den mån det gäller att tillgodose ett undervisningsbehov, som kan komma att fortbestå under mer avsevärd tid. Härutöver kommer tills vidare att finnas ett tämligen växlande behov av kompletterande undervisning i åtskilliga ämnen. Till de med sistnämnda behov sammanhängande frågorna återkommer beredningen i det följande. Här har beredningen emellertid att taga ståndpunkt till frågan om behovet av fasta biträdande lärare.

Ett sådant behov föreligger för det första beträffande *nationalekonomi* och *finansrätt*. För närvarande finnas i Uppsala en biträdande lärare i nationalekonomi och i Lund en biträdande lärare i nationalekonomi och finansrätt. För Lunds vidkommande synes någon biträdande lärarbefattning i finansrätt icke erfordras, därest den av beredningen förordade professuren i finansrätt med finansvetenskap kommer till stånd. Huruvida därefter ett behov av biträdande lärare i nationalekonomi kommer att kvarstå är en fråga, som torde böra utredas av samhällsvetenskapliga forskningskommittén. I Uppsala synes motsvarande tjänst böra kvarstå så länge nationalekonomien företrädes av endast en professor. Även såvitt angår Uppsala universitet synes emellertid frågan om nationalekonomiens lärarbehov böra prövas av samhällsvetenskapliga forskningskommittén.

I Uppsala finnes vidare en biträdande lärare i finansrätt, vilken åtnjuter ett arvode av 1 600 kronor per år ur reservfonden. Beredningen vill icke föreslå inrättande av en fast befattning i finansrätt. När den förordade professuren i detta ämne blivit besatt, torde inga ytterligare fasta lärarkrafter vara erforderliga. Tills så skett synes årligen ett särskilt anslag böra utgå för undervisningen i detta ämne. Det nuvarande anslaget finner beredningen uppenbart för litet. Med hänsyn till den ökning av undervisningen, som torde vara erforderlig, och den ökade examination, som man måste räkna med, finner beredningen ett belopp av 4 000 kronor utgöra skälig ersättning för ifrågavarande kursundervisning. Ett motsvarande anslag torde vara högeligen önskvärt även vid Stockholms högslola, medan behov därav icke föreligger vid Lunds universitet, för den händelse en professur i ämnet inrättas.

Beredningen förordar alltså att fakulteterna i Uppsala och Stockholm vardera erhålla ett statsanslag på 4 000 kronor per år för bestridande av undervisning i finansrätt, så länge professurer i detta ämne vid respektive fakultet icke kunnat inrättas och besättas.

Examinator i ämnet *privaträtt* inom juridiska fakulteten i Uppsala har framhållit önskvärdheten av att en biträdande lärare med docentkompetens kunde anställas för att omhänderhava undervisning och examination i detta ämne. En sådan lärare skulle hava att varje år giva en undervisningskurs om cirka 50 timmar ävensom att leda ett antal seminarieövningar, förslagsvis 10—12 varje år. Även juridiska fakulteten i Lund har framfört önskemål om en biträdande lärare med docentkompetens, vilken skulle hava att meddela undervisning i privaträtt i nyssnämnda examen. Denna fakultet har ock i sina petita för nästkommande budgetår upptagit en biträdande lärarbefattning, för vilken beräknats ett arvode av 10 900 kronor under förutsättning att innehavaren äger docentkompetens men i motsatt fall 8 600 kronor.

Enligt gällande examensstadga avser ämnet privaträtt i statsvetenskapligjuridisk examen huvudgrunderna av civilrätt och speciell privaträtt. Ämnet omfattar således olika delar av tre särskilda i juris kandidatexamen ingående examensämnen, obligationsrätt, familje- och sakrätt samt speciell privaträtt. Vilka särskilda delar av dessa examensämnen som skola anses ingå i ämnet

privaträtt är emellertid ganska oklart. Då sålunda detta icke blott saknar särskild företrädare inom juridiska fakulteten utan även är till sitt innehåll mycket vagt bestämt och för de studerande synnerligen svåröverskådligt, måste det anses särskilt angeläget att ställa till fakultetens förfogande en särskild lärare, som kan meddela den behövliga undervisningen och handledningen i ämnet samt examinera däri. Emellertid föreligger för närvarande ett förslag till ändrade bestämmelser angående statsvetenskaplig examen, vilket i hög grad berör även ämnet privaträtt. Det är på grund härav icke möjligt att nu beräkna det behov av undervisning i detta ämne, som framdeles kan komma att föreligga. Vid sådant förhållande synes det icke heller böra komma i fråga att nu inrätta särskilda lärarbefattningar för att tillgodose ifrågavarande undervisningsbehov. Det lämpliga synes i stället vara att den behövliga undervisningen tills vidare bestrides genom särskilda kurser och att — därest icke undervisningen kan ombesörjas av docentstipendiater — de medel, som behövas för att bereda kursledarna arvode, ställas till fakulteternas förfogande. Antages det årliga behovet av undervisning motsvara en föreläsningskurs om cirka 50 timmar och seminarieövningar om cirka 25 timmar eller sammanlagt omkring 75 timmar och förutsätter man vidare att kursledaren jämväl bör taga viss del i examinationen torde arvodet till denne böra beräknas till 7 500 kronor.

Juridiska fakulteten i Lund har framställt önskemål om *dels* en biträdande lärare i straffrätt, vilken om möjligt borde hava docentkompetens, och *dels* ett antal undervisningsassistenter med lägre kompetens. Det är här fråga om befattningar, vilkas innehavare skulle hava att i viss utsträckning komplettera ämnesprofessorernas egen undervisning. För undervisning av denna art anser beredningen emellertid det icke lämpligt att inrätta särskilda befattningar. Dylik undervisning bör i stället, till dess fakulteterna blivit fullt utbyggda i enlighet med ovan angivna program, meddelas genom särskilda kurser. I nästa avsnitt av detta kapitel återkommer beredningen till detta spörsmål.

Propedeutiska kursen och praktiska kursen.

Professorn vid Uppsala universitet H. Munktell har begärt tre biträdande lärare för den propedeutiska kursen, som ges varje hösttermin. Från fakulteten i Lund har gjorts framställning om en biträdande lärartjänst för samma kurs. Syftet med båda dessa framställningar har varit, att kursen skulle kunna uppdelas på flera smärre avdelningar.

Beredningen delar helt den uppfattningen, att den propedeutiska kursen behöver uppdelas i smärre grupper. Den undervisning, som meddelas å den propedeutiska kursen, måste mera påminna om skolans undervisningsformer än om universitetets och utformas som en övergång mellan dessa undervisningsformer. En dylik undervisning kan aldrig bli effektiv, om den skall meddelas i grupper på etthundra eller än flera deltagare. Beredningen vill för sin del förorda en uppdelning av deltagarna på kurser med omkring ett

trettiotal deltagare i varje avdelning. Om så skulle befinnas lämpligt, kunde en av kurserna förläggas till vårterminen.

Beredningen tar däremot avstånd från tanken att tillskapa fasta tjänster för bestridande av denna undervisning. Då det här rör sig om en undervisning, som enligt gällande examensstadga är obligatorisk och årligen återkommande, och som kommer att krävas även i en fullt utbyggd juridisk fakultet, vore fasta tjänster i och för sig behövliga. Men det torde vara mindre lyckligt att inrätta en preceptorstjänst eller annan lägre befattning för denna undervisning. Ingen person med tillräcklig kompetens torde reflektera på en dylik befattning, som skulle binda honom vid en mycket betungande elementär undervisning.

För närvarande bekostas den propedeutiska kursen såväl i Uppsala som i Lund genom ett anslag på 2 800 kronor. Beredningen förordar, att denna undervisning, som icke torde kunna inordnas i professorernas ordinarie undervisning och endast i undantagsfall torde kunna bestridas av stipendierad docent, även i fortsättningen bekostas genom särskilt kursanslag. Dessa anslag böra bestämmas till så stort belopp, att en uppdelning av kursdeltagarna på tre avdelningar möjliggöres. Beredningen, som utgår från att det nu till statsfakulteterna utgående anslaget är väl avvägt, finner sålunda ett anslag å $3 \times 2\,800 = 8\,400$ kronor för varje fakultet erforderligt. För denna undervisning bör kunna tagas i anspråk ej blott professorer eller docenter utan även mera framskridna licentiander eller personer, verksamma i det praktiska rättslivet.

Universitetsberedningen vill därför förorda, att de båda fakulteterna i Uppsala och Lund erhålla ett anslag på vardera 8 400 kronor för anordnandet av den propedeutiska kursen. För att fakulteterna skola få förbruka anslaget i dess helhet torde böra krävas, att tredelning av den nuvarande kursen verkligen kommer till stånd. Om detta skulle visa sig omöjligt att genomföra, torde det böra ankomma på Kanslern att bestämma till vilket belopp anslaget får tagas i anspråk.

Enligt gällande examensstadga hava de studerande, vilka avse att avlägga juris kanditatexamen, att genomgå en av fakulteten anordnad *praktisk kurs* om minst 60 timmar. Ändamålet med kursen är »att göra de studerande förtrogna med olika slag av juridiska handlingar och att i övrigt tillhandahålla dem för studierna erforderligt åskådningsmaterial». Kursen skall givas minst en gång varje läsår. Till föreståndare för kursen må antagas person, som eljest icke är vid fakulteten anställd. I allmänhet hava som kursledare anlitats advokater eller domare.

Den praktiska kursen har icke sällan varit föremål för kritik, och åtgärder för dess reformerande ha vid skilda tillfällen påyrkats. Senast har denna kurs varit föremål för 1943 års domarutrednings uppmärksamhet. I dess betänkande (s. 242 ff.) framhålles, bland annat, önskvärdheten av att det åskådningsmaterial, som det är den praktiska kursens ändamål att tillhandahålla, framlägges i direkt anslutning till de rättsregler, som det skall åskådliggöra. Den

nu å praktiska kursen meddelade handledningen bör därför, enligt domarutredningens mening, i den mån detta är möjligt sammanföras med undervisningen i övrigt i motsvarande delar av ämnena, varigenom praktiska kursen i dess nuvarande form i motsvarande mån bleve obehövlig. Domarutredningen hänvisar i detta sammanhang till möjligheten att anställa praktiska jurister med uppgift att undervisa i vissa delar av de å praktiska kursen berörda ämnena. Då emellertid universitetsorganisationen och därmed sammanhängande frågor är beroende på universitetsberedningens prövning, har domarutredningen funnit den närmare utredningen av frågan om anställande av biträdande lärare för nu angivna ändamål böra ankomma på universitetsberedningen.

Med hänsyn till de brister, som vidlåda den nuvarande praktiska kursen, har emellertid domarutredningen funnit det nödvändigt att, i avvaktan på att en omorganisation av formerna för den akademiska undervisningen kan komma till stånd, omedelbara åtgärder vidtagas för att i möjligaste mån undanröja nämnda brister.

Såsom en av de väsentligaste bristerna i den nuvarande praktiska kursen har anmärkts, att denna är koncentrerad till två terminer och att den därför endast i begränsad utsträckning sammanfaller med studiet av de särskilda examensämnen, vilka undervisningen på kursen berör. Även domarutredningen framhåller särskilt denna brist och förordar med hänsyn därtill, att den praktiska kursen snarast möjligt uppdelas i olika delar, motsvarande i första hand de civilrättsliga ämnena vart för sig och processrätten. En sådan uppdelning förutsätter emellertid, såsom domarutredningen också framhåller, att varje del av kursen upprepas åtminstone en gång varje termin i stället för, såsom den nuvarande kursen, en gång varje år.

En annan brist i den praktiska kursen föranledes av att antalet deltagare i varje kurs är alltför stort. Även med hänsyn härtill har domarutredningen funnit en uppdelning av kursen på nyss nämnt sätt behövlig och har även ifrågasatt, om icke kursen behöver ytterligare dubbleras för att antalet deltagare skall kunna bringas ned till önskvärd nivå. Därvid har domarutredningen även framhållit att sannolikt flera kursledare komma att behövas för en sålunda uppdelad och dubblerad kurs.

Vad domarutredningen anfört om möjligheten att begränsa den praktiska kursens omfattning genom att låta den praktiska handledningen av de studerande sammanföras med undervisningen i övrigt i de särskilda ämnena finner universitetsberedningen värt allt beaktande. Frågan om möjligheten att åstadkomma en dylik kombination av praktisk och teoretisk undervisning sammanhänger emellertid på det närmaste med det vidsträcktare spörsmålet om behovet av reformer i det juridiska examensväsendet. Beredningen finner det därför för närvarande icke möjligt att närmare ingå på nämnda fråga. I de förslag, som nu framläggas, måste beredningen, såsom ovan redan angivits, utgå från den nuvarande examensorganisationen.

I likhet med domarutredningen anser emellertid även univeristetsberedningen det lämpligt, att redan nu vissa åtgärder till den praktiska kursens för-

bättrande vidtagas. Beredningen ansluter sig i detta avseende helt till vad domarutredningen anfört och vill sålunda förorda, att ökade anslag för anordnande av den praktiska kursen ställas till fakulteternas förfogande i syfte att möjliggöra en uppdelning av kursen på flera avdelningar. Då antalet deltagare i praktiska kursen av flera skäl icke är lika stort som antalet deltagare i propedeutiska kursen, torde det beträffande de förra tills vidare kunna räcka med en dubblering av kurserna. För Stockholms högskolas del kan dock måhända en omedelbar uppdelning i 3 skilda kurser visa sig önskvärd.

Arvodet till föreståndaren för den praktiska kursen synes böra beräknas efter ungefär samma norm, efter vilken arvodet till ledaren av den propedeutiska kursen beräknats, och bestämmas till 2 400 kronor. Under åberopande av det anförda förordar därför universitetsberedningen, att för vardera av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund beviljas ett anslag för ifrågavarande ändamål å 2 × 2 400 kronor eller 4 800 kronor.

Kompletterande undervisning i examensämnena.

Därest det av beredningen i det föregående framlagda programmet för de juridiska fakulteternas utbyggande genom nya professurer och nya docentstipendier realiseras, torde i framtiden, såsom beredningen ovan framhållit, fakulteternas professorer och docenter i regel kunna bestrida all behövlig undervisning i juridiska ämnen inom ramen för sin undervisningsskyldighet. Till dess så skett, måste emellertid på annat sätt sörjas för att nödig undervisning kan beredas de studerande och att denna undervisning kan anordnas på ett rationellt sätt.

På några håll har man i den nu föreliggande situationen hänvisat till möjligheten att förstärka de juridiska fakulteterna genom att i brist på docenter anställa biträdande lärare av lägre kompetens, assistenter eller amanuenser, vilka särskilt skulle omhänderhava elementära undervisningskurser. Sålunda har juridiska fakulteten i Lund föreslagit inrättandet av dels en befattning som biträdande lärare i straffrätt, vilken icke nödvändigt skulle behöva besitta docentkompetens, dels ock ett antal assistenter, och även från studenthåll ha förslag om anlitande av biträdande lärare av nu ifrågavarande typ framkommit.

Enligt beredningens mening bör av flera skäl det undervisningsbehov, varom nu är fråga, icke tillgodoses genom inrättandet av assistent- eller amanuenstjänster vid de juridiska fakulteterna. Det synes för det första i och för sig mindre lämpligt att anlita personer av lägre vetenskaplig kompetens än docenter för den undervisning, varom här är fråga. Det gäller visserligen mer eller mindre elementär undervisning, men det är samtidigt fråga om att giva översikter över relativt vidsträckta ämnesområden, på vilka översikter måste ställas kravet, att de på en gång tillgodose önskemålet om en ur pedagogisk synpunkt givande, lättillgänglig framställning och fordran på grundlig insikt och stor omsikt beträffande såväl lagstiftningens och rättstillämpningens utveckling som rättsvetenskapens därav betingade problemställ-

ningar. Endast mera sällan torde en yngre vetenskapsidkare, som ännu icke fullbordat sin första avhandling, fylla de krav, som här böra ställas. Vidare och framför allt är emellertid att erinra om att det här, enligt vad ovan framhållits, gäller undervisningsbehov, vilka böra tillgodoses provisoriskt — och alltså icke genom inrättandet av befattningar — i avvaktan på framför allt att tillräckligt många docenter kunna knytas till fakulteterna.

Vad nu sagts utesluter icke, att undantagsvis någon del av den undervisning, varom här är fråga, skulle kunna anförtros en väl meriterad yngre vetenskapsidkare, som ännu icke hunnit förvärva docentkompetens. I regel bör emellertid även denna undervisning enligt beredningens mening meddelas av fakultetens ordinarie lärare, professorer eller docenter. Av gammalt har även så skett såtillvida som professorerna vid sidan av sin ordinarie undervisning givit omfattande enskilda undervisningskurser.

I själva verket ha universitetsstatuterna sedan mycket lång tid tillbaka *ålagt* professorerna att giva dylik undervisning. Sålunda stadgades redan i 1852 års universitetsstatuter 119 §: »Varje akademisk lärare är pliktig att med privata föreläsningar eller annorledes inrättad enskild undervisning inom området av sin vetenskap tillhandagå de studerande, som därtill sig anmäla; dock mot skälig vedergällning.» Även nu gällande universitetsstatuter innehålla ett motsvarande stadgande, så formulerat: »Professor vare ock pliktig att på förslag av vederbörande fakultet och enligt kanslerns bestämmande mot särskild ersättning meddela undervisning i sitt läroämne utöver vad ovan blivit bestämt, då sådant för ett ändamålsenligt anordnande av den akademiska undervisningen finnes erforderligt.»

Vad särskilt de juridiska fakulteterna angår har professorernas skyldighet att meddela kursundervisning inskärpts såväl genom 1904 års examensstadga som genom den nu gällande stadgan av 1935. Sålunda föreskrevs i 1904 års stadga skyldighet för fakulteterna att »tillse, att en med hänsyn till examina ordnad undervisning finns att för de studerande tillgå vid universitetet». »I främsta rummet», fortsatte stadgan, »skola undervisningskurser anordnas för dem som förbereda sig till juris kandidatexamen; och vare examinator pliktig offentligen giva sådan kurs i examensämne som av honom företrädes, där ej kursen av honom enskilt eller av annan meddelas». Nu gällande stadga av 1935 innehåller i sak bestämmelser av väsentligen samma innehåll.

För de kommitterade, som utarbetat förslaget till 1904 års stadga, framstodo undervisningskurserna, vilka enligt de kommitterade skulle »meddela översikter över de särskilda ämnenas viktigare delar», såsom ett betydelsefullt medel att nedbringa studietiden. Denna de kommitterades åsikt motsvarade otvivelaktigt också den dåtida opinionen inom de juridiska fakulteterna.

Emot de enskilda kurserna har emellertid under senare tid riktats åtskillig kritik. Denna har framför allt gällt det förhållandet att dessa kurser äro avgiftsbelagda.

Sålunda anförde 1927 års statsrevisorer efter att hava lämnat vissa faktiska

upplysningar angående de kursavgifter, som uttagits inom olika fakulteter, följande:

»Revisorerna vilja på grund av vad sålunda upplysts betona angelägenheten av att vid utkrävandet av särskilda avgifter för åtnjutandet av undervisning vid ovannämnda statliga inrättningar den största hänsyn tages till att de studerande icke över hövan betungas med kostnader för sin utbildning. Särskilt må framhållas, att avgifter av mindre bemedlade studenter icke böra få ifrågakomma. Av de inkomna uppgifterna vill det synas som om flertalet av de betalda kurserna omfattat vederbörande ämnes allmänna delar och ej avsetts för ett inträngande i mera speciella grenar av detsamma. Detta förhållande har givit revisorerna anledning ifrågasätta, huruvida ej en undersökning borde verkställas rörande möjligheterna att på ett sådant sätt anordna undervisningen i de obligatoriska delarna av ämnena, att de studerade icke behövde betungas med extra kostnader för sin utbildning av det slag, varom här är fråga.»

Revisorernas sålunda gjorda yttrande blev, i vad det angick de juridiska fakulteterna, föremål för remiss till de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund. I därefter avgivna remissvar bemötte fakulteten i Uppsala och de särskilda ledamöterna av fakulteten i Lund den av statsrevisorerna framförda kritiken.

Under det följande årtiondet blev frågan om de enskilda kurserna föremål för en synnerligen livlig debatt. I ett betänkande, som framlades våren 1929, krävde Uppsala studenters allmänna diskussionsförenings kommitté för reformer inom den akademiska undervisningen, att de avgiftsbelagda kurserna skulle slopas. Studenterna i Lund intogo däremot en annan ståndpunkt och ansågo, att kursundervisningen borde bibehållas.

Av studenterna framfördes huvudsakligen den kritiken, att de akademiska lärarna blivit ekonomiskt intresserade av att studenterna besökte kurserna. Kurserna vore visserligen frivilliga, men studenterna betraktade dem som mera obligatoriska än de offentliga föreläsningarna, i det begagnande av enskild undervisning kommit att anses som nödvändigt villkor för gynnsam utgång av tentamen.

Ifrågavarande betänkande blev efter remiss föremål för yttranden av de juridiska fakulteterna. I dessa framhölls bland annat, att kurserna icke vore obligatoriska för studenterna och att fakulteterna icke kände till att kursundervisningen missbrukats på sätt som antytts från studenthåll.

Ungefär samtidigt med att Uppsalastudenterna framlade nyssnämnda betänkande, ägnade även de studerande inom stats- och rättsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola frågan om de enskilda kurserna sin uppmärksamhet. Sålunda framlades av juridiska föreningen vid högskolan i skrivelse till högskolans styrelse den 28 november 1929 ett förslag till reform, vilket innebar, att sambandet mellan kurser och kursavgifter skulle upplösas. I stället för de dittills utgående avgifterna för enskilda kurser skulle införas en särskild, obligatorisk avgift, utgående till fakulteten samtidigt med terminsavgiften till högskolan, oavsett huruvida undervisning under terminen åtnjötes eller ej. Dessa avgifter skulle sedan fördelas mellan fakultetens lärare enligt grunder, som av fakulteten bestämdes.

I huvudsaklig överensstämmelse med detta förslag löstes därefter vid högskolan frågan om avgifterna för den enskilda undervisningen inom stats- och rättsvetenskapliga fakulteten. Nu gälla därom i huvudsak följande bestämmelser. För fullgörande av den undervisningsskyldighet, som jämlikt förutnämnda bestämmelser i den juridiska examensstadgan åligger fakulteten utöver vad högskolans grundstadgar föreskriva är en var av fakultetens professorer pliktig att under varje period av två år giva undervisningskurser om tillhopa 150 timmar, däri må inbegripas rättsvetenskapliga övningar om sammanlagt högst 30 timmar, dock att den undervisningsskyldighet som sålunda åligger professorn i nationalekonomi och finansvetenskap endast omfattar 50 timmar, däri inräknade praktiska övningar om sammanlagt 10 timmar. Den sålunda stadgade undervisningsskyldigheten må inom viss maximigräns nedsättas i den mån det finns ändamålsenligt och betingat av tillgång till hjälpmedel vid undervisningen, bestående av tryckta arbeten av vederbörande professor eller duplicerade framställningar, vid vilkas tillkomst han medverkat. För undervisningsskyldighetens fullgörande utgår ersättning från högskolan med belopp, beräknat efter 50 kronor för termin för en var vid fakulteten inskriven studerande, vilken icke enligt högskolans ordningsstadga är befriad från erläggande av terminsavgift eller åtnjuter nedsättning däri. Detta belopp fördelas mellan professorerna sålunda, att professorn i nationalekonomi och finansvetenskap erhåller $^{1}/_{22}$ och en var av övriga professorer $^{3}/_{22}$. Den ersättning, som sålunda tillkommer professorerna, bestrides av särskilda avgifter, vilka de studerade, oberoende av om de bevista kursundervisning eller ej, hava att erlägga till högskolan så länge de tillhöra denna, dock högst under 8 terminer.

År 1933 upptogs frågan om de avgiftsbelagda kurserna vid universiteten på nytt efter initiativ av styrelsen för Sveriges förenade studentkårer. Uppsalastudenternas synpunkter utvecklades av en kommitté, som tillsatts av studentkårens direktion. Kommittén uttalade i en den 29 maj 1933 avgiven skrivelse bland annat:

»Anses de betalda enskilda kurserna oundgängliga med hänsyn till att goda lärarkrafter inom fakulteten icke skulle kunna erhållas utan lönetillägg av denna art, må detta direkt konstateras och dylika lönetillägg åstadkommas antingen genom särskilt anslag eller genom särskilda avgifter från de studerande — — —. I så fall skulle icke heller dessa lönetillägg bindas vid vissa ganska tungrodda undervisningsformer».

Lundastudenternas representanter anförde bland annat:

»Den övervägande kritiken mot undervisningen har riktat sig mot kollegierna. Dessa hava kritiserats därför att de äro avgiftsbelagda, och man har ansett det mindre tillfredsställande, att den mest nödvändiga undervisningen, nämligen den i respektive ämnes elementer, meddelas å avgiftsbelagda kurser, medan undervisningen i mera speciella delar gives å de offentliga föreläsningarna. Vad dessa anmärkningar beträffar, skall här med skärpa framhållas olämpligheten av att undervisning, som är så gott som nödvändig, skall vara förenad med avgifter. Den rimligaste lösningen vore, att kostnaden för dylik undervisning stannade å statsverket.»

Sedan den av ovannämnda kommitté inom Uppsala studentkår avlåtna skrivelsen ingivits till universitetets rektor blev den föremål för yttrande av juridiska fakulteten. Beträffande frågan om avgifter för de enskilda kurserna uttalade fakulteten, att den funnit det vid Stockholmsfakulteten införda systemet och andra dylika generella anordningar i hög grad sakna smidighet och erbjuda påtagliga hinder för undervisningens fria utveckling i jämförelse med den nuvarande ordningen.

Från fakultetens ståndpunkt var professor Holmbäck skiljaktig, i det han som sin mening uttalade, att det vid Stockholmsfakulteten införda systemet borde prövas även vid universiteten.

Den av professor Holmbäck utvecklade åsikten vann anslutning hos juridiska föreningen i Uppsala, som i skrivelse den 22 mars 1934 till juridiska fakulteten hemställde, att fakulteten ville taga under förnyat övervägande frågan om en omorganisation av formen för kursavgifternas erläggande och fördelning i överensstämmelse med det förslag, som skisserats av professor Holmbäck i hans förutnämnda reservation.

Denna hemställan ledde icke till annat omedelbart resultat, än att fakulteten fastställde vissa bestämmelser angående befrielse från kursavgifter.

Nästföljande år togs emellertid frågan upp av dåvarande t. f. chefen för ecklesiastikdepartementet Osten Undén, som i skrivelse den 6 juni 1935 anmodade professorerna Ragnar Bergendal och Åke Holmbäck att verkställa en preliminär utredning angående lämpligheten av att vid universitetens i Uppsala och Lund juridiska fakulteter införa ett sådant system för avgifter vid privata kurser, som tillämpades vid Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet.

Utredningsmännen avlämnade den 11 juni 1936 en promemoria med åtföljande förslag.

I promemorian, vilken inledes med en utförlig redogörelse för vad i ärendet dittills förekommit, diskutera utredningsmännen först behovet av enskilda kurser vid sidan av de offentliga föreläsningarna och uttala härvid, att enligt deras mening kursundervisningen är i hög grad påkallad. De anföra:

»Den undervisning, som jämlikt § 104 mom. 1 universitetsstatuterna åligger professorerna (i det följande betecknad såsom offentlig undervisning), bör enligt en numera allmänt omfattad mening till icke ringa del meddelas vid seminarieövningar. Vid sidan av dessa erfordras alltjämt, för att åstadkomma en sådan vetenskaplig nivå hos undervisningen som även med hänsyn till eminent praktiska behov är oeftergivlig, föreläsningar med en ingående, bland annat metodologiskt orienterad, belysning av särskilda spörsmål eller ämnesområden, i synnerhet i anslutning till ny lagstiftning. Därefter återstår alltför obetydligt, i vissa ämnen tidvis intet, utrymme för en mera kursmässig genomgång av examensämnena i deras helhet, eller åtminstone av större delar därav. Även sistnämnda undervisningsform är emellertid i hög grad påkallad. Härmed är naturligen icke sagt, att sådan undervisning skulle vara nödig för varje studerande för att i varje ämne erhålla godkänt betyg. Men för det stora flertalet studerande torde kursundervisning, alltefter deras begåvning, flit och andra förutsättningar för studier, vara nödig för att de skola kunna fullt tillfredsställande och utan onödig tidsspillan inhämta vissa examensämnen (i synnerhet de som läsas de första

studieåren). Riktigheten av denna uppfattning framgår till fyllest av det faktum att den nuvarande, principiellt frivilliga kursundervisningen är i allmänhet mycket flitigt anlitad; en någon gång framträdande missuppfattning angående obligatorisk karaktär av denna undervisning, varom mera i det följande, torde omöjligen vara en tillfyllestgörande förklaring till de nuvarande höga siffrorna för deltagarantalet. En hänvisning till förhållandena i Danmark och Norge, där i saknad av egentlig kursundervisning av fakulteternas medlemmar 'manuduktion' av utomstående tagit synnerligen stor omfattning, är emellertid också belysande.»

Angående kritiken mot kursernas påstådda obligatoriska karaktär anförde utredningsmännen:

»Vi ha framhållit, att påståendet om kursernas obligatoriska beskaffenhet, taget efter bokstaven, icke håller streck. Om emellertid de enskilda kurserna av ett övervägande antal studerande anses erforderliga, respektive ur synpunkten av tidsåtgång gagneliga, för att tillfredsställande inhämta föreskrivna examenskurser, ligger häri, då vi ej kunna erkänna att den offentliga undervisningen i nämnvärd utsträckning skulle vara ineffektiv, ett starkt skäl för att kurser också böra tillhandahållas. All uppmärksamhet måste emellertid naturligen ägnas däråt, att de icke — överhuvud eller framför allt i visst ämne — erhålla ett överdrivet omfång. Att en mer eller mindre utbredd missuppfattning om kursernas obligatoriska karaktär grundas på antagandet om missbruk från examinatorernas sida, som skulle bero på privatekonomiska intressen, torde få anses vara en psykologisk realitet. Dennas förekomst är tydligen en mycket ogynnsam omständighet, som om möjligt bör undanröjas. Detta torde ej kunna ske på annat sätt än genom hävande av sambandet mellan särskilda studerandes deltagande i kursundervisningen och kursgivarnas inkomster därav.»

Beträffande avgifterna för kurserna anförde utredningsmännen:

»När missnöjet mot kurserna framträtt mera högljutt, har det särskilt riktat sig mot att de äro *belagda med avgifter av de studerande.* Innebörden härav är tvåfaldig: dels att avgifter överhuvud utgå, dels att dessa tillfalla de kursgivande examinatorerna. Vad det förra angår, kan det ej rimligen påstås att kursavgifterna äro betungande. Även för den studerande, som — vilket ej sällan lärer förekomma — begagnar sig av samtliga de enskilda kurser, som erbjudas under hans studiegång, uppgår sammanlagda avgiften, såsom de ovan anmärkta siffrorna giva vid handen, endast till en obetydlighet i jämförelse med den totala studiekostnaden (om dennas storlek kan hänvisas till särskilda sakkunnigas redogörelse i SOU 1935 nr 52, s. 137 o. f.). För sådana studerande, som hava särskilda svårigheter att uppbringa medel till sina studier, kan obestridligen även den ifrågavarande utgiften kännas betungande. Åt dem beviljas emellertid, enligt stadgad praxis, eller i Uppsala numera enligt särskilda bestämmelser, befrielse från avgiften eller nedsättning av denna. Avgiftsbeloppen i och för sig, vilka fastställas av kanslern, hava veterligen ej givit anledning till kritik.

Att *avgiften utgår till kursgivaren enskilt* och att denne sålunda är ekonomiskt intresserad av kursundervisningens omfång och av den utsträckning, vari de studerande deltaga däri, torde i själva verket ligga under det mesta av kritiken mot den nuvarande ordningen. Att den utvidgade undervisningen medför särskilt vederlag, torde ej giva anledning till anmärkning. Ej heller torde det kunna göras gällande, att det ekonomiska resultatet för kursgivarna är oskäligt gynnsamt; detta gäller åtminstone vid en genomsnittlig betraktelse, vars giltighet ej lär rubbas av att i enstaka undantagsfall, för någon tid tillbaka, någon professor måhända kunnat tillgodogöra sig en anmärkningsvärt hög inkomst av enskilda kurser. Erinringarna hänföra sig i stället, såsom av det föregående fram-

går, till en förment strävan hos professorerna att, med åsidosättande av ämbetsplikt och snart sagt alla andra hänsyn, anpassa sin ämbetsutövning efter önskemålet att erhålla största möjliga inkomst av dessa kurser. Vi — som icke äro utomstående, men under längre tid av olika anledningar ej mycket hava deltagit i kursundervisningen — hava betecknat dessa misstankar som ogrundade. Härför borde ej erfordras annan bevisning än ett framhållande därav att undervisning, offentlig som enskild, och examination stå under kontroll ej blott av fakulteten utan jämväl av högre universitetsmyndigheter. Då detta oaktat de ifrågavarande misstankarna vinna spridning, vore det emellertid mycket önskvärt att kunna upphäva sambandet mellan professorernas ekonomi och studenternas deltagande i kursundervisningen.»

Från de sålunda angivna utgångspunkterna förordade utredningsmännen införande vid universiteten av ett system, som i huvudsak överensstämde med det ovan omtalade Stockholmssystemet.

I promemorian antyddes emellertid även en annan lösning. Utredningsmännen framhöllo, att en utväg, som principiellt vore mycket lycklig, vore den, att av staten anvisades medel till särskild ersättning åt de professorer, eller i undantagsfall andra lärare, som meddelade en såsom nödig ansedd kursundervisning. Då det emellertid ej ingick i utredningsmännens uppdrag att undersöka detta uppslag och då de av vissa skäl funno det sannolikt, att möjligheterna för dess realiserande i dåvarande läge icke voro stora, blev det i promemorian icke föremål för vidare diskussion.

Sedan det av utredningsmännen framlagda förslaget remitterats till kanslern för rikets universitet med anmodan att efter vederbörande universitetsmyndigheters hörande avgiva yttrande, infordrade universitetskanslern utlåtande från de juridiska fakulteterna.

Då ärendet sedermera behandlades inom Uppsalafakulteten, förklarade sig flertalet ledamöter avstyrka, att det framlagda förslaget lades till grund för en omorganisation av kursundervisningen. Professorerna Undén och Holmbäck tillstyrkte förslaget med vissa ändringar.

Då fakulteten sålunda avstyrkte förslaget tog den emellertid samtidigt sikte på vad utredningsmännen anfört om möjligheten att lösa frågan om ersättningen för de enskilda kurserna genom att ställa statsanslag till förfogande. Fakulteten anförde härom enhälligt:

»I första hand anser fakulteten, att för anordnandet av kollegieundervisning offentliga medel böra anslås. Fakulteten ger sin anslutning till den uppfattning, åt vilken statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyligen givit uttryck, nämligen att undervisningen vid de statliga läroanstalterna bör vara kostnadsfri. Fakulteten anser, att en summa av för vartdera universitetet 40 000 kronor per år ställes till förfogande för anordnande enligt universitetskanslerns närmare beprövande av kursundervisning i de juridiska fakulteternas ämnen, med maximum av 5 000 kronor för professur.»

En av fakultetens ledamöter, professor Engströmer, anförde i frågan ytterligare:

»För min del finner jag det angeläget, att den nuvarande ordningen på ifrågavarande område förändras, och att därvid de av de studerande utgående kursavgifterna bli avlösta. Jag vill i det väsentliga ansluta mig till de anmärkningar

mot denna ordning, som i betänkandet framställts. Jag är emellertid ej redo att förorda det förslag till ny ordning, som innehålles däri. Dess allvarliga fel enligt min mening ligger däri, att det uppger den hittills vid våra universitet fasthållna grundsatsen om den fria undervisningen. Värdet av denna grundsats är alltför stort och konsekvenserna av ett principiellt uppgivande av den alltför allvarliga för att jag skulle kunna anse det tillrådligt att införa om också blott en begynnelse till obligatoriska terminsavgifter för studerande. Därför att en ordning kan och kanske måste användas vid enskilda högskolor, behöver den icke vara lämplig vid universitetet, som arbetar från andra utgångspunkter. Med denna allmänna syn på dessa frågor kan jag icke annat än livligt förorda det av fakulteten enhälligt antagna primära förslaget, vari jämkningar i den ena eller andra riktningen enligt min mening lätt kunna göras.»

Även inom juridiska fakulteten i Lund avstyrkte flertalet ledamöter det remitterade förslaget. Av skiljaktig mening var allenast professor Olivecrona, vilken förklarade sig tillstyrka förslaget med de ändringar, som föreslagits av professorerna Holmbäck och Undén vid ärendets behandling i Uppsalafakulteten, samt professor Bergendal, som förklarade sig kunna godtaga dessa ändringsförslag. Sistnämnda ledamot sade sig emellertid i första hand biträda Uppsalafakultetens förslag om kursundervisningens uppehållande medelst kursanslag. Även två andra ledamöter instämde i detta förslag.

Universitetskanslern avgav utlåtande i ärendet den 30 augusti 1938. Efter att hava erinrat om att systemet med avgiftsbelagda enskilda kurser vore förbundet med vissa olägenheter uttalade kanslern bland annat:

»Den mest tilltalande utvägen att undgå dessa olägenheter vore utan tvivel kursernas bekostande med särskilda för ändamålet anvisade medel, såsom föreslagits såväl av Uppsala juridiska fakultet som även av åtskilliga ledamöter av Lunds juridiska fakultet. Om emellertid ett så betydande statsanslag som härför skulle erfordras — Uppsalafakulteten har beräknat det till 40 000 kronor för vardera fakulteten — icke skulle kunna för närvarande påräknas, anser jag i likhet med utredningsmännen det vara ett framsteg i förhållande till det nuvarande systemet att införa den i promemorian föreslagna anordningen, vilken redan praktiserats under flera år vid Stockholms högskola.»

Med hänsyn till det sammanhang, som förelåge mellan frågan om kursavgifter och en vid ifrågavarande tid förestående lönereglering för universitetsprofessorer, ansåg emellertid Kanslern frågan om nämnda avgifter böra anstå till dess löneregleringen behandlats.

Sedan universitetskanslern avgivit sitt yttrande, blev ärendet icke föremål för vidare åtgärd, förrän utredningsmännens promemoria jämte de däröver avgivna yttrandena efter universitetsberedningens tillsättande av departementet överlämnades till denna för att tagas i övervägande vid fullgörande av det åt beredningen givna uppdraget.

Anmärkas bör emellertid till sist att frågan om de enskilda avgiftsbelagda kurserna vid universiteten uppmärksammades även av 1938 års docentutredning, som förordade, att statsanslag skulle ställas till förfogande för att möjliggöra avskaffande av kursavgifterna (docentutredningens betänkande s. 37), ävensom av 1939 års statsrevisorer, vilka bland annat uttalade, att de, utan att framlägga definitiva förslag, ville ifrågasätta, huruvida icke den lyckligaste

vägen att komma till rätta med spörsmålet om befrielse från ifrågavarande kursavgifter vore, om för ändamålet anvisades statsanslag.

Den kritik studenterna riktat mot att av fakulteten anordnade undervisningskurser äro avgiftsbelagda finner beredningen väl förståelig. Visserligen utgöra de kursavgifter de studerande hava att erlägga för denna undervisning icke några större belopp: sannolikt torde en studerande, när kursundervisningen haft sin största omfattning, under de senaste tio åren icke vid någotdera universitet haft att erlägga mer än sammanlagt omkring 300 kronor för samtliga inom juridiska fakulteten anordnade kurser, och för närvarande torde motsvarande belopp icke uppgå till mer än något hundratal kronor. Trots att det sålunda ej rör sig om några mera betydande belopp, synas lika fullt studenternas önskemål behjärtansvärda. Ehuru det i och för sig är fullt befogat att professorerna, i den mån de meddela enskild undervisning, uppbära särskild ersättning härför, måste det dock framstå som en mindre önskvärd ordning, att akademiska lärare, vilka samtidigt äro examinatorer, äga ett privatekonomiskt intresse av att de studerande, vilka de skola examinera, icke undandraga sig att deltaga i och erlägga betalning för viss kursundervisning. Den omständigheten att det faktiskt yppats misstankar rörande kursgivares missbruk av sin ställning visar, att det nuvarande systemet är behäftat med en stor svaghet. En konsekvens härav har ock blivit, att kursundervisningen numera endast i ett fåtal ämnen står de studerande till buds, ett förhållande som måste anses stå i strid med flertalet studerandes verkliga intresse.

På grund av vad nu anförts synes det universitetsberedningen uppenbart, att sambandet mellan studenternas deltagande i kursundervisningen och kursgivarnas ersättning för denna undervisning på något sätt måste lösas. En utväg att åstadkomma detta är att i en eller annan form upptaga det förutnämnda vid Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet tillämpade systemet. En annan utväg är att bereda kursgivarna ersättning av statsmedel. Universitetsberedningen har av flera skäl funnit sig böra rekommendera den senare utvägen. Stockholmssystemet lider av nackdelen att vara alltför stelt. Även om det, såsom man framhållit, kan mjukas upp, medför det lätt, att måttet av kursundervisning i varje ämne blir fixerat för alltför långa perioder utan att tillbörlig hänsyn kommer att tagas till växlingar i behovet. Detta är en icke ringa olägenhet. Denna olägenhet undvikes helt, om i stället årliga anslag, varierande med hänsyn till det växlande behovet, ställas till förfogande.

För en sådan anordning tala dessutom och framför allt starka principiella skäl. Såsom beredningen redan i inledningen (s. 8 f.) framhållit, är det ett synnerligen väl motiverat önskemål, att all undervisning vid universitet är kostnadsfri för studenterna. Med hänsyn härtill bör även nu ifrågavarande undervisning kunna åtnjutas av de studerande utan att de belastas med särskilda avgifter. Att detta önskemål är befogat synes universitetsberedningen så mycket klarare, som enligt vad det föregående ger vid handen, det här är

fråga om en kostnad, vilken föranledes därav, att de juridiska fakulteterna för närvarande icke äro och icke heller under den närmaste framtiden kunna beräknas bliva så utbyggda, som beredningen anser önskligt.

Universitetsberedningen vill därför förorda, att medel ställas till förfogande för anordnande av sådan kursundervisning inom universitetens juridiska fakulteter, vilken erfordras utöver den å offentliga föreläsningar och seminarieövningar meddelade undervisningen. Det härför erforderliga beloppet, vilket bör ställas till fakulteternas förfogande såsom förslagsanslag, har av beredningen beräknats till 20 000 kronor för vardera fakulteten. Härvid har beredningen utgått från omfattningen av de kurser, som för närvarande givas, och de kurser, som därutöver av olika lärare inom fakulteterna angivits som önskvärda. Beredningen har tillika förutsett, att ifrågavarande undervisningskurser i regel komma att givas av fakulteternas ordinarie lärare, professorer eller docenter, och har vidare utgått från att ersättning för dylik undervisning bör tillkomma professor med 100 kronor per kurstimme och docent med 75 kronor per kurstimme. Såsom beredningen redan ovan framhållit torde emellertid undervisning av detta slag stundom även kunna anförtros väl meriterad yngre vetenskapsidkare, som ännu icke hunnit förvärva docentkompetens. I dylikt fall bör ersättningen till kursgivaren givetvis avpassas med hänsyn till dennes kompetens i varje särskilt fall.

Beredningen förutsätter, att fakultetens beslut i frågor rörande ifrågavarande kursundervisnings anordnande och ersättningar åt kursgivarna skola underställas Kanslerns prövning. Tillika förutsätter beredningen att, därest erforderliga anslag av det slag nu förordats beviljas, den i universitetsstatuterna nu förutsatta rätten för universitetslärare att för enskild undervisning upptaga avgifter av de studerande skall slopas.

Specialkurser.

Utöver undervisningen i de egentliga examensämnena samt undervisningen på de propedeutiska och praktiska kurserna anordnas för närvarande mer eller mindre regelbundet kurser dels i ett flertal ämnen, vilka kunna betecknas såsom hjälpvetenskaper till juridiken, exempelvis rättspsykiatri och vittnespykologi, dels ock i ämnen med mera omedelbart praktiskt syfte, såsom kriminalteknik och bokföring. Denna undervisning bör enligt beredningens mening bibehållas och delvis ytterligare utbyggas.

Beträffande undervisningen i rättspsykiatri har 1943 års domarutredning anfört:

»Domarutredningen vill således förorda, att kurser i rättspsykiatri av det slag som redan i viss utsträckning anordnats för juris studerande, alltjämt skola äga rum. Sådana kurser böra liksom hittills stå under ledning av fackutbildad rättspsykiater. Med hänsyn till vikten av att juris studerandena verkligen förvärva de kunskaper, som här avses, föreslår domarutredningen vidare, att insikter i rättspsykiatri motsvarande vad som inhämtas på kursen skola utgöra fordran för betyg i straffrätt.»

Domarutredningen föreslår vidare att de juris studerande ej blott skola bibringas en viss kännedom om de sjukliga företeelserna inom själslivet utan även att de dessutom skola bibringas insikter i de allmänna lagarna om psykiska funktioner överhuvud. Domarutredningen förordar på grund härav en kurs i psykologi för juris studerande och anför i detta sammanhang:

»Då syftet med en kurs i ämnet i huvudsak är att giva juris studerandena en allmän orientering däri jämte anvisningar för ett frivilligt fortsatt studium av hithörande frågor, synes mindre lämpligt att uppställa de vid denna kurs meddelade kunskaperna såsom tentamens- eller examensfordran. I stället bör genomgång av kursen göras obligatorisk i överensstämmelse med vad gäller i fråga om de för juris studerandena anordnade propedeutiska och praktiska kurserna. Dock bör möjlighet till dispens finnas, där vederbörande visar, att han på annat sätt inhämtat kunskaper, motsvarande de vid kursen meddelade.

Den föreslagna undervisningen i psykologi och rättspsykiatri bör vara avgiftsfri för de studerande. I den mån anslag fordras för bestridande av kostnaderna för denna undervisning, bör sådant anslag av statsmakterna bestridas.»

Beträffande undervisningen i bokföring har 1943 års domarutredning anfört:

»I syfte att underlätta för de studerande att i erforderlig grad göra sig förtrogna med de allmänna principerna inom bokföringen böra liksom hittills vid de juridiska fakulteterna anordnas kurser i bokföring under ledning av däri sakkunnig person. Hur dessa kurser närmare böra anordnas, synes bliva beroende av vad som ur pedagogisk och praktisk synpunkt befinnes lämpligt, varvid bland annat tillgången på goda lärare blir avgörande. Härvid bör jämväl övervägas, om undervisningen i viss utsträckning lämpligen kan givas genom förmedling av korrespondensinstitut och i vilken omfattning de studerande på egen hand kunna vinna insikt i bokföring genom studium av lämplig litteratur. I detta sammanhang må anmärkas, att det givetvis bör stå de studerande fritt att i annan ordning än genom ifrågavarande kurs inhämta de erforderliga kunskaperna i bokföring. Prövningen av de studerandes insikter i detta ämne bör lämpligen såsom nu sker vid universitetet i Uppsala anknytas till det examensämne, vartill bokföringslagen hänföres. Domarutredningen förutsätter, att kurser i bokföring av ovan angiven beskaffenhet meddelas utan avgift för de studerande och att, i den mån medel ej finnas tillgängliga, anslag ställas till förfogande.»

Beredningen ansluter sig i nu berörda hänseenden helt till 1943 års domarutredning. Insikter i rättspsykiatri, motsvarande vad som inhämtas på ifrågavarande kurs, bör även enligt beredningens mening utgöra fordran för betyg i straffrätt. Det synes också betydelsefullt, att insikter i allmän psykologi bibringas de juris studerande. Särskilt torde det vara av vikt, att undervisning meddelas i vittnespsykologi och förhörsteknik. Kunskap i bokföring synes också böra fordras såväl för juris kandidatexamen som för statsvetenskaplig-juridisk examen, och detta krav synes beredningen böra tillgodoses på det sätt domarutredningen föreslagit. Därvid bör dock iakttagas, att undervisningen i berörda ämne för juris kandidatexamen blott bör avse huvudgrunderna, så att de studerande icke betungas med en mera omfattande obligatorisk kursundervisning.

En kurs i rättsfilosofi hålles för närvarande vid den juridiska fakulteten i Uppsala under första studieterminen. Kursen, som huvudsakligen är histo-

riskt orienterad, är utan tvivel värdefull som en inledning till de juridiska studierna. Möjlighet att vid samtliga juridiska fakulteter anlita särskild kursgivare för denna undervisning bör öppnas genom kursanslag, till dess professurerna i allmän rättslära blivit inrättade.

Då det synes angeläget, att de blivande juristerna bibringas en viss förtrogenhet med arkiv och en viss förmåga att läsa äldre dokument och handskrifter, synes en kurs i arkivkunskap vara väl motiverad.

En kurs i kriminalteknik gives för närvarande vid samtliga fakulteter. Då det enligt beredningens mening är av visst praktiskt värde, att tillfälle beredes de juris studerande att erhålla kunskap om kriminalpolisens arbetsmetoder, indiciebevisningens karaktär etc., synes kursanslag böra ställas till fakulteternas förfogande för anordnande av en — för de studerande frivillig — kurs i kriminalteknikens huvudgrunder.

Önskemål ha vidare från skilda håll framställts om en kurs i företagsekonomi. Denna fråga har beredningen emellertid ansett böra prövas av den socialvetenskapliga forskningskommittén.

All den ovan nämnda kursundervisningen bör meddelas utan avgifter för de studerande såsom ock förutsatts av domarutredningen beträffande de av densamma föreslagna kurserna. Beredningen har beräknat storleken av de statsanslag, som äro erforderliga för anordnandet av ifrågavarande specialkurser, på följande sätt:

Rättspsykiatri	kronor	1 500
Vittnespsykologi och förhörsteknik	»	750
Rättsfilosofi	»	900
Kriminalteknik	»	750
Bokföring (kurs på 3 avdelningar å 1 000 kronor i arvode)	»	3 000
Arkivkunskap (kurs på 3 avdelningar å 500 kronor i arvode)	»	1 500
	Summa kronor	8 400

Universitetsberedningen förordar att ett anslag på 8 400 kronor ställes till förfogande för envar av de juridiska fakulteterna för bestridande av ovan angiven kursundervisning.

Tillfälliga föreläsningsserier m. m.

På sätt framhållits i annat sammanhang är det av vikt att den ordinarie undervisning, som bestrides av vid universitet och högskolor fast knutna lärare, kompletteras med föreläsningar, demonstrationer och annan undervisning av experter på olika områden, hämtade främst från det praktiska livet. Denna undervisning är givetvis av stor betydelse just för de juris studerande, som härmed kunna erhålla en viss inblick i rättslivets aktuella problem och praktiska gestaltning och komma i kontakt med de olika arbetsuppgifter, som kunna möta dem efter avlagd examen. Beredningen vill föreslå, att envar av de juridiska fakulteterna för detta ändamål utrustas med ett anslag på 2 500 kronor.

Juridiska seminariet.

Vid de juridiska seminarierna såväl i Uppsala som i Lund föreligger behov av en amanuens, som kan *dels* biträda seminarieprefekten i fråga om bokaccessionen, *dels* handhava katalogiseringen och i övrigt ansvara för skötseln av boksamlingen och *dels* slutligen i olika avseenden stå fakultetens lärare till tjänst och jämväl vara de studerande behjälplig vid seminariearbetet. Beredningen förordar, att anslag beviljas till en förste amanuens vid vartdera av de juridiska seminarierna i Uppsala och Lund.

Kap. 7. De filosofiska fakulteterna.

De filosofiska fakulteterna äro sammansatta av två sektioner, den humanistiska och den matematisk-naturvetenskapliga, vilka var för sig i verkligheten fungera såsom fullt självständiga fakulteter. Det är föga mera än examina, som i vår tid är gemensamt för de båda sektionerna inom denna fakultet.

De filosofiska examina syfta i första hand till utbildning av läroverkslärare. Även om en avsevärd del av de studerande inom filosofiska fakulteten gå till andra levnadsbanor, utgöra de blivande lärarna det stora flertalet av fakultetens studenter. Vid en översyn av denna fakultets arbetsförhållanden kan man därför icke lämna åsido den akademiska undervisningens ändamålsenlighet med hänsyn till lärarutbildningen.

Vid skilda tillfällen har kritik riktats mot universitetens arbetsformer med hänsyn till denna deras uppgift. Man har anfört, att universitetens kurser taga för lång tid, att undervisningen är alltför litet rationell och i alltför hög grad bunden av vederbörande akademiska lärares vetenskapliga specialiteter. Man har även kritiserat, att skolans myndigheter icke haft tillräckliga möjligheter att påverka kurserna till filosofisk ämbetsexamen, så att dessa i högre grad kunde avpassas efter lärarutbildningens behov.

Universitetsberedningen har, då den övervägt möjligheterna att förbättra forskningens och undervisningens villkor inom den filosofiska fakultetens sektioner, även tagit hänsyn till de speciella problem, som äro förknippade med lärarutbildningen. Den har vid utformningen av den akademiska lärarorganisationen utgått från att antalet blivande läroverkslärare vid universitet och högskolor skulle förbli någorlunda detsamma inom den närmaste framtiden. Skulle genom organisatoriska åtgärder från statsmakternas sida lärjungeantalet inom dessa fakulteter komma att ökas, kräves här liksom i motsvarande fall inom andra fakulteter en utökning av antalet akademiska lärare. Den har även betraktat det som oomtvistligt, att de fria universitetsstudierna äro den utbildningsform, som är bäst ägnad att skapa självständiga, kringsynta och kulturellt givande lärare på den högre skolans olika stadier. Den har emellertid uppmärksammat, att lärarutbildningen vid universitet och högskolor för närvarande ej kan anses vara i allo tillfredsställande. Bristen på akademiska lärarkrafter har ställt alltför stora krav på de enskilda studerandes självverksamhet och förlängt studietiderna. Lärokurserna ha icke i nödig utsträckning tagit hänsyn till skolans krav; särskilt gäller detta vissa ämnen såsom moderna språk. Beredningen anser det därför ofrånkomligt, att skolöverstyrelsen beredes ett visst inflytande vid utformandet av universitetskurserna för filosofisk ämbetsexamen. Slutligen har i flertalet ämnen ansvällning av lärostoffet i kurserna för filosofiska examina på ett oproportio-

nerligt sätt förlängt studierna för blivande läroverkslärare. Beredningen har för avsikt att taga upp dessa frågor till närmare granskning i samband med examina vid universitet och högskolor men vill redan i detta betänkande betona önskvärdheten av att den normala studietiden för varje särskilt ämne bringas att sammanfalla med den, som förutsättes i examensstadgan. Rationell universitetsundervisning, författande av lämpliga handböcker och utgallring av föråldrat och likgiltigt lärostoff kan samfällt bidraga till önskvärt resultat i detta avseende.

En primär förutsättning är emellertid, att lärarkrafterna vid universitet och högskolor räcka till för sina uppgifter. Beredningen har i föreliggande betänkande även beträffande filosofiska fakulteten inriktat sig på att förorda åtgärder för nödigt utbyggande av de akademiska lärarbefattningarna.

A. De humanistiska sektionerna.

Universitetsberedningen har haft att taga ställning till de humanistiska vetenskapernas behov av lärarpersonal vid universitet och högskolor. Den har emellertid ansett sig böra vid denna inventering lämna åsido socialvetenskaperna, som ägnas särskild utredning av samhällsvetenskapliga forskningskommittén.

Universitetsundervisning i humaniora bedrives vid alla landets fyra lärosäten: inom de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund, inom humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola samt vid Göteborgs högskola. De humanistiska vetenskaperna äro till metod och allmän inriktning synnerligen heterogena, och de humanistiska sektionerna äro redan nu större, än vad som kan anses vara administrativt önskvärt för en fakultet eller sektion. Universitetsberedningen har med hänsyn härtill att taga ställning till frågan om en eventuell klyvning av de humanistiska sektionerna respektive humanistiska fakulteten men har för närvarande uppskjutit detta ställningstagande.

De humanistiska vetenskapernas heterogena karaktär och i ännu högre grad skillnaden i tillströmning av studerande till de olika ämnena ha lett till att behovet av lärarbefattningar ter sig mycket olika från ämne till ämne. Beredningen har sett sig föranlåten att föreslå nyupprättande av ett antal professurer, preceptorat, docentstipendier, lektorat och assistentbefattningar inom de humanistiska ämnena. Den har funnit det riktigast att motivera sitt ståndpunktstagande under genomgång av varje ämne för sig.

Filosofi.

Det filosofiska ämnesområdet är för närvarande uppdelat på två examensämnen: teoretisk filosofi och praktisk filosofi. Det förstnämnda ämnet omfattar huvudsakligen logik, kunskapsteori och filosofiens historia, det sistnämnda etik, religionsfilosofi, rättsfilosofi och sociologi.

Uppsala universitet har två professurer i filosofi, av vilka den ena är förbunden med undervisnings- och examinationsskyldighet i teoretisk filosofi, den andra med undervisnings- och examinationsskyldighet i praktisk filosofi.

Vid Lunds universitet finnes en professur i vartdera av de båda filosofiska ämnena. Stockholms högskola har en professur i praktisk filosofi och en biträdande lärarbefattning i teoretisk filosofi. Göteborgs högskola har en professur i filosofi, vars innehavare för närvarande svarar för hela det filosofiska ämnesområdet.

De båda ämnena ha dessutom rätt till den filosofiska gruppens docentstipendier. Vid Uppsala universitet har ämnet teoretisk filosofi företrädesrätt till ett av gruppens docentstipendier.

1933 års universitetsberedning förordade, att den nuvarande uppdelningen av filosofien vid universiteten i ämnena teoretisk och praktisk filosofi skulle upphöra samt att professurerna i dessa två ämnen skulle sammanslås till en lärostol, benämnd professur i filosofi. Motiveringen härför var, dels att de båda ämnena enligt 1933 års universitetsberednings mening ur forskningssynpunkt måste hållas samman till en enhet, dels att det kunskapsstoff, som bör ligga till grund för examensfordringarna i filosofisk ämbetsexamen respektive statsvetenskaplig examen, är hämtat från både den teoretiska och den praktiska filosofiens område, dels även att antalet examina i de båda ämnena var jämförelsevis obetydligt.

Den av 1933 års universitetsberedning företrädda meningen har icke vunnit anslutning. Ur vetenskaplig synpunkt kan anföras, att det stigande behovet av en kunskapsteoretisk prövning av de skilda vetenskapernas teori ger den teoretiska filosofien alltmera specialiserade arbetsuppgifter, medan å andra sidan religionsfilosofi, rättsfilosofi och sociologi kräva ständigt ökad uppmärksamhet från företrädarna för den praktiska filosofien. Först om var och en av dessa tre discipliner erhåller en fullt självständig ställning, blir enligt 1945 års universitetsberednings mening en omprövning av den praktiska filosofiens ställning inom universitetsorganisationen aktuell. En sammanslagning av ämnena teoretisk och praktisk filosofi vore emellertid enligt beredningens mening synnerligen olycklig.

Vid de båda statsuniversiteten behövas inom filosofiska fakulteten inga nya professurer i filosofi. Ett docentstipendium inom den humanistiska sektionens filosofiska stipendiegrupp bör tillfalla vartdera av de filosofiska läroämnena med företrädesrätt, såsom beredningen föreslagit i sitt betänkande rörande docentinstitutionen (s. 33).

Inom ämnet teoretisk filosofi finnes emellertid behov av en kurs i teoretisk filosofi särskilt för studerande, som ämna avlägga teologisk-filosofisk examen. För bestridande av denna kurs förordar beredningen, att ett kursanslag på 3 000 kronor ställes till vartdera universitetets förfogande. Det är av vikt, att professorn och docenten i ämnet frigöres från denna elementära undervisning.

Från Stockholms högskola ha önskemål uttalats om att den nuvarande lärarbefattningen i teoretisk filosofi måtte utbyggas till en professur i detta ämne. Göteborgs högskola behöver på liknande sätt delning av därvarande professur i filosofi i en professur i teoretisk och en i praktisk filosofi. Er-

inras bör, att professuren i psykologi och pedagogik i Göteborg före den nuvarande innehavarens tillträde omfattade även ämnet praktisk filosofi, medan den nuvarande professuren i filosofi var en professur i teoretisk filosofi, varför en inskränkning skett i antalet befattningar i filosofi vid denna högskola. De erfarenheter, som den nuvarande professorn i filosofi haft av svårigheterna att tillgodose behovet av undervisning och examination i både teoretisk och praktisk filosofi, tala avgjort för en dubblering av professuren, liksom för inrättande av en professur i teoretisk filosofi i Stockholm.

Vid båda högskolorna är ett docentstipendium med företrädesrätt önskvärt i vartdera av ämnena teoretisk och praktisk filosofi, vilket framför allt motiveras av forskningens behov. Vid Göteborgs högskola, där ett stort antal studerande tillgodogöra sig undervisningen för teologisk-filosofisk examen, behöves även liksom vid statsuniversiteten ett anslag på 3 000 kronor för bestridande av ovannämnda kurs i teoretisk filosofi.

Universitetsberedningen förutsätter, att ämnet sociologi samtidigt med att dessa förslag förverkligas, erhåller en självständig ställning som examensämne med egna lärare och institutioner. Det stora behovet i vårt land av sociologisk forskning och undervisning torde ligga i öppen dag. Då detta ämne behandlas av socialvetenskapliga forskningskommittén, anser sig emellertid beredningen icke böra upptaga det till behandling.

Psykologi och pedagogik.

Examensämnet pedagogik är företrätt av en professur vid vart och ett av de fyra lärosätena. Ämnet äger dessutom rätt till den filosofiska gruppens docentstipendier, dock utan att för närvarande äga företrädesrätt till något stipendium.

Ett ständigt stigande antal studerande ägnar sig åt psykologi och pedagogik. Professor J. Landquist i Lund har sålunda angivit, att antalet pedagogikstuderande till olika examina under åren 1935—1945 »i det närmaste fördubblats eller mer än fördubblats».

Det är uppenbart, att den psykologiska och pedagogiska forskningen befinner sig i snabb utveckling, och att behovet av vetenskapligt utbildade psykologer och pedagoger inom olika yrkesområden ökats. Detta gör i sin tur en utbyggnad av forsknings- och undervisningsorganisationen beträffande detta ämne behövlig.

Styrelserna för Sveriges folkskollärarförbund, Sveriges folkskollärarinneförbund och Sveriges småskollärarinneförbund ha den 22 november 1945 till Kungl. Maj:t ingivit en underdånig hemställan, att vissa av dem framförda synpunkter rörande praktisk-psykologisk utbildning och fortbildning för folkskolans lärare m. m. måtte beaktas vid universitetsutredningen. Bland annat hemställes, att

»vid utredningsarbetet den psykologisk-pedagogiska forskningen ägnas den särskilda uppmärksamhet, som den — — — enligt styrelsernas åsikt förtjänar. Sålunda torde det kunna ifrågasättas, huruvida antalet professorer

i pedagogik och psykologi är tillräckligt för dessa samhällsviktiga och omfattande områden. Härvid bör särskilt barnpsykologiens och den praktiska pedagogikens behov övervägas. Den i utredningen ifrågasatta anordningen med biträdande lärare bör också utnyttjas för här ifrågavarande forskningsområden och uppmärksamhet ägnas behovet av ett större antal assistent- och amanuensbefattningar. Undersökningen om bättre utrustning av de vetenskapliga institutionerna bör uppmärksamma de stora krav, som i det hänseendet numera ställas för den moderna experimentella psykologiens och psykoteknikens del.»

Fortsättningsvis framhålles även betydelsen av ett ökat antal forskningsstipendier.

Ämnesprofessorerna i Uppsala, Lund och Göteborg ha alla begärt en delning av sina professurer under åberopande både av ämnesområdets sammansatta karaktär och av den stora med professurerna förenade undervisningsbördan. De företräda emellertid skilda uppfattningar i frågan, efter vilka grunder denna uppdelning bör ske.

Professorn vid Uppsala universitet R. Anderberg anför:

»Vid en uppdelning bör man enligt min mening närmast taga hänsyn till de svårigheter som äro förhanden på grund av de vitt skilda metoder som komma till användning inom ämnets olika huvuddelar. Psykologien och den psykologiska orinterade pedagogiken med deras biologiskt och statistiskt inriktade forskning kräver ju en helt annan forskningsmetod än t. ex. pedagogikhistorien. Jag vill föreslå, att delning av professuren sker så att den ena professuren benämnes *professur i psykologi och psykologisk pedagogik* samt den andra *professur i pedagogik särskilt pedagogikens historia.*»

Professorn vid Lunds universitet J. Landquist har i ett senare yttrande direkt vänt sig mot dessa förslag och därvid anfört:

»Jag föreslår, att den nuvarande professuren i psykologi och pedagogik uppdelas i två professurer. Den ena skall vara professur i pedagogik och psykologi, företrädesvis allmän psykologi, och den andra en professur i pedagogik och psykologi, företrädesvis barn- och ungdomspsykologi samt industriell psykologi.

Jag finner den på annat håll föreslagna uppdelningen av professuren i pedagogik, företrädesvis historisk, samt psykologi avgjort olycklig. Professuren i pedagogik, lösgjord från psykologien, kommer då att tendera att bli en helt eller övervägande historisk professur. Men därmed mister professuren sitt sammanhang med de aktuella pedagogiska strävandena och intressena, vilka böra vara ledstjärna för varje professur i pedagogik. Målet för en professur i pedagogikens historia kan icke i första hand vara ett pedagogiskt utan måste givetvis vara ett historiskt. Den främsta uppgiften för en professor i pedagogikhistoria måste vara att åstadkomma historia, d. v. s. att riktigt handhava historiska metoder, och hans uppgift skiljer sig därmed icke från någon annan historieprofessors. Pedagogikhistorisk forskning och undervisning, bland annat vid bedömande av pedagogikhistoriska studier och avhandlingar, bör visserligen tillhöra denna professors åligganden men dock blott som en deluppgift.

Ställer man den historiska uppgiften främst, så riskerar man, att professuren glider ut till en professur i lärdomshistoria. Men lärdomshistorien hör icke till pedagogiken utan till vetenskapernas historia och dess intrång på pedagogikprofessurens fält skulle förvanska det syfte, som det allmänna pedagogiska intresset måste ställa på en pedagogikprofessur. Även om en främst historiskt intresserad professor begränsade sig till pedagogikhistorien men på grund av

sina specialintressen ägnade hela sin undervisning åt t. ex. 1500- och 1600-talens pedagogik, så skulle han emellertid även då bereda besvikelse åt den studerande ungdom, som vid universitetet offrar dyrbara ungdomsår på att för sin kommande gärning förvärva pedagogiska insikter.

Det är med hänsyn till pedagogikprofessurernas vetenskapliga ändamål omöjligt att lösslita dem från psykologien. I *den psykologiska forskningen* har det praktiska pedagogiska intresset sin vetenskapliga källa. Detta grundförhållande bör få sitt uttryck även i pedagogikprofessurens namn.

Av likartat skäl bör pedagogikens namn bibehållas även för namnet på den andra professuren som företrädesvis avser praktiskt inrättad psykologisk forskning. Skulle professuren inrättas enbart i psykologi, så kan inträffa att läraren i ämnet blir huvudsakligen intresserad av från de pedagogiska intressena fjärran liggande psykologiska specialiteter, t. ex. i sinnespsykologi, och helt eller huvudsakligen undervisar i sådana specialiteter. Även i detta fall skulle huvudparten av de studerande icke få den undervisning, som för dem vore av väsentlig betydelse.

Då jag sålunda föreslår två professurer i psykologi och pedagogik, menar jag, att ämnet bör bibehållas såsom *ett* examensämne.»

Professorn vid Göteborgs högskola J. Elmgren förordar en enkel uppdelning i dels psykologi, dels pedagogik med hänsyn till skiljaktigheten i dessa två vetenskapers metod och inriktning. Studenterna i Göteborg företräda samma uppfattning, och de psykologie studerande i Lund närma sig denna i sitt yttrande till universitetsberedningen:

»Det nuvarande examensämnet pedagogik bör uppdelas på två professurer: den ena omfattande, företrädesvis, styrkt beläsenhet i andra delen, pedagogik, d. v. s. pedagogikens teori och historia, praktisk pedagogik, experimentell pedagogik och undervisningshistoria, den andra företrädesvis psykologi.»

Även professorn vid Stockholms högskola D. Katz har inför beredningen angivit en uppdelning i å ena sidan psykologi och å andra sidan pedagogik såsom en möjlighet, dock utan att yrka på två professurer i Stockholm.

Universitetsberedningen har för sin del funnit starka skäl tala för en dubblering av de nu förefintliga professurerna i pedagogik respektive psykologi och pedagogik. Härför talar den utomordentligt stora undervisningsbörda, som för närvarande åvilar innehavarna av dessa lärostolar, det disparata ämnesområdet, det ökande antalet studerande och den allt större praktiska tillämpningen av både psykologien och pedagogiken. Vid dubbleringen av professurerna bör uppenbarligen också en klyvning av ämnesområdet äga rum.

När det gäller att genomföra en ändamålsenlig differentiering, måste man överväga åtskilliga alternativ. Man kunde givetvis tänka sig två professurer i psykologi, varvid den ena huvudsakligen representerade den psykologiska grundforskningen, medan den andra svarade för den i våra dagar högt utvecklade psykologiska målforskningen, till vilken hör dels den pedagogiskt orienterade psykologien, dels de områden av tillämpad psykologi, som stå i omedelbar kontakt med näringsliv och socialvård. Å andra sidan måste man överväga den alternativa lösningen, att psykologien i hela dess omfattning, såväl grundforskningen som målforskningen, hänvisades till den ena profes-

suren, medan den andra begränsades till pedagogikens teori och historia och sålunda bleve en disciplin av övervägande humanistisk karaktär.

Mot det första alternativet kan enligt beredningens mening anföras, att det icke vore önskvärt, att den pedagogiska psykologien med dess grundläggande betydelse för den praktiska pedagogiken skulle sammanföras med andra grenar av den tillämpade psykologien och därigenom riskera att förlora sin självständiga ställning.

Mot det andra alternativet kan med skäl invändas, att en från psykologisk forskning isolerad pedagogik lätt nog skulle hemfalla åt kvasifilosofisk dilettantism eller bliva en huvudsakligen lärdomshistorisk disciplin, som komme att sakna kontakt med de moderna pedagogiska problemen.

Med hänsyn härtill har beredningen stannat för förslaget att vid dubblering av nuvarande professurer i ämnet inrätta en professur i psykologi och en i pedagogik och pedagogisk psykologi. Detta torde med hänsyn till ämnesområdets karaktär innebära den rationellaste lösningen. Därmed skulle man vinna å ena sidan, att kontakten mellan psykologi och pedagogik bevarades, å andra sidan att jämväl pedagogikens rent humanistiska moment såsom studiet av olika bildningsidéer och deras praktiska utformning, av sambandet mellan uppfostringssystemen och skilda samhälls- och kulturformer etc., bleve tillgodosedda vid undervisningen.

Såväl ur forskningens som ur undervisningens synpunkt är det synnerligen önskvärt, att redan av de nya professurernas namn klart framgår, att deras blivande innehavare skola ha styrkt sin kompetens inom professurens båda grenar. Pedagogik och pedagogisk psykologi höra samman så intimt, att full förtrogenhet med båda ämnena är nödvändig för framgångsrik verksamhet inom ettdera.

Beredningen förordar därför, att de nuvarande professurerna i psykologi och pedagogik uppdelas på två, den ena benämnd professur i psykologi, den andra professur i pedagogik och pedagogisk psykologi.

Allt större praktiska arbetsuppgifter vänta vetenskapligt utbildade psykologer och pedagoger. Med hänsyn till dessa arbetsuppgifters skiftande karaktär synas universiteten böra möjliggöra specialisering på antingen psykologi eller pedagogik. Denna specialisering får dock ej drivas till ett avklippande av pedagogikens nära samband med psykologien. Ämnet pedagogik får därför icke förvandlas till en renodlat humanistisk disciplin. Pedagogik torde aldrig kunna bedrivas utan fast förankring såväl inom den experimentella psykologien som inom pedagogikens teori och historia.

Beredningen förordar därför, att det nuvarande examensämnet pedagogik klyves i två ämnen, det ena benämnt psykologi och det andra pedagogik.

Uppdelningen av professurerna bör äga rum så snart kompetenta sökande kunna påräknas. Klyvningen av examensämnet synes icke böra genomföras förrän uppdelningen av professurerna ägt rum vid något lärosäte. Tentamensbetygens riksgiltighet torde ej innebära något hinder för att denna klyvning av ämnet sker vid olika tidpunkter vid de olika lärosätena.

Två docentstipendier böra redan nu ställas till förfogande för det nuvarande examensämnet pedagogik, varvid bör tillses, att det ena i främsta rummet tilldelas ämnet psykologi, det andra pedagogik och pedagogisk psykologi.

Önskemål ha framställts om inrättande av bland annat en förste assistentbefattning i psykologi vid vart och ett av de fyra lärosätena, vilka befattningars innehavare skulle ha att främst svara för erforderlig, mera elementär kursundervisning. Beredningen förordar dessa tjänsters inrättande. Däremot anser den sig ur stånd att taga ställning till de önskemål, som framställts om ytterligare lärarkrafter i psykologi och pedagogik, innan den tagit ställning till frågan om formerna för anordnandet av pedagogisk och psykologisk undervisning för blivande läroverkslärare. Icke heller har det varit beredningen möjligt att i nuvarande läge taga ställning till frågan om de psykologiska institutionernas utbyggnad. Beredningen torde få anledning återkomma till denna fråga i samband med sin behandling av institutionsfrågor överhuvud.

För att ersätta från de studerande utgående avgifter för laborationskurser i pedagogik vill beredningen förorda, att ett statsanslag på 150 kronor årligen ställes till vartdera universitetets förfogande.

Såsom ovan framhållits, ökas behovet av vetenskapligt utbildade psykologer inom olika områden av samhällslivet, särskilt inom industrien, skolväsendet, den yrkesvägledande verksamheten, försvaret etc. Vid beredningens överläggningar med de akademiska lärarna och de studerande vid olika lärosäten ha ett flertal representanter för ämnet psykologi framhållit, att frågan om att för de studerande, som syftade mot praktisk psykologisk verksamhet, skapa en särskild utbildningsväg, vore i högsta grad aktuell och krävde en omedelbar och skyndsam utredning. Beredningen, som har för avsikt att i följande betänkande upptaga frågan om examensväsendets framtida utformning inom bland annat den filosofiska fakultetens humanistiska sektion, anser emellertid, att utredningen av den förstnämnda frågan kräver speciell sakkunskap och vill därför förorda, att en särskild utredning verkställes angående utbildningen av vetenskapligt kvalificerade psykologer.

Historia.

Examensämnet historia företrädes vid vartdera universitetet samt vid Stockholms högskola av två professorer. Några föreskrifter rörande uppdelning av undervisningen mellan de båda ämneslärarna ha icke meddelats. Examinationen är däremot uppdelad mellan dem efter vissa regler, något olika vid de tre lärosätena.

I Göteborg finnes endast en professor i ämnet.

Ämnet historia har dessutom rätt till den historiska gruppens docentstipendier. Vid Uppsala universitet har ämnet företrädesrätt till ett av stipendierna inom denna grupp.

Professorerna i historia vid Uppsala universitet E. Hjärne och E. Lönnroth framhålla båda behovet av ökad undervisning i ämnet. Bägge förklara

att proseminariet behöver delas samt framhålla behovet av periodiskt återkommande föreläsningsserier utöver dem, som nu givas: professor Hjärne föreslår undervisning i historiska hjälpvetenskaper och ekonomisk historia, professor Lönnroth i Sveriges medeltida historia, Sveriges historia efter 1809 samt undervisning på högre och lägre stadier i ekonomisk historia. Professor Hjärne föreslår en ny professur i nyaste tidens historia, professor Lönnroth en i samtidshistoria, varmed i sistnämnda fallet avses en specialprofessur utanför examensämnet historia. Professor Hjärne föreslår även en professur i ekonomisk historia och professor Lönnroth en biträdande lärarbefattning i historia, särskilt ekonomisk historia. Båda anse ytterligare en docentstipendiat behövlig, professor Hjärne under avvisande av tanken på biträdande lärare med docentkompetens. Båda önska två amanuenser eller assistenter i ämnet såsom biträden vid seminarieövningarna.

Professorn vid Lunds universitet Gottfrid Carlsson föreslår inrättandet av en tredje professur i historia vid universitetet. Han anser, att ämnet bör äga företrädesrätt till 3 docentstipendier. Särskilda kursanslag böra förekomma för undervisning i nationalekonomi och ekonomisk historia. Professor S. Bolin önskar en biträdande lärare med docentkompetens i ekonomisk historia samt regelbunden undervisning i modern historia.

Professor S. Tunberg framför å samtliga historielärares vid Stockholms högskola vägnar önskemål om delning av proseminariet och vidare en kurs i svensk och allmän bibliografi. Han framhåller behovet av en professur i ekonomisk historia för att fullfölja den undervisning professor E. Heckscher omhänderhaft vid högskolan, samt en professur i klassisk fornkunskap och antikens historia. Ämnet behöver enligt hans mening 2 fasta docentstipendier vid högskolan samt ett par med arvoden avlönade assistenter, vilka i första hand skulle sköta vissa utredningsuppdrag, praktisk-organisatoriska uppdrag i samband med seminarieövningarna etc.

Professor C. Weibull slutligen önskar för Göteborgs högskolas del två till ämnet knutna docentstipendier samt en biträdande lärare med docentkompetens i ekonomisk historia.

1933 års universitetsberedning föreslog en viss differentiering av professurerna i historia vid universiteten i äldre respektive nyare historia. Förslaget avvisades enhälligt av alla ämnesrepresentanter, och samma enhälliga inställning råder för närvarande bland professorerna i ämnet.

Starka skäl tala också emot en uppdelning av ämnet historia. Dess forskningsmetod är en och densamma för äldre och nyare tider, och den metodiska diskussionen rörande en tidsepok har ofta visat sig befruktande för forskningen rörande en helt annan period. Vid en uppdelning skulle man löpa faran, att de stora och principiella linjerna i ämnet bleve bortglömda för en alltmer specialiserad detaljforskning. Ur pedagogisk synpunkt skulle en uppdelning av ämnet även ha en olycklig effekt, då universitetsundervisningen i historia måste ha till främsta uppgift att bibringa de studerande en kritisk uppfattning av historiska källor och opinioner från alla tidsskeden och just inskärpa paral-

lellerna i lärdomar från skilda perioder. Naturligtvis kräves, att vederbörande myndigheter tillse, att undervisningen rörande betydelsefulla skeden av historien ej försummas, men detta torde vara lätt att åstadkomma. Det förutsättes som självklart, att professorerna sinsemellan fördela undervisningen så, att denna får en så allsidig prägel som möjligt.

En annan sak är, att man på många håll från samhällsvetenskapliga utgångspunkter torde önska speciell forskning och undervisning i modern historia, företrädd av specialprofessurer. Denna fråga prövas för närvarande av socialvetenskapliga forskningskommittén.

Den ekonomiska historien behöver tillgodoses beträffande såväl undervisning som forskning. Det gäller härvid att å ena sidan främja den speciella skolning, som kräves för ekonomiska historiker, och att å andra sidan icke utsöndra denna speciella aspekt på historien från det odifferentierade ämnet historia. Skulle den sistnämnda eventualiteten inträffa, innebure det, att några av de för närvarande löftesrikaste utvecklingstendenserna inom Sveriges historiska vetenskap skulle stäckas.

I Stockholm intager ämnet ekonomisk historia en särställning tack vare professor E. Heckschers verksamhet, och det är skäl, att den av honom grundlagda ämnestraditionen fullföljes vid Stockholms högskola. Ekonomisk historia är här ett från examensämnet historia särskilt specialämne, vilken ordning enligt beredningens mening bör bibehållas, då specialisering av detta slag vid ett lärosäte måste anses berika såväl forskning som undervisning. Vad universiteten och Göteborgs högskola beträffar, är emellertid den allmänna uppfattningen bland historikerna, att forskningen och undervisningen i ekonomisk historia bör bedrivas inom ramen för ämnet historia. De ekonomiska historikerna böra här placeras på befattningar i historia, särskilt ekonomisk historia. Detta motiveras framför allt av att den ekonomisk-historiska forskningen måste arbeta med historiens vetenskapliga metod och av att den politiska aspekten lika litet kan avskärmas från den ekonomiska historiens problemställningar som den ekonomiska aspekten från de politiska problemen. Beredningen förutsätter, att specialisterna på ekonomisk historia liksom alla historiker ägna de sociala aspekterna på historien tillbörlig uppmärksamhet. Det bör i detta sammanhang nämnas, att i Danmark och Norge den ekonomiska historien arbetar inom ramen för ämnet historia och har åstadkommit mycket goda resultat.

Särskild undervisning i ekonomisk historia kräves vid båda universiteten och båda högskolorna och anses av beredningen speciellt angelägen. Vid Stockholms högskola, där ekonomisk historia är särskilt examensämne, bör snarast en professur inrättas i detta ämne. Vid Uppsala och Lunds universitet samt vid Göteborgs högskola böra preceptorat i historia, särskilt ekonomisk historia, inrättas. Professurer i historia, särskilt ekonomisk historia, behövas vid alla dessa tre lärosäten, främst i Lund och Göteborg på grund av de långa avstånden till Stockholm, men på grund av brist på kompetenta sökande vill beredningen ej förorda, att dessa tre professurer inrättas omedel-

bart. Det torde ej heller vara ur vägen, att de ekonomisk-historiska specialisterna under de närmaste åren hänvisas till verksamhet inom de seminarier, som ledas av de odifferentierade professurernas innehavare. Sex à nio år efter preceptoratens inrättande böra dessa emellertid enligt beredningens mening omvandlas till professurer.

Även sedan den ekonomiska historien blivit tillgodosedd med lärarkrafter, måste emellertid uppsättningen av akademiska lärare i ämnet historia betraktas som otillräcklig. Ämnets stora omfattning gör det önskvärt, att det företrädes av ett flertal forskare med goda kvalifikationer. Medelantalet studerande i ämnet har åren 1941—45 varit i Uppsala 75, i Lund 57, i Stockholm 46 och i Göteborg 48. Även om dessa siffror ej få betraktas som exceptionellt höga — de överträffas vid samtliga lärosäten av siffrorna för engelska språket, överallt utom i Göteborg i väsentlig grad — äro de likväl talande. Därtill kommer, att antalet licentiander, doktorander och disputationer i historia är ovanligt stort, betydligt större än t. ex. i engelska. De stora skarorna studerande i ämnet historia och särskilt det stora antalet av dem, som behöva åtnjuta forskningsundervisning, försvårar i hög grad den individuella handledning, som i ett ämne av denna typ i många fall är en grundläggande förutsättning för att de studerande skola få ett riktigt grepp på ämnet. Examination och undervisning, särskilt forskningsundervisning, hindrar professorerna avsevärt i deras forskningsarbete. Konsekvensen härav är, att dessa måste erhålla effektiv hjälp genom utökande av lärarkrafterna. De studerande behöva därtill utökad undervisning utöver den nu förefintliga i form av kontinuerliga föreläsningsserier samt kursundervisning i hjälpvetenskaperna paleografi och diplomatik.

Beredningen har funnit, att en ny professur i historia är av behovet påkallad i Uppsala, Lund och Göteborg. Detta behov betingas framför allt av önskemålet om mera undervisning av högt kvalificerade vetenskapsmän. Det bör övervägas om icke den förordade professuren i Göteborg bör specialiseras att omfatta historia, särskilt de nordiska ländernas historia, med hänsyn till önskvärdheten av att forskningen rörande de samnordiska problemen tillgodoses vid ett svenskt lärosäte.

Med hänsyn till behovet av forskning och undervisning samt av önskvärdheten av att rekryteringen till professurerna säkerställes, anser beredningen, att ämnet historia bör förfoga över 2 docentstipendier i vardera Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg.

Den historiska institutionen i Uppsala är i behov av en förste amanuens utöver den nuvarande. Liknande behov torde anmäla sig för de historiska institutionernas vidkommande vid landets övriga lärosäten, när sådana institutioner inrättas.

Geografi.

Detta ämne behandlas inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen. Här må blott erinras om att ämnet geografi för närvarande äger rätt till den

historiska gruppens docentstipendier. Beredningen har på annat ställe i betänkandet förordat principbeslut om inrättande av professurer i geografi, särskilt kulturgeografi, inom de humanistiska sektionerna. Vidare har beredningen förordat, att kulturgeografien redan nu medgives företrädesrätt till docentstipendium inom den samhällsvetenskapliga gruppen, till vilken ämnet bör hänföras, samt att till kulturgeografien knytes en förste assistentbefattning.

Litteraturhistoria med poetik.

Examensämnet litteraturhistoria med poetik företrädes av en professur vid vart och ett av de fyra lärosätena.

Ämnet har dessutom rätt till den historiska gruppens docentstipendier. Vid Uppsala universitet äger litteraturhistorien företrädesrätt till ett docentstipendium inom denna grupp.

Med hänsyn till det stora antalet studerande är antalet lärare uppenbart otillräckligt, särskilt vid universiteten.

I första rummet måste med anledning härav en dubblering av professurerna ifrågasättas. Professorn vid Uppsala universitet A. Blanck begär för Uppsalas vidkommande en dylik dubblering och förklarar den oundgängligen nödvändig. Undervisningen är enligt hans mening:

»så kräfvande att professurens innehafvare under terminerna icke har något tillfälle att ägna sig åt eget forskningsarbete. Mellanterminerna åtgår för den vidlyftiga examinationen, som icke medhinnes under examensperioderna, och förberedelser till föreläsningar. Tiden räcker ej heller till för att följa den vetenskapliga utvecklingen i facket. Ämnet befinner sig med ett ord i ett rent nödläge.»

Professorn vid Lunds universitet O. Holmberg har för universitetets del bland annat anfört:

»a. Varken i svensk eller allmän litteraturhistoria eller i poetik finns det läroböcker av lämpligt omfång, vilket gör att muntlig genomgång av stoffet är så gott som nödvändig.

b. Antalet elever är så stort att det, som ovan nämnts, varje år händer, att vissa seminarieuppsatser inte hinner behandlas vid seminarieövningarna.

c. Ämnet förfogar för närvarande över en professur och en stipendierad docent. Om en av dem är tjänstledig — och tjänstledighet för vetenskapligt arbete är på grund av undervisningsbördan ofta nödvändig — så vilar hela undervisningsbördan på en person, med resultat att undervisningen blir mycket knapp.

d. Ett dussintal personer håller för närvarande på med licentiat- eller doktorsavhandlingar, till vilka förstudier ventileras vid licentiatseminarierna. Det är mycket tidsödande för *en* professor att sätta sig in i alla dessa ämnen så grundligt, att han kan öva fruktbärande kritik.

e. Ämnet har såväl i fråga om lärostoffets omfång som antalet elever ungefär samma ställning som ämnena historia och nordiska språk, och de skäl som på sin tid talade för att dessa ämnen erhöll dubbelprofessur gälla för närvarande kanske i ännu högre grad om litteraturhistoria med poetik».

Varken professor Blanck eller professor Holmberg yrkar på en differentiering av ämnet mellan de två professurerna. Den förre avvisar en dylik

uppdelning, medan den senare ej önskar taga ställning till frågan. Professorn vid Stockholms högskola Henry Olsson anser det däremot önskvärt, att en professur i »jämförande och europeisk litteraturhistoria» upprättas vid högskolan. Den anförda motiveringen härför är, att undervisningen och forskningen för närvarande främst måste ta sikte på utbildningen av lärare i modersmålet och därför i huvudsak kommer att omfatta svensk litteraturhistoria. Professorn vid Göteborgs högskola S. Ek förordar en annan lösning av detta problem och anför:

»Det flerstädes omvittnade behovet av litteraturprofessurer i de moderna språken berör nära mitt ämne. Kunde tanken förverkligas, skulle det givetvis återverka på undervisningen i mitt ämne, som nu till stor del sysslar med allmän litteraturhistoria.»

Enligt universitetsberedningens mening är den begärda dubbleringen av professurerna i litteraturhistoria i Uppsala och Lund ofrånkomlig. På grund av det mycket stora antalet studerande i ämnet bör den erforderliga undervisningen icke bestridas av *en* professor. Dennes vetenskapliga verksamhet löper fara att stäckas, om han med nuvarande undervisningsbörda försöker verkligen räcka till för sina elever. Det torde icke heller vara tillräckligt att i detta ämne tillgodose lärarbehovet med biträdande lärare, då dels ämnets omfattning, dels det stora antalet licentiander och doktorander medför behov av flera lärare med en professors kvalifikationer. Man kan även räkna med att tillströmningen till ämnet litteraturhistoria icke kommer att plötsligt minskas utan fortsättningsvis vara lika stark som nu eller starkare.

En begränsning av den ena professurens område till främmande länders litteratur torde vara mindre önskvärd, särskilt som studiet av de olika nationallitteraturerna synes kunna tillgodoses genom inrättande av filologiskt inriktade professurer i moderna språk, vilket beredningen i annat sammanhang förordar. De komparativa aspekterna på litteraturhistorien böra kunna tillgodoses inom ramen för professurer av nuvarande typ. Beredningen vill därför icke förorda särskilda professurer i allmän och europeisk litteraturhistoria. Däremot vill beredningen redan i detta sammanhang uttala en förhoppning, att svenska forskare framdeles genom tillräckliga reseanslag skola beredas tillfälle att under längre vistelse i främmande länder arbeta med dessa länders litteratur.

Samma motivering som för dubbleringen av professurerna i Uppsala och Lund, det stora lärjungeantalet, gäller även för en dubblering av professuren i Stockholm. Professor Henry Olsson har emellertid icke ansett enbart detta förhållande omedelbart nödvändiggöra en ny professur. Närheten till Uppsala kunde kanske även tala för återhållsamhet på denna punkt. Beredningen anser dock att även denna professur bör dubbleras. Denna fråga synes emellertid böra anstå tills de nya lärostolarna i litteraturhistoria vid universiteten blivit inrättade.

För bestridande av behövliga övningar och kurser ha professorerna i Upp-

sala, Lund och Stockholm begärt sammanlagt 2 docentstipendier för ämnet litteraturhistoria vid vart och ett av de tre lärosätena. Beredningen finner behovet härav väl styrkt, särskilt med hänsyn till önskvärdheten av att de stora proseminarierna i ämnet uppdelas. Det är också tänkbart, att någon av professorerna på grund av särskilt betungande forskningsundervisning kan behöva inskränkning i antalet ordinarie undervisningstimmar, vilket ytterligare ökar behovet av docenter. I Göteborg synes ett docentstipendium, knutet med förhandsrätt till ämnet litteraturhistoria, för närvarande vara till fyllest.

Utöver professorer och docentstipendiater torde icke erfordras ytterligare lärare i ämnet litteraturhistoria med poetik.

Humanistiska sektionen vid Uppsala univerisitet har vid behandling av frågan om de anslag sektionen ansett sig böra begära av 1947 års riksdag gjort framställning om en andre amanuenstjänst vid litteraturhistoriska seminariet. Då seminariet inom kort kommer att inrymmas i särskilda lokaler och på grund härav torde få stort behov av en sådan befattning, vill beredningen förorda dess inrättande. En motsvarande tjänst synes böra inrättas i Lund, när frågan om litteraturhistoriska seminariets lokaler därstädes blivit löst.

Idé- och lärdomshistoria.

Detta ämne finnes endast företrätt vid Uppsala universitet genom Gustaf och Emilia Carlbergs professur, som för närvarande innehaves av professor Johan Nordström. Lönetillägg av statsmedel utgår för närvarande till professurens innehavare. Under de år denna professur funnits, har den blivit centrum för en rik forskningsverksamhet.

Beredningen anser emellertid ej, att detta ämne ännu så länge behöver representanter utanför Uppsala. Idé- och lärdomshistoria studeras nu huvudsakligen av personer, som inrikta sig på vetenskaplig verksamhet. Ehuru ämnet är examensämne vid Uppsala universitet, medför det i stort sett ej kompetens för tjänster, varför antalet studenter i ämnet kan väntas förbli relativt begränsat, både i Uppsala och i landet som helhet. Det torde därför vara lämpligt att avvakta denna vetenskaps vidare utveckling, innan dess studium utbygges vid Sveriges universitet och högskolor.

Den åtgärd, som för närvarande bör vidtagas, är att docenter i idé- och lärdomshistoria medgivas rätt att inneha den historiska ämnesgruppens docentstipendier, samt att ämnet vid Uppsala universitet tilldelas ett docentstipendium med företrädesrätt. Detta bör i nu behövlig grad säkerställa den vetenskapliga återväxten.

Konsthistoria med konstteori.

Detta ämne är företrätt av en professur i Uppsala, Lund och Göteborg samt av två i Stockholm, en i de bildande konsternas teori och historia och

en i nordisk och jämförande konsthistoria. Ämnet äger vidare rätt till den historiska gruppens docentstipendier.

Några ämnesrepresentanter ha inför beredningen uttryckt önskemål om att en professur i utomeuropeisk konsthistoria upprättas i Sverige. Beredningen anser emellertid, att nuvarande antal professurer i ämnet bör vara till fyllest och att behovet av forskning och undervisning i utomeuropisk konsthistoria bör kunna tillgodoses av de nuvarande professurernas innehavare.

Professuren i konsthistoria vid Göteborgs högskola är personlig för professor Axel Romdahl, som samtidigt är intendent för Göteborgs konstmuseum. Professuren, som inrättades 1920, bekostas genom att högskolan som tillägg till intendentslönen betalar ett årligt belopp av 7 000 kronor. Professorns undervisningsskyldighet är densamma som övriga professorers. Men chefskapet för ett stort museum är så tidskrävande, att professorn givetvis måste beviljas nedsättning av undervisningsbördan.

Professor Axel Romdahl anför:

»Beträffande denna fråga må framhållas, att undervisningen i konsthistoria med konstteori, sedan detta ämne gjordes självständigt, uppehållits av intendenten vid Göteborgs konstmuseum. Denna kombination har väl från början varit föranledd av ekonomiska skäl, då medel till en hel professur i ämnet icke stodo till förfogande, men anordningen har medfört väsentliga fördelar genom att den vetenskapliga undervisningen i konsthistoria ställts i omedelbar förbindelse med en stor och levande konstsamling varigenom de studerande, som kunnat känna sig hemmastadda i museet och haft sin dagliga gång där, på ett mera intimt och konkret sätt kommit i beröring med konstliv och museiarbete än eljest hade varit möjligt. Även för lärarnas inriktning och undervisningens gestaltning har sambandet museum högskola varit fruktbringande. Det synes alltså, oberoende av ekonomiskt tvång, önskvärt, att denna förbindelse upprätthålles, varvid dock må framhållas nödvändigheten av ett permanent docentstipendium för konsthistorieämnet, vars innehavare kan ersätta den reduktion av undervisningen, som måste medges en professor, som samtidigt är museichef.»

Denna förening av professuren i konsthistoria vid Göteborgs högskola med chefskapet för Göteborgs konstmuseum måste medföra vissa olägenheter. Professorns arbetsbörda måste bli så stor, att han endast med svårighet torde kunna ägna sig åt forskning. Vidare torde vissa svårigheter uppstå vid tjänstledighet för innehavaren av dessa tjänster. Museala meriter äro avgörande, när det gäller att förordna vikarie vid museet, medan rent vetenskapliga meriter böra fälla utslaget vid val av person att vid vakans upprätthålla professuren. En än allvarligare olägenhet är, att professuren icke kan anses fullt säkerställd för framtiden. Vid professor Romdahls avgång kommer intendentsposten vid museet att först besättas. För den nye innehavaren av denna befattning torde sedan inrättas en personlig professur vid högskolan på samma sätt, som skedde 1920 för professor Romdahl. Förutsättningen härför är givetvis, att den nya intendenten äger så god professorskompetens, att han kan kallas till professor vid högskolan. För bestridande av denna professur står även i fortsättningen ett belopp av 7 000 kronor per

år till högskolans förfogande. Även om Göteborgs stad sannolikt kommer att sträva efter att till intendent för sina konstsamlingar förvärva en person med professorskompetens, är det icke uteslutet, att denna befattning kan komma att innehas av en person, som icke äger de vetenskapliga kvalifikationer, att han kan kallas till professor vid högskolan. I sådant fall torde professuren icke kunna besättas på nuvarande villkor.

Emellertid innebär otvivelaktigt denna förbindelse mellan professuren och intendentskapet vid museet fördelar för de studerande, i det undervisningen kan göras mera levande genom att den ständigt står i förbindelse med museets värdefulla samlingar.

Så länge man kan räkna med att Göteborgs stad till intendent vid Göteborgs konstmuseum kan förvärva en person med god professorskompetens, synas därför starka skäl tala emot ett upphävande av sambandet mellan denna befattning och professuren i konsthistoria vid högskolan under förutsättning att innehavaren av dessa befattningar icke alltför mycket betungas av löpande museala göromål. Då Göteborgs stad hittills visat stor förståelse för denna synpunkt och alltid tillsett, att intendenten icke hindrats av dylika arbetsuppgifter i sin verksamhet som lärare vid högskolan, anser sig beredningen kunna utgå från att så kommer att bli fallet även i fortsättningen. På grund härav är enligt beredningens mening frågan om inrättande av en ordinarie professur vid Göteborgs högskola för närvarande icke aktuell.

Konsthistorien bör erhålla företrädesrätt till ett docentstipendium — förslag härom har för Uppsalas del redan framställts av humanistiska sektionen vid Uppsala universitet — vid samtliga fyra lärosäten, då undervisningen är av den omfattningen, att professorerna i ämnet behöva biträde av en docentstipendiat.

För de konsthistoriska institutionerna vid universiteten i Uppsala och Lund ha framställts önskemål om vardera en förste assistentbefattning, vars innehavare skall tagas i anspråk främst för demonstrationer, kurser i museiteknik och dylikt.

I Lund finnes förutom den konsthistoriska institutionen det år 1934 grundlagda Arkivet för dekorativ konst. Arkivet, som åstadkommits genom statsanslag samt genom vissa institutioners och enskilda donationers ekonomiska medverkan, har från en ringa begynnelse vuxit ut till ansenliga mått och blivit av stor betydelse. Dess samling av skisser, kartonger, modeller och förberedande utkast etc. till den monumentala konsten i Norden ökas ständigt och räknar för närvarande inemot 6 000 nummer. Samlingarna erbjuda redan ett rikt material för forskning därigenom att man här kan följa konstverkens tillblivningsprocess inom såväl måleri som skulptur av dekorativ karaktär. Professorn vid Lunds universitet Ragnar Josephson har i skrivelse till beredningen rörande Arkivet för dekorativ konst bland annat anfört:

»Samlingarna äro dels musealt utställda, dels arkiverade eller magasinerade. De kompletteras av en omfattande fotografisamling. Arkivet har utvecklat sig

till en viktig konsthistorisk institution men är även ett av konststuderande besökt museum.

Dess skötsel kräver en fast assistentbefattning. Assistenten skall leda insamlingsarbetet med den vidlyftiga korrespondensen med nordiska konstnärer och med institutioner, katalogiserandet, uppmonteringen och den museala uppställningen. Han skall vidare leda studierna i arkivet för konststuderande — — — samt genom demonstration göra samlingarna tillgängliga.»

Det synes beredningen vara av mycket stor vikt, att Arkivet för dekorativ konst effektivt kan användas i undervisningens tjänst, vilket torde erfordra en assistentbefattning.

Beredningen vill på grund av vad ovan anförts förorda att en förste assistentbefattning inrättas vid envar av de konsthistoriska institutionerna i Uppsala och Lund och att Arkivet för dekorativ konst i Lund därjämte erhåller en motsvarande befattning.

Nordisk och jämförande fornkunskap.

Detta ämne, som är ett centralt museiämne, har en professur i vardera Uppsala och Lund. Ämnet äger vidare vid båda universiteten rätt till den historiska gruppens docentstipendier, utan att likväl något docentstipendium är knutet till ämnet med företrädesrätt. Vid Stockholms högskola bestrides för närvarande undervisningen i detta ämne genom en tillförordnad lärare. Denne har erhållit professors namn, och examinationsrätt i nordisk och jämförande fornkunskap har i full utsträckning medgivits högskolan. Denna rätt är emellertid knuten till den tillförordnade läraren personligen och är därför icke säkerställd för framtiden. För att de värdefulla arkeologiska samlingar, som finnas i Stockholm, varaktigt skola kunna begagnas för undervisning, bör enligt beredningens mening den ovan nämnda lärartjänsten omvandlas till en ordinarie professur i nordisk och jämförande fornkunskap vid Stockholms högskola.

Då även i Göteborg finnas betydande arkeologiska samlingar, väl ägnade för demonstration vid undervisningen i nordisk fornkunskap, vill beredningen förorda att även vid Göteborgs högskola inrättas en ordinarie professur i detta ämne.

För säkrande av den vetenskapliga återväxten och för hjälp vid undervisningen kräves i Uppsala och Lund företrädesrätt för ämnet till ett docentstipendium — förslag härom har för Uppsalas del framställts av humanistiska sektionen vid Uppsala universitet — medan Stockholm och Göteborg torde kunna fylla motsvarande behov med mindre permanenta docentstipendier.

Beträffande övriga befattningshavare har professorn vid Uppsala universitet Sune Lindqvist anfört följande:

»En biträdande lärarbefattning har av sektionen under en lång följd av år förgäves upptagits bland riksdagspetita — — —. Ett stadigvarande behov föreligger — — — av en väl avlönad, ordinarie tjänsteman med docentkompetens

och god lärarförmåga, i universitetslektors löneställning, vid museet för nordiska fornsaker. Han behövs för en rationell utveckling av undervisningens praktiska sidor, likaså för att betrygga det lokala museets av undervisningen påkallade tillväxt.»

Behovet av ytterligare en lärare i detta ämne får anses väl styrkt. Beredningen anser dock ej erforderligt att detta behov tillgodoses genom inrättande av ett preceptorat. Med hänsyn till de arbetsuppgifter, som komma att åligga den begärda befattningshavaren, synes en förste assistentbefattning mest ändamålsenlig.

I Lund omfattar professuren i nordisk arkeologi även medeltidsarkeologi. Då ämnesområdet är synnerligen vidsträckt och då samlingar i medeltidsarkeologi även ingå i därvarande museum, anser beredningen, att i Lund bör inrättas en förste assistentbefattning i nordisk arkeologi, vars innehavare i främsta rummet bör omhänderha dessa samlingar och åt vilken kan anförtros undervisning i medeltidsarkeologi.

Önskemål ha framförts om ytterligare en förste amanuensbefattning vid museet för nordiska fornsaker i Uppsala. Beredningen, som finner detta önskemål väl motiverat med hänsyn till samlingarnas omfattning och betydelse för undervisningen, förordar därför att en förste amanuensbefattning knytes till nämnda museum.

Klassisk fornkunskap och antikens historia.

Detta ämne är företrätt med professurer i Uppsala och Lund, varjämte den rörliga Wærnska professuren i Göteborg för närvarande är besatt med en företrädare för ämnet. Dessutom äger ämnet vid båda universiteten rätt till den historiska gruppens docentstipendier, dock utan att äga företrädesrätt till något stipendium.

Då Göteborgs högskola äger professurer i både latinska och grekiska språken, är det i högsta grad önskvärt, att även den klassiska fornkunskapen blir fast företrädd vid högskolan, så att den fullständiga undervisning för en helklassisk filosofisk ämbetsexamen, som för närvarande kan bedrivas där, säkerställes för framtiden. Beredningen förordar därför, att en ordinarie professur i klassisk fornkunskap och antikens historia upprättas vid Göteborgs högskola, varvid den nuvarande innehavaren av den Wærnska professuren bör åläggas skyldighet att övergå till denna nyinrättade professur.

Det kan även ifrågasättas, om icke en professur borde upprättas även vid Stockholms högskola. Emellertid finnes här ingen professor i grekiska, och den nyupprättade Viktor Rydbergsprofessuren torde, då den även omfattar antik kulturhistoria, till någon del täcka den klassiska fornkunskapens ämnesområde. Den ringa frekvensen för närvarande av studerande i de klassiska ämnena och närheten till Uppsala motiverar även, att denna fråga ställes på framtiden.

Frågan om en delning efter utländska förebilder av de nuvarande profes-

surernas ämnesområde på två professurer, den ena i antikens historia, den andra i klassisk arkeologi, har tagits upp till diskussion av landets tre professorer i klassisk fornkunskap och antikens historia utan att någon av dem velat förorda en dylik uppdelning. Professorerna A. W. Persson i Uppsala och E. Gjerstad i Lund vända sig direkt mot denna tanke och understryka vikten av att ämnets enhet bibehålles. Däremot framställa de önskemål om biträdande lärare, som skulle kunna komplettera professorernas undervisning i ämnet. Professorn vid Göteborgs högskola A. Boëthius anser även det nuvarande systemet med professurer i klassisk fornkunskap och antikens historia hållbart.

Klassisk fornkunskap omspänner områden, i vilka undervisning tidigare meddelats inom ramen för ämnena grekiska, latin, historia och konsthistoria. Ämnet är därför mycket omfattande och forskningsmetoderna måste bli olika i skilda delar av ämnet. Men en uppdelning av detta i dels antikens historia, dels klassisk arkeologi måste likväl anses mindre önskvärd. Den antika historien kan icke lösgöras från klassisk fornkunskap. Ämnets olika delar äro trots ämnesområdets delvis disparata karaktär så intimt förbundna med varandra, att ämnets enhet bör bevaras icke minst med tanke på undervisningens krav, även om en professor i ämnet icke kan hinna bedriva primärforskning inom hela ämnesområdet.

Beredningen vill därför icke förorda en klyvning av dessa professurers ämnesområde.

Kravet på biträdande lärare i detta ämne motiveras av de omfattande kurser, som ingå i undervisningen, bland annat en översikt över antikens kulturella och historiska utveckling, vilken är avsedd att dels vara en inledning till vidare studium av ämnet, dels att meddela de för skolundervisningen i klassiska språk och historia erforderliga insikterna i antikens historia och kulturhistoria och en översikt av antikens konsthistoria med särskild hänsyn till dem, som studera ämnet konsthistoria.

Dessa kurser krävas för en effektiv undervisning i klassisk fornkunskap och antikens historia och äro dessutom av den största betydelse för undervisningen i ämnena historia och konsthistoria.

Ifrågavarande undervisning är av den art, att det synts beredningen mest ändamålsenligt, att den bestrides genom kursanslag. Beredningen vill därför förorda, att ett årligt anslag av 4 000 kronor ställes till förfogande vid vart och ett av de fyra lärosätena för anordnandet av denna undervisning. Till ledare av dessa kurser bör om möjligt utses person med docentkompetens.

Antalet studerande i ämnet kanske icke i och för sig motiverar, att ämnet erhåller permanenta docentstipendier. Men utöver undervisningens krav måste här beaktas vikten av att professurerna kunna besättas med kompetenta krafter. Samma synpunkter göra sig också gällande beträffande föreståndarbefattningen för Svenska institutet i Rom och motsvarande befattning vid ett eventuellt motsvarande institut i Aten. Permanenta docentstipendier i ämnet torde gynnsamt påverka rekryteringen till dessa tjänster.

På grund av vad som ovan anförts vill beredningen därför förorda, att ämnet klassisk fornkunskap och antikens historia erhåller företrädesrätt till docentstipendium i Uppsala, Lund och Göteborg.

Då ämnet i en framtid erhåller en ny institution vid Uppsala universitet, torde en förste amanuens erfordras i stället för den nuvarande tredje amanuensen.

Egyptologi.

Humanistiska sektionen i Uppsala har i skrivelse till universitetsberedningen begärt upprättandet av en professur i egyptologi vid universitetet. Efter framställning av professorn i klassisk fornkunskap i Uppsala A. W. Persson om inrättande av en fast lärartjänst i egyptologi, har universitetet i sina petita innevarande år begärt en biträdande lärarbefattning i ämnet.

Ämnet egyptologi har åren 1893—1904 varit företrätt av en personlig professur vid Uppsala universitet, där senare även docenter i ämnet undervisat. För närvarande representeras detta av en stipendierad docent. Vid universitetet finnas de i Viktoriamuseet hopbragta samlingarna, vilka möjliggöra tillfredsställande undervisning i egyptologi. Ämnet har icke varit företrätt vid något annat svenskt lärosäte.

Det är uppenbart, att svensk forskning skulle vara synnerligen betjänt av att egyptologien bleve fast företrädd vid ett av universiteten. Denna omfattande vetenskap, som kräver en grundlig och speciell utbildning av både historisk-arkeologisk och språklig art, kan icke företrädas av någon representant för något angränsande ämne utan blott av en egyptolog av facket. Finnes ingen dylik att tillgå i Sverige, är detta en kännbar brist för alla, som arbeta med forntida språk- och kulturhistoria, på grund av det gamla Egyptens stora betydelse för både det orientaliska och det västerländska kulturarvet. Om Sveriges akademiska lärosäten, såsom beredningens direktiv förutsätta, skola beredas »möjligheter att göra en insats på den högre utbildningens och den vetenskapliga forskningens områden, som är helt i nivå med vad som fordras och presteras inom de främsta kulturnationerna», hör en fast lärostol i egyptologi vid ett svenskt universitet med i utrustningen.

Det är icke beredningens uppfattning, att behovet skulle vara täckt enbart med ett preceptorat, som närmast skulle motsvara den av Uppsala universitet i petita begärda biträdande lärarbefattningen. De önskemål, som skulle tillgodoses genom inrättande av en fast lärarbefattning, kunna enligt beredningens mening endast tillgodoses genom inrättande av en professur. Beredningen, som har sig bekant, att sökande med god kompetens skulle anmäla sig till en professur i egyptologi, förordar därför inrättande av en dylik professur. Ämnets traditionella anknytning till Uppsala universitet och därvarande egyptiska samlingar tala för att professuren förlägges till detta universitet.

Nordisk och jämförande folklivsforskning.

En professur i detta ämne finnes vid Lunds universitet, i första hand inriktad på etnologi. Från Uppsala universitet har emellertid framförts önskemål om en professur i folkminnesforskning för att bereda den folkloristiska forskningen en lärostol i Sverige.

1933 års universitetsberedning har i denna fråga anfört bland annat:

»Beredningen håller före, att folkminnesforskningen och den nordiska etnologien från nationell och allmänt vetenskaplig synpunkt äro så viktiga ämnen, att ett vart av dem bör erhålla företrädare i professors ställning vid universiteten. —

Vidkommande därefter *folkminnesforskningen* är att märka, att studiematerialet på detta område till övervägande grad finnes samlat i Uppsala. En blivande professur i detta ämne synes därför lämpligen böra förläggas till Uppsala universitet.»

När den tidigare för professor W. von Sydow personliga professuren i nordisk och jämförande folkkulturforskning år 1944 omvandlades till en ordinarie professur i nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt etnologisk, yttrade departementschefen i proposition till 1944 års riksdag.

»Med hänsyn till vad från Uppsala universitets sida anförts till förmån för en differentiering av folklivsforskningen i två från varandra skilda ämnesområden, torde inom ämnesområdet för den av mig förordade professuren i Lund etnologien böra tillmätas ett något större utrymme än folkminnesforskningen. Jag föreslår därför att professurens ämnesområde preciseras till att avse 'nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt etnologisk'. Härmed markeras att en blivande innehavare av professuren *måste* styrka sin professorskompetens inom ämnesgrenen etnologi, men att, om denna förutsättning är fylld, speciminering inom folkminnesforskningens område räknas likvärdig med speciminering inom ämnet etnologi. Skulle i sinom tid — vilket jag hoppas skall kunna bli fallet — en professur i folklivsforskning komma att inrättas även i Uppsala, kunde då tyngdpunkten för den senare professurens ämnesområde lämpligen läggas på folkminnesforskningen. Härigenom skulle de förvisso berättigade önskemålen, att bearbetningen och kompletteringen av de rika folkminnessamlingarna i Uppsala skola få stöd i en professur, kunna tillgodoses på ett enligt min mening tillfredsställande sätt.»

Statsutskottet yttrade vid behandling av frågan:

»Utskottet anser i likhet med departementschefen, att goda skäl blivit anförda för att professurer vid våra universitet inrättas både i folkminnesforskning och i etnologi. Under rådande förhållanden torde emellertid endast *en* ordinarie professur kunna inrättas i stället för den personliga professur, vars innehavare med utgången av år 1943 inträtt i pensionsåldern. — — —

Utskottet får i anslutning till vad departementschefen anfört i fråga om en framdeles blivande professur i folklivsforskning i Uppsala — — — här ytterligare understryka förhoppningen om att även detta universitet inom rimlig tid skall kunna tillgodoses med en professur på området med tyngdpunkten likväl förlagd på folkminnesforskningen.»

Humanistiska sektionen vid Uppsala universitet har i samband med frågan om de anslag sektionen ansett sig böra begära av 1947 års riksdag gjort framställning om inrättande från och med den 1 juli 1947 av en personlig professur i folkminnesforskning vid Uppsala universitet för föreståndaren för Lands-

måls- och folkminnesarkivet i Uppsala, docenten, filosofie doktorn Dag Alvar Strömbäck. Sektionen anför i denna fråga:

»I och med inrättandet år 1944 av en professur i 'nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt etnologisk' har Lunds universitet fått sina mycket berättigade intressen med avseende på akademisk undervisning i etnologi tillgodosedda. Det vetenskapliga studiet av den materiella folkkulturen och av allmogens arbets- och samhällsliv har sålunda med denna professur blivit representerat jämväl vid ett statsuniversitet.

— —

Folkminnesforskningen, den vetenskapsgren som avser utforskandet av folkens och företrädesvis de nordiska folkens sagor, sägner, visor, ordspråk och gåtor samt deras religiösa traditioner och föreställningsvärld, har numera ingen ordinarie lärostol vid våra universitet eller högskolor. Då denna vetenskapsgren kräver en helt annan metod än den forskning, som sysslar med allmogens byggnadsskick, redskap, artefakter m. m. kan den ej heller på ett vetenskapligt tillfredsställande sätt sammanföras med etnologien, något som sektionen också tidigare understrukit. Folkminnesforskningen har, sådan den bedrivits och bedrives i våra nordiska grannländer, en arbetsmetod som närmast ansluter sig till de filologiska, religionshistoriska och litteraturhistoriska disciplinerna, och i såväl Norge som Finland har man ansett sig ha råd att sida vid sida ha både etnologiska och folkloristiska professurer.

— —

I fråga om studier och undervisningen inom nordisk folkminnesforskning har Uppsala ett synnerligen gynnsamt utgångsläge i det att ett både kvalitativt och kvantitativt betydande material redan föreligger i landsmåls- och folkminnesarkivets rika och mångsidiga uppteckningar av svensk folklore. Hittills har endast en ringa del av detta material kunnat bearbetas och utgivas i Uppsala, men skulle den folkloristiska forskningen bli företrädd genom professur vid universitetet, skulle självfallet detta också på ett mycket påtagligt sätt återverka på samlingarnas vetenskapliga bearbetning och utnyttjande här på platsen. Dessutom skulle med en lärostol i folkminnesforskning även följa att studenter, som läste ämnet, kunde ägna sig åt kompletterande uppteckningar av i vissa bygder ännu kvarlevande traditioner och på så sätt tillföra forskningen nytt material.

En professur i nordisk folkminnesforskning vid Uppsala universitet skulle icke åsamka statsverket någon större utgift, om den väg följdes, som tidigare av sektionen anvisats, nämligen att föreståndaren för landsmåls- och folkminnesarkivet docenten Dag Strömbäck gjordes till innehavare av den nya professuren. Sektionen har nämligen välgrundad anledning anta, att docenten Strömbäcks inom nordisk folktro och folkdiktning utgivna och till utgivning förberedda skrifter vid prövning av sakkunniga skulle skänka honom fullgod kompetens i nordisk folkminnesforskning. Då docenten Strömbäck för närvarande åtnjuter lön enligt lönegrad Eo 30 löneklass 31 skulle skillnaden mellan hans nuvarande lön och begynnelselön för professor icke komma att överstiga 550 kronor per år. Med den uppflyttning i löneklass 32 som docent Strömbäck kan påräkna från 1 juli 1947 torde i själva verket löneskillnaden ej uppgå till högre belopp än cirka 150 kronor. Ekomoniska skäl borde sålunda icke utgöra hinder mot inrättande av här berörda professur, vars betydelse för undervisningen och forskningen redan tidigare motiverats och här ytterligare må betonas.

En professur i nordisk folkminnesforskning för den nuvarande föreståndaren för Landsmåls- och folkminnesarkivet skulle också på ett ur undervisningens synpunkt mycket lyckligt sätt ansluta till ämnena nordiska språk och nordisk ortnamnsforskning och överhuvudtaget bidraga till att stärka och fördjupa forskningen inom vår egen kulturkrets.

I här och även i tidigare framlagda förslag har sektionen kallat den nya professuren 'nordisk folkminnesforskning', varigenom markerats att ämnets tyngdpunkt bör ligga inom våra nordiska folks traditioner. 'Jämförande' blir till sin karaktär varje djupare undersökning i nordisk folklore, varför detta epitet ej ansetts nödigt. Skulle en större överensstämmelse med den avsevärt längre titeln på den nyinrättade professuren i Lund: 'Nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt etnologisk' anses önskvärd, så torde — förutsatt att 'folklivsforskning' uppfattades i vedertagen, vid bemärkelse — den här föreslagna professuren kunna benämnas 'nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt folkloristisk'.»

Beredningen finner, att synnerligen starka skäl blivit anförda för inrättande av en professur i folkminnesforskning vid Uppsala universitet. Ifrågavarande professur bör få en annan karaktär än den lärostol, som redan finnes vid Lunds universitet. Denna är främst inriktad på etnologi. De rika folkminnessamlingarna i Uppsala göra de yttre förutsättningarna ytterst lämpliga för inrättande av en professur i folkminnesforskning vid Uppsala universitet.

Vetenskaplig bearbetning av de nordiska folkens sagor, sägner, ordspråk, visor, religiösa traditioner och föreställningsvärld kräver en helt annan metod än etnologiens. Folkminnesforskningen ställer dessutom på sina utövare väsentligt strängare krav på filologisk kompetens än etnologien. Folkminnesforskningen synes därför vara så skild från den sistnämnda vetenskapen, att den torde böra utgöra ett särskilt examensämne benämnt nordisk och jämförande folkminnesforskning. Om den föreslagna professuren vid Uppsala universitet skulle komma till stånd, bör enligt beredningens mening innehavaren av denna professur undervisa och examinera i detta ämne, medan den befintliga professuren i Lund bör komma att omfatta examensämnet nordisk och jämförande etnologi. Den nya lärostolen vid Uppsala universitet bör därför benämnas professur i nordisk och jämförande folkminnesforskning. I samband med inrättande av sistnämnda lärostol bör den befintliga professuren i Lund få ändrad benämning. Då den skall företräda nordisk och jämförande etnologi, bör benämningen ändras till professur i nordisk och jämförande etnologi. Beredningen anser, att behovet av forskning och undervisning i folklivsforskningens båda grenar på detta sätt väl skulle tillgodoses.

Beredningen vill därför i princip ansluta sig till de synpunkter, som framförts av 1933 års universitetsberedning och som kommit till uttryck i departementschefens yttrande till 1944 års riksdag samt i statsutskottets utlåtande och senast understrukits av humanistiska sektionen vid Uppsala universitet i petita till 1947 års riksdag.

Av principiella skäl kan beredningen dock icke förorda sektionens förslag om inrättande av en personlig professur i folkminnesforskning för föreståndaren för Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala, docenten Dag Strömbäck. Det synes beredningen visserligen önskvärt, att ifrågavarande lärostol förbindes med detta arkiv, om möjligt på liknande sätt som professuren i nordisk ortnamnsforskning med Svenska ortnamnsarkivet, men en personlig professur torde icke bereda folkminnesforskningen den tryggade ställning för framtiden, som ämnets betydelse kräver. En professur, vars bestånd på längre

sikt icke är säkrad, stimulerar icke yngre vetenskapsmän till fortsatt forskning på samma sätt som en ordinarie lärostol. Den ökade trygghet för ämnet en dylik lärostol skulle medföra och den större betydelse för folkminnesforskningen den skulle få, motiverar enligt beredningens mening de ökade kostnader den skulle medföra för statsverket. Beredningen vill därför förorda, att en ordinarie professur i nordisk och jämförande folkminnesforskning inrättas vid Uppsala universitet.

Behovet av undervisning i folkminnesforskning i Lund bör tillgodoses genom inrättande av en förste assistentbefattning vid folkminnesarkivet, vars innehavare ålägges viss undervisningsskyldighet.

Beredningen vill i detta sammanhang understryka värdet av den verksamhet, som utövas av Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige. Ett närmare samarbete med denna förening torde kunna bliva av stor betydelse för den nordiska folklivsforskningen främst genom att föreningens samlingar, bibliotek och arkiv i Lund kunde utnyttjas för undervisningen i ämnet.

Intendenten för Kulturhistoriska föreningens samlingar, filosofie doktorn Sven T. Kjellberg, tillika föreningens sekreterare, har i skrivelse till universitetsberedningen framhållit, att Kulturhistoriska museets nuvarande resurser ej vore tillräckliga för att tillgodose de krav, som kunde uppstå genom dess användande i undervisningen. Härför skulle enligt hans mening erfordras en förstärkning av museets personal och utökning av dess lokaler.

Beredningen, som till fullo beaktar de av intendenten Kjellberg framförda synpunkterna torde i framtiden få tillfälle att återkomma till denna fråga i samband med en allsidig behandling av institutionsfrågor överhuvud.

Allmän och jämförande etnografi.

Detta ämne företrädes för närvarande av en professur vid Stockholms högskola. Innehavaren av denna är tillika professor och föreståndare för Statens etnografiska museum. Professuren vid högskolan upprätthålles genom ett årligt arvode av 1 200 kronor utöver den lön, som utgår från museet. Tidigare har Göteborg haft en professur, förbunden med intendentsbefattningen vid etnografiska avdelningen i Göteborgs museum.

1933 års universitetsberedning anförde rörande detta ämne bland annat.

»Det etnografiska museimaterial, som finnes i landet, är till största delen koncentrerat till Stockholm och Göteborg. Statens etnografiska museum i Stockholm innehåller ett stort och jämförelsevis allsidigt material från samtliga främmande världsdelar. I Göteborgs museum är särskilt Sydamerika väl företrätt. Undervisningen uti här ifrågavarande ämne bör lämpligen anknyta till nämnda museer och omhänderhavas av högskolorna i Stockholm och Göteborg.»

Då studiet av etnografi kräver tillgång till goda museer, torde inga mera permanenta lärarbefattningar i ämnet böra upprättas vid universiteten. Däremot synes det angeläget, att professuren i allmän och jämförande etnografi åter införes vid Göteborgs högskola.

Det synes beredningen för närvarande icke tänkbart att inrätta en fast

professur i detta ämne vid högskolan. Professuren bör enligt beredningens mening vara av samma karaktär som högskolans professur i konsthistoria och bekostas genom att högskolan som tillägg till intendentslönen erlägger visst årligt arvode, vars belopp beredningen för närvarande ej är i stånd att beräkna.

Så snart det visats, att en innehavare av intendentstjänsten vid etnografiska avdelningen i Göteborgs museum äger så god professorskompetens, att han kan kallas till professor vid högskolan, bör enligt beredningens mening denna professur inrättas.

För att säkerställa den vetenskapliga återväxten bör ett docentstipendium med företrädesrätt tilldelas etnografien vid Stockholms högskola.

Musikhistoria.

Ämnet musikhistoria har genom beslut av 1946 års riksdag erhållit en professur vid Uppsala universitet.

Då ämnet ännu är tämligen nytt i Sverige, anser beredningen det icke motiverat att förorda lärostolar i ämnet utanför Uppsala universitet. Vid detta lärosäte bör ämnet medgivas rätt till den historiska gruppens docentstipendier.

Teaterhistoria.

En personlig professur i detta ämne har nyligen upprättats vid Stockholms högskola. Beredningen anser därmed behovet av forskning och undervisning i ämnet för närvarande väl tillgodosett.

Religionshistoria.

I religionshistoria finnes endast en till filosofisk fakultet hörande lärostol i landet, nämligen professuren i allmän religionshistoria vid Stockholms högskola.

Beredningen har behandlat detta ämne i samband med de teologiska fakulteterna. Här må blott erinras om att beredningen förordat en professur i detta ämne inom den humanistiska sektionen vid Uppsala universitet och vidare att ämnet inom denna sektion medgives rätt till den historiska gruppens docentstipendier.

Nordiska språk.

Ämnet nordiska språk, som inom den nyspråkliga gruppen intager en central ställning och innefattar ett mycket stort antal forskningsuppgifter, samtidigt som det är av utomordentlig betydelse särskilt för utbildningen av modersmålslärare, är för närvarande vid vartdera universitetet företrätt av två ordinarie professurer, den ena i nordiska språk, den andra i svenska språket. Vidare finnes vid Uppsala universitet en personlig professur i nordisk ort-

namnsforskning, vars innehavare, professor J. Sahlgren, tillika är föreståndare för Svenska ortnamnsarkivet och sekreterare i Ortnamnskommissionen. Vid vardera av Stockholms och Göteborgs högskolor finnes en professur i nordiska språk. Ämnet äger vidare rätt till den språkliga gruppens docentstipendier och äger vid Uppsala universitet företrädesrätt till ett av denna grupps docentstipendier.

Med hänsyn till ämnets centrala natur och stora omfattning har professor K. G. Ljunggren i Lund föreslagit en utökning av antalet lärostolar i nordiska språk vid Lunds universitet, varvid han ansett att den nya professuren snarare borde representera ämnet i dess helhet än avgränsas till ett mindre område inom detsamma. En medelväg har i detta avseende föreslagits för Uppsala universitets vidkommande under de överläggningar som universitetsberedningen där haft med ämnets representanter. Humanistiska sektionen i Uppsala hade förordat, att den personliga professuren i nordisk ortnamnsforskning skulle vid den nuvarande innehavarens avgång förvandlas till en ordinarie professur i samma ämne. Under överläggningen framförde professor J. Sahlgren den tanken, att en ny ordinarie professur lämpligen borde omfatta ämnesområdet »nordiska språk, särskild ortnamnsforskning». Därigenom skulle bland annat vinnas att de nuvarande professorerna i nordiska språk erhölle en lättnad i sin betydande undervisnings- och examinationsbörda.

Beredningen tillstyrker detta förslag. Härvid förutsättes, att innehavaren av denna professur även förestår Svenska ortnamnsarkivet såsom prefekt. Den ökade undervisnings- och examinationsskyldighet, som komme att åvila honom, bör emellertid medföra, att han inom arkivet får tillgång till behövliga hjälpkrafter. Ett minimum torde härvid vara det redan anmälda behovet av en amanuens. Därjämte har, särskilt för undervisning i ortnamnsforskning, begärts ett docentstipendium med företrädesrätt knutet till nordisk ortnamnsforskning. Beredningen förordar inrättandet av dessa två befattningar.

En särskild professur i svensk dialektforskning är ett gammalt önskemål, vilket nu framförts av professor Sahlgren under beredningens förhandlingar med de akademiska lärarna och studentrepresentanterna i Uppsala. Det synes beredningen ändamålsenligt, att vid upprättandet av en i och för sig av behovet påkallad ny ordinarie lärostol i nordiska språk vid det sydsvenska universitetet särskilt utrymme beredes för denna gren av svensk språkforskning, vilken hittills i alltför ringa grad tillgodosetts i den akademiska undervisningen och vars material alltmera hotar att försvinna. Därför bör vid universitetet i Lund en professur i »nordiska språk, särskilt landsmålsforskning» inrättas. Det synes vara lämpligt, att innehavet av denna professur förenas med prefektskapet för landsmålsarkivet i Lund, liksom det ovan föreslagits att innehavaren av den nya professuren i Uppsala tillika förestår därvarande ortnamnsarkiv.

Professor E. Wessén har med hänvisning till såväl forskningens som under-

visningens behov föreslagit inrättande av minst en ny professur i nordiska språk vid Stockholms högskola, varvid främst en professur i svenska språket borde komma i åtanke. Professor Wessén anför, att elevantalet på det lägre stadiet icke torde vara mindre vid högskolan än vid universiteten. Beredningen anser önskemålet om denna nya professur berättigat.

Av de olika ämnesrepresentanterna ha framförts önskemål om att nordiska språk skulle erhålla företrädesrätt till sammanlagt två docentstipendier vid vart och ett av statsuniversiteten samt vid Stockholms högskola och till ett docentstipendium vid Göteborgs högskola. Beredningen, som finner dessa önskemål väl motiverade, förordar att ämnet tilldelas de begärda docentstipendierna.

Utöver docentstipendiaterna ha för Uppsalas vidkommande professorerna N. Lindquist och E. Noreen ansett behov föreligga av en biträdande lärare »med god docentkompetens» för deltagande i seminariernas övningar, genomgående av uppsatser, eventuellt ledning av proseminarier m. m. I den mån detta krav icke kan anses tillgodosett genom docentstipendiater, torde det kunna tillmötesgås genom den dubblering av lektoraten i svenska, varom önskemål uttalats av studentrepresentanterna. Vikten av att för blivande lärare ämnet genomgås med särskild hänsyn till vad skolundervisningen kräver, vill beredningen för sin del kraftigt understryka. Den anser det också önskvärt, att dessa »pedagogiska lektorer» äga förtrogenhet med olika stadier av läroverkens undervisning. Universitetsberedningen anser alltså, att vid vartdera universitetet bör inrättas ytterligare ett lektorat i svenska.

Professor Wessén har för Stockholms högskolas vidkommande framfört önskemål om att övningarna i proseminariet liksom kursen i muntlig och skriftlig framställningskonst skola ledas av en erfaren skolman samt att en biträdande lärare med specialutbildning må handhava kursen i talteknik och välläsning. Beredningen anser, att ett lektorat i svenska språket av samma slag som universitetens bör inrättas vid Stockholms högskola men att inga ytterligare speciallärare äro nödvändiga.

Vid universitetet i Uppsala finnes för närvarande en dansk lektor i danska språket och litteraturen. Undervisningen i norska språket och litteraturen bedrives däremot av tillfälligt anställda lärare med anlitande av tillfälliga kursanslag. Båda professorerna i nordiska språk i Uppsala ha framhållit, att denna anordning medfört stora olägenheter, då de tillfälliga lärarna haft annan huvudsaklig verksamhet, varför kurserna varit svåra att planera och måst förläggas till olika tidpunkter under skilda läsår. Såväl ur dessa synpunkter som med hänsyn till undervisningens omfattning och önskade effektivitet påyrka nämnda professorer inrättande av ett lektorat i norska språket och litteraturen av samma art som det redan befintliga danska lektoratet. Vid universitetet i Lund uppehålles undervisningen i danska och norska av föreningen Nordens lektorer, vilka emellertid ha att betjäna ett stort antal skolor och därför endast kunna avdela en begränsad tid varje termin för undervisningen. Professor Ljunggren har föreslagit inrättande av lektorat i såväl danska som

norska efter mönster av det danska lektoratet i Uppsala och framhåller i detta sammanhang vilken fördel det vore för de studerande att varje termin ha tillgång till sådan undervisning. Han anser vidare, att tillskapandet av lektorat i danska och norska skulle kunna innebära en välbehövlig utökning av de fasta lärarkrafterna i ämnet litteraturhistoria; han förutsätter nämligen, att dessa lektorer skulle äga kompetens att undervisa i respektive länders litteratur.

Ökad och fördjupad kännedom om de danska och norska språken och litteraturerna är enligt beredningens mening ett viktigt önskemål, ej minst med hänsyn till det nordiska samarbetets främjande. Beredningen ansluter sig till de ovan angivna synpunkterna och tillstyrker inrättande av dels ett lektorat i norska vid universitetet i Uppsala, dels ett lektorat i danska samt ett i norska vid universitetet i Lund. Innehavarna av dessa befattningar böra äga så omfattande kunskaper i den danska, respektive norska litteraturen, att de kunna meddela undervisning häri. Det förutsättes givetvis, att dessa lektorer skola ha sin verksamhet helt förlagd till universiteten och icke tagas i anspråk för skolundervisning. Även Stockholms och Göteborgs högskolor behöva av här angivna skäl lektorat i danska och norska.

För introducering i studiet av fornisländsk text har av studentrepresentanterna i Göteborg begärts en undervisningsassistent. Beredningen anser, att erfarenhet av det ovan förordade docentstipendiet i nordiska språk vid Göteborgs högskola bör avvaktas, innan denna detaljfråga upptages till närmare övervägande.

Till de ämnen, som avses att i Uppsala inom en snar framtid erhålla institutionsmässiga lokaler, hör även nordiska språk. Angelägenheten av att detta ämne även i Lund utrustas med en egen institution har framhållits av studentrepresentanterna vid Lunds universitet. Universitetsberedningen ansluter sig till denna tanke.

För skötseln av dessa institutioner erfordras viss personal. I enlighet med vad från Uppsala universitet begärts i årets petita förordar beredningen inrättande av en förste assistent- och en tredje amanuensbefattning vid institutionen för nordiska språk i Uppsala. Behov torde uppstå av motsvarande befattningar även i Lund, så snart institutionsfrågan där vunnit sin lösning.

Romanska språk.

Romanska språk företrädas vid vart och ett av de akademiska lärosätena av en professur. Ämnet äger rätt till den språkliga gruppens docentstipendier och har i Uppsala företrädesrätt till ett av gruppens docentstipendier. Vid samtliga lärosäten finnas dessutom universitetslektorer eller andra utländska lärare i franska, italienska och spanska språken.

Samtliga professorer i ämnet ha, antingen i skrivelser till universitetsberedningen eller vid muntliga överläggningar med densamma, anfört skäl för en dubblering och samtidigt differentiering av dessa professurer. Detta önskemål har jämväl understötts av humanistiska sektionen i Uppsala samt

från studenthåll. Olika meningar ha emellertid framkommit om det sätt, varpå differentieringen bör ske.

En dubblering motiveras dels av det stora elevantalet, dels av ämnets betydande omfattning och svårigheten för en enda person att överblicka och följa forskningens utveckling inom tre stora språk- och kulturområden. Härtill kommer önskvärdheten av att forskningen och undervisningen ej blott berör den rent lingvistiska, utan i större mån än vad hittills kunnat ske, även den litterärt och filologiskt betonade sidan av ämnet.

De förslag, som framställts beträffande sättet för en uppdelning av professurerna i romanska språk, följa tvenne huvudlinjer. Enligt den ena ifrågasättes en klyvning av ämnet efter språkområden, medan den andra betonar vikten av att — ej minst med hänsyn till läroverkslärarutbildningen — den ena av professurerna erhåller en delvis filologisk karaktär och får sin tyngdpunkt förlagd till franska språket och litteraturen.

Professorn vid Uppsala universitet P. Falk har föreslagit, att den nuvarande professuren i romanska språk uppdelas på två, den ena benämnd professur i romanska språk, särskilt franska, den andra professur i romanska språk, särskilt spanska och italienska. Han påpekar härvid, att en dylik differentiering av ämnesområdena skulle »lämna tillfälle åt innehavarne att inom sina respektive discipliner ej blott ensidigt inrikta sig på lingvistik och filologi utan också på litteraturhistoria». Professor Falks förslag om differentiering har understötts av humanistiska sektionen i Uppsala. Professorn vid Stockholms högskola G. Tilander anser visserligen, att det nuvarande elevantalet i ämnet vid Stockholms högskola icke gör en uppdelning därstädes på två professurer absolut erforderlig, men han finner, att grundandet av professur i ibero-romansk filologi, d. v. s. i spanska och portugisiska, skulle fylla ett verkligt behov. Han synes närmast ifrågasätta, att vid de två statsuniversiteten dylika professurer skulle upprättas vid sidan av de nuvarande lärostolarna i romanska språk. Studentrepresentanterna i Uppsala ha uttalat en önskan om att vid därvarande universitet upprättas ytterligare en professur i romanska språk med huvudvikt på de ibero-romanska språken, medan den nuvarande professuren skulle få huvudvikten förlagd till franska språket. Härvid förutsattes emellertid, att en professur i allmän och jämförande litteraturhistoria skulle upprättas.

De nu nämnda förslagen gå på olika sätt ut på en uppdelning efter språkområden, utan särskild betoning av det filologiska och litterära. Denna senare synpunkt har upptagits av professorn vid Göteborgs högskola K. Michaëlsson, som förordar, att den ena professuren i romanska språk skall företrädesvis avse franska språket och litteraturen, den andra liksom nu romanska språk utan särskild tonvikt på någon del av ämnet. Professorn vid Lunds universitet A. Lombard har i skrivelse till beredningen i korthet förordat ännu en professur i romanska språk utan att närmare ingå på frågan om en differentiering. Vid beredningens muntliga överläggning med humanistiska sektionen i Lund

ställde han sig emellertid i huvudsak på den ståndpunkt, som företrädes av professor Michaëlsson.

Beredningen anser behovet av en dubblering av professurerna i romanska språk vara klart ådagalagt. Med hänsyn dels till vikten av att blivande lärare i franska erhålla en förbättrad filologisk och litteraturhistorisk orientering i det ämne vari de skola undervisa, dels till den betydelse en fördjupad forskning och en utökad undervisning i fransk litteratur måste komma att få för universitetsstudiet av allmän litteraturhistoria, vill beredningen förorda, att särskilda professurer i franska språket och litteraturen inrättas vid samtliga lärosäten. Såväl litteraturhistorisk som språklig kompetens bör fordras av de förordade lärostolarnas innehavare.

Professorerna i romanska språk ha begärt, att två docentstipendier skola knytas till detta ämne. Redan under nuvarande förhållanden synes detta krav vara berättigat, och det blir det icke minst ur rekryteringssynpunkt, om den av beredningen tillstyrkta uppdelningen av professurerna i romanska språk kommer till stånd.

Av svenska staten avlönade universitetslektorat i spanska och italienska — vid sidan av de redan befintliga i franska — ha begärts av professor Lombard. Kravet har understötts av studentrepresentanterna vid universiteten och högskolorna. Det har i detta sammanhang från olika håll betonats, att systemet med av främmande stater bekostade lektorat visat sig medföra avsevärda nackdelar, bland annat den, att universitetet eller högskolan i sådana fall icke har möjlighet att själv välja innehavaren.

Beredningen anser, att behovet av särskild undervisning i spanska och italienska bör tillgodoses genom att vid samtliga lärosäten inrättas ett universitetslektorat i spanska och ett i italienska. Dessa lektorat böra helt bekostas av svenska staten. Innehavarna av nämnda befattningar böra äga tillräcklig såväl språklig som litteraturhistorisk kompetens, detta senare ej minst med hänsyn till behovet av undervisning i respektive länders litteratur och kulturella förhållanden.

Beredningen vill i detta sammanhang ge sin anslutning till det särskilt av studentrepresentanterna i Göteborg uttalade önskemålet, att de utländska lektorernas undervisning kompletteras med ett väl utvecklat studiegruppsarbete under vederbörande lektors ledning.

Från studenthåll har framställts önskemål om ytterligare en universitetslektor i franska vid vartdera universitet. Särskilt med tanke på att detta skulle möjliggöra de nuvarande stora studiegruppernas uppdelning på smärre grupper, varigenom det aktuella kravet på ökad praktisk språkskicklighet hos de studerande skulle kunna tillgodoses, vill beredningen förorda en dubblering av universitetslektoraten i franska.

För blivande läroverkslärare är det av särskild vikt att universitetsundervisningen i lämplig mån anpassas efter de krav, som deras framtida verksamhet kommer att ställa på dem. Denna synpunkt har beträffande föreliggande ämne framhållits särskilt från studenthåll, men även av professorerna Falk

och Michaëlsson. Den senare rekommenderar inrättande av »svenska lektorsbefattningar i främmande språk», till vilka tjänster skulle förordnas kompetenta läroverkslärare, liksom fallet är med universitetslektoraten i svenska språket. Professor Falk har framfört en liknande tanke: såsom »biträdande lärare» skulle kunna anställas en läroverkslektor med särskilda kvalifikationer. Tjänstgöringen skulle varieras inom en viss ram.

Beredningen anser, att starka skäl anförts för lektorat i främmande språk av nu angiven typ och förordar, att en dylik befattning såsom »pedagogisk lektor» i franska med docentkompetens inrättas vid vartdera universitetet. Avlönings- och tjänstgöringsförhållanden skulle vara desamma som beträffande de nuvarande universitetslektorernas i svenska.

I samband med färdigställandet av nya seminarielokaler i Uppsala för flertalet av de språkliga ämnena, däribland romanska språk, blir en amanuensbefattning vid romanska seminariet behövlig. Universitetsberedningen vill därför förorda, att till detta seminarium knytes en förste amanuensbefattning. En sådan befattning bör enligt beredningens mening även inrättas vid Lunds universitet, så snart de romanska språken erhållit de nya seminarielokaler, som ställts i utsikt.

Engelska språket.

Engelska språket företrädes vid vart och ett av de akademiska lärosätena av en professur (i Göteborg benämnes lärostolen professur i engelska språket och litteraturen). Ämnet har rätt till den språkliga gruppens docentstipendier och äger vid Uppsala universitet företrädesrätt till ett av denna grupps docentstipendier. Vid samtliga lärosäten finnas dessutom universitetslektorer eller andra utländska lärare med engelska som modersmål.

Professorn vid Lunds universitet O. Arngart har i skrivelse till universitetsberedningen framhållit, att antalet studerande i ämnet kunde motivera ytterligare en professur i engelska språket. Samtidigt har han emellertid ifrågasatt, huruvida icke behovet av ökad undervisning i ämnet skulle kunna tillgodoses på annat sätt än genom dubblering av de nuvarande professurerna. Professorn vid Uppsala universitet B. Liljegren har framhållit, att en ny fast professur i ämnet för närvarande ej vore behövlig. För att avlasta en del av professorernas arbetsbörda borde däremot enligt hans mening en del av examinationen i ämnet mot särskild ersättning uppdragas åt en docent. Humanistiska sektionen vid Uppsala universitet har däremot uttalat sig för en dubblering av professuren i engelska språket. Samma åsikt har framförts av docenten vid Uppsala universitet E. Tengstrand i hans egenskap av t. f. professor i ämnet. Professorn vid Stockholms högskola A. Gabrielson understryker behovet av en ny professur med hänsyn till det växande antalet studerande i ämnet. Den nya professuren borde enligt hans mening omfatta modern engelska samt engelsk litteratur- och kulturhistoria. Professorn vid Göteborgs högskola G. Stern har framhållit, att ämnesområdet »engelska språket och litteraturen» vore för vidsträckt för att på ett tillfredsställande

sätt kunna behärskas av en person. Han föreslår därför, att de nuvarande professurerna uppdelas på två, den ena med huvudsakligen lingvistisk, den andra med huvudsakligen litteraturhistorisk inriktning. Samtidigt framhåller han, att undervisnings- och examinationsbördan i ämnet för Göteborgs högskolas del icke i och för sig motiverar ytterligare en professur.

Studentrepresentanterna i Uppsala ha uttalat sig för ytterligare en professur, »gärna med tonvikt på den engelska litteraturen».

Det nuvarande stora antalet studerande i ämnet, vilket med hänsyn till engelskans växande betydelse och dess förstärkta ställning på skolschemat torde komma att ytterligare ökas, kan anföras som skäl för en dubblering av universitetsprofessurerna i engelska. De synpunkter i fråga om tillgodoseende av ett språkligt ämnes filologiska och litterära sidor, som anlagts vid beredningens behandling av frågan om professurerna i romanska språk, kunna även anföras till stöd för en differentiering av professurerna i engelska. Med hänsyn till att benämningen »professur i engelska språket och litteraturen» icke skulle komma att täcka de stora engelskspråkiga kulturområdena i utomeuropeiska länder, synes det emellertid vara ändamålsenligt att i benämningen använda uttrycket »engelskspråkig litteratur».

Beredningen förordar därför, att vid samtliga fyra lärosäten vid sidan av de nuvarande professurerna i engelska språket inrättas en professur i engelska språket och engelskspråkig litteratur. Såväl litteraturhistorisk som språklig kompetens bör krävas av de förordade lärostolarnas innehavare.

Beträffande behovet av docentstipendiater har professor Arngart i Lund ansett, att engelskan borde förfoga över sammanlagt två docentstipendier med företrädesrätt vid vartdera lärosätet. Samma önskan har för högskolornas räkning uttalats av professorerna Gabrielson och Stern. För Uppsalas del har docenten Tengstrand i egenskap av t. f. professor i ämnet framställt önskemål om ett docentstipendium utöver det nuvarande för engelskans räkning, medan professor Liljegren i skrivelse till beredningen ansett det nuvarande stipendiet vara till fyllest. Studentrepresentanterna ha anslutit sig till den förstnämnda meningen.

Om i en framtid de förordade professurerna i engelska språket och litteraturen bliva inrättade, torde det vara nödvändigt att knyta ett docentstipendium till en var av dem icke minst ur rekryteringssynpunkt. Men redan innan så skett bör enligt universitetsberedningens mening behovet av ökad undervisning i engelska, främst genom uppdelning av seminariedeltagare på smärre grupper, tillgodoses genom att ämnet vid samtliga lärosäten tilldelas två docentstipendier med företrädesrätt.

En uppdelning i mindre grupper av deltagarna i de utländska lektorernas övningar framhålles av professor Arngart såsom synnerligen önskvärd. Han anser, att detta mål bör kunna vinnas genom utökning av deras tjänstgöringsskyldighet. Från studenthåll har begärts ej mindre än fyra utländska universitetslektorer i engelska, därav en amerikansk.

Av samma skäl, som andragits beträffande franska språket, förordar bered-

ningen en dubblering av de engelska lektoraten vid samtliga lärosäten. Huruvida det ena av dessa bör besättas med en amerikansk innehavare, torde böra överlämnas till vederbörande fakultets eller sektions avgörande i varje särskilt fall.

Professor Arngart har med tanke på undervisningsbehovet vid proseminariet begärt en biträdande lärare med en tjänstgöring av omkring 6 veckotimmar, med docentkompetens och med en tjänsteställning »minst motsvarande läroverkslektors». Studentrepresentanterna i Uppsala ha uttalat önskemål om såväl en biträdande lärare som en »pedagogisk lektor».

Med hänvisning till vad beredningen tidigare yttrat om det starka behovet av svenska universitetslektorer i främmande språk, vill beredningen förorda att en sådan lektorsbefattning i engelska inrättas vid samtliga fyra lärosäten.

Behovet av en amanuens vid vart och ett av de engelska seminarierna, vilken skall biträda seminarieledarna med seminariearbetets organisering, seminariernas administration och vården om biblioteket synes beredningen vara väl styrkt. Beredningen förordar därför inrättandet av en förste amanuensbefattning vid Uppsala universitet, där den nya institutionen inom kort står färdig, samt en liknande befattning vid Lunds universitet så snart dess lokalfråga för engelska seminariet blivit löst.

Tyska språket.

Examensämnet tyska språket företrädes vid vart och ett av de akademiska lärosätena av en professur i tyska språket. Ämnet äger rätt till den språkliga gruppens docentstipendier och har vid Uppsala universitet företrädesrätt till ett av docentstipendierna inom denna grupp. Vid samtliga lärosäten finnas vidare universitetslektorer eller andra utländska lärare i tyska.

Benämningen på ifrågavarande professur och examensämne är i viss mån missvisande, enär dessa omfatta icke blott tyskan och dess dialekter utan även övriga kontinentala germanska språk: holländska, flamländska och frisiska. Emellertid torde en fullt adekvat benämning av professuren vara mycket svår att finna, varför beredningen ej ansett sig böra ifrågasätta en ändring av den nuvarande benämningen.

Professorn vid Lunds universitet E. Rooth har i skrivelse till universitetsberedningen framhållit, att det nuvarande antalet studerande i ämnet främst på högre stadier medför en undervisnings- och examinationsbörda, som inkräktar på ämnesrepresentantens vetenskapliga forskning, särskilt som hans tid dessutom tages i anspråk av åtskilliga administrativa uppdrag. Han framställer dock intet yrkande om dubblering av professuren. Professorn vid Stockholms högskola E. Wellander framhåller önskvärdheten av att ytterligare en professur inrättas vid högskolan med hänsyn till den stora tentamensbördan. Professorn vid Göteborgs högskola A. Lindqvist föreslår, att vid samtliga lärosäten inrättas en professur i germansk språkhistoria. Han anför bland annat:

»Om dennas innehavare övertoge den huvudsakliga delen av undervisningen i den lingvistiska delen av ämnena tyska och engelska språket, skulle innehavarna

av de nuvarande professurerna i tyska och engelska språket — som skulle kallas professor i tyska, respektive engelska språket och litteraturen — kunna väsentligen ägna sin forskning och undervisning åt den tyska, respektive engelska filologien i inskränkt mening. Därigenom skulle de båda ämnenas litterära sida komma mera till sin rätt, än som nu i regel sker.»

Med hänsyn till den markerade nedgång i antalet studerande i tyska språket, som under de senare åren kunnat iakttagas vid universiteten och högskolorna, kan en med elevantalet motiverad dubblering av professurerna i ämnet icke anses aktuell. Beredningen finner sig under nu rådande förhållanden icke heller böra förorda en differentiering av dessa lärostolar i en lingvistiskt och en filologiskt betonad, på sätt beredningen gjort i fråga om romanska språk och engelska. Det torde emellertid böra övervägas, huruvida icke de nuvarande professurerna i tyska språket borde få sin benämning ändrad till professurer i tyska språket och litteraturen, varigenom större möjlighet kunde beredas de professorer, som så önskade, att i sin forskning och undervisning låta ämnets litterära sida komma mera till sin rätt.

Professorerna Rooth och Wellander ha ansett behov föreligga av två docentstipendier med företrädesrätt för tyska språket. Med hänsyn till att Lunds universitet har det största antalet studerande i ämnet, vill beredningen förorda, att vid detta universitet ämnet tyska tilldelas två docentstipendier med företrädesrätt. Vid Stockholms och Göteborgs högskolor synes — såsom redan är fallet i Uppsala — ett docentstipendium med företrädesrätt knutet till tyska språket vara till fyllest. Skulle i en framtid antalet studerande i ämnet undergå mera betydande förskjutningar, synes frågan om det antal docentstipendier, till vilka det bör äga företrädesrätt, på nytt böra upptagas till prövning.

Samtliga professorer i ämnet ha uttalat sig för en utökning av de utländska lektorernas undervisning. Studentrepresentanterna i Uppsala ha begärt, att två universitetslektorer i tyska och en i holländska språket skola finnas vid universitetet.

Universitetsberedningen finner icke en dubblering av universitetslektoraten i tyska för närvarande motiverad men anser däremot att holländska språket och litteraturen bör erhålla en förstärkt ställning vid universiteten och högskolorna och förordar, att ett universitetslektorat i holländska inrättas vid vart och ett av de fyra lärosätena.

På samma grunder, som anförts beträffande romanska språk och engelska, förordar beredningen, att en erfaren läroverkslärare med docentkompetens anställes vid båda universiteten såsom »pedagogisk lektor».

Vid seminariet, respektive institutionen bör enligt beredningens mening finnas en amanuens för seminarieledarnas behov av assistens vid seminariearbetets organisering, för seminariernas administration och för den närmaste vården om biblioteket. Beredningen förordar därför inrättandet av en förste amanuensbefattning vid seminariet i tyska för vart och ett av statsuniversiteten. För Uppsala universitets vidkommande motiveras befattningens omedel-

bara inrättande av tillkomsten av en ny seminarieinstitution och för Lunds universitet främst av den omfattning, som studierna i tyska där för närvarande ha.

Slaviska språk.

Universiteten i Uppsala och Lund samt Stockholms högskola ha för närvarande var sin professur i slaviska språk. Ämnet har rätt till den språkliga gruppens docentstipendier och äger vid Uppsala universitet sedan 1946 företrädesrätt till ett av denna grupps docentstipendier. Professuren vid Stockholms högskola bekostas av Stockholms stad och inrättades 1945. Den har ännu icke fått ordinarie innehavare. Undervisningen uppehålles provisoriskt på förordnande av professorn i slaviska språk i Uppsala. Vid Göteborgs högskola finnes ingen professur, men undervisning i ämnet gives av en lärare med licentiatkompetens med biträde av en svensk och en rysk assistent.

Det vetenskapliga studiet av de slaviska språken har först under detta århundrade fått någon egentlig omfattning i Sverige. Genom utgången av det första och det andra världskriget vunno dessa studier ökad aktualitet och vikt för vårt land, något som tagit sig uttryck i ett stadigt växande antal studerande. Genom Polens, Tjeckoslovakiens och Balkanländernas frigörelse efter det första världskriget kommo dessa länders språk och kultur mera i brännpunkten för de slaviska studierna än förut, och det ryska språkets ökade betydelse efter det andra världskriget har givit impulser, vilka lett till en högst betydande ansvällning av antalet studenter, som vilja ägna sig åt studiet av speciellt ryska språket och den ryska kulturen. Sålunda har vid Uppsala universitet antalet nybörjare under de senaste åren uppgått till i medeltal cirka 50 och totala antalet av samtliga studerande där hållit sig mellan 70 och 80. Vid Lunds universitet har ökningen varit likartad och Stockholms och Göteborgs högskolor ha haft omkring 50 studerande årligen vardera. Huruvida intresset är att anse som bestående är svårt att nu avgöra. Ur svensk synpunkt bör det dock vara av vikt, att vårt lands mycket stora brist på kännare av språk och kultur i de slaviska länderna häves, varför det nuvarande intresset avgjort bör stödjas.

Ehuru de till buds stående lärarkrafterna med den nu nämnda elevtillströmningen ha en avsevärd undervisningsbörda och dragas med stora svårigheter att göra undervisningen effektiv, torde dock icke antalet studerande i och för sig vara tillräckligt skäl för en dubblering av professurerna vid de bägge statsuniversiteten. Tar man däremot i betraktande de mycket stora kultur- och språkområden, som ämnet slaviska språk omspänner, inses lätt, att professorn i ämnet icke rimligtvis kan tänkas handleda de studerande till fördjupade insikter på alla områden. I syfte att kunna tillmötesgå ett ofta från studenthåll rest krav på begränsning av studierna till att blott omfatta ett slaviskt språkområde och med tanke på den naturliga benägenhet hos professorn att inrikta sina egna forskningar på en begränsad del av ämnesområdet, synes det vara väl motiverat och av praktiska skäl lämpligt, att de nuvarande professurerna

uppdelas. Professorn vid Uppsala universitet G. Gunnarsson och professorn vid Lunds universitet K.-O. Falk ha uttalat önskemål om de bägge professurernas uppdelning i vardera två i slaviska språk, varvid den ena bör företrädesvis omfatta den öst- och sydslaviska gruppen (främst ryska, serbiska och bulgariska), den andra företrädesvis den västslaviska gruppen (främst polska och tjeckiska). I sin nuvarande vida omfattning kommer studiet av ämnet för examen av naturliga skäl att i första rummet bli av komparativ karaktär, vanligtvis dock med basering på ryskan. Någon egentlig, för praktisk verksamhet lämpad djupare insikt i t. ex. ett enda av de slaviska ländernas språkliga och kulturella förhållanden kan i regel ej vinnas på normal studietid.

Humanistiska sektionen i Uppsala har begärt professurens uppdelning på ovan angivet sätt. Beredningen vill för sin del i princip ansluta sig till tanken på de bägge statliga professurernas uppdelning men finner differentieringen böra bli föremål för särskilt övervägande, då frågan om uppdelningen blir aktuell, vilket icke kan bli fallet förrän kompetenta sökande till de nya professurerna stå till buds. Som ett alternativ till den av ämnesrepresentanterna förordade klyvningen vill beredningen till övervägande framlägga ett förslag om klyvning av professurerna i 1) professur i slaviska språk, 2) professur i ryska språket och litteraturen.

Ämnes- och studentrepresentanternas krav på ökad undervisning syftande att tillgodose icke blott den lingvistiska sidan av ämnet utan även behovet av mera ingående orientering i vederbörande lands litterära, sociala, ekonomiska och andra förhållanden, finner beredningen värda uppmärksamhet icke minst med hänsyn till vårt lands växande relationer till de slaviska länderna och därav betingade behov av personer med mera ingående kännedom om de olika slaviska länderna.

Studentrepresentanterna vid samtliga lärosäten ha med skärpa framhållit vikten av väsentlig utökning av lärarkrafterna för den elementära undervisningen. Detta motiveras av ifrågavarande språks svårighetsgrad och av det förhållandet, att de studerande i regel äro helt utan förkunskaper i ämnet vid studiernas påbörjande. Vid sidan av den offentliga universitetsundervisningen har därför ett system med enskild individuell eller gruppundervisning visat sig nödvändigt. Brist på anslag har emellertid hindrat denna kompletterande undervisning att bli effektiv i önskvärd utsträckning och studenterna ha varit hänvisade till dyrbar privatundervisning och det icke alltid av lämpliga krafter.

Professorerna Gunnarsson och Falk ha båda påyrkat införandet av assistentbefattningar i slaviska språk. Assistentens uppgift skulle framför allt vara att efter professorns direktiv handleda de studerande individuellt eller i grupper i de mera elementära delarna av språkundervisningen. Innehavarna av dylika assistentbefattningar böra enligt ämnesrepresentanten i Uppsala äga licentiatkompetens i ryska och kunna åläggas en undervisningsskyldighet av högst 15 timmar i veckan. Undervisningsskyldigheten torde fastställas av kanslern. Den nuvarande stora tillströmningen av studerande i ämnet kräver ett betydande mått av elementär undervisning för att frånvaron av i andra

ämnen vanliga studentkunskaper skall kunna kompenseras. Under senaste året har vid Uppsala universitet en infödd ryska mot tillfälliga anslag meddelat enskild gruppundervisning i ryska med lägst 32 timmar per vecka. Trots detta stora timantal har endast en mindre del av de studerande kunnat beredas tillfälle att åtnjuta denna undervisning. Behovet av undervisning av denna art är icke mindre vid Lunds universitet. På grund av dessa omständigheter finner beredningen det av behovet påkallat, att vid vartdera universitetet inrättas minst två förste assistentbefattningar med ovannämnda särskilda undervisningsskyldighet.

Sedan 1945 finnes vid Uppsala universitet ett ordinarie ryskt lektorat. På grund av tidsläget har detta lektorat dock ännu icke kunnat besättas, varför undervisningen på denna punkt för närvarande är ofullständig. Vid Lunds universitet har önskemål uttalats om ett ryskt lektorat, och beredningen finner sig böra förorda inrättandet av ett sådant.

Undervisning i andra slaviska språk än ryska har förutom av professorn i ämnet meddelats av infödda lärare (biträdande lärare i polska, tjeckiska, serbiska och bulgariska), då tillfälliga anslag från de svenska lärosätena, svenska enskilda personer eller från de berörda främmande staterna stått till buds. Förhållandena ha ofta varit slumpartade och därmed föga lämpade för regelbundna studier efter fast tidsschema. På grund härav ha såväl ämnes- som studentrepresentanterna uttalat bestämda önskemål om ordinarie lektorat i såväl polska som tjeckiska vid de bägge statsuniversiteten. Rörande behovet av undervisning i tjeckiska genom infödd tjeckisk lektor yttrar för Lunds universitets vidkommande professor Falk bland annat:

»Redan vid de diskussioner som föregingo inrättandet av en lärarbefattning i slaviska språk vid Uppsala universitetet 1885 och senare, år 1920, då en professur i slaviska språk inrättades vid Lunds universitet, framhölls vikten av att den slavistiska undervisningen vid våra universitet omfattade icke blott ryska och polska utan även *tjeckiska*.

Med hänsyn till nödvändigheten av att vi i vårt land stå rustade att tillgodogöra oss det intensifierade kulturella utbyte som är att förvänta mellan Sverige och Tjeckoslovakiet, anser jag att undervisning i tjeckiska med 5 à 6 timmar i veckan för en ordinarie biträdande lärare (eller lektor) med god språkvetenskaplig (lingvistisk) utbildning bör komma till stånd vid Lunds universitet.»

Vid Uppsala universitet har närheten till Stockholm tidvis möjliggjort anlitandet av i Stockholm boende tjecker för kurser i tjeckiska. Behov av ett fast lektorat i tjeckiska föreligger emellertid även vid Uppsala universitet.

Beredningen, som icke funnit tidpunkten tjänlig att föreslå en omedelbar dubblering eller klyvning av professurerna i slaviska språk, vilket i och för sig skulle medföra den av flera orsaker eftertraktade specialiseringen på visst eller vissa slaviska kulturområden, anser att de studerandes önskemål om mera ingående undervisning i skilda slaviska länders språk, litteratur samt andra kulturella och sociala förhållanden redan nu i väsentlig grad bör kunna tillfredsställas genom inrättandet av lektorat i såväl polska som tjeckiska vid

vartdera universitetet. Beredningen förutsätter härvid, att på lektoratsinnehavarna ställes kravet på såväl lingvistisk som litteraturhistorisk kompetens. För undervisning i de »mindre språken» serbiska, bulgariska etc. böra kursanslag stå till förfogande. Beredningen förordar för detta ändamål ett kursanslag å 3 000 kronor vid vartdera universitetet.

Större akademiska konsistoriet i Uppsala har i årets petita upptagit en förste amanuensbefattning för slaviska seminariet vid detta universitet. Beredningen förordar inrättandet härav och förutser, att även för Lunds universitet en motsvarande befattning framdeles kommer att bli behövlig.

Beredningen ansluter sig principiellt till det vid Göteborgs högskola uttalade önskemålet om »1 professor, 1 docent, 2 lektorer i ryska (en svensk och en infödd) samt en infödd lektor i något annat slaviskt språk, i första hand då polska», dock under framhållande att i stället för den svenskfödde lektorn i ryska bör träda en förste assistent av ovan för statsuniversiteten angivet slag. För Stockholms högskolas vidkommande synes det beredningen föreligga skäl för att ett docentstipendium ställes till ämnets förfogande. Även bör Stockholms högskola ha tillgång till undervisning i polska och tjeckiska av utländska lektorer i större utsträckning än vad hittills varit fallet.

Klassiska språk.

De klassiska språken företrädas för närvarande, trots lärostolarnas något skiftande benämning, av en ordinarie professor i latin och en i grekiska vid vartdera av de båda statsuniversiteten och vid Göteborgs högskola. Vid Stockholms högskola representeras ämnesområdet av den nyinrättade Viktor Rydbergs-professuren i »klassisk språkvetenskap och kulturforskning med särskild hänsyn till latinska språket», som emellertid ännu icke erhållit ordinarie innehavare. Både grekiska och latin äga rätt till den språkliga gruppens docentstipendier. Ämnena ha vid Uppsala universitet företrädesrätt till vartdera ett docentstipendium inom denna grupp.

Det vetenskapliga studiet av de klassiska språken och den antika kulturen har i vårt land under de senaste decennierna upplevat en verklig blomstringsperiod och de svenska insatserna på detta område ha tillvunnit sig betydande internationell uppmärksamhet. Både med hänsyn härtill och med tanke på det klassiska arvets stora betydelse för den högre humanistiska odlingen synes det självklart, att hithörande ämnen böra erhålla en tryggad och konsoliderad ställning vid våra universitet och högskolor, alldeles oberoende av frågan om deras utrymme inom den blivande skolorganisationen.

En dubblering av någon av de hittillsvarande professurerna har icke ifrågasatts; dock synes det mycket sannolikt, att de båda klassiska språken även vid Stockholms högskola snart nog komma att kräva var sin företrädare. Vid sidan av de nu nämnda lärostolarna, vilkas huvuduppgift av naturliga skäl måste vara forskning och undervisning på den klassiska antikens område, bör emellertid enligt beredningens mening ställas även en professur i medeltidslatin och längre fram jämväl en professur i bysantinsk filologi vid något av

statsuniversiteten. Önskvärdheten av en professur i medeltidslatin har framhållits av professorerna i latin såväl i Lund som i Uppsala samt understrukits även av Uppsala-studenternas representanter. Det gäller här ett väldigt språk- och litteraturområde, sträckande sig över en tidrymd av nära ettusen år (cirka 600 e. Kr. till cirka 1500), som är mycket otillräckligt känt och vars utforskande är av den största betydelse även för ämnen som historia, kyrkohistoria, litteratur- och lärdomshistoria samt romanska språk. De anförda skälen synas beredningen tungt vägande, så mycket mera som synnerligen viktiga insatser på området redan gjorts av unga svenska forskare. Ytterligare arbeten äro i gång, och överhuvudtaget är intresset för medeltidslatinet tydligt i stigande i Sverige såväl som i andra länder. Beaktansvärda synpunkter tala även för en professur i bysantinsk filologi, ett stort och viktigt forskningsområde, som hittills allt för litet uppmärksammats i vårt land. Då emellertid kompetenta sökande till en sådan lärostol åtminstone under den närmaste framtiden icke torde vara att påräkna, inskränker sig beredningen till att nu som det avgjort viktigaste kravet förorda inrättandet av en professur i medeltidslatin (förslagsvis vid Uppsala universitet).

Den propedeutiska undervisningen i latin lämnar för närvarande åtskilligt övrigt att önska. Såväl ämnets natur som det starkt reducerade latinstudiet vid gymnasierna gör, såsom professorn vid Uppsala universitet J. Svennung framhållit, »ett ganska stort mått av handledande undervisning» nödvändigt. Detsamma gäller i minst lika hög grad om grekiskan. Både från Lund och Uppsala har därför uttalats önskan om ett universitetslektorat i klassiska språk, och uppsalastudenternas talesmän ha yrkat på inrättandet av en biträdande lärarbefattning i vartdera av de båda språken. Beredningen finner det för en fruktbärande undervisning särskilt av de yngre studerande oundgängligt, att ett universitetslektorat i klassiska språk inrättas vid de båda statsuniversiteten. Innehavaren bör bland annat ha till uppgift att ge en fylligare översikt av latinsk grammatik och stilistik än gymnasierna kunna bibringa, vidare att ge kursen i latinsk stilskrivning, att med lämpliga mellantider ge en orienterande kurs i latinets historiska ljud- och formlära, respektive de äldsta dramatiska författarnas prosodi och metrik. I fråga om grekiskan torde han särskilt böra meddela den för såväl teologer som klassiker nödvändiga handledningen i läsning och interpretation av en Platontext; även andra uppgifter av propedeutisk art kunna i mån av tid och behov anförtros åt honom liksom även i viss mån förberedande handledning av blivande läroverkslärare. Muntliga överläggningar med professorn vid Lunds universitet A. Wifstrand och professorerna vid Uppsala universitet J. Svennung och G. Björck ha givit vid handen, att en universitetslektor med docentkompetens och med en undervisningsskyldighet av minst 6, högst 12 timmar i veckan torde vara tillfyllest för båda ämnena tillsammans. Beredningen förordar alltså inrättandet av en befattning av nu angivna slag i Uppsala och en i Lund. Vid Göteborgs högskola synes, av ingångna remissvar att döma, en stipendierad docent i latin och en i grekiska tillräckligt kunna tillgodose

behovet av ovan berörda undervisning, och något liknande kommer väl även åtminstone tills vidare att gälla Stockholms högskola.

Utom universitetslektorn bör vid vartdera av de båda statsuniversiteten även minst en stipendierad docent i latin och en i grekiska finnas, dels för forskningens behov och för att trygga den vetenskapliga återväxten, dels för meddelande av någon undervisning av mera speciell art. Beredningen förordar därför att — såsom redan är fallet i Uppsala — såväl latinet som grekiskan erhålla företrädesrätt till vardera ett docentstipendium i Lund, Stockholm och Göteborg.

Professor Wifstrand har framhållit behovet av en amanuens- eller assistentbefattning av lägre grad. Det föreligger utan tvivel även vid undervisningen på hela det klassiska ämnesområdet tillräckligt många uppgifter av så att säga amanuensmässig art för att den begärda befattningen skall te sig som praktisk och välbehövlig.

Det kunde visserligen synas lämpligt att, såsom beredningen gjort beträffande andra humanistiska ämnen, förorda en amanuenstjänst vid den inom kort färdigställda institutionen i Uppsala och i fråga om Lund avvakta den tidpunkt, då en motsvarande institution därstädes kommit till stånd. Då emellertid särskilda skäl föreligga för att det klassiska ämnesområdet vid det sistnämnda universitetet redan nu förses med en dylik tjänst, vill beredningen förorda inrättandet av en andre amanuensbefattning såväl i Uppsala som i Lund.

Semitiska språk.

De semitiska språken företrädas av en professur vid vartdera universitetet. Vid Lunds universitet benämnes lärostolen »professur i österländska språk», vid Uppsala universitet »professur i semitiska språk». Benämningen »österländska språk» är en kvarleva från äldre perioder i vetenskapens historia. Efter inrättandet vid universitetet i Lund av den lärostol, som numera benämnes »professur i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning», har professuren i österländska språk ansetts vara begränsad till att omfatta enbart de semitiska språken. Med hänsyn härtill synes, såsom redan framhållits av 1933 års universitetsberedning, denna lärostol böra benämnas professur i semitiska språk. Denna förändring av benämningen torde kunna verkställas, så snart riksdagens medgivande inhämtats. En på 1890-talet inrättad professur i semitiska språk vid Göteborgs högskola är sedan 1935 vakantsatt på grund av bristande ekonomiskt underlag. Ämnet äger vidare rätt till den språkliga gruppens docentstipendier och har vid Uppsala universitet företrädesrätt till ett stipendium inom denna grupp.

Ehuru de nu nämnda professurernas ämnesområde i och för sig omfattar mycket stora språkgrupper, ha deras innehavare ända till senaste tid ofta sett sig nödsakade att meddela undervisning även i andra orientaliska språk, som icke äro företrädda vid universiteten, såsom iranska språk (tillhörande den

indoeuropeiska språkfamiljen) och turkiska (tillhörande de ural-altaiska språken).

Undervisningen i semitiska språk avser dels meddelande av vetenskaplig handledning åt dem, som ämna medtaga ämnet i filosofisk examen, dels meddelande av kunskaper i hebreiska för teologisk-filosofisk examen. I kurserna för filosofie kandidat- och licentiatexamina är antalet deltagare ringa, i kurserna för teologisk-filosofisk examen däremot jämförelsevis stort. Någon önskan att på grund av elevantalet få till stånd en dubblering eller klyvning av professurerna har icke framförts. Däremot ha ämnets allmänna omfång och disparata natur givit anledning till uttalande av önskemål om inrättandet av en lärostol i assyriologi, varjämte önskvärdheten av att bereda rum för ämnena iranska språk och turkiska vid universiteten har betonats. Göteborgs högskolas studenter ha framhållit önskvärdheten av en lärostol i Främre Orientens historia och arkeologi vid något lärosäte i Sverige, ett yrkande som står i nära samband med önskemålet om en professur i assyriologi.

I fråga om ämnets omfattning yttrar professorn vid Uppsala universitet H. S. Nyberg bland annat:

»Utan all fråga är ämnet alldeles för stort för att kunna ens tillnärmelsevis omfattas av en enda man. Det assyriologiska studiet, som är av grundläggande betydelse för varje studium icke blott av Orientens fornhistoria utan även av antiken, är ett synnerligen svårbearbetat område med en mängd svårbemästrade hjälpdiscipliner och måste helt och hållet lämnas åsido av en ämnesrepresentant, som har t. ex. det ofantliga arabiska området till föremål för sina egentliga fackstudier eller vill djupare inträngа i de andra språkområdenas lingvistiska och litterära problem; han får vara glad, om han kan hålla uppe en viss elementär språklig orientering i assyriska. Det är en kännbar brist i vår fornforskning, att vårt land icke äger åtminstone *en* professur i assyriologi, och det skulle vara våra kulturtraditioner värdigt, att denna brist avhjälptes. Assyriologien angår mycket nära även andra discipliner, framför allt Gamla testamentets exegetik, religionshistoria och den allmänna arkeologien. Detsamma gäller givetvis också egyptologien, om vilken jag dock icke har att yttra mig. Självfallet vore det i och för sig högeligen önskvärt, att det arabiska området, som ensamt är mer än tillräckligt för en man, kunde avskiljas och få en egen representant, men då ämnet semitiska språk endast studeras av ett fåtal och i varje fall för närvarande icke har någon vidsträcktare *praktisk* betydelse (ehuru det icke är uteslutet, att det kan komma att få en sådan), vill jag icke framställa något yrkande, utan nöjer mig med att framhålla, att återupprättandet av professuren i semitiska språk vid Göteborgs högskola, som 1935 vakantsattes efter att ha varit besatt med två innehavare, skulle innebära en högst väsentlig och nödig förbättring av ämnets ställning i vårt lands vetenskapliga liv.

Däremot måste jag framhålla, att det turkiska och det iranska området, inom vilka av ålder innehavarna av professurerna i semitiska språk ha brukat lämna en nödtorftig och med naturnödvändighet otillräcklig elementär handledning, numera genom våra handelsförbindelser ha en direkt praktisk betydelse, som gör det oförsvarligt att lämna dem utan varje mera stadigvarande representation i vårt land. För det iranska området tillkommer dessutom, att de äldre stadierna av detsamma äro av utomordentlig betydelse för den allmänna religionshistorien. Bägge områdena ha för närvarande synnerligen dugande fackmän i vårt land,

vilkas intellektuella kapacitet borde på ett stadigvarande sätt göras fruktbärande för vårt akademiska liv. Jag vill tillägga, att bägge dessa ämnen under det senaste decenniet ha dragit till sig ett icke så alldeles obetydligt antal studerande.»

Docenten G. Olinder, som uppehåller den vakantsatta professuren i Göteborg, betonar nödvändigheten av att denna professur snarast möjligt återbesättes men framför inga önskemål om en uppdelning av professuren.

Universitetsberedningen vill för sin del förorda att professuren i Göteborg åter besättes med en ordinarie innehavare. Eventuellt skulle denna professur kunna inriktas speciellt på arabiska.

Universitetsberedningen behjärtar till fullo kravet på en särskild lärostol i assyriologi och anser, att denna fråga bör bli föremål för statsmakternas omsorg, när en kompetent forskare på detta område står till förfogande.

Det framgår av de från Uppsala och Göteborg inkomna yttrandena, vari även ämnesrepresentanten i Lund instämt, att den elementära undervisningen i hebreiska för teologisk-filosofisk examen över hövan belastar professurerna i de fall, då docent i ämnet icke finnes att tillgå härför, såsom för närvarande är fallet både i Uppsala och Lund. Även i övrigt är det för det vetenskapliga arbetet inom ämnesområdet önskvärt, att denna undervisning utbrytes och får utgöra en uppgift för sig. Vid Uppsala universitet ha de studerande nödgats erlägga särskilda avgifter för denna undervisning, då anslag för bestridande av denna icke stått till buds. Då samtliga från studenter utgående avgifter för undervisningen enligt beredningens mening böra avskaffas, måste behovet av denna elementära undervisning i hebreiska tillgodoses på annat sätt. Det har synts universitetsberedningen lämpligast att denna undervisning bestrides medelst kursanslag. Beredningen har med hänsyn till ifrågavarande undervisnings omfattning beräknat det erforderliga beloppet till 3 600 kronor. Detta anslag förordas utgå till vartdera universiteten och till Göteborgs högskola.

I likhet med vad redan är fallet i Uppsala bör ämnet semitiska språk erhålla företrädesrätt till ett av den språkliga gruppens docentstipendier i såväl Lund som Göteborg. På annat sätt kan den vetenskapliga återväxten icke tryggas inom detta ämne, som i huvudsak faller utom det allmänna undervisningsväsendet.

I samband med att det semitiska seminariet i Uppsala erhåller egna lokaler i Gamla kemicum blir behovet av en amanuens för skötsel av bibliotek m. m. mera aktuellt än hittills, då det erforderliga arbetet kunnat i viss utsträckning fullgöras av en studerande i ämnet mot särskilt anslag. Denna anordning torde icke vara tillfyllest i framtiden. Beredningen förordar därför, att en andre amanuensbefattning inrättas vid seminariet för semitiska språk i Uppsala. När seminariet i semitiska språk i Lund kunnat inrymmas i egna lokaler, torde behov av en motsvarande befattning uppstå vid universitetet därstädes.

Turkiska språket.

Undervisning och examination i turkiska har i Lund bedrivits sedan ett par decennier, först av framlidne docenten G. Raquette och sedan av hans lärjunge docenten G. Jarring. Ett icke obetydligt antal studerande har under årens lopp begagnat deras undervisning, och åtskilliga ha fört sina studier fram till examen. Ämnet kan således sägas vara inarbetat i vår akademiska undervisning. Docenten Jarring, som 1939 tilldelades forskarstipendium, är för närvarande anställd som t. f. legationsråd vid svenska beskickningen i Addis Abeba efter att tidigare ha tjänstgjort vid legationerna i Teheran och Ankara, men han fortsätter sin vetenskapliga verksamhet. Det synes beredningen önskvärt, att han finge tillfälle att på ett mera stadigvarande sätt fortsätta sin vetenskapliga verksamhet och fullfölja sin undervisning, icke minst med hänsyn till våra förbindelser med Turkiet och Främre Orienten. Tanken på en professur i turkiska, ordinarie eller personlig för docenten Jarring, bör därför enligt beredningens mening bli föremål för statsmakternas övervägande.

Sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning.

Statsuniversiteten ha för närvarande var sin professur i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning. Dessutom finns vid Göteborgs högskola en lärostol, benämnd Oscar II:s professur i jämförande språkforskning med sanskrit. Ämnet äger vidare rätt till den språkliga gruppens docentstipendier. Vid Stockholms högskola är intet av dessa ämnen företrätt.

De nuvarande lärostolarna i Uppsala och Lund inrättades såsom e. o. professurer år 1893 för att efter sekelskiftet överföras på ordinarie stat. Redan tidigare hade man i Uppsala haft en professur i jämförande språkforskning, vars innehavare vid upprättandet av den nya e. o. professuren i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning övertog professuren i semitiska språk. Lund ägde sedan 1872 en adjunktur i jämförande språkvetenskap. År 1877 beslöt man att upprätta en e. o. professur i jämförande språkforskning. Innan denna hann besättas, ändrades emellertid år 1893 dess namn till »sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning». År 1898 erhöll denna professur sin förste innehavare.

Båda de nuvarande professurerna i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning ha således framgått ur tidigare lärarbefattningar i jämförande språkforskning (respektive jämförande språkvetenskap). Professurernas nya benämning står i samband med den uppfattning man förr hyste om sanskrits ställning inom den indoeuropeiska språkfamiljen. Detta betraktades om icke såsom moder till alla andra indoeuropeiska språk så dock som den avgjort viktigaste och ålderdomligaste medlemmen av denna språkfamilj.

Det har emellertid visat sig, att sanskrit icke kan göra anspråk på någon särställning inom nämnda språkgrupp. Sanskrit måste betraktas som en filo-

logisk disciplin, sidoordnad med de övriga filologiska disciplinerna. Redan år 1897, alltså för snart 50 år sedan, framhöll en av dåtidens ledande komparatister, professor Karl Brugmann, Leipzig, såsom omnämnts i en till större akademiska konsistoriet vid Lunds universitet av humanistiska sektionen i detta ärende ingiven skrivelse, att det icke längre är möjligt för en vetenskapsman att samtidigt behärska båda dessa omfattande ämnen. Konsekvensen av denna utveckling har också dragits på de flesta håll, icke minst i våra närmaste grannländer. Så äger Köpenhamns universitet en professur i jämförande språkvetenskap, en i indisk-österländsk filologi och dessutom en i iransk filologi. Oslo universitet har en lärostol i allmän språkvetenskap, en i indiska språk och litteratur samt dessutom också en i keltiska språk.

Denna jämförelse torde göra klart, att den nuvarande ordningen på detta område i vårt land blivit föråldrad och otillfredsställande. I sin nyssnämnda inlaga till större akademiska konsistoriet har humanistiska sektionen i Lund också hemställt, att professuren i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning måtte delas i två. Ett liknande krav har framförts av humanistiska sektionen i Uppsala. Beredningen instämmer i dessa önskemål. En uppdelning av dessa professurer är ur såväl forsknings- som undervisningssynpunkt en nödvändighet.

För undervisningens vidkommande är utan tvivel den jämförande språkvetenskapen det viktigaste av de nu under denna professur fallande båda ämnena. I enlighet härmed har humanistiska sektionen i Lund också anhållit att denna professur skall i första hand besättas. Vad professurens namn beträffar, har beredningen övervägt olika förslag. Vissa skäl kunna anföras till förmån för benämningen »jämförande och allmän språkvetenskap». Utforskandet av de indoeuropeiska språkens historia har å ena sidan lett till en vidgad insikt om dessa språks samband med andra språkgrupper, å andra sidan fört till nya frågeställningar och teorier om språkens allmänna struktur. Då emellertid all jämförande språkforskning måste söka kontakt med den allmänna språkvetenskapen och dess resultat, synes det beredningen överflödigt att i professurens namn inflika en påminnelse därom. Ett betonande av den allmänna språkvetenskapen såsom en väsentlig eller rent av huvudsaklig del av denna professurs omfång kan för övrigt lätt leda till ett försummande av den även för den allmänna språkvetenskapen oumbärliga förutsättning, som ett grundligt historiskt och jämförande språkstudium utgör. Det synes därför icke nödvändigt att ändra den hävdvunna beteckningen »jämförande indoeuropeisk språkforskning». Med hänsyn till önskvärdheten, att indogermanisten efter förmåga även uppmärksammar de allmänna forskningsresultaten inom andra språkområden, har emellertid beredningen inga invändningar att göra mot den benämning som föreslagits av humanistiska sektionen i Lund, nämligen »jämförande språkforskning, särskilt indoeuropeisk».

Vid sidan av den jämförande språkforskningen behöver, som redan antytts, det filologiska studiet av Indiens språk och litteratur en egen företrädare. Ur allmänt historisk, religionsvetenskaplig, språklig och kulturell synpunkt

är studiet av dessa frågor, som omspänna en tidrymd av omkring 3 000 år, av största vikt och aktualitet. Det synes därför önskvärt att i vart fall Uppsala universitet i likhet med systerinstitutionerna i Köpenhamn och Oslo erhåller en professur i indologi. Som redan påpekats, ha Danmark och Norge dessutom egna lärostolar i iranska, respektive keltiska språk. Ehuru väl medveten om dessa discipliners betydelse har beredningen likväl icke ansett sig böra förorda fasta lärostolar i dessa ämnen. Om särskilda professurer i jämförande språkforskning inrättas, möter det nämligen intet hinder för innehavare av dessa att, om de så önska, koncentrera sin forskning till något av dessa eller andra delområden av det stora indoeuropeiska arbetsfältet, förutsatt att de tillägnat sig den allmänna överblick och lingvistiska skolning, som är ett oeftergivligt villkor för varje komparatist.

En allvarlig svårighet för genomförandet av de här föreslagna åtgärderna utgöres av den för tillfället otillfredsställande tillgången på kompetenta krafter. Anledningen härtill är att söka dels i den förtidiga bortgången av icke mindre än tre förtjänta komparatister under de två senaste decennierna, dels i svårigheten för forskare på dessa områden att vid utebliven akademisk befordran finna sin utkomst på andra banor. Till icke ringa del ligger den även i de hittillsvarande professurernas dubbla karaktär, vilken verkat så mycket mera avskräckande, som enighet inte alltid rått om tolkningen av professurernas egentliga innehåll. Röjes denna olägenhet på här föreslaget sätt ur vägen, har man anledning antaga, att samtliga dessa fyra professurer skola kunna besättas inom en ej alltför avlägsen framtid.

Beredningen förordar därför, att den vakanta professuren i sanskrit med indoeuropeisk språkforskning vid Lunds universitet ledigförklaras som en professur i jämförande språkforskning, särskilt indoeuropeisk. Den nuvarande professuren i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning vid Uppsala universitet bör så snart ske kan klyvas i en professur i jämförande språkforskning, särskilt indoeuropeisk och en professur i indologi.

Vidare bör den jämförande indoeuropeiska språkforskningen tills vidare eventuellt gemensamt med indologien erhålla företrädesrätt till ett docentstipendium vid vart och ett av universiteten och vid Göteborgs högskola.

Finsk-ugriska språk.

Examensämnet finsk-ugriska språk är i Sverige företrätt endast av en professur, nämligen vid Uppsala universitet. Ämnet har rätt till den språkliga gruppens docentstipendier men är icke upptaget bland de språkämnen, som äga företrädesrätt till dylikt stipendium. Innehavaren av lärostolen i Uppsala, professor Björn Collinder, har om ämnet bland annat anfört:

1894 inrättades en lärarbefattning i finska vid Uppsala universitet. Dess innehavare, dåvarande fil. licentiaten K. B. Wiklund, blev 1896 docent i finsk-ugrisk språkforskning och 1905 extra ordinarie personlig professor i samma ämne. Professuren förändrades 1909 till ordinarie personlig professur och 1932 till en ordinarie professur i finsk-ugriska språk, särskilt lapska och finska.

1933 års universitetsberedning föreslog, att professurens namn skulle ändras till »finsk-ugriska språk, särskilt finska och lapska».

Uttrycket »finsk-ugriska språk» bör i detta sammanhang icke anses innebära, att professurens innehavare måste behärska några andra finsk-ugriska språk än finska, lapska och ungerska. Man kan inte med fog kräva, att han skall vara specialist på några andra språk än finska och lapska. Därest man genom formuleringen av professurens namn har velat säga, att (åtminstone i nuvarande tid) ingen av innehavarens vetenskapliga arbetsuppgifter är viktigare än utforskandet av lapska språket, synes det mig vara gott fog för att lapskan nämnes före finskan.

— —

Bland de till denna grupp hörande språken intar finskan en särställning, om hänsyn tages både till mängden av bevarade ålderdomliga drag och till språkens roll som redskap för en mångsidigt utvecklad andlig odling. I det förra avseendet överträffas finskan endast av lapskan; i det senare avseendet är endast ungerska jämbördig med finskan. Då finskan dessutom är inhemsk i Sverige, torde det ligga i sakens natur att hos oss detta språk bör läggas till grund för studiet av den finsk-ugriska språkgruppen. Närmast efter finskan kommer från historisk-jämförande synpunkt lapskan, från den allmänna bildningens synpunkt ungerskan. Estniskan, som jämväl är ett fullt utbildat kulturspråk, måste vid studiet av de östersjöfinska språken komma i andra hand.

— —

Vid utformandet av det nu anförda programmet har jag tagit fasta på det namn professuren har. Uttrycket »finsk-ugriska språk» är emellertid föråldrat, så snart det gäller historisk-jämförande språkforskning. På forskningens nuvarande ståndpunkt måste det utbytas mot uttrycket »uraliska språk». Jag föreslår därför, att professuren må kallas professur i »Jämförande uralisk språkforskning med lapska och finska».

— —

Professurens omfång är stort. Den motsvaras vid Helsingfors universitet av fyra professurer i lika många examensämnen. Detta innebär att det ligger mycken makt uppå att sörja för återväxten, ty ämnet är ju, om man bortser från denna enda professur, inte något brödämne.

Från läroverken i Haparanda, Kiruna och Luleå kommer det ett låt vara litet antal studenter som ha finska till modersmål. Man kan tänka sig att en eller annan av dem ägnar sig åt det vetenskapliga studiet av finskan, och för sådana studenters räkning borde det finnas något s. k. licentiandstipendium, respektive »doktorandstipendium».

— —

I vår tid måste det göras ett krafttag, om man vill att eftervärlden skall få en god kännedom om lapparnas språk och odling. Vad som på detta forskningsfält nu till äventyrs eftersättes, kan sedan aldrig mera gottgöras, när det nu levande lapska släktledet har gått i graven. Det blev mig förunnat att utbilda en lapp till specialforskare på detta område. På ett fåtal år hann han med en insats, som är märklig i sig själv och innebar oväntat rika löften. Nu har han sökt sig sin försörjning som statstjänsteman, till oersättlig förlust för vår vetenskapsgren. Om ämnet hade haft företrädesrätt till ett docentstipendium, hade vi kanske fått behålla honom.

För alla fack gäller det ju att den akademiska undervisningen ständigt måste befruktas av forskningsarbetet. Den lapska språkforskningen bygger i avgörande mån på fältundersökningar, vilkas resultat äro otryckta. En man hinner inte med att samla stoffet, redigera det, publicera det och bearbeta det vetenskapligt.

Han måste ha medhjälpare. Min företrädare har lämnat efter sig halvtannat hundratal manuskript. Mina egna samlingar äro till stor del obearbetade och outgivna. Vi ha fyrahundra lapska fonogramskivor, som inte äro avlyssnade. En för ett årtionde sedan påbörjad handbok om de urnordiska låneorden i lapskan kräver för sitt fullbordande en person, som kan sköta det rutinmässiga redigeringsarbetet. Jag behöver sedan länge en amanuens, och längre fram bör amanuensen befordras till assistent.

För att lära sig lapska grundligt måste man vistas hos lapparna åtskilliga månader. Ett stipendium för detta ändamål skulle göra det möjligt för mig att utbilda studenter till medhjälpare.

Professor Collinder har vidare framhållit behovet av stipendier, som skulle möjliggöra vistelse i Finland för svenska studerande.

Beredningen finner de anförda skälen för ändring av professurens benämning till professur i jämförande uralisk språkforskning med lapska och finska värda uppmärksamhet men anser, att den nuvarande benämningen bör kunna bibehållas så länge icke en särskild professur i finska finnes. Begreppet finsk-ugriska språk ställer finskan något mera i förgrunden för det allmänna medvetandet än vad den föreslagna ändrade benämningen skulle göra.

Den mera lingvistiskt betonade delen av undervisningen i finska bör enligt professor Collinder icke omhänderhavas av en finsk lektor såsom för närvarande vid Stockholms högskola utan av en svensk med fullgod kompetens i finsk-ugriska språk. En finsk lektor bör dock ha en viktig uppgift att fylla för att meddela den undervisning, som åsyftar förmåga att läsa finska åtminstone så pass att den finska facklitteraturen inom olika ämnen kan utnyttjas. För detta ändamål synes det professor Collinder i främsta rummet lämpligt, att en lärarbefattning inrättas vid Lunds universitet i enlighet med vid detta universitet uttalade önskemål. Beredningen, som räknar med att framdeles en professur i ämnet kommer att inrättas jämväl vid Lunds universitet, anser, att det för detta universitets forskning påtalade bristen på kännare av finska språket i första hand bör avhjälpas genom inrättandet av ett lektorat i finska med huvuduppgift att sörja för en mera praktiskt inriktad språkundervisning. Denna undervisning bör även kunna tjäna till grund för de studerande som till äventyrs vilja för professorn i Uppsala fullfölja sina studier med akademiskt betyg som mål. Vidare synes det beredningen naturligt, att finskan i likhet med övriga främmande språk vid Uppsala universitet erhåller ett lektorat. Beredningen förordar alltså inrättandet av två lektorat i finska, avsedda för finska lärare, ett fristående vid Lunds universitet, samt ett till professuren i Uppsala knutet. Beredningen förutsätter, att dessa lektorer skola äga god vetenskaplig kompetens, närmast motsvarande svensk docentkompetens samt vara även litteraturhistoriskt orienterade.

Beredningen finner även kravet på särskilda stipendier för att uppmuntra och underlätta studier i finska och lapska värt uppmärksamhet. Beredningen har för avsikt att i annat sammanhang återkomma härtill.

På grund av de av professor Collinder anförda skälen vill beredningen vidare förorda inrättandet av en förste amanuensbefattning vid seminariet för finsk-ugriska språk.

För tillgodoseende av undervisningsbehovet i *ungerska* synes för närvarande icke någon särskild lärarbefattning böra inrättas. Däremot torde i enlighet med ämnesrepresentantens önskan ett kursanslag för detta ändamål böra ställas till förfogande. Beredningen har beräknat det härför erforderliga beloppet till 3 000 kronor för vartdera av universiteten i Uppsala och Lund samt för Stockholms högskola.

Fonetik samt röst- och talvård.

Möjligheterna till forskning och undervisning i fonetik vid de svenska lärosätena äro för närvarande ytterligt begränsade. Det otillfredsställande i att detta för all undervisning i moderna främmande språk, i svenska och i språkhistoria grundläggande moment på grund av brist på lärarkrafter och apparatur icke bättre tillgodoses har med skärpa framhållits under beredningens överläggningar med representanter för språkvetenskapen.

Fonetiken är som särskild vetenskapsgren relativt ung men stadd i snabb utveckling. I de stora kulturländerna finnas redan på många håll professurer i ämnet, och i Finland, Danmark och Norge är dess ställning avsevärt mycket bättre än i Sverige. Danmark t. ex. har två fonetiska laboratorier, och av dem erhöll det ena under förra delen av det sista kriget omkring 80 000 kronor för inköp av apparater. Också i Finland finns det två fonetiska institut, det ena i Jyväskylä, det andra i Helsingfors. Helsingfors universitet har också en professur i ämnet. Även i Norge äro fonetikens behov bättre tillgodosedda än i vårt land.

I Sverige är ämnet sedan år 1918 representerat av en docent vid Uppsala universitet. Vid Uppsala universitet ha dessutom, med ett längre uppehåll, sedan samma år kurser årligen givits i s. k. instrumentell eller experimentell fonetik. Sedan 1942 är undervisningen i fonetik vid detta universitet så ordnad, att docenten i ämnet varje höst ger en kurs på omkring 26 timmar för dem, som studera språk, särskilt moderna språk (antalet deltagare 90—100) samt dessutom en kurs i språkljudsanalys under höstterminen (2 timmar i veckan) och en kurs i instrumentell fonetik under vårterminen (minst 4 timmar i veckan) speciellt för dem som önska avlägga examen i ämnet fonetik. I de senare kurserna bruka varje termin deltaga omkring 10 studerande.

Professorn vid Lunds universitet K. O. Falk har rörande fonetikens läge vid Lunds universitet bland annat följande:

> Vid Lunds universitet saknas regelbundet varje läsår återkommande undervisning i allmän fonetik för studerande av levande språk. Detta förhållande måste menligt inverka på språkstudierna och måste betraktas som en högst anmärkningsvärd brist i universitetets språkundervisning. Vid universitetet i Uppsala äro för närvarande alla språkstuderande skyldiga att deltaga i den kurs i allmän fonetik, som hålles varje hösttermin och avslutas med ett skriftligt prov.

Det är synnerligen önskvärt att en dylik kurs, liksom i Uppsala omfattande minst 20 timmar, hålles varje hösttermin vid Lunds universitet. En sådan kurs bör under vårterminen följas av en högre kurs i fonetik, som ger de studerande tillfälle till experimentalfonetisk praktik, av största värde för dem, som vid sina språkvetenskapliga forskningar behöva utföra experimentalfonetiska undersökningar. Förutsättningen för dylika undersökningar: experimentalfonetisk apparatur, saknas för närvarande *fullständigt* vid Lunds universitet, vilket måste anses som något högst anmärkningsvärt och beklagligt.

Vid Stockholms högskola gives regelbundet en kurs i allmän fonetik och vid Göteborgs högskola ha förekommit kortare kurser i ämnet.

Vid Uppsala universitet har utan framgång flerfaldiga försök gjorts att erhålla något så när tillfredsställande apparater för fonetiska undersökningar. År 1918 ställde ämnesrepresentanten (docenten O. Gjerdman) de apparater han inköpt för eget bruk i undervisningens tjänst, och på ett undantag när är det dessa hans apparater, som alltjämt, efter 28 år, slitas av de studerande, som deltaga i de instrumentalfonetiska kurser, som nu givas.

På grund av omöjligheten att få behövliga apparater avstod docenten Gjerdman under ett antal år från all annan undervisning i ämnet än kursen i allmän fonetik för de språkstuderande, men i och med att ämnet år 1942 blev examensämne vid universitetet, återupptog och utvidgade han undervisningen efter de tidigare linjerna i förhoppning, att bättre tider skulle stunda. För att inte Sverige, framhåller docenten Gjerdman, mycket snart skall i förhållande till andra länder vara långt efter dessa beträffande forskningen och undervisningen i fonetik, är det nödvändigt, dels att ämnet erhåller tillräckliga och lämpliga lokaler samt nödig apparatur, dels att en lärarbefattning i fonetik inrättas. Vidare synes det vara nödvändigt att särskilda åtgärder (stipendier eller dylikt) vidtagas för att locka de studerande in på ämnet för att på så sätt sörja för återväxten.

I den tjänstgöring som åligger universitetslektorn i svenska vid Uppsala universitet ingår förutom undervisning i svensk fonetik, uttalsriktighet och välläsning även röst- och talvård. Enligt docenten Gjerdmans uppfattning, grundad på elva års erfarenhet, är det oundgängligt, att momentet om välläsning med röst- och talvård brytes ut ur universitetslektorernas tjänstgöring och anförtros åt en särskild lärare. I Lund ges redan nu en kort kurs i röst- och talvård, men det är inte nog med att studenterna erhålla vissa kunskaper i röst- och talvårdsfrågor, utan det gäller framför allt, att — så länge inte lärjungarna i våra folkskolor och läroverk få kostnadsfri hjälp med fel och brister i rösten och talet — alla blivande lärare, och framför allt naturligtvis de blivande lärarna i modersmålet, erhålla kostnadsfri hjälp med bortarbetandet av eventuella uttalsfel. Vid Uppsala universitet ha enligt docenten Gjerdmans mening ungefär 20 % av deltagarna i universitetslektorns kurser sådana uttalsfel, som icke böra få förekomma hos en lärare, såsom läspning, bristfällig andningsteknik m. m. Docenten Gjerdman har utöver sin ordinarie undervisning ägnat en betydande tid åt att bistå kursdeltagarna

vid borttagandet av dylika uttalsfel. Då man å ena sidan omöjligen kan räkna med vare sig att kommande universitetslektorer i svenska äga sådan utbildning, att de förmå hjälpa de studerande på nämnt sätt, eller att de ha lust att utan vederlag åtaga sig detta extra arbete, medan man å andra sidan måste anse det synnerligen olämpligt både att lärare äro behäftade med påfallande uttalsfel och att studerande, som kanske skulle kunnat bliva utmärkta lärare, hindras därifrån av den anledningen, att möjlighet att genom universitetens eller högskolornas försorg få sakkunnig hjälp med bortarbetandet av uttalsfel saknas, så blir behovet av en lärarbefattning i röst- och talvård uppenbart. Alldenstund röst- och talvården har många beröringspunkter med fonetiken och de apparater, som den förra kan behöva taga i bruk, delvis äro desamma som den instrumentella fonetikens, bör naturligtvis nära kontakt finnas mellan läraren i röst- och talvård, universitetslektorn i svenska och läraren i fonetik. Behandlingen av uttalsfel bör vidare icke ske utan samråd med en foniatriskt utbildad halsspecialist.

Av det nu anförda framgår, att såväl forskningen som undervisningen i fonetik vid de svenska lärosätena befinner sig i ett nödläge, liksom det viktiga moment i en lärares utbildning som röst- och talvården utgör, blivit föga uppmärksammat. Beredningen anser dessa brister vara synnerligen allvarliga och finner det därför vara av vikt, att snabba och effektiva åtgärder vidtagas till förbättring av förhållandena.

Beredningen vill principiellt förorda inrättandet av professurer i fonetik vid de bägge statsuniversiteten och därvid i första hand i Uppsala, där den fonetiska forskningen och traditionen varit starkast. Professurerna böra inrättas så snart kompetenta innehavare kunna påräknas.

Den aktuella bristen på forskare i ämnet bör enligt beredningens mening snarast hävas, och beredningen vill i detta syfte förorda, att vid vartdera universitetet ämnet fonetik medgives rätt att inneha den språkliga gruppens docentstipendier. Vidare bör en förste assistentbefattning i ämnet inrättas vid Uppsala universitet.

För tillgodoseende av undervisningen i fonetik bör i första hand ett kursanslag på förslagsvis 4 000 kronor ställas till vartdera universitetets förfogande.

Det synes även beredningen angeläget att tidsenliga fonetiska laboratorier inrättas vid de bägge statsuniversiteten. Emellertid saknar beredningen för närvarande möjlighet att närmare taga ställning till dessa laboratoriers utformning, då primärmaterial om utländska laboratorier icke kunnat införskaffas. Beredningen hyser förhoppning om att i samband med behandlingen av de vetenskapliga institutionerna kunna återkomma till frågan.

För tillgodoseendet av kravet på ordnad röst- och talvård för akademiker, särskilt modersmålslärare, finner beredningen det önskvärt, att röst- och talpedagoger knytas till universitetsundervisningen. Då för närvarande erfarenhet saknas om i vilken utsträckning dylik handledning skulle komma

att utnyttjas, anser beredningen det icke påkallat, att särskilda tjänster för ändamålet inrättas utan vill förorda kurs- eller lektionsanslag för anlitande av fackutbildade röst- och talpedagoger. Beredningen anser det vidare lämpligt, att denna nya undervisning blir av försöksnatur och därför tills vidare begränsas till sin omfattning. I enlighet härmed vill beredningen förorda att till vartdera statsuniversitetet försöksvis ställes ett anslag för röst- och talvård å 4 000 kronor att utnyttjas efter kanslerns bestämmande.

Undervisningen i fonetik samt handhavandet av röst- och talvården vid de enskilda högskolorna kräver givetvis samma uppmärksamhet som vid statsuniversiteten, och beredningen vill för sin del principiellt förorda att de enskilda högskolornas undervisning härutinnan utbygges efter samma linjer som vid statsuniversiteten beträffande professurer, docentstipendier och institutioner.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar.

Med den motivering, som anförts i betänkandets allmänna del förordar beredningen, att en var av de humanistiska sektionerna samt humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola för detta ändamål tilldelas ett statsanslag på 6 000 kronor. Göteborgs högskola, som utöver humanistiska ämnen omfattar även ämnena botanik, geografi och oceanografi, bör enligt beredningens mening erhålla ett något högre belopp. Beredningen vill därför förorda, att 7 000 kronor årligen ställes till Göteborgs högskolas förfogande för nu nämnt ändamål.

B. De matematisk-naturvetenskapliga sektionerna.

De naturvetenskapliga ämnenas behov av personal har med hänsyn till främst forskningens krav nyligen utförligt behandlats av naturvetenskapliga forskningskommittén (SOU 1945: 48) och i stort sett tillgodosetts genom beslut av 1946 års riksdag, som härvid i huvudsak följde Kungl. Maj:ts proposition nr 273. När universitetsberedningen nu ånyo granskar de naturvetenskapliga ämnenas personalbehov, har däremot undervisningens krav skjutits i förgrunden. I många hänseenden, t. ex. beträffande docenter, assistenter och amanuenser samt i viss mån även beträffande biträdande lärare, innebar visserligen 1946 års riksdagsbeslut en avsevärd förbättring även för undervisningens vidkommande. Beredningen har emellertid, sedan den genom enquêtesvar, särskilda framställningar och muntliga överläggningar tagit del av såväl de akademiska lärarnas som de studerandes synpunkter och önskemål i dessa frågor, funnit det nödvändigt att för åtskilliga ämnens del föreslå en ytterligare utökning av personalen för att undervisningen skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt.

Den följande framställningen utgår från den personaluppsättning som förefinnes, när de av 1946 års riksdag beslutade nya tjänsterna och befatt-

ningarna blivit besatta. De olika ämnena behandlas endast i den mån som en rationell undervisning oundgängligen kräver en förstärkning av den nuvarande personalstaten. Beträffande såväl de nuvarande som de här föreslagna biträdande lärarnas (preceptorernas) löneställning och kompetenskrav hänvisas till kap. 3 (s. 22 ff.).

I anslutning till nedanstående framställning rörande de olika naturvetenskapliga ämnenas behov av befattningar framlägger beredningen förslag (s. 160 ff.) i syfte att helt slopa de kursavgifter som för närvarande erlägges av de studerande inom skilda naturvetenskapliga ämnen och reducera de förbrukningsavgifter, som hittills uttagits av de studerande i ämnet kemi.

Astronomi.

Föreståndaren för astronomiska observatoriet i Uppsala, professor G. Malmquist, har på anmodan av universitetsberedningen avgivit ett utlåtande angående behovet av personal för Uppsala universitets observatorium å Kvistaberg och anför härvid bland annat följande:

»Sedan riksdagen beviljat universitetet ett anslag på 300 000 kronor för att tillsamman med de Tammska donationsmedlen användas för anskaffandet av ett större spegelteleskop med tillhörande kupolbyggnad, avsett att placeras å Kvistaberg, står observatoriet inför förverkligandet av planen att erhålla ett modernt filialobservatorium. Underhandlingar beträffande leverans av instrumentet äro i gång, och sedan dessa underhandlingar slutförts och kontrakt avslutats komma ritningar för kupolbyggnaden omedelbart att utföras. Detta är nämligen ej möjligt förrän instrumentets storlek och montering fastställts. Jag räknar med att uppförandet av byggnaden skall kunna påbörjas på våren 1948, om ej oförutsedda komplikationer fördröja det hela.

Den erforderliga utökningen av personalen är följande.

1. *En observator.* Denna nya befattning förordas av naturvetenskapliga forskningskommittén, som i sitt betänkande (I, s. 85) yttrar: »Den nya observatorsbefattningen avses för observatoriet i Kvistaberg och bör tills vidare vara personlig för docenten Åke Wallenquist. Då det är meningen att förlägga observationsarbetets tyngdpunkt till Kvistaberg i samband med anskaffandet av ett större instrument och utflyttningen av något av de redan förefintliga instrumenten, är det nödvändigt att utöka den ordinarie personalen med en observator. Den ena av observatorerna skulle fortfarande vara stationerad i Uppsala och som nu leda observationsövningarna för lägre betyg samt biträda prefekten vid ledningen av observationsarbetena av vetenskaplig karaktär för licentiatexamen och doktorsgrad. Den andre observatorn skulle vara skyldig att bo på Kvistaberg och utöva den dagliga tillsynen över filialobservatoriet samt biträda prefekten vid ledningen av det vetenskapliga observationsarbetet därstädes.»

Då innehavaren av den nya observatorsbefattningen skall vara knuten till Kvistaberg, är det av största vikt, att befattningen tillsättes i så god tid att han redan från början kan deltaga i och övervaka arbetet med byggnadernas iordningställande och instrumentets uppsättning. Jag hemställer därför att *universitetsberedningen måtte utverka att docenten Wallenquist utnämnes till observator i astronomi från och med den 1 juli 1948.*

2. *En förste assistent.* Förutom observatorn bör en assistent alltid vara till hands vid filialen. Enär de nuvarande två assistenterna redan ha full sysselsätt-

ning, och det nya instrumentet kommer att medföra utökad observationsverksamhet med därmed följande ökning av observationsmaterial, som måste bearbetas, är denna utökning nödvändig.»

Beredningen finner det framtida behovet av en observator och en förste assistent vid observatoriet i Kvistaberg för forskningens och forskningsundervisningens tillgodoseende väl styrkt. Emedan den förstnämnde redan från början bör kunna deltaga i och övervaka arbetet med byggnadernas iordningställande och det nya instrumentets uppsättning, förordar beredningen inrättandet av en observatorsbefattning i astronomi från och med den 1 juli 1948. Inrättandet av den ifrågasatta befattningen för en förste assistent bör däremot enligt beredningens mening kunna anstå till den tidpunkt, då observatoriet kan tagas i bruk.

Observatorn vid Lunds universitet, professor W. Gyllenberg, har till universitetsberedningen framställt önskemål om en assistent eller amanuens, anställd uteslutande för undervisningen i praktisk astronomi. Professor Gyllenberg har för närvarande att ensam bära hela undervisningsbördan i praktisk astronomi och observationsteori, nämligen egentliga föreläsningar 70—80 timmar per år och praktisk undervisning och övningar cirka 200 timmar årligen.

Beredningen finner att denna befattning knappast kan anses vara av behovet påkallad på grund av det begränsade lärjungeantalet och kan därför icke förorda dess inrättande.

Enligt skrivelse till beredningen från prefekten för Stockholms Observatorium, professor B. Lindblad, håller han själv och observatorn, filosofie doktor Y. Öhman, vardera omkring 25 föreläsningstimmar årligen, motsvarande den föreläsningsskyldighet som är förknippad med professur vid högskolan. Dessutom föreläser, frivilligt och utan arvode, assistenten vid observatoriet, docenten J. Ramberg, en timme varannan vecka i sfärisk astronomi samt handleder räkneövningar två timmar varannan vecka, sammanlagt omkring 37 timmar per arbetsår. För att kunna upptaga dessa föreläsningar och räkneövningar i sfärisk astronomi, som äro en nödvändig introduktion till ämnets vidare studium, i den ordinarie undervisningsplanen begäres en befattning som biträdande lärare.

Samma önskemål om biträdande lärare i astronomi framfördes av matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola i skrivelse till naturvetenskapliga forskningskommittén av den 16 december 1944. Forskningskommittén har däremot sedan föreslagit utökning av den vetenskapliga personalen vid observatoriet med en observator.

Beredningen kan icke finna, att den här nämnda undervisningen motiverar inrättandet av en preceptorsbefattning. Det förefaller som om en ytterligare undervisningsbörda av cirka 37 timmar årligen borde kunna åläggas den nuvarande observatorn.

Botanik (inklusive växtbiologi).

Professorerna vid Uppsala universitet E. Melin och J. A. Nannfeldt ha i gemensam skrivelse till beredningen framhållit, att en effektivisering av kursundervisningen i botanik för lägre examina i väsentlig överensstämmelse med den för medicine studerande anordnade är önskvärd för att inom ramen för den nuvarande kurstiden meddela undervisning i vissa delar av ämnet som för närvarande ej alls eller i blott obetydlig omfattning behandlas under kurserna (t. ex. floristik 10 dagar, växtpatologi 10 dagar och kännedom om växtplankton 10 kursdagar). Denna effektivisering och utökning av kursundervisningen kräver emellertid en förstärkning av lärarkrafterna med minst en amanuens, som helt tages i anspråk för undervisningens behov.

Forskningskommittén föreslog för institutionen för fysiologisk botanik i Uppsala en ny amanuensbefattning utöver de båda förutvarande, av vilka endast den ena är knuten till kursundervisningen. Den föreslagna befattningen har dock icke inrättats genom 1946 års riksdags beslut.

Professor E. Melin har senare till beredningen inkommit med en skrivelse av följande lydelse:

»I och för kursundervisningens effektivisering i ämnet botanik har tidigare föreslagits vid institutionen för fysiologisk botanik ytterligare en förste amanuens, som skulle assistera en biträdande lärare i botanik. Med stöd av nedan anförda omständigheter föreslår jag härmed vördsamt, att i stället för sagda amanuensbefattning inrättas en befattning som andre assistent. — På institutionen för fysiologisk botanik kan för undervisningsändamål för närvarande disponeras endast en förste amanuens och en tredje amanuens. Den förstnämnde assisterar under hela läsåret vid samtliga förekommande kurser, understundom vid två kurser samtidigt. Den sistnämnde upptages så gott som helt och hållet under vårterminen av kursen i växtfysiologi, vid vilken en synnerligen omfattande assistens är erforderlig. — Tack vare inrättandet av en biträdande lärare kommer kursundervisningen i botanik att i hög grad effektiviseras. Om det gäller att åstadkomma en så effektiv undervisning, att de studerande kunna avlägga tentamina på de behandlade kursavsnitten omedelbart efter genomgången kurs, erfordrar detta synnerligen omfattande instruktions- och kontrollarbeten från de vid kurserna biträdande krafternas sida. Dessutom måste avsevärd tid ägnas åt insamling och preparering av lämpligt undervisningsmaterial. Den assistens, som erfordras för här ifrågasatta ändamål utöver den nu förefintliga, beräknar jag till minst fyra timmar dagligen. — Jag vill vidare framhålla, att den ifrågasatta nya kraften dessutom är avsedd att användas för skötseln av de botaniska institutionernas bibliotek, för vilket erfordras en tid av en timme dagligen. Såsom föreståndare för detta bibliotek har jag under sista året måst själv disponera allt för mycket tid. Intill den 1 juli 1945 förfogade jag över särskild biblioteksamanuens, som avlönades med fri bostad. Från sagda tid har emellertid sådan bostadsförmån borttagits, varför jag också förlorat biblioteksamanuensen ifråga.»

Beredningen finner behovet av ytterligare biträde vid kursundervisningen i botanik väl styrkt, i synnerhet som antalet studerande i detta ämne ökat avsevärt under de senaste tio åren. Beredningen förordar därför, att in-

stitutionen för fysiologisk botanik, dit botanikundervisningen är förlagd, erhåller en förste amanuens för kursundervisningen.

Vid institutionen för systematisk botanik tjänstgör en museiassistet i 23 lönegraden och en museiassistent i 17 lönegraden, den senare befattningen en personlig tjänst för filosofie hedersdoktorn Seth Lundell. Forskningskommittén föreslog att den förstnämnda tjänsten skulle omvandlas till laboratorstjänst, men riksdagen beslöt att den med oförändrad benämning skulle uppflyttas till lönegraden A 23.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala har tidigare i denna fråga anfört följande:

»Den föreslagna ombildningen av de ordinarie museiassistenttjänsterna vid de botaniska museerna i Uppsala och Lund till tjänster av laboratorsklass innebär ur såväl forskningens som undervisningens synpunkt en högst påtaglig förbättring. Det måste dock framhållas, att tjänsternas tyngdpunkt allt fortfarande måste ligga på forskning och museala göromål, varför den undervisning, som ålägges innehavaren, ej får göras alltför betungande. Det bör vidare medgivas honom att i största utsträckning fullgöra undervisningen i form av ledandet av exkursioner, icke minst under sommarferierna. Saknaden av en dylik floristisk undervisning har nämligen gjort sig i särskilt hög grad kännbar. Med hänsyn till tjänsternas karaktär synes titeln laborator vara föga adekvat; däremot synes den av museiassistenterna själva föreslagna titeln intendent vara lämplig, kanske dock hellre i formen *museiintendent*.»

Den här berörda frågan gäller förutom museiassistenterna vid de botaniska museerna motsvarande befattningshavare vid de zoologiska museerna i Uppsala och Lund. Prefekterna för de fyra universitetsinstitutioner, vid vilka museiassistenterna äro anställda, professorerna J. A. Nannfeldt och S. Hörstadius i Uppsala samt N. Heribert Nilsson och B. Hanström i Lund, ha i en gemensam skrivelse till universitetsberedningen hemställt, att beredningen måtte föreslå en sådan reglering av de nuvarande museiassistenttjänsterna, att deras innehavare under förändring av tjänstebeteckningen till »museiintendent» bli jämställda med universitetens laboratorer och observatorer. Härtill anföres bland annat följande.

»Det har vid olika tillfällen framhållits av oss, bland annat i samband med remissyttrandena i anledning av den föreslagna och sedermera genomförda titeländringen från konservator till museiassistent, liksom av museiassistenterna själva i en gemensam skrivelse i maj 1945 till naturvetenskapliga forskningskommittén, att universitetens museiassistenter ha en annan och vida mer självständig karaktär än de lika benämnda tjänstemännen vid naturhistoriska riksmuseet. Där äro dessa tjänsters innehavare assistenter till en 'professor och avdelningsföreståndare', som har att helt ägna sig åt chefskapet för sin avdelning av museet. De här ifrågavarande universitetsmuseerna stå däremot under chefskap av prefekter, vilka som universitetsprofessorer givetvis i främsta rummet ha att ägna sig åt och svara för vetenskaplig undervisning och forskning i sitt ämne. Genom det stigande studentantalet och vetenskapens framåtskridande ha dessa uppgifter kommit att ta allt större del av professorernas tid i anspråk. Museiassistenten vid ett universitetsmuseum kommer härigenom att få ett mycket självständigt arbete och en vida självständigare och mera ansvarsfylld ställning än

som kan inläggas i begreppet assistent. Om en prefekt för ett naturvetenskapligt universitetsmuseum skall få någon tid över till egen vetenskaplig forskning, blir det därför ett oeftergivligt krav, att omsorgen om de omfattande och dyrbara samlingarna, deras förkovran och vetenskapliga bearbetning, helt kan överlåtas på 'museiintendenten'. Så synes också vara regel vid utländska universitetsmuseer av motsvarande storlek.

Den ovan som nödvändig framhållna och till stor del redan genomförda organisationen av universitetsmuseerna innebär ock, att 'museiintendenten' kommer att utöva det närmaste chefskapet över den lägre museipersonalen, såsom amanuenser, tekniska biträden ('laboratoriebiträden'), vaktmästare m. fl.

En ofrånkomlig följd av denna 'museiintendenternas' självständiga ställning är att en mycket hög vetenskaplig kompetens måste fordras av dem. Även om docentkompetens ej hittills varit uttryckligt stadgad, ha dock museiassistenterna (respektive konservatorerna) sedan gammalt plägat vara docenter och oftast varit professorskompetenta. Befordran till professur har också förekommit i åtskilliga fall. Att det sålunda hittills lyckats att för museerna förvärva högkvalificerade vetenskapsmän som museiassistenter, kan ej motivera tjänsternas kvarblivande i en lönställning, som på intet sätt svarar mot innehavarnas kompetens, arbetsuppgifter och ansvar.

Ur den vetenskapliga forskningens och undervisningens synpunkt är det vidare högeligen önskvärt, att forskare med museiassistenternas höga och speciella kvalifikationer utnyttjas för akademisk undervisning i större utsträckning än hittills. Efter frivilligt åtagande — och i några fall mot särskild ersättning — ha museiassistenter i viss utsträckning meddelat undervisning i museiteknik. Viss examination, exempelvis i nordisk floristik, har också i vissa fall överlåtits på museiassistenter. De ha också, ehuru mera undantagsvis, utnyttjats som ledare av exkursioner och dylikt.

Även med den utökning av lärarkrafterna, som torde komma till stånd från och med den 1. instundande juli, bli dock dessa alltjämt otillräckliga i de botaniska och zoologiska ämnena för en verklig effektiv undervisning. Detta gäller speciellt de rent floristiska respektive faunistiska grenarna. Här skulle 'museiintendenterna' kunna fylla en mycket kännbar lucka, om en viss undervisning uppdrogs åt dem. Denna undervisning kan givetvis aldrig få ens tillnärmelsevis samma omfång, som den som normalt åligger en laborator, då vården om samlingarna alltjämt måste vara 'museiintendentens' huvuduppgift.

Vid jämförelse med förhållandena i våra grannländer finner man också, att 'museiinspektörerna' vid Köpenhamns universitet och 'kustoderna' vid Helsingfors universitet ha avlöningar motsvarande eller överstigande läroverkslektorernas i respektive länder. Om de svenska universitetsmuseerna skola kunna förvärva och behålla tillräckligt kvalificerade 'museiintendenter', synes en lönställning motsvarande minst läroverkslektors vara ett oeftergivligt villkor. En olikhet mellan tjänsterna vid de botaniska och zoologiska museerna kan ej heller på något sätt motiveras.»

Beredningen finner mycket starka skäl tala för den föreslagna ombildningen av de fyra museiassistenttjänsterna vid universiteten. Utöver den krävande uppgiften att vårda, utöka och vetenskapligt bearbeta de stora samlingar som universitetsmuseerna förfoga över bör en visserligen ringa men högt kvalificerad undervisning åläggas dessa befattningshavare. Beredningen förordar därför, att för tillträde till dessa tjänster fordras docentkompetens. Beredningen förordar vidare, att befattningshavarna benämnas

förste museiintendenter i likhet med t. ex. förste intendenter vid statens museer och förste bibliotekarier och liksom dessa placeras i 26 lönegraden.

Den av museiintendenterna meddelade undervisningen torde i första hand omfatta museiteknik samt floristik respektive faunistik. Denna undervisning, som i regel icke kan kräva större förarbeten av de med dessa områden väl förtrogna museiintendenterna, torde i allmänhet icke uppgå till mer än högst 25 timmar per termin. Den bör anses utgöra en del av deras tjänstgöringsskyldighet vid institutionen, varför en motsvarande formell minskning av deras tjänstgöringstid vid museet icke behöver fastställas.

Samtidigt med de ordinarie museiassistentbefattningarnas uppflyttning till 26 lönegraden bör enligt beredningens mening den med dem jämförliga personliga museiassistenttjänsten i 17 lönegraden för filosofie hedersdoktorn Seth Lundell vid institutionen för systematisk botanik i Uppsala uppflyttas till 23 lönegraden under ändring av tjänstens benämning till museiintendent. Ur löneteknisk synpunkt torde detta enligt vad beredningen inhämtat icke möta några hinder.

Uppsala universitet har i petita till 1947 års riksdag hemställt om inrättande av en personlig laboratorsbefattning för f. professorn vid lettländska universitetet i Riga D:r rer. nat. Heinrichs Leonards Skuja. Härvid framhålles bland annat:

»Sedan oktober 1944 befinner sig professorn i botanik vid Lettländska universitetet i Riga D:r rer. nat. Heinrichs Leonards Skuja såsom flykting i Sverige och sedan den 28 februari 1945 har han såsom assistentarbetare varit verksam vid institutionen för systematisk botanik.

Professor Skuja, som är född i Majori (Lettland) den 8 september 1892, är i närvarande stund en av världens främste algologer. Hans vetenskapliga produktion, som omfattar 34 skrifter och vari bland annat över 200 arter, 17 släkten och flera familjer nybeskrivas, rör sig främst om sötvattensalger. Flertalet skrifter behandla Lettlands och Estlands algflora. Några arbeten innehålla mera monografiska bearbetningar av sötvattensrhodofyceer. Hans kunskaper ha också tagits i anspråk för bearbetning av expeditionsmaterial från resor i exotiska länder. Sålunda har han bearbetat algmaterialet från Handel-Mazettis resor i Kina, och Regels resor i Grekland och Mindre Asien, från den tyska (Bosshardska) Centralasien-expeditionen, tyska limnologiska Sunda-expeditionen (endast rhodofyceerna), och i manuskript föreligger en bearbetning av material från Burma erhållet från University College i Rangoon. I manuskript föreligger också en bearbetning av mikrofloran i lettländska svavelkällor. Av professor Pascher hade S. förvärvats som medarbetare i samlingsverket 'Süsswasserflora Mitteleuropas' med uppgift att bearbeta gruppen Euglenophyta. På grund av världshändelserna har detta arbete ej kommit till utförande, men S. har hopbragt ett rikt material för bearbetningen.

Vid sin ankomst till Uppsala fick S. som arbetsuppgift att ur systematisk (taxonomisk) synpunkt bearbeta ett omfattande material av konserverade växtplanktonprov från ett tiotal uppländska sjöar av olika typer, vilka sjöar äro föremål för ingående fysikalisk-kemiska och ekologiska undersökningar vid Institutionen för fysiologisk botanik och Universitetets limnologiska laboratorium vid sjön Erken i Roslagen. S:s energiska och utomordentligt sakkunniga arbete gav redan efter ett par månader ytterst värdefulla resultat, och i ännu

högre grad kunde han under tiden april-november 1945 genom studier å levande material vidga kännedomen om dessa sjöars planktonflora, som nu torde vara den bäst kända i världen. Utöver det taxonomiska värdet ha hans resultat stor betydelse för de vid sagda institution pågående undersökningarna över växtplanktons ekologi och fysiologi och våra sjöars produktionsbiologi överhuvud.

Det kan utan tvekan betecknas som ett riksintresse, att S. här får fortsätta sina banbrytande undersökningar, som på ett utomordentligt sätt uppbära och utbygga den förpliktande traditionen från sådana namnkunniga svenska forskare som G. Lagerheim, O. Nordstedt och O. Borge. Med sin eminenta sakkunskap och enastående mångsidighet är S. i stånd att beskriva algfloren i svenska sötvatten och bearbeta det rikhaltiga materialet i svenska samlingar på ett sätt, som utan tvivel komme att väcka största uppmärksamhet utomlands.

— —

Det är emellertid icke endast på grund av sitt vetenskapliga författarskap som S. skulle vara en ytterst värdefull tillgång för svensk forskning. De områden, som S. behärskar, erbjuda i regel de största svårigheter för unga forskare, i synnerhet som vi i vårt land för närvarande sakna en motsvarande expertis inom sötvattensalgologien. Under den tid S. vistats i Uppsala, har han redan på ett mycket värdefullt sätt kunnat biträda andra forskare vid bestämmandet av olika alger. Om S. kunde knytas till universitetet, skulle han i ökad omfattning och på längre sikt genom handledning av unga forskare i hög grad kunna bidraga till utbildningen av kvalificerade forskare inom algologiens skilda grenar.»

Beredningen finner övertygande skäl föreligga för att det skulle vara av största värde för svensk vetenskap, om professor Skuja på ett varaktigt och tillfredsställande sätt kunde knytas till Uppsala universitet. Med hänsyn till hans utomordentliga vetenskapliga kvalifikationer och den omständigheten att han tidigare varit ordinarie professor synes icke någon lägre placering än i laboratorsklass kunna ifrågakomma. En viss undervisning i algologi, särskilt forskningsundervisning, synes härvid böra åläggas honom. Beredningen tillstyrker därför Uppsala universitets hemställan om inrättande av en laboratorsbefattning åt professor Skuja.

Vid växtbiologiska institutionen i Uppsala tjänstgöra en förste assistent, en förste amanuens samt en andre amanuens. Institutionens föreståndare, professor G. E. Du Rietz, har i skrivelse till beredningen bland annat anfört:

»2. För att undervisningen i växtbiologi skall vara fullt tillfredsställande, erfordras utöver den ovan anförda, för närvarande förekommande undervisningen följande:

a) Ökade möjligheter till av mig meddelad enskild fältundervisning i mina lärjungars speciella arbetsområden i olika delar av landet. Sådan undervisning omöjliggöres för närvarande i alltför stor utsträckning av ekonomiska skäl (frånvaron av härför tillgängliga reseanslag).

b) Speciella föreläsningar, övningar och kurser, meddelade av helst flera docenter i ämnet och berörande olika delar av det mycket vidsträckta ämnet växtbiologi, t. ex. olika kryptogamgruppers biologi, skogsbiologi, myrbiologi, olika sidor av söt- och saltvattenvegetationens biologi m. m.

c) Ökade möjligheter för mig att — genom avlastning av en del av den nu av mig meddelade elementära undervisningen på docenter — hålla mera speciella föreläsningsserier och kurser inom mina växtbiologiska specialområden.

— —

5. Rörande lättnader i den *nuvarande* undervisningen hänvisas till framställningen till naturvetenskapliga forskningskommittén. Denna gällde endast lättnader av professorernas undervisningsbörda i och för forskning. *Den i punkt 2 föreslagna utökade undervisningen* kräver, utöver den i skrivelse till naturvetenskapliga forskningskommittén äskade personalen, ytterligare minst en docent (eller biträdande lärare) i ämnet och ytterligare minst en amanuens till biträde åt denne.

6. I enlighet med sektionens 'Framställning till naturvetenskapliga forskningskommittén' och ovanstående svar på punkt 5 måste svaret på denna fråga bli *minst 2, helst 3 docentstipendiater.* Två docentstipendiater skulle endast kunna medhinna en del av den undervisning, som med hänsyn till ämnets stora omfattning och vikt är önskvärd.»

I ovan citerade skrivelse till beredningen har professor Du Rietz vidare meddelat, att under läsåret 1944—45 16 studerande förberedde sig för växtbiologisk licentiatexamen eller disputation och att dessutom omkring 25 studerande deltogo i från institutionen meddelad undervisning. Det är uppenbart, att undervisning och handledning av dessa elever särskilt på det högre stadiet måste vara en för professorn mycket tidskrävande uppgift. Med hänsyn till att ämnet växtbiologi icke utgör ett examensämne för fil. kand.- och ämbetsexamen kan beredningen emellertid för närvarande icke förorda en utökning av lärarpersonalen vid den växtbiologiska institutionen.

Vid botaniska laboratoriet i Lund utgör för närvarande det bristande utrymmet det främsta hindret för en förbättring av kursundervisningen. Bristen på tidsenliga lokaler, undervisningsmateriel och modern laboratorieutrustning har medfört att i regel ej ens hälften av de inträdessökande kunna beredas tillträde till övningskurserna i botanik. Dessa missförhållanden komma dock att avhjälpas, när den planerade nybyggnaden har kommit till stånd. Till dess kunna de nuvarande lärarkrafterna anses tillräckliga för den ordinarie kursundervisningen. Professor H. Burström betonar dock i sin skrivelse till beredningen, att undervisning bör införas i bakteriologi:

»Allmän bakteriologi, vilken på grund av ämnets omfång, problem och teknik ej kan ersättas av den mycket speciella medicinska, är icke på något sätt representerad vid våra universitet, vilket är synnerligen anmärkningsvärt, då ämnet är både teoretiskt och praktiskt värdefullt och ett behov av högre undervisning i bakteriologi bevisligen föreligger. Ämnet är mycket särpräglat men faller närmast under den fysiologiska botaniken, och elementär bakteriologisk teknik ingår i fysiologikursen för fil. kand. För utbildning av specialister i ämnet borde dock en *kurs för lic.-examen* givas, vilken alternativt skulle kunna ersätta den ekologiska delen av den planerade lic.-kursen i fysiologi. En kortare *föreläsningsserie avsedd även för kand.-stadiet* borde hållas i ämnet, samt bakteriologi med angränsande mikrobiologi brytas ut ur kand.-kursen i fysiologi och ges formen av en cirka 15 timmars *demonstrations- och övningskurs i mikrobiologisk teknik för kand.-examen.*»

Professor Burström hemställer om inrättande av en laboratorsbefattning i bakteriologi, vilket ämne bör få en egen lärare. »Då denne väsentligen får ägna sig åt högre undervisning samt handleda specialstuderande bör han

ej ha lägre ställning än som laborator. Ämnets speciella karaktär och praktiska betydelse synes också motivera detta.»

Även studentrepresentanterna i Lund ha till beredningen framfört önskemål om undervisning i allmän mikrobiologi (bakteriologi) för fil. kand.- och ämbetsexamen i botanik och inrättande av en särskild lärarbefattning för detta ändamål.

Beredningen finner de framförda önskemålen om undervisning i allmän mikrobiologi mycket berättigade men anser, att de ej kunna tillgodoses, förrän de nya lokalerna äro färdigställda.

Vid institutionen för systematisk botanik (botaniska museet) i Lund tjänstgör en museiassistent i lönegraden A 23, vilken som redan ovan framhållits förordas uppflyttad till 26 lönegraden under benämningen förste museiintendent.

I skrivelse till beredningen har professor Heribert Nilsson kraftigt understrukit nödvändigheten av att inrätta en befattning som biträdande lärare vid botaniska institutionens systematiska avdelning. Vid denna föreligger följande undervisningskrav:

övningar i organografi	(omkring 70 timmar årligen)
kurs i kryptogami	(» 90 » »)
» » embryologi	(» 50 » »)
» » växtpatologi	(kan f. n. ej hållas på grund av brist på lärarkrafter).

Dessutom är undervisning nödvändig i växtgeografi, vilket ämnesområde i Lund ingår i den systematiska botanikprofessurens undervisningsskyldighet men som hittills endast har kunnat behandlas i form av fältstudier och exkursioner under en vecka av högsommaren. Professor Heribert Nilsson anför härom bland annat:

»Växtgeografien med växtekologi och växtsociologi (växtbiologi) tillhör i Lund *helt* den systematiska professuren. I Uppsala är växtbiologien företrädd av *särskild* professor, genom vilken således en stor del av 'växtgeografien' avlastas från ämnet 'systematisk botanik'. Det är ju då rimligt, ja ofrånkomligt, att ytterligare arbetshjälp erhålles för den ämnesomfattning i Lund, som har *två professurer* i Uppsala. Åtminstone en *biträdande lärare* i Lund måste komplettera den ena *professuren i Uppsala.* Som det nu utvecklat sig, har denna lärarkraft ej erhållits vid botaniska institutionens systematiska avdelning, där den kanske *allra bäst* behövts. — En biträdande lärare är ofrånkomlig, om ej vissa kurser skola nedläggas, vilket skulle leda till *förlängning av studietiden* för de studerande. — — — Inom den växtgeografiska ämnesdelen arbeta för närvarande 5 doktorander och licentiander med växtgeografiskt ekologiska undersökningar. Då dessa äro riktade framför allt på subtratets inflytande på beståndbildningen i naturen, har under året ett speciellt laboratorium för jord- och vattenanalys måst inrättas. Då detta är utrustat med den modernaste apparatur och har en hög effektivitet, är för dess omhänderhavande, skötsel och för handledning av studerande, som önska fullfölja studier i denna ämnesgren, en där placerad arbetskraft erforderlig. — Utom en *biträdande lärare,* som verkligen får full tjänstgöring, då han även får övertaga delar av växtgeografien, är det nödvändigt, att en *förste amanuens* anställes för att omhänderhava och handleda vid jord-

laboratoriet. Detta är en så speciell del av systematiska institutionen, att en kemiskt välutbildad kraft där bör placeras.»

Det synes beredningen klart ådagalagt, att den omfattande undervisning, som redan nu meddelas vid den botaniska institutionens systematiska avdelning, knappast kan tillfredsställande uppehållas av dess nuvarande lärarkrafter, bestående av en professor, en docent samt en förste assistent, den senare av forskningskommittén föreslagen som »forskningsassistent». Den biträdande lärare i botanik, som tillkommit genom beslut av 1946 års riksdag, är redan helt bunden för undervisningen i växtfysiologi och växtanatomi. Medan växtbiologien i Uppsala är företrädd av en särskild professur och där disponerar en egen institution, saknar den i Lund en fast representation. Den utökade undervisning i växtbiologi och växtpatologi, varom även studentrepresentanterna framfört önskemål till beredningen, kan icke komma till stånd utan en kraftig förstärkning av lärarkrafterna. Beredningen förordar därför inrättandet av ytterligare en preceptorsbefattning i botanik, avsedd för undervisningen inom de ämnesområden, som omfattas av professuren i systematisk botanik vid Lunds universitet.

Lokalavdelningen i Lund av Sveriges yngre naturvetares förening gjorde med anledning av forskningskommitténs betänkande följande uttalande i skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet:

»Den av kommittén föreslagna nya amanuensbefattningen för botaniska trädgården bör ändras till en assistentbefattning. För att bestämning och kontroll av trädgårdens växtmaterial samt nyanskaffningen skall fylla de krav, som i dessa avseenden måste ställas på en vetenskaplig botanisk trädgård, fordras att en vetenskapligt högt kvalificerad kraft är knuten till densamma och där har hela sin verksamhet (Jfr professor Nannfeldts yttrande p. 96 i kommitténs betänkande). Denne assistent skulle även leda den för lägre examen obligatoriska kursen i odlade växter och sålunda bedriva självständig undervisning. En assistentbefattning har innevarande år inrättats vid botaniska trädgården i Uppsala. Det måste då anses väl motiverat, att även Lunds botaniska trädgård, med de av de gynnsamma klimatförhållandena orsakade fördelaktigare betingelserna för växtodling, erhåller en assistent.»

I fortsättningen av samma skrivelse heter det vidare:

»I Botaniska museet är inrymt det för bägge de botaniska institutionerna gemensamma biblioteket, sorterande under systematiska institutionens chef. Det är synnerligen betydande och torde med sina 596 hyllmeter vara Sveriges största institutionsbibliotek. För närvarande skötes det löpande arbetet vid biblioteket av en oavlönad extra amanuens. Någon rationell skötsel av ett så stort bibliotek, där mycket arbete fordras för registrering, kontroll och accession, kan det helt naturligt ej bli tal om med så ringa arbetskraft. Ytterligare torde inom en snar framtid det omfattande tidskriftsbyte (150 exemplar) med tidskriften Botaniska Notiser, som utges vid institutionen, få omorganiseras, så att det helt skötes av amanuenserna vid biblioteket. Härför fordras att det inrättas en amanuensbefattning *(1. amanuens)* vid biblioteket, *vilket vi härmed föreslå.*»

Professor Heribert Nilsson har i sin skrivelse till beredningen ävenledes framhållit det stora behovet av en förste assistent för botaniska trädgården:

»Den botaniska trädgården är, kan man säga, en helt ny institution, som anknutits till systematiska avdelningen. Den har sin arbetskraft och sin praktiskt-botaniskt utbildade personal. Men för en universitetsinstitution räcker ej detta. En vetenskapligt utbildad kraft måste finnas. Bestämningarna i trädgården måste kontrolleras och nytt material bestämmas. — Det är också av största betydelse, att en person, som anställes för denna uppgift, under längre tid kan kvarhållas vid befattningen. — Vid institutionen bedrives även en årlig undervisning i trädgårdsväxter för de studerande. Denna har kunnat hållas endast genom anslag av fonden för reserverade docentstipendier. Kursen är nödvändig för orientering av de nykomna eleverna, om dessa genom denna hjälp skola kunna avlägga tentamen inom rimlig tid. Den omfattar 20 timmar. — Till de ovan behandlade kurserna kommer således denna i trädgårdsväxternas kännedom. Att anslag i fortsättningen utgår ur docentstipendiefonden är oriktigt, då *fasta* kurser ej skola bekostas ur denna. Då således behov av både vetenskaplig forskningshjälp och undervisning i samband med botaniska trädgårdens skötsel och uppgifter föreligga, bör en mera kvalificerad kraft än amanuens här anställas. En speciell trädgårdsassistent, förste assistent, är här synnerligen starkt av behovet påkallad. Detta naturligtvis därför, att *även undervisning* skulle av den här anställde forskaren bedrivas. Hela trädgårdsproblemet skulle på detta sätt få en *enhetlig* lösning.»

Beredningen finner de framförda önskemålen synnerligen väl motiverade och förordar inrättande av en ny förste assistentbefattning för botaniska trädgården. Härigenom kan den nyligen för denna inrättade förste amanuensbefattningen frigöras och i stället tagas i anspråk för andra uppgifter vid den systematiska avdelningen, där särskilt det omfattande biblioteket och det nyinrättade laboratoriet för jord- och vattenanalyser äro i stort behov av arbetskraft.

Vid Stockholms högskola är botanikens ställning för närvarande mycket otillfredsställande. Endast halva ämnet, fysiologisk botanik och växtanatomi, är företrätt av en professur och disponerar en institution, som redan nu är i stort behov av utvidgning och modernisering. Utöver professorn finnes för undervisningens tillgodoseende endast en laborator samt två amanuenser.

Professor M. G. Stålfelt har (1944) i sin skrivelse till naturvetenskapliga forskningskommittén bland annat anfört:

»Vid högskolan utgör lärarpersonalen i ämnet botanik knappast hälften av motsvarande personal vid universiteten såsom framgår av följande tablå:

	Stockholms högskola.	Uppsala.	Lund.
Antal professorer	1	3	2
» stip. docenter (laborator)....	1	1—2	1—2

Olägenheterna av detta förhållande äro av två slag: dels är ämnet botanik i vetenskapligt hänseende avsevärt sämre representerat än vid universiteten, dels måste professorn och laboratorn ensamma bära den arbetsbörda, som vid universiteten fördelas på ett dubbelt antal personer. Detta kan endast ske på det sättet, att tiden så gott som helt ägnas åt undervisningen. Forskningen blir under terminerna obetydlig och måste huvudsakligen förläggas till ferierna. Inrättandet av en *ny professur i botanik* är därför ett önskemål, som sedan ett par årtionden stått på högskolans reformprogram. — Nuvarande laboratorns ställning är i verkligheten den stipendierade docentens, men hans undervisningsskyldighet är avse-

värt större än den, som vid universiteten åvilar innehavaren av ett docentstipendium. Visserligen får han uppbära en avlöning, som något överstiger ett docentstipendium, men det merarbete, han har att utföra, är så omfattande, att han icke hinner ägna någon nämnvärd tid åt forskning under själva terminerna. Att råda bot för denna olägenhet synes lämpligast kunna ske genom inrättandet av en *biträdande lärarbefattning* i ämnet. — Vidare bör varje professor biträdas av en *assistent*.»

De här anförda synpunkterna och önskemålen har professor Stålfelt i sin skrivelse till universitetsberedningen upprepat och ytterligare understrukit.

Forskningskommittén föreslog, att en ny professur i botanik, särskilt systematik och morfologi, inrättas vid Stockholms högskola och att lärarkrafterna i botanik därstädes dessutom utökas genom omvandling av den nuvarande laboratorstjänsten till en befattning som biträdande lärare och inrättande av två förste assistent- och en förste amanuensbefattning (utöver de nuvarande två amanuenserna) samt att institutionsfrågan löses på ett tillfredsställande sätt.

Universitetsberedningen vill för sin del med särskild hänsyn till undervisningens krav tillstyrka forskningskommitténs förslag, vars förverkligande är en ofrånkomlig förutsättning för att undervisningen i botanik vid Stockholms högskola skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Undervisningens krav på utökade lärarkrafter kunna emellertid icke tillgodoses förrän institutionsfrågorna blivit lösta.

Den framtida organisationen för den botaniska institutionen vid Göteborgs högskola är för närvarande föremål för särskild utredning från forskningskommitténs sida. Emedan särskilt undervisningen för lägre examina här i hög grad blir beroende av det kommande förslagets utformning, kan beredningen för närvarande icke taga ställning till frågan om personalbehovet för undervisningens vidkommande vid denna institution.

Fysik.

Genom beslut av 1946 års riksdag har inrättats ytterligare en professur i fysik vid vartdera universitetet. Däremot ha de befattningar, som härigenom blivit nödvändiga, ännu icke kommit till stånd. Enligt departementschefens mening (Kungl. Maj:ts proposition nr 273 s. 67 och 93) skulle den personal, som erfordras för biträde åt den blivande professorn, icke behöva tillsättas förrän från och med budgetåret 1947/48. Forskningskommittén hade utöver docentstipendiaten föreslagit en förste assistent, en förste amanuens och ett laboratoriebiträde i samband med vardera professuren.

Universitetsberedningen förordar, att en förste assistent- och en förste amanuensbefattning, vilka båda äro nödvändiga icke minst för undervisningens tillgodoseende, nyinrättas vid vardera av de fysiska institutionerna i Uppsala och Lund från och med budgetåret 1947/48.

För Stockholms högskolas fysiska institution, som för närvarande har en

laborator och två amanuenser, har naturvetenskapliga forskningskommittén föreslagit en ökning med en biträdande lärare, en förste assistent och en förste amanuens. Institutionens föreståndare, professor E. Hulthén, har sedan dess till beredningen framfört bland annat följande.

»Forskningskommitténs förslag beträffande personalen grundar sig på min skrivelse av den 9 december 1944 till naturvetenskapliga fakulteten här. Sedan dess ha emellertid tvenne faktorer tillkommit, som öka kraven beträffande personalen. Den första är de nya möjligheterna beträffande utnyttjandet av atomenergien, vilka visat behovet av intensifierad fysikalisk forskning, även inom sådana områden som ej representeras av atomkommittén. Emellertid kan nog dessa önskemål om ökad personal för forskning och därmed sammanhängande högre undervisning uppskjutas tills nybyggnaden uppförts. Den andra faktorn är, att nyligen beslut fattats om att fysiska övningslaboratoriets personal från och med denna höst skall utökas, så att dubbelt så många studenter som tidigare skola kunna genomgå övningslaboratoriet. Denna ökning av laboratoriets kapacitet har tillkommit för att bereda kemister och meteorologer ökade möjligheter att medtaga fysik i sin examen, och måste betecknas som en förbättring. Emellertid förutsätter forskningskommittén blott en mindre ökning av elevantalet. Om man ej skall bli tvungen minska studenternas möjligheter att läsa fysik, är det därför nödvändigt att öka personalen, förslagsvis genom att en amanuenstjänst ombildas till undervisningsassistenttjänst.»

På universitetsberedningens förfrågan har professor Hulthén senare meddelat, att den föreslagna biträdande läraren är avsedd att hålla minst 6 föreläsnings- och kurstimmar i veckan, varigenom laboratorns undervisningsskyldighet skulle kunna minskas till 2 veckotimmar. Den biträdande läraren skulle vidare biträda vid övningar i problemlösning men ej tagas i anspråk för examination, som även i framtiden torde böra förbehållas professorn.

Universitetsberedningen finner starka skäl tala för den begärda förstärkningen av lärarkrafterna och förordar därför i anslutning till forskningskommitténs förslag inrättandet av följande nya tjänster vid Stockholms högskolas fysiska institution: en preceptor, en förste assistent samt en andre assistent.

Genetik.

Vid Uppsala universitet är ämnet genetik (ärftlighetslära) ännu icke ett ordinarie undervisnings- och examinationsämne. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen liksom Naturvetenskapliga studentsällskapet i Uppsala framhöllo i skrivelser till forskningskommittén denna allvarliga brist och underströko, att saknaden av en professur i ärftlighetslära vid ett universitet av Uppsalas storlek innebär ett i längden ohållbart förhållande. För att åtminstone det mest trängande behovet av undervisning måtte kunna tillgodoses, föreslogs en provisorisk lösning av problemet genom samarbete med Lantbrukshögskolan.

Forskningskommittén delade helt den framförda uppfattningen om genetikens betydelse och ansåg att ämnet i en framtid bör företrädas av en professur även i Uppsala. Forskningskommittén föreslog som ett provisorium,

»att ämnet genetik införes som examensämne vid Uppsala universitet, att examination och viss undervisning uppdrages åt professorn i systematisk botanik och ärftlighetslära vid Lantbrukshögskolan samt att denne erhåller ersättning härför med 3 000 kronor per år».

Universitetskanslern förklarade sig icke ha något att erinra mot detta förslag men ansåg, att den föreslagna anordningen rörande samarbete med Lantbrukshögskolan behövde bli föremål för närmare utredning, innan anslag för ändamålet beviljades.

Departementschefen framhöll (proposition nr 273 s. 34), att det nuvarande förhållandet »med hänsyn till denna vetenskapsgrens stora praktiska betydelse icke någon längre tid borde böra fortfara. I likhet med kanslern ansåg departementschefen dock ytterligare utredning erforderlig, innan definitivt beslut fattades i anledning av kommitténs förslag.»

Forskningskommitténs förslag föranledde därefter icke något beslut av 1946 års riksdag.

Efter anmodan av universitetsberedningen ha professor A. Müntzing vid Lunds universitet och professor G. Turesson vid Lantbrukshögskolan avgivit yttranden angående behovet av en professur i genetik vid Uppsala universitet. Ur professor Müntzings skrivelse kan följande anföras:

»*I. Ämnets teoretiska betydelse.*

Ett av genetikens hittillsvarande huvudresultat är klarläggandet av orsakerna till den biologiska variationen. Sålunda vet man numera, att variationen förutom av rent yttre orsaker dels beror på lagbundna omgrupperingar av fasta arvsanlag, dels på uppkomst av nya anlag genom s. k. mutation. Mutationerna ha visat sig tillhöra flera olika kategorier, vars närmare utforskande alltjämt pågår. Ett viktigt hjälpmedel under detta arbete är bestrålningsexperiment med olika slags fysikaliska strålar. Kännedomen om orsakerna till variationen är av grundläggande betydelse för de stora frågorna om artdifferentiering, artbildning och evolution. En annan central genetisk fråga är orsakerna till och betydelsen av differentiering i olika kön. Vid analysen av dessa problem framträder särskilt vackert genetikens centrala ställning inom biologien, därigenom att samma eller mycket likartade könsbestämningsmekanismer visat sig förekomma hos vissa insekter, skildkönade växter och hos människan.

Vid studiet av alla dessa problem har det visat sig oumbärligt att kombinera de experimentella arbetena med kromosomundersökningar, sedan det visat sig att arvsanlagen äro belägna i cellkärnans viktigaste beståndsdelar, kromosomerna. En mycket väsentlig del av genetiken arbetar nu med analys av kromosomernas och arvsanlagens byggnad och funktion. I samband härmed äro undersökningarna över kärn- och celldelningarnas mekanism av grundläggande betydelse. Andra viktiga delar av forskningsområdet gälla förekomsten av effekten av varierande antal kromosomer och varierande kromosomstruktur. Under senare år har den s. k. fysiologiska genetiken fått ökad betydelse, d. v. s. den forskningsriktning, som strävar att klarlägga de av arvsanlagen dirigerade processer, som ligga mellan den befruktade äggcellen och den fullväxta individen. I samband härmed står också frågan om samspelet mellan arvsanlagen i kromosomerna och cytoplasman. Cytoplasman och de s. k. plastiderna ha i flera fall visat sig ha en av kromosomerna relativt oberoende specifik konstitution.

Av ovanstående antydningar torde framgå, att ämnet behandlar fundamentala

biologiska problem, och att dess centrala ställning beror på att viktiga lagbundenheter konstaterats, som gälla för alla levande organismer inklusive människan.

II. Ämnets praktiska betydelse.

Genetikens praktiska betydelse på växt- och djurförädlingens område är alltför väl känd för att närmare behöva preciseras. Enbart genom växtförädlingens resultat tillföres vårt land vinster, som beräknas uppgå till mer än 100 miljoner kronor *per år*. Förädlingsmetoderna basera sig i första hand på den teoretiska forskningens resultat. En fortsatt framgångsrik förädlingsverksamhet kräver därför en tillräckligt tillgodosedd grundforskning på området.

Ämnet har också grundläggande betydelse för den s. k. »rasbiologien» d. v. s. alla åtgärder som syfta till att tillvarataga eller till och med förbättra de mänskliga blandbeståndens ärftliga beskaffenhet. Någon förädling i stil med växt- och djurförädling kan visserligen ej förekomma hos människan, men det är likväl ett faktum, att de mänskliga populationerna innehålla element av olika värde och att vi bland oss ha en ganska stark och ganska utbredd belastning av mindervärdiga arvsanlag. För alla de åtgärder, som syfta till att påverka denna genomsnittsbeskaffenhet i gynnsam riktning är den teoretiska genetiken av grundläggande betydelse.

III. Betydelsen för andra ämnen. Viktigare gränsområden.

Särskilt nära anknytningar finnas mellan genetiken och den systematiska botaniken, sedan det visat sig, att cytogenetiska metoder äro av högt värde för klarläggandet av mångformigheten, släktskapsförhållandena och fortplantningssättet inom s. k. kritiska släkten. Klassiska analyser av detta slag ha t. ex. utförts hos släktena Hieracium, Rubus, Rosa, Crepis och Salix. I alla svårare fall, där de rent växtsystematiska metoderna komma till korta, kan kromosomundersökningar i kombination med experimentella arbeten leda till väsentligt fördjupade resultat. I princip gälla samma förhållanden för djursystematiken, fastän materialets natur här bereder större svårigheter än hos växterna. Närmast äro de cytogenetiska metoderna här av betydelse för insekternas systematik.

Under de allra sista åren har genetiken, särskilt i U. S.A., tenderat att liera sig med virusforskning, bakteriologi och annan mikrobiologi samt därmed också i hög grad kommit in på biokemiska problem. Även för cancerforskningen äro de genetiska och cytologiska metoderna av betydelse.

Sambandet mellan genetik och medicin gäller ej endast de rasbiologiska problemen utan också människans normala egenskaper, bland annat må nämnas de för faderskapsbevisningen och utförandet av blodtransfusioner viktiga blodgruppsundersökningarna, vilka äro stadda i rask expansion. Vidare är tvillingforskningen av utomordentlig betydelse för fastställandet av miljöns och den ärftliga konstitutionens relativa roll för fysiska och psykiska egenskapers utformning. Tvillingforskningen är också synnerligen viktig vid bedömningen av arvets betydelse för olika sjukdomars uppkomst.

IV. Biologilärarnas behov av kunskaper i genetik.

Sedan numera någon undervisning i ärftlighetslära och därmed sammanhängande evolutionsfrågor ingår som normal beståndsdel i biologiundervisningen i gymnasiet är det nödvändigt att biologilärarna äga kunskaper i genetik. Ämnet genetik är ej för närvarande obligatoriskt i ämbetsexamen, men i Lund torde de flesta blivande biologilärarna taga betyg i ämnet. Övriga nöja sig med att läsa någon av de elementära läroböcker i ämnet, som ingå i kursfordringarna för botanik eller zoologi. Från studenthåll har framförts önskan om att kursford-

ringarna i ärftlighetslära strykas från ämnena botanik och zoologi, och att examinationen i detta ämne helt överlåtes åt professorn eller biträdande läraren i genetik och samtidigt göres obligatorisk.

Detta är givetvis den enda rationella lösningen men förutsätter då, att undervisning och examination i genetik också förekommer vid de övriga naturvetenskapliga fakulteterna i landet, d. v. s. i Uppsala och Stockholm. I Stockholm är detta för närvarande möjligt genom den personliga professur, som innehas av professor G. Bonnier, medan däremot Uppsala helt saknar dessa möjligheter. Professor Bonniers undervisning betungas för närvarande starkt av att Uppsalastudenterna söka sig till Stockholm för sina studier i genetik.

Av det ovanstående torde framgå att ämnet genetik har stor betydelse som teoretiskt ämne och att det som sådant också har viktiga anknytningar till övriga biologiska ämnen samt till medicin och biokemi. Det är också nödvändigt för de blivande biologilärarna att äga kunskaper i genetik.

Under sådana omständigheter finner jag det vara synnerligen välmotiverat att med det snaraste inrätta en ordinarie professur i ämnet vid Uppsala universitet. Det av bland annat matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet föreslagna provisoriet att professorn i 'systematisk botanik, ärftlighetslära m. m.' vid Lantbrukshögskolan i Ultuna skulle bestrida undervisning och examination i genetik vid Uppsala universitet med hjälp av en laborator och en amanuens finner jag föga tillfredsställande, dels därför att innehavaren av en redan delad professur skulle dela sig mellan två högskolor, dels därför att det för närvarande torde vara mycket svårt att erhålla kompetent kraft till den ifrågasatta laboratorstjänsten. Om det i stället inrättas en ordinarie professur torde flera kompetenta sökande komma att anmäla sig.»

Professor Turesson yttrar i sin skrivelse till beredningen bland annat följande:

»Behovet av inrättande av en dylik professur vid Uppsala universitet framgår tydligt av skrivelsen från Matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet liksom också från Naturvetenskapliga studentsällskapet i Uppsala och har ytterligare med utförlig motivering framförts av professor Müntzing i skrivelse till Universitetsberedningen den 13 augusti 1946. Jag har ingenting att tillägga utöver professor Müntzings redogörelse mer än möjligtvis en ännu starkare apostrofering av genetikens betydelse som fundamentalvetenskap för biologien inklusive medicinen. Svåra missgrepp göras dagligen, i teori såväl som i praxis, i biologi såväl som på medicinens område beroende på okunnighet i genetikens mest elementära grunder.

Om sålunda behovet av en ärftlighetsprofessur vid Uppsala universitet måste anses vara uppenbart, har möjligheten av ett provisorium genom samarbete mellan Lantbrukshögskolan och universitetet diskuterats, gående ut på, att undertecknad, innehavare av professuren i systematisk botanik och ärftlighetslära vid högskolan med viss tjänstgöring och tentamensskyldighet och med hjälp av en laborator och en amanuens skulle uppehålla undervisningen i genetik vid universitetet. Jag har icke ställt mig ovillig till sektionens förslag om en dylik lösning, och forskningskommittén har också förordat nämnda anordning, dock med påpekande av anordningens provisoriska karaktär. I en skrivelse till Lantbrukshögskolans styrelse av den 23 oktober 1945 har jag från egen synpunkt starkt framhållit denna lösning som ett provisorium.

Jag har anledning att för närvarande se mera pessimistiskt på ett samarbete mellan Lantbrukshögskolan och Uppsala universitet beträffande undervisningen i genetik. Med ett föreslaget årligt intag av 50 studerande vid Lantbrukshögskolan (mot förut 30) beskäres i hög grad möjligheterna för en samtidig undervisning av

Uppsala-studenter (beräknade till ett 30-tal årligen), för så vitt icke betydande lättnader åstadkommas beträffande den elementära undervisningen i form av biträdande lärare och undervisningsassistenter. Då därtill kommer att Botaniskgenetiska institutionens nybyggnadsprojekt förhalats, torde stora svårigheter beträffande arbetsplats, mikroskoputrustning etc. uppkomma.»

Sammanfattningsvis konstaterar professor Turesson, att hur fruktbärande ett samarbete mellan Lantbrukshögskolan och Uppsala universitet beträffande ämnet genetik än skulle kunna bli, torde det för närvarande knappast kunna påräknas, varför han »på det livligaste måste tillstyrka inrättandet av en ordinarie professur med det snaraste i detta ämne vid Uppsala universitet».

Universitetsberedningen har blivit övertygad om att saknaden av undervisning och examination i ärftlighetslära vid Uppsala universitet är ett synnerligen allvarligt missförhållande, som utan dröjsmål måste avhjälpas. Med hänsyn till att icke blott undervisning utan även självständig forskning inom genetiken måste kunna bedrivas vid universitetet anser beredningen det vara synnerligen angeläget, att frågan om en professur i ärftlighetslära och särskild genetisk institution vid universitetet snarast upptages till behandling i hela sin vidd. En provisorisk lösning av dessa frågor synes av de skäl, som professor Turesson anfört, icke längre kunna ifrågakomma.

Vid Stockholms högskola är ärftlighetsläran representerad genom en professur i ärftlighetslära med husdjursförädling, som grundar sig på ett avtal av den 15 juni 1936 mellan Stockholms högskola och institutet för husdjursförädling. Enligt detta skall professurens innehavare samtidigt vara föreståndare för institutet för husdjursförädling. Avtalet utgår emellertid 1 januari 1948, då även de av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse hittills beslutade årsanslagen till institutet för husdjursförädling, på vilka detta instituts verksamhet grundar sig, upphöra.

Forskningskommittén har föreslagit att »den nuvarande professuren i ärftlighetslära med husdjursförädling från och med den 1 januari 1948 omvandlas till en ordinarie professur i genetik vid Stockholms högskola. Kommittén hoppas, att de underhandlingar med Knut och Alice Wallenbergs stiftelse rörande institutets för husdjursförädling fortsatta bestånd, om vilka kommittén blivit underrättad, skola leda till ett gynnsamt resultat samt att ett fruktbringande samarbete skall komma till stånd mellan genetiska institutionen vid Stockholms högskola och institutet på Wiad.» I samband med professuren föreslår forskningskommittén som personal vid en genetisk institution vid högskolan en docentstipendiat, en förste assistent, en förste amanuens och en andre amanuens.

Professor G. Bonnier understryker i sin skrivelse till beredningen »det synnerligen stora behovet av att den nuvarande professuren i ärftlighetslära med husdjursförädling omformas till en ordinarie professur i genetik, som är helt knuten till Stockholms högskola, samt att ett genetiskt institut inrättas vid högskolan». Vidare må ur professor Bonniers skrivelse anföras:

»Ämnet ärftlighetslära infördes vid Stockholms högskola 1936. Att antalet studerande ökats behöver ingen särskild förklaring, särskilt icke att det nu är flera studerande till högre examina än tidigare. Emellertid tyder tendensen på att antalet studerande alltjämt kommer att ökas. Orsakerna kunna vara flera. Tillkomsten av ämnet genetik som särskilt examensämne, från vilken synpunkt det är av mindre omfattning än zoologi och botanik, innebär att filosofie kandidatexamen kan avläggas på något kortare tid. De som skola ha filosofie ämbetsexamen beröras icke i detta avseende, ty i den biologiska ämnesgruppen ingår både zoologi och botanik, medan för filosofie kandidatexamen ett av dessa ämnen kan ersättas med genetik. Detta förhållande var mindre uppmärksammat tidigare men synes observeras mer och mer. Bidragande till en förkortad examenstid — såväl för filosofie kandidat- som för ämbetsexamen — har dessutom hittills varit laboratoriekursens förläggning till sommaren. Ty därigenom inbesparas ett helt läsår för deltagande i andra kurser. Genetiken utgör vidare en forskningsgren, som befinner sig i snabb utveckling, och måste därigenom locka unga biologer med forskarläggning. De praktiska tillämpningarna bli allt mer omfattande och betydelsefulla och det är troligt att flera befattningar inom denna praktik komma att bli tillgängliga. Allt som allt synes man kunna motse ett ökat antal studerande inom genetiken.»

I en senare (oktober 1946) till beredningen inlämnad utförlig framställning rörande genetiska institutet och professuren i genetik vid Stockholms högskola har professor Bonnier bland annat anfört följande:

»Före 1 april 1945 var ingen fast personal knuten till professuren, och högskolan utbetalade endast 300 kronor om året i arvode för biträde vid den genetiska laborationskursen. 1 april 1945 förordnades en förste amanuens och 1 januari 1946 en andre amanuens. I samband med statsanslaget till Stockholms högskola har även en undervisningsassistent förordnats för budgetåret 1946/47. — Med hänsyn till undervisningen sådan den för närvarande överhuvud *kan* bedrivas, är denna personal tillräcklig. Men på grund av de hittillsvarande förhållandena *kan* undervisningen icke tillfredsställande ordnas.

Tillströmningen av studerande befinner sig i oavbruten stegring. Under 1937 deltogo 13 studenter under vårterminen och 17 under höstterminen. Under 1945 voro motsvarande siffror 27 och 44. I kursen på Wiad deltogo 1939 — det första år som kurs om 6 veckor hölls — 3 elever, 1945 och 1946 deltogo 16 elever, vilket är maximum för vad som på grund av de lokala förhållandena kan mottagas. Under dessa två sista år ha också flera elever måst avvisas från kursen på grund av utrymmesbrist. — Hittills ha cirka 100 elever tenterat och avlagt filosofie kandidat- och ämbetsexamen, 2 ha avlagt licentiatexamen och 2 ha disputerat. — Antalet Uppsalastudenter som innevarande termin deltaga i föreläsningar och proseminarieövningar är 7. Motsvarande antal för tidigare år kan icke angivas med säkerhet, då inga särskilda anteckningar härom förts. I kurserna på Wiad ha hittills 17 Uppsalastudenter deltagit, varav 5 under senaste året.»

Universitetsberedningen finner uppenbart, att det osäkerhetstillstånd, som den nuvarande professurens tidsbegränsning innebär, måste verka i hög grad hämmande på såväl forskningsarbetet som undervisningen. Beredningen finner det vidare klart ådagalagt, att såväl institutions- som personalfrågorna måste lösas på ett genomgripande och definitivt sätt för att undervisningen i genetik vid Stockholms högskola skall kunna uppehållas i tillräcklig omfattning på ett tillfredsställande sätt. Det torde emellertid ej vara möjligt

att framlägga förslag i denna riktning, förrän ärftlighetslärans framtida ställning vid högskolan blivit klarlagd.

Beredningen anser sig emellertid icke vara den rätta instansen att utföra den ingående utredning som är nödvändig för att åt ärftlighetsläran skall kunna givas den ställning vid Uppsala universitet och Stockholms högskola som detta ämnes stora betydelse ur såväl teoretisk som praktisk synpunkt berättigar till. Det är icke minst för undervisningens vidkommande ofrånkomligt att åtgärder snarast möjligt vidtagas för att avhjälpa det nuvarande nödläget för genetiken vid de båda nyssnämnda lärosätena. Härvid måste även institutionsfrågorna, vilka till stor del falla utanför ramen för beredningens arbete, lösas på ett ändamålsenligt sätt. Beredningen föreslår därför, att en särskild utredning tillsättes för att snarast möjligt inkomma med förslag till ordnande av den genetiska undervisningen och forskningen vid Uppsala universitet och Stockholms högskola.

Geografi.

Forskningskommittén anförde (s. 56) beträffande ämnet geografi:

»Matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid universiteten i Lund och Uppsala ha framfört önskemål om uppdelande av respektive professurer i geografi i vardera två professurer. Kommittén vitsordar behovet av den begärda uppdelningen (även för Stockholms högskolas del) men anser, att 1945 års universitetsberedning (eventuellt i samarbete med den nyligen tillsatta kommittén för den samhällsvetenskapliga forskningen) är ett lämpligare forum för behandling av denna fråga, då den berör såväl matematisk-naturvetenskapliga som humanistiska sektionerna.»

Professorn vid Uppsala universitet F. Hjulström har i skrivelse till beredningen bland annat anfört:

»Två professurer behövas i ämnet, som numera är alltför stort för att kunna omfattas av en man. Såväl ur forskningens som ur undervisningens synpunkt är detta numera ett ofrånkomligt behov. Redan på 1890-talet var denna fråga föremål för en livlig debatt vid Uppsala universitet. Med den snabba utveckling ämnet undergått under de senaste decennierna — med Sverige som ett av de främsta länderna — är det inte längre möjligt för en man att fungera som ledande forskare inom två så väsensskilda gebit som dess naturvetenskapliga och humanistiska grenar och att inom båda områdena prestera banbrytande initiativ. Till och med inom ämnen som helt falla inom samma sektion, såsom botanik, zoologi, geologi, kemi har det visat sig omöjligt för en man att leda forskning och undervisning inom mer än en av sin vetenskaps huvudgrenar. En uppdelning har där måst ske, och det är givet att en dylik är ännu mera oundviklig, när det gäller en vetenskap, som omfattar till lika stora och viktiga delar så sinsemellan olikartade element som naturvetenskap och humaniora. — Den höga kompetens som kräves för vartdera facket kan icke erhållas på de villkor som gälla för biträdande lärare.»

I senare skrivelser till beredningen understryker professor Hjulström ytterligare vikten av professurens snara uppdelning:

»Situationen i ämnet vid universitetet är synnerligen ansträngd; undervisningen på lågstadiet kräver mycken tid, och för närvarande absorberas genom

tillströmningen av studerande såväl professorns som den stipendierade docentens och biträdande lärarens undervisning i så hög grad av elementär handledning i form av övningskurser, exkursioner och seminarieövningar, att föga tid blir över ens för de sedvanliga föreläsningskurserna. — På grund av naturgeografiens grundläggande betydelse för kulturgeografien måste de föreläsningar som hållas ägnas åt naturgeografien. Bristen på lärarkrafter går därför främst ut över kulturgeografien, och under höstterminen förekommer överhuvudtaget inga föreläsningar i kulturgeografi vid universitetet. Undertecknad får därför vördsamt hemställa, att 1945 års universitetsberedning behagade söka utverka, att en delning av geografiprofessuren måtte göras redan från den 1 juli 1947.»

Professor Hjulström framhåller vidare, att båda professurerna böra förses med var sin assistent, docent, biträdande lärare och två amanuenser.

Professorn vid Lunds universitet H. Nelson anför i skrivelse till beredningen som särskilt viktigt önskemål följande:

»Delning av professuren i geografi i två professurer, tillhörande respektive humanistiska och naturvetenskapliga sektionen. *Var och en* av professorerna behöver hjälp av 1 biträdande lärare, 1 stipendierad docent, 1 forskningsassistent och 2 förste amanuenser. Även för den professor, som skall främst ägna sig åt det kulturgeografisk-socialgeografiska området blir det nödvändigt att få denna hjälp. Hittills har med den otillräckliga arbetsstyrkan den samhällsvetenskapliga sidan av geografien fått träda tillbaka för den i många avseenden grundläggande naturgeografien.»

Även professorn i geografi vid Stockholms högskola H. W:son Ahlmann har vid muntlig överläggning med universitetsberedningen synnerligen kraftigt understrukit, att undervisningen i geografi för närvarande är särskilt betungande på grund av ämnets dubbelnatur. Undervisningen och den personliga handledningen motsvara icke vad studenterna ha rätt att fordra, och seminariernas värde har betydligt minskat främst på grund av det stora antalet deltagare, som gör en uppdelning ofrånkomlig, ehuru en sådan icke kan åstadkommas med nuvarande lärarkrafter.

Beredningen finner, att fullt övertygande skäl ha framlagts för en klyvning av de nuvarande geografiprofessurerna. Det nuvarande läroämnet geografi omfattar en naturvetenskaplig del, fysisk geografi, och en humanistisk, kulturgeografi. Den senare har en historisk-politisk, en nationalekonomisk-statistisk samt en etnografisk avdelning. I vissa fall gripa dessa in i varandra, liksom de skilda vetenskaperna som de anknyta till ha sina beröringspunkter, i andra fall äro arbetsuppgifterna inom de olika avdelningarna helt oberoende av varandra. Den fysiska geografien, sådan den allmänt uppfattas, omsluter en oorganisk och en organisk del. Den förra är anknuten till allmän geologi, petrografi, kvartärgeologi, geofysik (oceanografi, meteorologi etc.), geodesi och annat, den senare anknyter på samma sätt till botanik, zoologi och antropologi. Det är uppenbart, att geografien med denna omfattning ej kan vara på ett tillfredsställande sätt företrätt med endast en professur. Kulturgeografiens anknytningar till en hel rad humanistiska vetenskaper liksom den fysiska geografiens relationer till de naturvetenskapliga ämnena äro ofta mera betydelsefulla och djupgående än de band, som

finnas mellan dessa båda områden av läroämnet självt. En uppdelning av de nuvarande geografiprofessurerna bör därför ske på så sätt att kulturgeografien och den fysiska geografien erhålla var sin representant.

Universitetsberedningen förordar, att professurerna i geografi vid universiteten och högskolorna uppdelas på två nya professurer, den ena benämnd *geografi, särskilt fysisk geografi,* den andra benämnd *geografi, särskilt kulturgeografi* och att denna uppdelning för universitetens vidkommande kommer till stånd redan den 1 juli 1947. Med hänsyn främst till att det geografiska lärostoffet i skolundervisningen sammanföres i *ett* ämne vill beredningen däremot icke uppdela det hittillsvarande ämnet geografi i två skilda examensämnen, ehuru annars goda skäl kunde anföras för en sådan anordning. Enligt beredningens mening bör det åligga var och en av de båda geografiprofessorerna vid varje lärosäte att förrätta examination för filosofie kandidat- och filosofisk ämbetsexamen samt för statsvetenskaplig examen inom *hela* ämnet geografi i likhet med vad som för närvarande gäller för t. ex. professorerna i fysiologisk respektive systematisk botanik vid examination för lägre examina i ämnet botanik. Undervisningens och examinationens tyngdpunkt må dock kunna förläggas till den del av geografien, som motsvarar den studerandes studieriktning.

Universitetsberedningen förordar vidare, att inrättandet av ett till kulturgeografien knutet docentstipendium (inom den humanistiska sektionen) och av en förste assistentbefattning för denna del av ämnet icke uppskjutes tills de nya professurerna besatts med ordinarie innehavare utan att dessa befattningar komma till stånd redan från och med budgetåret 1947/48. Behovet av flera lärarkrafter än de nuvarande är icke minst för seminarieundervisningens förbättrande och kulturgeografiens tillgodoseende så trängande, att denna utökning icke kan ställas på framtiden. Däremot anser beredningen, att frågan om inrättande av en preceptorsbefattning för kulturgeografiens del bör anstå tills professurerna för detta ämnesområde ha blivit besatta.

Vid geografiska institutionen vid Stockholms högskola tjänstgöra för närvarande endast två amanuenser. Naturvetenskapliga forskningskommittén har föreslagit en utökning av personalen med en biträdande lärare och en förste assistent, vilket förslag beredningen helt biträder.

Geografiska institutionen vid Göteborgs högskola har för närvarande en amanuens. Forskningskommittén har föreslagit, att en befattning som biträdande lärare inrättas vid institutionen samt att anslag beviljas till bestridande av avlöningen för en förste amanuens och en andre amanuens.

Universitetsberedningen ansluter sig helt till forskningskommitténs uppfattning.

Geologi.

Representanterna för geologi och mineralogi vid Uppsala och Lunds universitet samt Stockholms högskola ha hos universitetsberedningen föreslagit

en uppdelning av det nuvarande examensämnet i tvenne. Det ena ämnet, förslagsvis benämnt mineralogi och petrologi eller mineralogi, petrologi och allmän geologi, bör omfatta de väsentligen mot kemi, fysik och matematik orienterade delarna av ämnesgruppen, således utom mineralogi, petrologi och dynamisk geologi även de till dessa anknutna forskningsgrenarna, såsom kristallografi, strukturlära, geokemi, tillämpad geofysik och malmgeologi. Det andra ämnet, förslagsvis benämnt historisk geologi och paleontologi, bör omfatta de väsentligen mot biologi orienterade delarna.

Ämnesrepresentanterna framhålla, att delningen skulle medföra större möjlighet till fördjupade studier inom de skilda områdena. På samma gång skulle vinnas en ökad kontakt mellan kemi, fysik och matematik samt mineralogi, respektive mellan biologi och paleontologi. Delningen skulle även medföra större möjlighet för studerande att i sin examen medtaga mineralogi eller paleontologi, och det kan förutsättas att rekryteringen inom dessa ämnen därigenom skulle stimuleras.

Beredningen finner de framförda skälen för en uppdelning väl motiverade. I själva verket är en uppdelning redan genomförd i så måtto, att de båda föreslagna ämnena representeras av var sin professur och av skilda institutioner i Uppsala, Lund och Stockholm. Beredningen förordar därför i enlighet med ämnesrepresentanternas förslag en uppdelning av examensämnet geologi och mineralogi (respektive geologi med mineralogi) i tvenne, det ena benämnt mineralogi och petrologi, det andra historisk geologi och paleontologi.

Med hänsyn till behovet av lärare för undervisningens rationella ordnande föreslå ämnesrepresentanterna inrättandet av laboratorsbefattningar i båda ämnena. Professorn vid Uppsala universitet E. Norin har sålunda i en tidigare skrivelse till universitetsberedningen bland annat anfört följande:

»De elementära kurserna och laboratorieövningarna i ämnesdelen geologi, särskilt petrografi och mineralogi, för de lägre betygen i filosofie kandidat- och ämbetsexamen fordra omfattande handledning; var och en av de för närvarande relativt talrika deltagarna (11) måste instrueras individuellt. Dessa kurser och övningar, som för närvarande ledas av professorn assisterad av en tredje amanuens, böra vara regelbundet återkommande minst var fjärde termin. Så är med nuvarande otillräckliga lärarstab icke möjligt, eftersom i anslutning till de genomgångna elementära kurserna, kurser för högre betyg följa. Att lasta denna betungande undervisning på eventuellt tillgänglig stipendierad docent synes icke lämpligt. Det är högeligen önskvärt att för den nämnda periodiska elementära undervisningen en laboratorbefattning inrättas, vars innehavare därjämte åvilar föreläsningsskyldighet i elementär mineralogi och petrografi. Genom naturvetenskapliga forskningskommittén har allmänt framförts kravet på inrättandet av dylika befattningar. 1- respektive 2-betygskurserna ifrågakomma i regel i de fall då geologien ingår som fyllnadsämne. Studerande för 3 betyg i filosofie kandidatexamen ha vanligen valt geologien som huvudämne i avsikt att bli geologer eller ägna sig åt mineralogisk forskning. Om ovannämnda lärarbefattning för den elementära undervisningen inrättas kan professorns föreläsningar och övriga undervisning uppläggas främst med hänsyn till behovet hos sistnämnda kategori av studerande.»

Professorn vid Lunds universitet A. Hadding har i skrivelse till Naturvetenskapliga forskningskommittén framhållit behovet av en biträdande lärare eller laborator såväl i historisk geologi som i mineralogi.

Föreståndaren för geologiska institutionen vid Stockholms högskola, professor L. von Post, liksom föreståndaren för högskolans mineralogiska institution, professor P. Quensel, ha i skrivelser till Naturvetenskapliga forskningskommittén kraftigt understrukit behovet av en biträdande lärare vid vardera institutionen för att på ett tillfredsställande sätt kunna ordna undervisningen.

I ämnesrepresentanternas gemensamma skrivelse till universitetsberedningen framhålles, att professuren i mineralogi, petrologi och allmän geologi utom dessa tre stora, centrala ämnen omfattar flera andra, såsom kristallografi, strukturlära och geokemi, malmgeologi och tillämpad geofysik. Undervisningen och forskningen inom dessa skilda vetenskaper och vetenskapsgrenar, av vilka de flesta äro av stor praktisk betydelse, kunna icke bliva på tillbörligt sätt tillgodosedda, om de företrädas enbart av en professor. Behovet av två lärare i ämnet blir särskilt kännbart därigenom att undervisningen i stor utsträckning måste ske i form av individuell handledning under övningar i fält och laboratorier. Utan denna handledning försvåras studierna och förlänges studietiden. — Vad som ovan sagts beträffande behovet av två lärare i mineralogi och petrologi gäller även beträffande ämnet historisk geologi och paleontologi.

Beredningen inser till fullo den stora praktiska betydelsen av en god utbildning i de skilda mineralogiska och geologiska fackområdena och är även av den meningen, att en utökning av lärarkrafterna skulle vara till gagn för undervisning och forskning. Beredningen anser sig dock ej kunna förorda ett omedelbart inrättande av de föreslagna nya befattningarna. Det skulle säkerligen möta svårigheter att omedelbart besätta dessa. Beredningen anser, att befattningarna böra inrättas successivt allt eftersom antalet studerande i ämnet ökas, kvalificerade personer finnas att tillgå och plats kan beredas dem på institutionerna. Beredningen förutsätter, att närmast upprättas två preceptorsbefattningar, en vid vartdera universitetet.

Vid paleontologiska institutionen i Uppsala tjänstgöra för närvarande en förste assistent och en förste amanuens. Forskningskommittén hade föreslagit ytterligare en förste assistent, vilken emellertid — efter avstyrkan av universitetskanslern och departementschefen — icke beviljades vid 1946 års riksdagsbeslut. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala framhöll med anledning av kanslerns avstyrkan, att det på grund av det myckna museala arbetet samt undervisningens personalkrävande karaktär vore beklagligt, om ej två assistenter erhölles.

Universitetsberedningen finner, att behovet av ytterligare en assistentbefattning vid paleontologiska institutionen i Uppsala är väl styrkt och förordar i likhet med forskningskommitténs förslag, att till denna institution

knytes ytterligare en assistentbefattning. Denna bör dock avse en andre assistent.

Eftersom all forskning inom den geologiska ämnesgruppen är intimt förbunden med och i många fall helt beroende av studier i fält, måste även undervisningen i de skilda mineralogiska och geologiska ämnena i hög grad ske i form av exkursioner och fältgeologiska övningar. Ämnesrepresentanterna framhålla, att det anslag, som för närvarande står till förfogande för detta ändamål, visat sig vara till utomordentligt gagn men att det är otillräckligt, varför de anhålla om ett årsanslag på 10 000 kronor för den geologiska fältundervisningen vid vartdera universitetet.

Universitetsberedningen behjärtar ämnesrepresentanternas framställning men anser sig icke nu kunna fixera det behövliga beloppet utan hänvisar till den i inledningen till föreliggande betänkande angivna utvägen att tills vidare söka anslag ur extra utgiftsanslaget under åttonde huvudtiteln.

Kemi.

Det mycket stora behovet av nya befattningar i kemiens olika grenar har för universitetens vidkommande delvis tillgodosetts genom beslut av 1946 års riksdag, som härvidlag i huvudsak följde forskningskommitténs förslag. I några hänseenden fordras emellertid för undervisningens tillgodoseende en ytterligare förstärkning av lärarkrafterna.

Från professorerna A. Fredga, G. Hägg och A. Tiselius samt även från studentrepresentanterna i Uppsala ha till beredningen framförts starka önskemål om inrättande av två befattningar som biträdande lärare, en vid den oorganiska och en vid den organiska avdelningen av kemiska institutionen i Uppsala. Dessa befattningar skulle möjliggöra en avsevärd intensifiering och rationalisering av undervisningen i enlighet med de riktlinjer, som framkommit vid en ämneskonferens mellan kemiprofessorerna (med närvaro av studentrepresentanter) i Stockholm den 2—4 maj 1946.

Enligt vad beredningen vid särskild överläggning med professorerna Fredga och Hägg inhämtat, mottager den kemiska institutionen till de elementära kurserna för närvarande 32 deltagare per läsår. Dessa laboranters sammanlagda arbetstid vid avdelningarna för oorganisk och organisk kemi uppgår till omkring 40,000 timmar årligen. För deras handledning stå vid den oorganiska avdelningen 1 förste assistent och 4 förste amanuenser, vid den organiska avdelningen 1 förste assistent och 1 förste amanuens till förfogande. Emedan denna personal icke är tillräcklig, måste i viss utsträckning även de nyligen tillkomna båda andre assistenterna, vilka av forskningskommittén avsågos biträda vardera sin professor vid forskningsarbetet, tagas i anspråk för undervisningen. Professorerna Fredga och Hägg måste själva ägna omkring 3 timmar per dag alla vardagar utom lördagar åt kursundervisningen. Denna inkräktar således under nuvarande förhållanden avsevärt på professorns möjligheter att bedriva forskning.

Beredningen finner det klart ådagalagt, att undervisningens behov av lärarkrafter i kemi vid Uppsala universitet icke blivit tillgodosett genom 1946 års riksdagsbeslut, som innebar nyinrättandet av en andre assistentbefattning vid den oorganiska avdelningen samt en andre assistent- och en förste amanuensbefattning vid den organiska avdelningen. För att möjliggöra den av såväl lärare som studerande önskade effektiviseringen av kursundervisningen och samtidigt något minska professorernas arbetsbörda i samband med kurserna, förordar beredningen, att i Uppsala den kemiska institutionens avdelning för oorganisk kemi samt samma institutions avdelning för organisk kemi erhålla vardera en preceptor från och med budgetåret 1947/48.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid Lunds universitet har i sin skrivelse till forskningskommittén föreslagit inrättandet av en professur i fysikalisk kemi vid universitetet. Kommittén ansåg emellertid, att »ifrågavarande behov tills vidare bör kunna fyllas genom inrättande av en laboratorstjänst. I en framtid bör dock professur i ämnet inrättas även vid Lunds universitet.» Dessutom föreslog kommittén inrättande av en laboratorsbefattning i analytisk kemi, varjämte till vardera laboratorstjänsten skulle knytas en förste amanuens och ett laboratoriebiträde. Kanslern förordade emellertid, att i stället för de föreslagna laboratorsbefattningarna inrättades två befattningar som biträdande lärare, vilket efter departementschefens anslutning även blev riksdagens beslut. Den ena befattningen avser en biträdande lärare i analytisk kemi, den andra en motsvarande i fysikalisk kemi.

Svårigheten att med en biträdande lärarbefattning varaktigt knyta en förtjänt forskare till universitetet framhölls av professor S. Bodforss med anledning av att kanslern tillstyrkt en biträdande lärartjänst i stället för en laboratorstjänst:

> »Befattningen blir vid bifall till kanslerns förslag ganska svår att besätta på ett i längden tillfredsställande sätt. I den stora konkurrensen med läroverkens lektorat kunna vi icke göra oss gällande; befattningshavaren kommer att liksom våra senaste kemidocenter fortast möjligt söka de varmt eftertraktade lektoraten. Under dessa omständigheter finner jag det rimligt att institutionen i likhet med de fysiska institutionerna får en tjänst i laborators ställning.»

Beredningen finner det sannolikt, att de svårigheter som kunna uppstå vid besättandet av de hittillsvarande befattningarna som biträdande lärare i kemi icke skola visa sig föreligga för de av beredningen ovan för Uppsalas vidkommande föreslagna preceptorerna. Det föreligger emellertid för Lunds universitets del andra skäl att omvandla de nyligen inrättade biträdande lärartjänsterna till laboratorstjänster, vilket i skrivelser till beredningen framhållits av docentföreningen och amanuensföreningen samt Sveriges yngre naturvetares förening i Lund. Dessa sammanslutningar betona den stora disproportionaliteten inom ämnet kemi mellan Uppsala och Lund, emedan Uppsala universitet för närvarande har fyra professorer och två laboratorer under det att vid Lunds universitet endast finnas två professorer och två biträdande lärare i detta ämne. Då behovet av undervisning och forskning i kemi vid

universitetet i Lund är lika stort som vid universitetet i Uppsala (antalet studerande, som årligen genomgå de elementära kurserna, är i Lund i genomsnitt 37 mot 32 i Uppsala) och då de alltmer betydelsefulla ämnesområdena analytisk och fysikalisk kemi böra bli tillfredsställande representerade även i Lund, förordar beredningen, att vid sistnämnda universitet de båda nuvarande biträdande lärarbefattningarna omvandlas till laboratorstjänster i analytisk respektive fysikalisk kemi samt att till vardera tjänsten knytes en nyinrättad förste amanuensbefattning.

Vid Stockholms högskola är kursundervisningen i kemi för lägre examina förlagd till det kemiska övningslaboratoriet, medan specialarbetena för de olika examina utföras på de båda forskningsavdelningarna, institutet för oorganisk och fysikalisk kemi (föreståndare professor A. Ölander) och institutet för organisk kemi och biokemi (föreståndare professor K. Myrbäck). I sin gemensamma skrivelse (december 1944) till forskningskommittén ha professorerna Myrbäck och Ölander bland annat anfört följande:

»Om undervisningsavdelningarna kunna sägas fungera tillfredsställande på andra håll inom den svenska akademiska världen, kan detta dock icke sägas om det kemiska övningslaboratoriet vid Stockholms högskola. Antalet laboranter ligger ständigt mellan 70 och 80 och dessa ha hittills handletts av fyra amanuenser. — Då denna personal icke räckt, har laboratoriet av sina avgiftsmedel måst avlöna en extra amanuens; vårterminen 1945 avsågs att anställa ytterligare en. — Det är att märka, att på grund av den stora tillströmningen av studenter måste övningarna på laboratoriet pågå 30 veckor varje läsår, i stället som tidigare och i likhet med förhållandena på fakultetens övriga laboratorier endast 25 veckor. Den längre arbetstiden och det stora antalet elever gör, att kemiamanuenserna, *även om* de nästa år bliva sex till antalet, äro sämre betalda än de flesta av fakultetens övriga amanuenser. Hela denna personalgrupp utför ett arbete, som är av utomordentlig betydelse, och de borde erhålla arvoden, som åtminstone någorlunda svarade mot deras insatser.

De båda professorerna biträdas för närvarande vid ledandet av det kemiska övningslaboratoriet av en laborator. Dennes funktion bör övertagas av två biträdande lärare.»

Forskningskommittén föreslog för institutionen för allmän och oorganisk kemi (institutet för oorganisk och fysikalisk kemi), som för närvarande saknar fast anställd vetenskapligt utbildad personal, inrättandet av en förste assistent- och en förste amanuensbefattning. För institutionen för allmän och organisk kemi samt biokemi (institutet för organisk kemi och biokemi), som för närvarande har en amanuens, föreslog kommittén en förste assistent och för kemiska övningslaboratoriet, som har en laborator och sex amanuenser, föreslogs tre förste assistenter, medan antalet amanuenser skulle reduceras till fyra.

Professorerna Myrbäck och Ölander ha i sin skrivelse till beredningen framhållit, att forskningskommitténs förslag, som avser institutionerna i deras nuvarande otillräckliga lokaler, innebär en kraftig nedskärning av den personalorganisation som planerats för den händelse nybyggnad kommer till stånd.

Universitetsberedningen är väl medveten om de stora svårigheter som undervisningen i kemi i Stockholm för närvarande har att kämpa med på grund av den mycket starka tillströmningen av studerande och de helt otillräckliga resurser som stå till förfogande. Beredningen vill därför ur undervisningens synpunkt understryka vikten av att institutionsfrågan snarast erhåller en definitiv lösning. Beredningen har emellertid blivit övertygad om att undervisningen redan under nuvarande förhållanden skulle kunna avsevärt förbättras genom en utökning av lärarkrafterna och biträder därför forskningskommitténs personalförslag.

Limnologi.

Vid limnologiska institutionen i Lund med det till denna hörande laboratoriet i Aneboda tjänstgöra för närvarande en förste assistent och en förste amanuens.

Lokalavdelningen i Lund av Sveriges yngre naturvetares förening har i skrivelse till Chefen för ecklesiastikdepartementet med anledning av forskningskommitténs betänkande bland annat framhållit följande:

»Undervisningen i limnologi har hittills ombesörjts av docenten i ämnet (sedan den 1 oktober 1945 t. f. professor), biträdd av tillfälliga kurs- och föredragshållare. Förutom den ordinarie undervisningen har emellertid docenten i stor utsträckning meddelat frivillig, av behovet påkallad sådan. Då det är av vikt, att professorn i limnologi ej på grund av en alltför tung undervisningsbörda hindras att i tillräcklig utsträckning utöva den forskning, som är oundgängligen nödvändig för tillgodoseendet av bland annat den praktiska limnologiens behov, föreslås, att *personalen vid institutionen utökas med en undervisningsassistent* med skyldighet att tjänstgöra vid de båda laboratorierna i Lund och Aneboda. Den av kommittén föreslagna forskningsassistenten bör ej tagas i anspråk för undervisning, då hans huvudsakliga uppgift torde vara att biträda professorn i hans forskning, detta så mycket mera som denna forskning har den största betydelse för såväl statliga som kommunala och enskilda inom ämnet fallande problem. Det vore synnerligen önskvärt, att vid laboratoriet i Aneboda funnes en undervisningsassistent för att orientera vid laboratoriet verksamma specialister i fältet. — I utredningens förslag upptages en 1:e amanuensbefattning gemensam för laboratorierna i Lund och Aneboda. Arbetsbördan är emellertid så stor, att det är omöjligt för en befattningshavare att fullgöra tjänstgöringen på den fastställda tjänstgöringstiden, 600 timmar per år. Enbart under sommarmånaderna i Aneboda åtgå cirka 400 timmar, då det förutom den ordinarie tjänsten åligger amanuensen att ordna kost och logi för såväl specialister som kursdeltagare, rekognoscörer och övriga besökare. — Då laboratoriet i Lund, såsom framhålles i utredningen (kap. 3 s. 27), är i arbete året runt, och amanuensen under nuvarande förhållanden på grund av arbetets karaktär är tvungen att medfölja till Aneboda, blir laboratoriet i Lund under en lång period utan tjänstepersonal. För närvarande arbeta vid institutionen i Lund ett antal specialister under sommarmånaderna och dessutom förekommer en mängd löpande ärenden, detta helst som Aneboda-laboratoriet måste stå i förbindelse med Lund för utbyte av böcker, apparatur och dylikt. På grund härav anse vi det nödvändigt, att *ännu en 1:e amanuensbefattning inrättas.* Dennas innehavare skulle sköta tjänsten i Aneboda samt dessutom tjänstgöra erforderlig tid i Lund.»

Vid universitetsberedningens överläggningar i Lund underströk docent S. Thunmark det stora behovet av ytterligare en assistentbefattning för undervisningen.

Beredningen finner det uppenbart, att den omfattande undervisning, som under sommarmånaderna bedrives vid laboratoriet i Aneboda, icke kan tillfredsställande skötas med tillgång till endast den nuvarande assistenten och amanuensen, vilkas tjänstgöring i huvudsak måste tagas i anspråk under terminerna vid institutionen i Lund. Beredningen förordar därför inrättandet av en andre assistentbefattning med tjänstgöringsskyldigheten huvudsakligen förlagd till laboratoriet i Aneboda.

Vid Uppsala universitet är limnologien ännu icke representerad. Naturvetenskapliga studentsällskapet i Uppsala anförde i skrivelse till forskningskommittén (april 1945) bland annat följande.

»Sverige har omkring 96 000 sjöar, av vilka de flesta ligga i de mellersta och norra delarna av landet. Limnologien finns trots detta icke representerad vid Uppsala universitet, där sålunda självständig limnologisk forskning eller undervisning för närvarande icke kan bedrivas. Detta är så mycket mera beklagligt som de limnologiska frågeställningarna — oavsett deras stora teoretiska värde — ofta visat sig ha avsevärd praktisk betydelse, i synnerhet för ett så sjörikt land som Sverige. Frågor rörande sjösänkningar, vattenregleringar och industriell eller kommunal förorening av sjöar och vattendrag kunna icke tillfredsställande utredas utan limnologiska metoder, och en höjning av våra sjöars fiskproduktion förutsätter ingående undersökningar av sjöarnas produktionsbetingelser.

Det föreligger sålunda ett mycket stort behov av såväl undervisning i limnologi som forskning inom detta ämne vid Uppsala universitet. Ett stort steg i denna riktning har för övrigt tack vare donationsmedel nyligen kunnat tagas genom färdigställandet av det Malménska limnologiska laboratoriet vid sjön Erken i Roslagen. Det förefaller rimligt att Uppsala universitet erhåller en särskild limnologisk institution med en professor i limnologi som prefekt.»

På anmodan av universitetsberedningen har professor E. Melin i egenskap av inspektor för den Malménska studiefonden avgivit ett yttrande angående möjligheten att utnyttja Uppsala universitets Erkenlaboratorium i undervisningens tjänst. Härur kan följande anföras:

»Erkenlaboratoriet måste redan i sin nuvarande blygsamma utformning betraktas som en värdefull tillgång för den limnologiska forskningen. Dess utvecklingsmöjligheter äro däremot f. n. ytterst begränsade, då under det närmaste tiotal åren malménska studiefondens avkastning på grund av omfattande ombyggnadsarbeten vid Norr Malma gård kommer att vara reducerad till en obetydlighet. Det är ej heller lyckligt, att ens en liten station som Erkenlaboratoriet helt saknar föreståndare eller annan befattningshavare, som direkt ansvarar för dess skötsel och arbetets planläggning. F. n. handhaves detta av den malménska stipendiaten efter frivilligt åtagande.

Även för undervisningen skulle Erkenlaboratoriet redan nu kunna utnyttjas, om en lärarbefattning i limnologi funnes. I framtiden torde det bli ännu svårare än hittills för studerande från Uppsala att få deltaga i den ständigt fulltecknade sommarkurs i limnologi, som ges vid Lunds universitets laboratorium i Aneboda. Därför är en lärarbefattning i limnologi vid Uppsala universitet, kombinerad med föreståndarskapet för laboratoriet vid Erken, ett mycket aktuellt och berättigat önskemål. Sett på något längre sikt måste man utan tvekan tänka sig en särskild limnologisk institution i Uppsala, i synnerhet som Erkenlaboratoriet

knappast kan fungera som bas för forskningsarbetet annat än under sommarmånaderna och ej ens då i större utsträckning kan användas för experimentella arbeten. Dessutom bör en limnologisk institution i Uppsala av naturliga skäl vara centrum för undersökningar av även andra sjöar och vattendrag i mellersta och icke minst i norra Sverige, som i detta hänseende närmast är att beteckna som outforskat. Inrättandet av en professur i limnologi och införandet av limnologi som examinationsämne måste förr eller senare bli ett oavvisligt krav för Uppsala universitet.

Det angelägnaste behovet av undervisning i limnologi torde emellertid redan under nuvarande förhållanden kunna tillgodoses genom en biträdande lärare i ämnet. Emedan detta icke är representerat av en professur och även av andra anledningar skulle visserligen en laboratorsbefattning vara att föredraga, men i så fall måste frågan om lokaler i Uppsala och biträdande personal samtidigt lösas. Enär det ännu icke torde vara möjligt att på en gång realisera ett sådant program, förefaller det lämpligast att till en början inrätta en befattning för biträdande lärare, som samtidigt bör fungera som föreståndare för Erkenlaboratoriet. Befattningshavaren bör åläggas att årligen under terminerna ge en föreläsningsserie över limnologiens grunddrag och att i anslutning därtill under sommarferierna leda en kurs vid Erkenlaboratoriet, främst avsedd att genom praktiska övningar i limnologiska fält- och analysmetoder ge deltagarna en direkt inblick i sambandet mellan miljö och organismer i en svensk eutrof insjö.

Den här föreslagna biträdande lärarens behov av assistens torde tills vidare kunna tillgodoses genom att en av de rörliga tredje amanuensbefattningarna ställes till hans förfogande. Inrättandet av ordinarie amanuensbefattningar i limnologi kan därmed ställas på framtiden.

Däremot måste den nuvarande ofullständiga apparatuppsättningen vid Erkenlaboratoriet avsevärt kompletteras för att kunna vara tillfyllest för kursändamål; mikroskop torde tills vidare kunna tillhandahållas av någon biologisk institution i Uppsala, emedan kursen kommer att förläggas till sommaren. Ett engångsanslag av 4 000 kronor torde i stort sett täcka anskaffningskostnaderna av de nödvändiga apparaterna, glasvarorna och kemikalierna. Ett visst ytterligare anslag — förslagsvis 1.000 kronor — för anskaffande av kurslitteratur bör dessutom komma i fråga. Ett årligt materielanslag på 1 000 kronor torde dessutom vara erforderligt.»

De ovan och även vid beredningens överläggningar i Uppsala framförda önskemålen om självständig undervisning och forskning i limnologi vid Uppsala universitet finner beredningen mycket berättigade. Frågan om inrättande av en professur i limnologi och en limnologisk institution även vid universitetet i Uppsala synes emellertid icke tillräckligt utredd för att nu kunna lösas. Däremot synes det beredningen påkallat att redan nu söka tillgodose behovet av undervisning i limnologi. Detta ämne har erkänd praktisk betydelse i samband med frågor rörande fiskeri, vattenhygien och vattenregleringar. Därjämte äro insikter i limnologi av stort värde för lärare i naturvetenskapliga ämnen.

Beredningen vill därför förorda inrättandet av en befattning som preceptor i limnologi vid Uppsala universitet. Denne bör under terminerna vid någon av de biologiska institutionerna meddela undervisning i limnologiens grunddrag för att i anslutning härtill under sommaren hålla en huvudsakligen metodiskt inriktad kurs vid Erkenlaboratoriet, som han bör föreslå. Enligt beredningens mening bör det även kunna åläggas honom att förrätta examination i limnologi för lägre examina, i vilka limnologien bör kunna medtagas som tilläggsämne i analogi med t. ex. limnologi och genetik vid Lunds universitet.

Matematik.

Universitetsberedningen har från såväl de akademiska lärarna som studenterna vid upprepade tillfällen erhållit skriftliga och muntliga framställningar angående den nuvarande bristen på lärarkrafter i matematik, där antalet studerande under de senaste tio åren ökat till det dubbla eller mer.

Professorerna vid Uppsala universitet A. Beurling och T. Nagell framföra i sina skrivelser till beredningen starkt motiverade önskemål om ytterligare en biträdande lärare, främst avsedd som ledare för den propedeutiska kursen i analytisk geometri och differentialgeometri, samt ytterligare en förste amanuens för att kunna tillgodose det allmänna önskemålet om att kursen i tillämpad matematik (för biologer, medicinare, nationalekonomer m. fl.) måtte bli permanent och avgiftsfri. Professor Beurling ifrågasätter även ytterligare en amanuens för att leda en kurs i matematik, avsedd för meteorologer.

Professorerna vid Lunds universitet M. Riesz och N. Zeilon anföra i sin gemensamma skrivelse till beredningen bland annat följande:

»Vid bedömningen av det behövliga antalet av dessa lärare måste hänsyn tagas till att under de senare åren elevantalet på den propedeutiska kursen i matematisk analys stigit därhän att en uppdelning på två parallellavdelningar måste allvarligt övervägas. (Deltagarantalet är i år över 160. Med det lägre seminariet inbegripet har den nuvarande biträdande läraren mer än 180 elever.) Under dessa omständigheter *måste det betecknas som nödvändigt att ytterligare en befattning som biträdande lärare inrättas.* — Man måste vidare räkna med att för framtiden övningarna i det lägre matematiska seminariet måste uppdelas på minst tre, sannolikt flera, parallellavdelningar. För att undervisningen skall bli effektiv bör deltagarantalet i varje seminarieavdelning ej gärna överstiga 30. För detta ändamål och för de nyssnämnda kurserna *anse vi minst 3 undervisningsassistenter och 1 förste amanuens vara behövliga*».

Beredningen finner den påtalade bristen på lärarkrafter i matematik så uppenbar och allvarlig, att inrättandet av nya lärarbefattningar icke kan uppskjutas. Oavsett den nuvarande starka tillströmningen av studerande är en utökning av lärarpersonalen i matematik nödvändig för att ämnets olika områden i någon mån skola kunna tillgodoses vid undervisningen. Beredningen förordar därför, att från och med budgetåret 1947/48 ytterligare en preceptor och en förste amanuens i matematik anställas vid vartdera universitetet.

Universitetsberedningen förordar vidare, att den nuvarande andre assistentbefattningen vid matematiska institutionen i Lund omvandlas till en förste assistentbefattning. Lund har liksom Uppsala två lärostolar i matematik och bör därför i likhet med Uppsala vara berättigat till två förste assistenter i detta ämne (se departementschefens yttrande i proposition nr 273, s. 84).

För matematiska institutionen vid Stockholms högskola har forskningskommittén föreslagit inrättandet av en befattning som biträdande lärare och två förste assistenttjänster, av vilka senare den ena föreslås ersätta en av de nuvarande två amanuensbefattningarna. Institutionen för försäkringsmatematik, som för närvarande har en amanuens, föreslås av forskningskommittén erhålla därutöver en förste amanuens.

De skäl, som ovan anförts för utökning av lärarkrafterna i matematik vid universiteten, gälla även för Stockholms högskola. Antalet studerande i matematik har även vid högskolan ökat avsevärt under de senare åren och är av betydande storlek. De nu till buds stående lärarkrafterna äro otillräckliga och kunna ej heller tillgodose ämnets olika delar på ett tillfredsställande sätt. Beredningen vill därför förorda den av forskningskommittén föreslagna utökningen av lärarkrafterna vid matematiska institutionen och institutionen för försäkringsmatematik vid Stockholms högskola.

Mekanik och matematisk fysik.

Vid institutionerna för mekanik och matematisk fysik i Uppsala och Lund har genom beslut av 1946 års riksdag i enlighet med forskningskommitténs förslag inrättats vardera en befattning som biträdande lärare. Därmed synes det nuvarande behovet av undervisning i detta ämne vid universiteten vara tillgodosett.

Vid Stockholms högskolas institution för mekanik och matematisk fysik finnes för närvarande en biträdande lärare med 2 000 kronors arvode. Forskningskommittén har föreslagit en utökning med en förste assistent, varjämte befattningen som biträdande lärare skulle omvandlas till en förste assistentbefattning.

Institutionens föreståndare, professor O. Klein, har i sin skrivelse till forskningskommittén »som ett minimum för ett nödtorftigt lösande av föreliggande forsknings- och undervisningsuppgifter» begärt en lärarstab bestående av en biträdande lärare, en assistent, en förste amanuens samt en andre amanuens.

Universitetsberedningen finner det synnerligen angeläget, att ämnet mekanik och matematisk fysik även vid Stockholms högskola erhåller tillräckliga lärarkrafter. Beredningen tillstyrker därför forskningskommitténs förslag men ifrågasätter, om icke den nuvarande befattningen som biträdande lärare med hänsyn till det stora antalet studerande och den kvalificerade undervisning, som det här är fråga om, bör omvandlas till en preceptorsbefattning.

Meteorologi.

Professorn vid Uppsala universitet H. Köhler har i sin skrivelse till beredningen bland annat anfört följande:

»*En biträdande lärarbefattning* bör inrättas. Innehavaren härav skulle under året hålla två föreläsningsserier. Den ena skulle omfatta prognostik och synoptik och förläggas till höstterminen, den andra skulle omfatta en kurs i klimatologi, så lagd, att den bleve njutbar såväl för meteorologer som geografer och förläggas till vårterminen.» — »*En biträdande lärarbefattning* . . . är nödvändig för en effektiv undervisning i meteorologi. Den biträdande lärare, som skall kunna handhava den i denna punkt omnämnda krävande undervisningen, bör minst vara filosofie licentiat.»

Genom beslut av 1946 års riksdag har från 1 juli 1947 den vid Uppsala universitet befintliga professuren i meteorologi dubblerats genom inrättande av en »professur i meteorologi, särskilt väderlekslära», till vars förste innehavare utsetts förste statsmeteorologen, docenten T. H. P. Bergeron. Beredningen, som har stor förståelse för det avsevärda och just nu särskilt aktuella behovet av ändamålsenlig undervisning i meteorologi, kan icke för närvarande tillstyrka professor Köhlers förslag om inrättande av en biträdande lärarbefattning i detta ämne. Det synes beredningen lämpligast, att frågan om ytterligare lärarkrafter för meteorologiundervisningen behandlas i ett sammanhang, när den nye professorn tillträtt sitt ämbete.

Zoologi.

Genom beslut av 1946 års riksdag har inrättats en ny professur i zoofysiologi vid Uppsala universitet. Anställandet av den personal, som forskningskommittén föreslagit som biträde åt den nya professurens innehavare, nämligen bland annat en förste assistent och en förste amanuens, har däremot uppskjutits till en senare tidpunkt.

Emedan professuren i zoofysiologi kan väntas bli besatt med ordinarie innehavare senast läsåret 1947/48, förordar beredningen, att de båda föreslagna assistent- och amanuensbefattningarna inrättas från och med nästa budgetår.

Vid zoologiska museet tjänstgör en museiassistent i lönegrad A 23. Beredningen förordar, som ovan (s. 124 ff.) utförligt motiverats, att denna befattnings benämning ändras till förste museiintendent och att befattningen samtidigt därmed uppflyttas till 26 lönegraden.

Från lärare och studerande inom zoologien har till beredningen framförts önskemål om att entomologien, som i Lund genom beslut av 1946 års riksdag erhållit egen professur, måtte få en fast representation även vid Uppsala universitet. I denna omfattande och även praktiskt betydelsefulla gren av zoologien, som tidigare onekligen intagit en alltför undanskymd plats i zoologiundervisningen i Uppsala, ges för närvarande av en docentstipendiat en övningskurs med exkursioner.

Genom beslut av 1946 års riksdag har inrättats en befattning för en biträdande lärare, avsedd att meddela ungefär hälften av den grundläggande undervisningen i jämförande anatomi. Professorerna N. von Hofsten och S. Hörstadius ha i gemensam skrivelse till beredningen föreslagit inrättandet av ytterligare en biträdande lärarbefattning för att jämte docentstipendiaterna tillgodose det stora behovet av fasta kurser i entomologi, osteologi och museiteknik samt för exkursioner etc. Undervisningen inom dessa viktiga områden har hittills endast mera tillfälligtvis kunnat meddelas i mån av tillgång till lämpliga docenter.

Professor Hörstadius har i en senare skrivelse till beredningen lämnat

några kompletterande synpunkter på behovet av undervisning i entomologi i Uppsala:

»Entomologiens betydelse är uppenbar då man besinnar, att omkring 75 % av alla kända djurarter äro insekter och att dessa spela en utomordentlig roll i naturen, dels i nyttig riktning som överförare av frömjöl, som näring för andra djur, etc., dels som skadedjur för lantbruk och skogsbruk, som skadedjur på vår egendom, som sjukdomsbärare, etc. Ett djupare inträngande i entomologien kräver sin man helt och fullt. Vid universiteten bör denna viktiga disciplin vara representerad av en framstående forskare såsom lärare. I Uppsala har entomologien ej haft någon officiell företrädare. Speciell undervisning i entomologi har endast kunnat ges i den mån någon docent med sådan inriktning funnits att tillgå. I Lund har länge funnits en föreståndar- och lärarbefattning i entomologi och denna befattning, som där har gamla anor, har nu omvandlats till professur. Det kan då synas skäligt, att Uppsala universitet också erhåller en befattning i entomologi. En professur kan ej nu komma i fråga, då Uppsala erhållit professuren i zoofysiologi såsom den tredje i den zoologiska ämnesgruppen.

Jag får därför vördsamt hemställa, att en biträdande lärarbefattning i zoologi, särskilt entomologi, inrättas vid Zoologiska institutionen, varvid dock det förbehållet göres, att denna befattning i fråga om anställningsvillkoren måste ställa sig gynnsammare än en docentstipendiats. I annat fall torde kompetent innehavare ej kunna påräknas».

Beträffande undervisningen i entomologi vid svenska universitet och högskolor har Entomologiska föreningen i Stockholm gjort en framställning till universitetsberedningen. I denna understrykes kraftigt behovet av ökad undervisning i entomologi:

»Om vi bortse från önskvärdheten av att rent vetenskapligt arbete på entomologiens område stimuleras inom landet, kvarstå två rent praktiska krav på utökad entomologiundervisning vid universitet och högskolor.

1:o. Större delen av de studerande, som avlägga examen med ämnet zoologi, ägna sig åt läraryrket. Entomologiska kunskaper äro därvid av största vikt, inte minst för ett framgångsrikt ledande av de biologiska exkursionerna. — — —

2:o. Specialutbildade entomologer fordras främst inom växtskyddets och skogsforskningens område. På grund av den bristfälliga akademiska entomologiundervisningen har det tidvis varit omöjligt att anskaffa kompetent arbetskraft på de berörda institutionerna. — — —»

Entomologiska föreningen framlägger som önskemål, att såväl vid Uppsala universitet som vid Stockholms högskola inrättas en fast lärarbefattning i entomologi.

Universitetsberedningen finner det väl styrkt, att inom zoologien vid Uppsala universitet särskilt behovet av undervisning i entomologi måste tillgodoses. Undervisningen inom detta ämnesområde, som utan tvivel är av största praktiska betydelse, kan emellertid vid Uppsala universitet enligt vad beredningen inhämtat för närvarande på ett tillfredsställande sätt meddelas av en entomologiskt inriktad docentstipendiat i zoologi. Beredningen vill därför för sin del förorda, att frågan om en särskild lärarbefattning i entomologi vid detta universitet ställes på framtiden.

Liksom i Uppsala tjänstgör vid zoologiska museet i Lund en musei-

assistent i lönegrad A 23. Beredningen föreslår, att denna befattning i likhet med övriga ordinarie museiassistenters med ändring av benämningen till förste museiintendent uppflyttas till 26 lönegraden.

Forskningskommittén har föreslagit, att inom zoologiska institutionen i Lund skulle upprättas en särskild avdelning för zoofysiologi med en personal bestående av en laborator, en förste amanuens samt ett laboratoriebiträde i lönegraden A 7.

Departementschefen anförde i denna fråga (proposition nr 273 s. 106):

»Då jag, såsom framgår av det föregående, tillstyrkt upprättandet av en professur i ämnet zoofysiologi vid Uppsala universitet, synes det kunna anstå någon tid med förverkligandet av nu ifrågavarande förslag, vilket jag i och för sig funnit förtjänt av allvarligt övervägande.»

I skrivelser till beredningen ha professorerna T. Gislén och B. Hanström kraftigt understrukit, att undervisningens rationella skötande ovillkorligen kräver en biträdande lärarbefattning i zoofysiologi. Professor Gislén yttrar i denna fråga bland annat:

»Särskilt vad fysiologien beträffar uppstå stora problem, då denna snabbt utväxande gren av zoologien kräver, att en specialist helt ägnar sig åt densamma. Dessutom fordras för förståelsen och handhavandet av fysiologisk apparatur en fast anställd kraft. Stora svårigheter uppstå nu ofta, då ideligen nya amanuenskrafter skola uppläras, varvid kontinuiteten kan äventyras och den professor i zoologi, som bland annat har att sköta denna del av ämnet, många gånger får sätta till en oproportionerligt stor tid för underordnade problem. Egentligen krävdes här en ny professur och en till densamma knuten assistentbefattning. En biträdande lärare i denna viktiga gren av zoologien är ett conditio sine qua non.»

Av såväl lärare som studentrepresentanter har vidare framhållits behovet av en biträdande lärare avsedd att handha en del av den grundläggande undervisningen i jämförande anatomi och histologi, således en befattning motsvarande den i Uppsala nyligen inrättade. Lokalavdelningen i Lund av Sveriges yngre naturvetares förening anförde härom i sin skrivelse till departementschefen med anledning av forskningskommitténs betänkande bland annat följande:

»Höstterminen 1945 deltogo i anatomikursen och den därefter följande histologikursen 22 studenter. Kursen varar 5 dagar i veckan och omfattar varje arbetsdag föreläsning + laboratorieövningar. Undervisningen sker för närvarande helt och hållet genom kursledaren professor Hanströms försorg med biträde av en amanuens. Uppenbart är att ett avlastande av den arbetsbörda, som vilar på såväl kursledare som amanuens, är i hög grad önskvärt, och det synes, som om detta lämpligast kunde ske genom inrättande av föreslagna tjänst i likhet med vad kommittén yrkat för zoologiska institutionerna i Uppsala och Stockholm, där kurserna äro desamma som vid institutionen i Lund.»

Professor Hanström anförde i en till beredningen inlämnad skrivelse bland annat följande:

»Vad eventuella förändringar av formerna för undervisningen beträffar vill jag tillägga, att jag ställer mig mycket sympatisk till tanken på att minska pro-

fessorernas andel i den elementära undervisningen, särskilt de årligen i samma form återkommande kurserna, men anser att en sådan reform ovillkorligen förutsätter att professorernas undervisningsskyldighet minskas till två föreläsningar per vecka. För skötandet av den elementära undervisning, som förut ålegat professorerna, måste i så fall åtminstone en *biträdande lärarbefattning i zoologi,* dock utan krav på docentkompetens, med tjänstgöring vid de för fil. kand.- och ämbetsexamen obligatoriska kurserna i anatomi och histologi inrättas.»

Universitetsberedningen har blivit övertygad om att undervisningen i zoofysiologi i Lund icke kan tillfredsställande bedrivas utan inrättande av de ovan begärda befattningarna. Beredningen vill därför förorda, att från och med budgetåret 1947/48 vid zoologiska institutionen i Lund inrättas en laboratorstjänst jämte en förste amanuensbefattning för undervisningen i zoofysiologi, som inom institutionen i enlighet med forskningskommitténs förslag bör erhålla en egen avdelning. Däremot anser sig beredningen icke för närvarande kunna förorda inrättandet av en preceptorsbefattning för undervisningen i jämförande anatomi och histologi vid Lunds universitet.

Till en av professor Hanström föreslagen laboratorstjänst i marinbiologi, förenad med föreståndarbefattning för en likaledes begärd marinbiologisk station, kan beredningen i avvaktan på forskningskommitténs utlåtande för närvarande icke taga ställning.

Zootomiska institutets vid Stockholms högskola dåvarande prefekt, professor N. Holmgren, anförde i sin skrivelse till forskningskommittén (december 1944) bland annat följande:

»Vid institutet arbeta i regel omkring 15 personer med vetenskapliga uppgifter. För alla dessa stå sammanlagt 8 (små) arbetslokaler till förfogande. För undervisningsändamål av mera kursbetonad art finnas tre rum, varav ett är kombinerat kursrum och föreläsningssal. Utom dessa rum finnes ännu ett rum för de tentamensläsande studerande. Antalet studerande, som årligen åtnjuter undervisning vid institutet, är omkring 50. Slutligen finnes ett rum för biblioteket. Samtliga institutets rum äro alltför små och helt provisoriskt anordnade, föga lämpade för sina ändamål. — — — Institutets stora samlingar av material för vetenskapligt studium äro mestadels magasinerade i källarlokaler, där de i överhopade skåp äro föga tillgängliga. För en myckenhet dyrbart material finnes ej möjlighet för annan förvaring än på källargolven. Studiesamlingarna äro likaledes alltför tätt anhopade för att av de studerande kunna fullt utnyttjas. Möjlighet för en bättre anordning av dem förefinnes icke, då i hela institutet knappast finnes lämplig plats för anbringande av ett enda nytt skåp, ens av mindre dimensioner.

Av ovanstående torde klart framgå, att ett villkor för utvecklingen av den vetenskapliga forskningen och undervisningen vid zootomiska institutet är en helt ny, för sitt ändamål inrättad institution. — — —

Institutets nuvarande personal utgöres av 1 professor, 1 laborator, 1 teknisk assistent (= museiassistent eller konservator), 2 amanuenser av vilka den ena är oavlönad, samt en städerska.

1) Professorn har utom sina föreläsningar och tentamina dels att leda en kurs för licentiatexamen samt vetenskapliga arbeten inom institutet, dels också att utan biträde sköta all administration och korrespondens m. m.

2) Laboratorn har att 4 dagar i veckan leda den morfologiska kursen och hålla därmed i samband stående föreläsningar. Han leder dessutom en kurs för licen-

tiatexamen samt vetenskapliga arbeten å institutet. Hans tid är mycket strängt upptagen. Tiden för egen forskning är mycket inskränkt.

3) Den tekniska assistentens uppgift skulle egentligen varit att vårda institutets samlingar. Detta har emellertid måst i hög grad eftersättas till förmån för det vetenskapliga arbetet å institutet. Han har sålunda företrädesvis varit upptagen av prepareringsarbeten för vetenskapliga undersökningar. Därmed har han varit upptagen alla dagar från kl. 9—4. Tid för egen forskning har endast kunnat vinnas på kvällar och söndagar.

4) Den avlönade amanuensen har delvis haft samma slags arbete som assistenten. Han har varit upptagen mest alla veckodagar.

5) Den oavlönade amanuensen har biträtt laboratorn vid granskning av kursprotokoll.

Av denna översikt framgår, att den avlönade institutspersonalen haft en mycket dryg arbetsbörda och att tjänstemännens möjligheter för vetenskaplig forskning varit starkt beskurna. För att råda bot för detta missförhållande fordras utökning av den nuvarande personalen. Nyinrättande av följande tjänster föreslås:

1) En *biträdande lärare* . . . Denne lärare skulle sköta den elementära undervisningen. Härigenom skulle en betydande del av laboratorns arbetsbörda avlastas. Denne skulle däremot kunna överta de båda licentiatkurserna och eventuellt hålla seminarieövningar eller specialföreläsningar för yngre vetenskapsmän eller mera försigkomna lärjungar.

2) En *forskningsassistent* skulle övertaga den »tekniska assistentens» nuvarande verksamhet, så att denne kunde återgå till sin egentliga uppgift, nämligen att vårda och förkovra institutets samlingar av anatomiska preparat m. m.

3) En *forskningsamanuens,* som skulle biträda vid forskningsarbetet inom institutet.

4) En *andre amanuens* som biträde åt den biträdande läraren vid undervisningen. Denne skulle ersätta den oavlönade amanuensen.»

Forskningskommitténs förslag innebar för Zootomiska institutet nyinrättande av befattningar för två förste assistenter (en »forsknings» och en »undervisningsassistent») och en andre amanuens samt ändring av lönegraden för laboratorn och omvandling av den tekniska assistenttjänsten till en befattning för museiassistent i lönegraden A 23.

Den nuvarande föreståndaren för Zootomiska institutet, professor G. Jägersten, framhöll vid beredningens överläggning i Stockholm att zoologiundervisningen vore bäst betjänt av att den av forskningskommittén föreslagna undervisningsassistenten utbyttes mot en biträdande lärare.

Universitetsberedningen är av den uppfattningen, att lokalfrågan oundgängligen måste lösas för att zoologiundervisningen i Stockholm skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Redan under nuvarande förhållanden skulle emellertid en utökning av lärarkrafterna vara av stort värde för undervisningen, varför beredningen biträder det av forskningskommittén framlagda förslaget med den ändringen att den ena av de båda assistenttjänsterna ersättes av en preceptorsbefattning.

Professorerna G. Jägersten och J. Runnström ha i gemensam skrivelse till universitetsberedningen anfört följande:

»Ett önskemål, som länge varit aktuellt vid undervisningen i zoologi för filosofie kandidat- och ämbetsexamen vid Stockholms högskola, är införandet av en med

föreläsningar och exkursioner förbunden kurs i entomologi. Undervisningen i denna gren av ämnet är ej minst viktig för blivande lärare, för vilka insekterna utgöra de kanske lättåtkomligaste zoologiska studieobjekten vid exkursioner och demonstrationer. Bland insekterna förekomma många ypperliga exempel på djurens anpassning till miljön. Vidare bör man erinra sig insekternas mycket stora praktiska betydelse.

Entomologiundervisningen vid Stockholms högskola kan ej tillgodoses inom ramen av de av Naturvetenskapliga Forskningskommittén föreslagna befattningarna. Vi anhålla därför att universitetsberedningen måtte föreslå, att 1 250 kronor beviljas som arvode åt en lärare i entomologi mot en undervisningsskyldighet av tjugofem föreläsningar, varav cirka hälften skulle kunna utbytas mot praktiska övningar och exkursioner. Vi ha försäkrat oss om att en för ändamålet lämplig lektor är villig att åtminstone tills vidare åtaga sig denna undervisning och även framdeles torde kompetenta lärarkrafter kunna påräknas.

Då ifrågavarande undervisningskurs ej bör omfatta mer än högst tre veckor och då några för vetenskapligt ändamål upplagda insektssamlingar icke förefinnas vid Högskolan (och på grund av närheten till Riksmuseet icke heller torde vara behövliga) synes det oss onödigt att en fast befattning i entomologi inrättas. Det för högskolan viktiga är att den elementära undervisningen i entomologi tillgodoses, och detta torde nöjaktigt kunna ske om ett årligt anslag av ovannämnda storlek finnes tillgängligt för ändamålet.»

För att tillgodose det berättigade kravet på elementär undervisning i entomologi vid Stockholms högskola förordar beredningen det av ämnesrepresentanterna därstädes begärda kursanslaget på 1 250 kronor årligen.

Avdelningen för experimentell zoologi av Zootomiska institutet vid Stockholms högskola är samordnad med Wenner-Grens institut för experimentell biologi. Föreståndare för detta är professorn i experimentell zoologi och cellforskning, J. Runnström, som på anmodan av universitetsberedningen avgivit ett särskilt yttrande rörande institutets organisation och ekonomi samt behovet av personal för forskningens och undervisningens tillgodoseende. Ur denna skrivelse må följande anföras:

»Wenner-Grens Institut, som blev färdigt våren 1939, är väsentligen avsett att vara ett forskningsinstitut i vilket vissa vetenskapsgrenar sammanförts, som ligga på gränsområden mellan biologi och medicin å ena sidan och fysik och kemi å den andra. Institutet var från början delat på fem avdelningar, nämligen för cellfysiologi, utvecklingsfysiologi, fysiologisk kemi, biofysik och ämnesomsättningsforskning. Härtill har senare tillkommit en avdelning för teknisk kemi.

Med Wenner-Grens Institut är dessutom avdelningen för experimentell zoologi av zootomiska institutet samorganiserad. Vid denna bedrives undervisning och examination i de fysiologiska och experimentella delarna av zoologien. Institutets prefekt är samtidigt professor i experimentell zoologi och cellforskning vid Stockholms högskola. Denne anordnar även undervisning och examinerar med förordnande för varje särskilt fall i ämnet 'allmän fysiologi'. För närvarande förbereda sig 7 studerande för licentiat- och doktorsgrad inom experimentell zoologi respektive allmän fysiologi samt 10 ha under året utfört arbeten för högsta betyg i filosofie kandidat- eller ämbetsexamen. En kurs i fysiologi gives varje år med 18—20 deltagare. Bland dessa får ett antal, som tillika ha kemi som examensämne, en utökad kurs i fysiologi och får i filosofie kandidatexamen lägga tyngdpunkten på denna gren av ämnet zoologi. Antalet disputationer på avhandlingar, som utförts

vid institutet, uppgår sedan 1939 till 10. Av dessa ha 7 ventilerats vid Stockholms högskola, 2 vid Karolinska institutet och 1 vid Tekniska högskolan.

De ovan nämnda studerande oberäknat ha under läsåret 30 personer stadigvarande arbetat vid institutet med vetenskapliga uppgifter. Härtill kommer att 17 personer under längre eller kortare tid haft sin vetenskapliga verksamhet förlagd till institutet. Cirka 25 tekniska biträden, en vaktmästare, en djurskötare och ett biträde till denne ha varit behjälpliga vid arbetena. — — —

Med den omfattning, som verksamheten vid institutet har, åvilar prefekten en ej ringa administrativ börda. Självklart är det även viktigt att denne har möjlighet att utöva och följa med forskning. Det är därför synnerligen viktigt, att prefekten i möjligaste mån frigöres från elementär undervisning och får ersätta denna genom forskningsundervisning samt ledandet av för sammanhållningen inom institutet viktiga colloquier, seminarier och konferenser. Detta skulle möjliggöras genom inrättande av de befattningar, som Naturvetenskapliga Forskningskommittén föreslagit. Docentstipendiaten kunde exempelvis övertaga kursen i fysiologi för filosofie kandidat- och ämbetsexamen och hålla föreläsningar över organfysiologi, under det att biträdande läraren övertoge föreläsningarna i den mer fysikalisk-kemiskt betonade delen av fysiologien samt ledde en fortsättningskurs för dem, som i filosofie kandidatexamen specialisera sig inom fysiologien. Även de båda laboratorerna, som främst skola representera vissa ämnesgrenar inom institutet, kunna även lämna bidrag till undervisningen. Laboratorn i utvecklingsfysiologi skulle exempelvis ge en kurs i histofysiologi eller embryologi för licentiander och laboratorn i fysiologisk kemi skulle kunna hålla föreläsningar (1 timme per vecka) inom sitt ämne, vilket kan vara av betydelse då fysiologisk kemi eller biokemi för närvarande ej är representerad genom egen professur vid Stockholms högskola.

Det är angeläget att avdelningen för experimentell zoologi får behålla sina hittillsvarande förste och tredje undervisningsamanuenser, vilka skulle biträda vid de olika kurserna. Ett anslag har hittills åtnjutits på 2 500 kronor för undervisningen. Denna summa är möjligen tillräcklig för underhåll och nyanskaffningar för kurserna. Ett bibehållande av detta anslag skulle möjliggöra att eleverna kunde befrias från särskild avgift för fysiologikursen. Av största vikt vore om institutet kunde erhålla ett statligt bidrag på 20 000 kronor till forskningsundervisning, som bedrives vid institutet. Denna omfattar ej blott licentiander och doktorander i zoologi respektive allmän fysiologi utan även forskare från andra institutioner, som komma för att lära speciella metoder, som de behöva för sitt arbete.

En stor brist i institutets nuvarande organisation ligger däri att avdelningsföreståndarna ej äro avlönade. Undantag härifrån är endast föreståndaren för avdelningen för fysiologisk kemi. Denne åtnjuter ett årligt arvode på 9 000 kronor från Wenner-Grenska Samfundet. Genom de föreslagna befattningarna skulle emellertid denna brist avhjälpas. Laboratorn i fysiologisk kemi skulle bli föreståndare för avdelningen för fysiologisk kemi, varvid Wenner-Grens medlen till hans arvode skulle frigöras för andra ändamål.

Det planeras att så vitt möjligt avveckla det rent tekniskt inriktade arbetet vid institutet. De frigjorda utrymmena skulle begagnas att utvidga avdelningen för fysiologisk kemi. Denna är bland annat tänkt att bli en central för ett samarbete mellan flera institutioner rörande användning av de 'tunga' isotoperna av kol och kväve för medicinska, biologiska och analytiska arbeten.

Laboratorn i utvecklingsfysiologi skulle bli föreståndare för motsvarande avdelning. Det arbete som förestår denne är bland annat att befordra användningen av ultramikrometoder inom utvecklingsfysiologien.

Avdelningen för biofysik förestås för närvarande av professorn i fysik vid Stockholms högskola. Sannolikt kommer den biträdande läraren antingen att kunna övertaga föreståndarskapet för denna avdelning eller biträda professorn i fysik här-

med. De övriga befattningar, som föreslås av Naturvetenskapliga Forskningskommittén, 1 forskningsassistent, 1 laboratorietekniker, 2 amanuenser, 1 laboratoriebiträde, böra helt reserveras för forskningsarbetets behov.

Medicinska Högskolornas Organisationskommitté föreslår ett statligt anslag till avdelningen för ämnesomsättningsforskning. Detta förslag inrymmer befattningar, nämligen 1 laborator, 1 assistent, 1 laboratoriebiträde samt 12 000 kronor för materiel.

Även om statsanslag skulle beviljas Wenner-Grens Institut i den omfattning, som föreslagits av Naturvetenskapliga Forskningskommittén, respektive Medicinska Högskolornas Organisationskommitté så skulle detta ej förslå att upprätthålla institutets verksamhet i nuvarande omfång och än mindre att företaga vissa mycket önskvärda utvidgningar av verksamheten. Det är emellertid att hoppas att Wenner-Grenska Samfundet skall se sig i stånd att som hittills stödja institutet. Dess bidrag för år 1946 uppgick till 100 000 kronor under det att institutets hela stat gick på 187 290 kronor. Det är dock att märka att häri ingick med 27 830 kronor omkostnader för värme, vatten, gas, elektricitet och byggnaders underhåll. Efter avdrag av denna summa återstår sålunda 159 460 kronor, i vilken även undertecknads lön är inberäknad. — — —

Till slut sammanfattas nedan önskemålen rörande statsanslag.

Befattningar i enlighet med Naturvetenskapliga Forskningskommitténs förslag:

1 docentstipendium i experimentell zoologi och cellforskning.
1 laborator i fysiologisk kemi.
1 laborator i utvecklingsfysiologi.
1 biträdande lärare.
1 forskningsassistent.
2 forskningsamanuenser.
1 laboratorietekniker i lönegrad A 11.
1 laboratoriebiträde.
1 kanslibiträde.

Vidare befattningar i enlighet med Medicinska Högskolornas Organisationskommitté:

1 laborator.
1 forskningsassistent.
1 laboratoriebiträde.

Dessutom hemställes ovan att följande befattningar för kursundervisningen bekostas med statsmedel:

1 förste amanuens.
1 tredje amanuens.

Materielanslag och extra personal i enlighet med Naturvetenskapliga Forskningskomitténs förslag:	kronor	40 000
Dito i enlighet med Medicinska Högskolornas Organisationskommittés förslag	»	12 000
Enligt ovan gjord framställning:		
Kursmateriel	»	2 500
Materiel för forskningsundervisning	»	20 000
Summa för materiel och extra personal	kronor	74 500.»

Såsom framgår av ovanstående framställning har varken prefekten för Wenner-Grens institut eller naturvetenskapliga forskningskommittén gjort en skarp skillnad mellan undervisningens och forskningens behov av högre be-

fattningar. Även universitetsberedningen finner det mest ändamålsenligt, att undervisningen vid ett institut av ifrågavarande karaktär i huvudsak uppehålles av de olika avdelningsföreståndarna vid sidan av deras vetenskapliga verksamhet. En av dem bör dock i egenskap av biträdande lärare ha att svara för huvudparten av den elementära undervisning, som hittills åvilat prefekten.

Däremot synes det lämpligt, att de lägre befattningshavare liksom den apparatur, materiel och litteratur som erfordras för kursundervisningen såvitt möjligt helt disponeras för detta ändamål. För närvarande stå härför en förste amanuens och en tredje amanuens samt 2 500 kronor för materiel till förfogande på högskolans stat.

Vid sidan om kursundervisningen synes forskningsundervisningen för mera framskridna studerande vara av stor omfattning och betydelse vid institutet. Detta slag av undervisning måste i första hand åvila de befattningshavare inom de olika avdelningarna som där bedriva självständig forskning. I den mån som särskild apparatur och materiel erfordras för dylik forskningsundervisning, synes ett särskilt anslag böra ställas till förfogande.

Universitetsberedningen vill för sin del ur undervisningens synpunkt tillstyrka forskningskommitténs förslag till nya befattningar vid Wenner-Grens institut. Beredningen vill dessutom vitsorda behovet av en förste och en tredje amanuens för biträde vid kursundervisningen samt önskar slutligen understryka nödvändigheten av att genom särskilda anslag tillgodose underhållet och nyanskaffningen av apparatur, övrig materiel och litteratur för forskningsundervisning och kursändamål.

Kursavgifter inom de naturvetenskapliga ämnena.

Inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen äro ett flertal kurser i ämnena botanik, fysik, geografi, kemi och zoologi belagda med avgifter, vilka enligt beredningens ovan (s. 8 o. f., 65 o. f.) närmare motiverade mening böra helt avskaffas.

Av följande sammanställning framgå platsavgifternas storlek och det nuvarande genomsnittliga antalet studerande i de här berörda ämnena vid universiteten:

	Platsavgifter per deltagare, kronor	Antal deltagare per läsår	Summa platsavgifter per läsår, kronor
Uppsala.			
Botanik:			
Kurser för lägre examina	35	20	700
Kurser för fil. lic.-examen	20	4	80
Fysik:			
Övningslaboratoriet	40	25	1 000
Fysik.-tekn. kursen	12	2 × 18	432
Specialister	60	8	480
Geografi:			
Fältmätning	15	35	525
Kartläggning	15	30	450

	Platsavgifter per deltagare, kronor	Antal deltagare per läsår	Summa platsavgifter per läsår, kronor
Kemi:			
Oorganisk och organisk kemi	141	2 × 16	4 512
Fysikalisk kemi	30	2 × 16	960
Zoologi:			
Anatomi och histologi	50	20	1 000
Lund.			
Botanik:			
Växtfysiologi	20	20	400
Fysik:			
Övningslaboratoriet	50	40	2 000
Geografi:			
Kartografi	15	20	300
Fältmätning	15	20	300
Kemi:			
Oorganisk och organisk (inkl. fysikalisk) kemi	125	37	4 625
Zoologi:			
Anatomi och histologi	40	20	800
Fysiologi	10	15	150
Embryologi (för fil. lic.-examen)	10	3	30

Emedan platsavgifterna hittills kommit institutionerna tillgodo, bör samtidigt med deras avskaffande genomföras en motsvarande höjning av institutionernas materielanslag. Med utgångspunkt från det nuvarande antalet studerande vill beredningen därför förorda, att nedanstående institutioner erhålla en ökning av sina materielanslag med följande belopp:

	Uppsala universitet.	Lunds universitet.
Institutionen för fysiologisk botanik	780	400
Fysiska institutionen	2 000	2 000
Geografiska institutionen	975	600
Kemiska institutionen:		
Avdelningen för oorganisk kemi	3 500	2 400
Avdelningen för organisk kemi	1 000	2 200
Fysikalisk-kemiska institutionen	960	—
Zoologiska institutionen	1 000	980
	10 215	8 580

Utöver ovan anförda platsavgifter ha de studerande i ämnet kemi att erlägga särskild ersättning för förbrukade kemikalier, glasvaror och dylikt. Ehuru givetvis det personliga handlaget vid laborationernas utförande är av stor betydelse för förbrukningens omfattning, är en viss åtgång av icke endast

kemikalier utan även glasvaror och liknande materiel ofrånkomlig vid genomgången av de flesta övningskurserna i kemi. Ett konsekvent tillämpande av principen om kostnadsfri akademisk utbildning innebär, att de studerande böra befrias från ersättning för denna nödvändiga materielförbrukning.

Förbrukningsavgifternas nuvarande storlek framgår av följande tabell, som för Uppsalas vidkommande återger medeltalen för läsåren 1942/43—1945/46 och för Lunds del motsvarande belopp under läsåren 1944/45—1945/46; antalet kursdeltagare per läsår var i genomsnitt 32 i Uppsala och 37 i Lund.

	Medeltal per elev		Totalsumma per läsår	
	Uppsala.	Lund.	Uppsala.	Lund.
Avdelningen för oorganisk kemi	58	34	1 856	1 258
Avdelningen för organisk kemi	29	65	928	2 405
	87	99	2 784	3 663

Fastställandet av den rimliga materielförbrukningens kostnadsbelopp stöter givetvis på stora svårigheter. Det ifrågasatta bidraget får självfallet under inga förhållanden tillmätas så, att onödig materielförbrukning uppmuntras. Å andra sidan bör bidraget icke sättas så lågt att det icke ens tillnärmelsevis täcker kostnaderna för den oundgängliga förbrukningen.

Ovan anförda medeltal grunda sig på en förbrukning som helt bekostats av laboranterna själva och därför knappast kan betraktas som särskilt hög. Enligt beredningens mening bör åtminstone 75 % av denna förbrukning kunna anses vara rimlig för en laborant som i sitt arbete iakttar erforderlig aktsamhet för undvikande av onödig materielåtgång. Om bidraget tänkes utgå för 75 % av den i ovanstående tabell angivna genomsnittliga förbrukningen, erhålles följande belopp:

	Bidrag per elev		Totalsumma per läsår	
	Uppsala.	Lund.	Uppsala.	Lund.
Avdelningen för oorganisk kemi	44	26	1 400	960
Avdelningen för organisk kemi	22	49	700	1 810
	66	75	2 100	2 770

Beredningen föreslår, att materielanslagen till de kemiska institutionerna i Uppsala och Lund för täckande av kurslaboranternas ofrånkomliga materielförbrukning höjas med 2 100 kronor respektive 2 770 kronor (utöver de ovan föreslagna ökningarna i samband med platsavgifternas slopande). Beredningen förutsätter härvid, att matematisk-naturvetenskapliga sektionen efter förslag av vederbörande ämnesrepresentant närmare fastställer storleken av den materielförbrukning, som vid de olika kurserna bör vara avgiftsfri för varje elev. För den förbrukning, som överskrider dessa belopp, bör laborant erlägga full ersättning.

Vad som ovan föreslagits för slopande av kursavgifterna vid universiteten, bör enligt beredningens mening även genomföras vid Stockholms högskola,

så snart den principiella frågan om statsmakternas stöd till högskolan blivit löst.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar.

Inom vardera av de matematisk-naturvetenskapliga sektionerna anser beredningen ett belopp av 4 000 kronor erforderligt för bekostande av tillfälliga föreläsningsserier. Samma belopp är enligt beredningens mening påkallat för att bestrida utgifterna för motsvarande ändamål inom matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola.

Kap. 8. Förslag till befattningar samt anslag m. m. vid universitet och högskolor.

Under hänvisning till föregående allmänna översyn över behovet av nya befattningar, anslag m. m. inom de olika läroämnena framlägger universitetsberedningen härmed förslag om inrättande av befattningar jämte anslag inom olika fakulteter. Beträffande de medicinska vetenskaperna och samhällsvetenskaperna, vilka icke upptagits till behandling av beredningen, hänvisas till de förslag, som komma att framläggas av de medicinska högskolornas organisationskommitté och socialvetenskapliga forskningskommittén. Motiveringarna för beredningens förslag återfinnas i de kapitel av betänkandet, vilka innehålla en inventering av de olika fakulteternas och ämnenas behov och önskemål. Dessa kapitel innehålla även motiveringar för ett antal befattningar, vilka visserligen förordats men enligt beredningens mening ej äga den aktuella angelägenhetsgrad, som kunnat föranleda förslag om deras upprättande.

Förslag framläggas icke till upprättande av befattningar vid Stockholms och Göteborgs högskolor, ehuru inventeringen visat behov av ett betydande antal befattningar vid dessa högskolor. Detta beror, såsom inledningsvis framhållits i detta betänkande, på att beredningen önskar avvakta resultaten av de pågående utredningarna rörande frågan om statligt stöd till högskolorna. Beträffande anslag till tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar har beredningen emellertid ansett sig böra framlägga förslag även för de enskilda högskolornas vidkommande, emedan dessa föreläsningar i avsevärd utsträckning måste samordnas genom överenskommelser mellan samtliga lärosäten i riket och statsuniversiteten sålunda direkt beröras av högskolornas möjligheter att anordna dylika föreläsningar.

Teologiska fakulteten.

Docentstipendier. Ett docentstipendium inrättas omedelbart vid vardera fakulteten i Uppsala och Lund.

Religionshistoria. Ett preceptorat i religionshistoria inrättas omedelbart vid Lunds universitet, gemensamt för teologiska och filosofiska fakulteterna.

Religionsfilosofi. En professur i religionsfilosofi inrättas omedelbart vid Lunds universitet.

Exegetik. En förste assistentbefattning inrättas omedelbart inom var och en av de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund.

Kyrkohistoria med missionshistoria. Den för professor K. B. Westman personliga professuren i missionshistoria och ostasiatisk religionshistoria

förändras vid dennes avgång till en ordinarie professur i kyrkohistoria med missionshistoria vid Uppsala universitet.

Kyrklig folklivsforskning. En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid institutionen för kyrklig folklivsforskning vid Lunds universitet.

Kursanslag. Anslag ställas omedelbart till förfogande för teologiska fakulteten i Uppsala att utgå med ett årligt belopp å 5 750 kronor och för teologiska fakulteten i Lund att utgå med ett årligt belopp å 7 550 kronor för bestridande av erforderlig kursundervisning.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar. För detta ändamål ställes omedelbart ett anslag på 3 000 kronor årligen till förfogande för var och en av de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund.

Juridiska fakulteten.

Docentstipendier. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av tre docentstipendier vid var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund.

Forskarstipendium. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av ett forskarstipendium inom var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund.

Finansrätt med finansvetenskap. En professur i finansrätt med finansvetenskap inrättas omedelbart vid Lunds universitet. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i detta ämne vid Uppsala universitet.

Allmän rättslära med rättsfilosofi. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i allmänrättslära med rättsfilosofi vid var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund.

Internationell rätt. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i internationell rätt vid Lunds universitet.

Kursanslag.

Propedeutiska kursen. För bestridande av den propedeutiska kursen tilldelas var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund ett årligt anslag å 8 400 kronor.

Praktiska kursen. För bestridande av den praktiska kursen tilldelas var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund ett årligt anslag å 4 800 kronor.

Kurser i examensämnen. För att bereda ersättning åt lärare vid de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund, vilka på fakulteternas uppdrag giva kursundervisning utöver vad som eljest åligger dem, tilldelas ett förslagsanslag å 20 000 kronor årligen vardera fakulteten. För bestridande av kostnaderna för kurs i privaträtt tilldelas var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund ett årligt anslag å 7 500 kronor.

Ett årligt anslag å 4 000 kronor tilldelas juridiska fakulteten i Uppsala för bestridande av undervisning i finansrätt, intill dess professuren i finansrätt med finansvetenskap vid universitetet blivit inrättad.

Specialkurser. För bekostande av vissa specialkurser tilldelas var och en av de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund ett årligt anslag av 8 400 kronor.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar. För detta ändamål ställes omedelbart ett årligt anslag å 2 500 kronor till förfogande för vardera av de juridiska fakulteterna vid universiteten samt för stats- och rättsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola.

Filosofiska fakulteten.

A. Humanistiska sektionen.

Docentstipendier. Universitetsberedningen föreslog i sitt den 28 december 1945 avgivna betänkande, att de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund skulle erhålla vardera 10 nya docentstipendier, varav 1 skulle tillfalla den filosofiska ämnesgruppen, 3 den historisk-samhällsvetenskapliga, 3 den språkliga samt 3 vara rörliga inom sektionen. Förslaget var, såsom beredningen framhöll, »ett provisorium i avvaktan på den mera vittgående utvidgning av stipendieorganisationen, som eventuellt kommer att visa sig nödvändig». Den föreslagna utvidgningen av stipendiernas antal har sedermera förverkligats genom beslut av 1946 års riksdag.

Då beredningen efter företagen granskning av de olika ämnenas undervisningsbehov nu är beredd att avgiva definitiva förslag beträffande docentstipendiernas antal, har den funnit vissa tillägg till den provisoriska utvidgningen nödvändiga. Inom den filosofiska ämnesgruppen behöves ännu ett docentstipendium, så att ämnena psykologi och pedagogik kunna företrädas av var sin stipendiat. Den historisk-samhällsvetenskapliga gruppen bör klyvas i två grupper, varav den historiska ensam i Uppsala behöver disponera 9 och i Lund 8 stipendier. Av dessa 9 respektive 8 stipendier böra 2 vara med företrädesrätt knutna till ämnena historia och litteraturhistoria med poetik och 1 till vartdera av ämnena konsthistoria, nordisk fornkunskap, samt klassisk fornkunskap och antikens historia; i Uppsala kommer härtill ett stipendium för idé- och lärdomshistoria. Ett stipendium tilldelas gruppen utan företrädesrätt för något ämne. Beträffande docentstipendierna inom den samhällsvetenskapliga gruppen

hänvisar beredningen till det förslag, som kommer att avgivas av socialvetenskapliga forskningskommittén; dock vill den i detta sammanhang för egen del föreslå inrättande av 1 docentstipendium med företrädesrätt för kulturgeografi inom denna grupp. Den språkliga gruppens stipendier föreslås ökade till 14 vid var och en av de humanistiska sektionerna. Av dessa böra i Uppsala 2 docentstipendier med företrädesrätt knytas till vart och ett av ämnena nordiska språk, engelska språket och romanska språk, samt 1 docentstipendium till vart och ett av ämnena latinska språket, grekiska språket, tyska språket, slaviska språk, semitiska språk, jämförande indoeuropeisk språkforskning samt till nordisk ortnamnsforskning. I Lund böra två docentstipendier förbehållas vart och ett av ämnena nordiska språk, tyska språket, engelska språket och romanska språk och ett vart och ett av ämnena latinska språket, grekiska språket, slaviska språk, semitiska språk och jämförande indoeuropeisk språkforskning.

Beredningens förslag innebär sålunda inrättande av 7 docentstipendier vid var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten, varvid de för statskunskap förbehållna docentstipendierna vid båda universiteten förutsättas överförda på den samhällsvetenskapliga gruppen och i Lund ett stipendium, som innehaves av docent i statistik, även förutsättes tillhöra denna grupp.

Filosofi. Ett kursanslag på 3 000 kronor årligen ställes till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten för bestridande av kurser i teoretisk filosofi med särskild hänsyn till teologisk-filosofisk examen.

Psykologi och pedagogik. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i pedagogik och pedagogisk psykologi vid var och en av de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund. Då en dylik professur inrättas vid något lärosäte, bör innehavaren av den vid samma lärosäte redan befintliga professuren i psykologi och pedagogik äga rätt att avgöra om han önskar kvarstå vid denna professur eller övergå till den nya professuren. Vid inrättandet av denna senare professur bör den redan befintliga professurens benämning ändras till professur i psykologi.

En förste assistentbefattning i psykologi inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

För att ersätta från de studerande hittills utgående avgifter för laborationskurser i pedagogik ställes ett anslag på 150 kronor årligen till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten.

Historia. En professur i historia och ett preceptorat i historia, särskilt ekonomisk historia, inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

En tredje amanuensbefattning vid historiska seminariebiblioteket i Uppsala förändras till en förste amanuensbefattning.

Geografi. Professuren i geografi vid båda universiteten uppdelas omedelbart i en professur i geografi, särskilt kulturgeografi, samt en professur i geografi, särskilt fysisk geografi. En förste assistentbefattning i kulturgeografi inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

Litteraturhistoria med poetik. En professur i detta ämne inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

En andre amanuensbefattning vid litteraturhistoriska seminariet i Uppsala inrättas omedelbart.

Nordisk och jämförande fornkunskap. En förste assistentbefattning vid vartdera universitetet samt ytterligare en förste amanuensbefattning vid museet för nordiska fornsaker i Uppsala inrättas omedelbart.

Religionshistoria. Den nuvarande biträdande lärarbefattningen i ämnet vid Uppsala universitet förändras omedelbart till en professur i religionshistoria inom humanistiska sektionen.

Konsthistoria med konstteori. En förste assistentbefattning inrättas omedelbart vid Uppsala universitet och två dylika befattningar vid Lunds universitet.

Klassisk fornkunskap och antikens historia. Ett anslag på 4 000 kronor årligen ställes till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten för bestridande av erforderlig kursundervisning.

Egyptologi. En professur i ämnet inrättas omedelbart vid Uppsala universitet.

Nordisk och jämförande folklivsforskning. En professur i nordisk och jämförande folkminnesforskning inrättas omedelbart vid Uppsala universitet. Den i Lund befintliga professuren i nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt etnologisk, bör i samband härmed få ändrad benämning och kallas professur i nordisk och jämförande etnologi.

En förste assistentbefattning inrättas vid folkminnesarkivet i Lund.

Nordiska språk. En professur i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, inrättas vid Uppsala universitet vid professor J. Sahlgrens avgång år 1949 från den för honom personliga professuren i nordisk ortnamnsforskning vid universitetet.

Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i nordiska språk, särskilt landsmålsforskning, vid Lunds universitet.

Ytterligare ett lektorat i svenska språket (»pedagogiskt») och ett lektorat i norska språket och litteraturen för utländska lärare inrättas omedelbar vid var och en av de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund. Ett lektorat i danska språket och litteraturen inrättas omedelbart vid Lunds universitet.

En förste assistent- och en tredje amanuensbefattning inrättas omedelbart vid institutionen för nordiska språk i Uppsala.

Romanska språk. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i franska språket och litteraturen vid var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten.

Ett lektorat i franska språket och litteraturen, ett i spanska språket och litteraturen och ett i italienska språket och litteraturen för infödda lärare samt ett lektorat (»pedagogiskt») i franska inrättas omedelbart vid båda universiteten.

En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid seminariet för romanska språk i Uppsala.

Engelska språket. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i engelska språket och engelskspråkig litteratur vid var och en av de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund.

Ytterligare ett lektorat för infödd engelsk lärare och ett lektorat (»pedagogiskt») inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid engelska seminariebiblioteket i Uppsala.

Tyska språket. Ett lektorat i holländska språket och litteraturen för infödd holländsk lärare samt ett lektorat (»pedagogiskt») i tyska inrättas omedelbart vid vart och ett av universiteten.

En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid vart och ett av tyska seminariebiblioteken i Uppsala och Lund.

Slaviska språk. Ett lektorat i ryska språket och litteraturen inrättas omedelbart vid Lunds universitet. Ett lektorat i polska och ett i tjeckiska språket och litteraturen inrättas omedelbart vid vartdera universitetet. Samtliga dessa lektorat äro avsedda för utländska lärare.

Två förste assistentbefattningar med speciell undervisningsskyldighet inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

Anslag å 3 000 kronor årligen ställas till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten för bestridande av viss kursundervisning i vissa »mindre» slaviska språk.

En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid seminariet för slaviska språk i Uppsala.

Klassiska språk. En professur i medeltidslatin inrättas omedelbart vid något av universiteten, förslagsvis i Uppsala.

Ett lektorat i klassiska språk inrättas omedelbart vid vartdera universitetet. En andre amanuensbefattning inrättas omedelbart vid vart och ett av de klassiska seminariebiblioteken i Uppsala och Lund.

Semitiska språk. Ett anslag å 3 600 kronor årligen ställes till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten för bestridande av undervisning i hebreiska, särskilt avsedd för teologisk-filosofisk examen.

En andre amanuensbefattning inrättas omedelbart vid seminariet för semitiska språk i Uppsala.

Sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning. Den vakanta professuren i detta ämne vid Lunds universitet ledigförklaras omedelbart som en professur i jämförande språkforskning, särskilt indoeuropeisk. Den nuvarande professuren i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning vid Uppsala universitet delas så snart ske kan i en professur i jämförande språkforskning, särskilt indoeuropeisk, och en professur i indologi.

Finsk-ugriska språk. Ett lektorat i finska språket och litteraturen för infödd lärare inrättas omedelbart vid vartdera universitetet. En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid seminariet i finsk-ugriska språk i Uppsala. Ett kursanslag å 3 000 kronor för undervisning i ungerska ställes till förfogande för vardera av de humanistiska sektionerna i Uppsala och Lund.

Fonetik. Beslut fattas om inrättande vid tidpunkt, som av Kungl. Maj:t framdeles på förslag av kanslern för rikets universitet bestämmes, av en professur i fonetik vid vartdera universitetet.

En förste assistentbefattning inrättas omedelbart vid fonetiska institutionen i Uppsala.

Ett årligt anslag å 4 000 kronor ställes till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten för bestridande av undervisning i fonetik samt ett anslag å 4 000 kronor för undervisning i röst- och talvård.

Kursanslag. Anslag å 5 000 kronor ställes omedelbart till förfogande vid vartdera universitetet för bestridande av viss undervisning av de utländska universitetslektorerna.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar. För detta ändamål ställes ett årligt anslag av 6 000 kronor till förfogande för var och en av de humanistiska sektionerna vid universiteten samt för humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola. För motsvarande ändamål ställes ett årligt anslag av 7 000 kronor till förfogande för Göteborgs högskola.

B. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen.

Astronomi. En observatorsbefattning vid Uppsala universitets observatorium vid Kvistaberg inrättas från och med den 1 juli 1948.

En förste assistentbefattning vid samma observatorium inrättas från och med den tidpunkt, då observatoriet kan tagas i bruk.

Botanik och växtbiologi. En personlig laboratorsbefattning för professor Heinrichs Leonards Skuja inrättas omedelbart vid institutionen för systematisk botanik i Uppsala.

De ordinarie befattningarna som museiassistenter i Uppsala och Lund omvandlas omedelbart till förste museiintendentsbefattningar i 26 lönegraden.

Den för filosofie hedersdoktorn S. Lundell personliga museiassistenttjänsten omvandlas omedelbart till en museiintendentstjänst i 23 lönegraden vid institutionen för systematisk botanik i Uppsala.

En förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid institutionen för fysiologisk botanik i Uppsala.

En laboratorsbefattning i allmän mikrobiologi vid botaniska laboratoriet i Lund inrättas samtidigt med att laboratoriets planerade nybygge tages i bruk.

Ett preceptorat i botanik i Lund och en förste assistentbefattning vid botaniska trädgården i Lund inrättas omedelbart.

Fysik. En förste assistent- och en förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid var och en av de fysiska institutionerna i Uppsala och Lund.

Geografi. (Se ovan under humanistiska sektionen).

Geologi. En andre assistentbefattning vid paleontologiska institutionen i Uppsala inrättas omedelbart.

Kemi. Ett preceptorat i oorganisk och ett i organisk kemi inrättas omedelbart vid Uppsala universitet.

Befattningarna som biträdande lärare i analytisk respektive fysikalisk kemi vid Lunds universitet omvandlas omedelbart till laboratorstjänster i analytisk respektive fysikalisk kemi.

En förste amanuensbefattning i analytisk kemi samt en förste amanuensbefattning i fysikalisk kemi inrättas omedelbart vid Lunds universitet.

Limnologi. Ett preceptorat i limnologi inrättas omedelbart vid Uppsala universitet.

En andre assistentbefattning inrättas omedelbart vid Lunds universitets laboratorium i Aneboda.

Matematik. Ett preceptorat och en förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid vartdera universitetet.

En andre assistentbefattning vid matematiska institutionen i Lund omvandlas omedelbart till en förste assistentbefattning.

Zoologi. En förste assistent- och en förste amanuensbefattning inrättas omedelbart vid Uppsala universitets zoologiska institution.

Museiassistentbefattningarna i lönegrad A 23 vid zoologiska museerna i Uppsala och Lund omändras till förste museiintendentsbefattningar i 26 lönegraden.

En laboratorstjänst och en förste amanuensbefattning i zoofysiologi inrättas omedelbart vid zoologiska institutionen i Lund.

Kursanslag: Avskaffande av kursavgifterna genom höjning av materielanslaget för vissa institutioner med sammanlagt 10 215 kronor vid Uppsala universitet och 8 580 kronor vid Lunds universitet. Bidrag till laboranternas förbrukningsavgifter vid genomgången av kurserna i kemi genom höjning av materielanslaget med 2 100 kronor för kemiska institutionen i Uppsala respektive 2 770 kronor för kemiska institutionen i Lund.

Tillfälliga föreläsningsserier och gästföreläsningar. För detta ändamål ställes ett årligt anslag å 4 000 kronor till förfogande för var och en av de matematisk-naturvetenskapliga sektionerna vid universiteten samt för matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola.

Kap. 9. Stipendier för högre vetenskapliga studier.

Från olika håll ha sedan länge framförts önskemål om särskilda statsstipendier för främjande av högre vetenskapliga studier, avsedda att resultera i licentiatexamen och disputationsprov för doktorsgrad. I begränsad utsträckning ha dessa önskemål beaktats av statsmakterna och stipendier av denna karaktär provisoriskt inrättats inom fakulteter och vid högskolor, där det befunnits nödvändigt att vidtaga skyndsamma åtgärder till befrämjande av högre studier i större omfattning än som eljest kunde förväntas bliva fallet.

Början gjordes år 1939 med de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund. Under intryck av den oroande bristen på juris docenter och det ringa antalet licentiander vid de juridiska fakulteterna samt den av erfarenheten bestyrkta svårigheten att få teoretiskt begåvade unga jurister att avstå från ekonomiskt mera fördelaktiga banor för att ägna sig åt den i många avseenden osäkra studiebanan, upptogs vid skilda tillfällen frågan om ekonomiskt stöd åt doktorander inom de juridiska disciplinerna till diskussion inom fakulteterna och fackpressen. Sedan de akademiska konsistorierna gjort formliga framställningar om stipendier till främjande av högre juridiska studier och kanslern för rikets universitet biträtt detta äskande, framlade Kungl. Maj:t vid 1939 års riksdag (proposition nr 61) förslag om inrättande av tvenne stipendier av denna karaktär vid vartdera av de båda universiteten. Stipendiebeloppet sattes försöksvis till 2 500 kronor per stipendium, därvid Kungl. Maj:t följde Kanslerns förslag, som i denna del överensstämde med vad konsistoriet i Lund hemställt; från Uppsalas sida hade föreslagits att beloppet skulle sättas till 3 000 kronor per stipendium. Riksdagen biföll propositionen och sedan år 1939 har ett belopp av sammanlagt 10 000 kronor årligen upptagits i riksstaten under rubriken Gemensamma universitetsändamål: stipendier till främjande av högre juridiska studier vid universiteten i Uppsala och Lund.

I samband med inrättande år 1942 av teknisk licentiatexamen och under intryck av det i ett flertal yttranden starkt understrukna behovet av ekonomiskt stöd åt den tekniska forskningen i vårt land upptogs i 1942 års statsverksproposition anslag till 6 stipendier vid tekniska högskolan i Stockholm och 3 stipendier vid Chalmers tekniska högskola för främjande av högre tekniska studier. Riksdagen beviljade detta äskande och sedan dess hava årliga anslag beviljats för ändamålet. Antalet stipendier utgör nu 12 i Stockholm och 6 i Göteborg. Beloppet hade av 1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningen och utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande föreslagits till 5 000 kronor per stipendium, ett förslag, som biträddes av de båda tekniska högskolornas styrelser. Kanslern, som tillstyrkte inrättandet av dessa stipendier, erinrade om att stipendierna vid de

juridiska fakulteterna utginge med ett belopp av 2 500 kronor men framhöll, att ett något högre belopp vore motiverat för de tekniska högskolornas del med hänsyn till de högre levnadskostnaderna i Stockholm och Göteborg. Beloppet fastställdes emellertid av statsmakterna till 2 500 kronor per stipendium. Det bör dock erinras om att hela anordningen av Kungl. Maj:t betecknades som ett försök och att beloppet med hänsyn till den närmaste förebilden för stipendierna — d. v. s. de juridiska fakulteternas stipendier — icke i dåvarande läge ansågos kunna sättas högre än till 2 500 kronor.

Samma synpunkter hävdades av Kungl. Maj:t i samband med inrättandet år 1945 av stipendier för högre vetenskapliga studier för studerande vid de medicinska läroanstalterna. Behovet av särskilt stöd åt de unga forskarbegåvningarna och skapandet av erforderliga ekonomiska betingelser för att dessa begåvningar skulle kunna ägna sig åt vetenskaplig forskning med doktorsgrad som närmaste resultat vitsordades allmänt, och statsmakterna inrättade genom beslut vid 1945 års riksdag 6 stipendier för vardera av de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund, 10 för Karolinska institutet, 3 för veterinärhögskolan, 4 för tandläkarinstitutet och 1 stipendium för farmaceutiska institutet. I fråga om beloppet hade de sakkunniga för utredande av den medicinska forskningens främjande och respektive fakulteter och lärarkollegier föreslagit ett belopp av 5 000 kronor per stipendium. Under hänvisning till de juridiska fakulteternas stipendier sattes dock beloppet av Kungl. Maj:t till 2 500 kronor, vilken ståndpunkt biträddes av riksdagen.

Erforderliga bestämmelser ha utfärdats av Kungl. Maj:t i fråga om de sålunda inrättade stipendierna. Dessa få i princip innehavas sammanlagt tre år och beviljas av respektive fakultet eller högskolstyrelse efter ansökan för ett år åt gången. Stipendium får icke tilldelas till eller behållas av den, som på grund av befattning, uppdrag eller annan verksamhet är i avsevärd grad hindrad att bedriva de med stipendiet avsedda studierna.

Beredningen finner det vara för forskningens främjande liksom för säkerställandet av rekryteringen till de högre befattningarna vid universitet, högskolor och andra läroanstalter oundgängligt, att statsmakterna gå vidare på den väg, som sålunda under senare tid beträtts genom inrättandet av stipendier för högre juridiska, medicinska och tekniska studier. Om än beredningen finner det naturligt, att tidigare särskilt stöd lämnats åt unda vetenskapsidkare på områden, där rekryteringen till universitetens lärartjänster medfört särskilda svårigheter, bör nu ett sådant stöd icke längre begränsas till vissa fakulteter eller vetenskapsgrenar.

Emellertid vill beredningen tillika understryka, att stipendierna till antal och storlek måste vara sådana, att teoretiskt begåvade unga studerande verkligen erhålla erforderlig ekonomisk trygghet, om de för att ägna sig åt de vetenskapliga studierna avstå från den säkrare utkomst, som snabbare kan vinnas på levnadsbanor, där högre akademisk examen icke erfordras. Det måste även ihågkommas, att de därmed göra samhället en tjänst av bestående värde, och det synes icke rimligt, att de i samband därmed skola ådraga sig be-

tungande studieskulder eller eljest underkasta sig personliga ekonomiska uppoffringar. Den långa och krävande utbildningen av forskare, som är en följd av vetenskapernas fortgående specialisering och de vetenskapliga metodernas utveckling mot större fulländning, ställer allt högre krav på de studerandes ekonomiska resurser, om de skola kunna fullfölja högre vetenskapliga studier. Statsmakterna måste därför ingripa för att giva mindre bemedlade forskarbegåvningar ett effektivt stöd i form av stipendier. Även om stipendiebeloppen icke kunna göras av sådan storlek, att de ligga helt i nivå med den lön, som en sökande skulle kunna erhålla, om han i stället för fortsatta studier valde en anställning i den öppna marknaden — en norm som ansågs böra användas av utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen — synas de dock böra sättas avsevärt högre än för närvarande är fallet. Beredningen vill framhålla, att de hittillsvarande stipendierna för högre vetenskapliga studier tillkommit såsom provisoriska lösningar och att statsmakterna därvid bundit sig vid det lägsta belopp, som av någon instans föreslagits, nämligen av konsistoriet i Lund i dess framställning rörande stipendier för högre juridiska studier. Sedan nu erfarenhet vunnits, å ena sidan av sådana stipendiers behövlighet även inom andra fakulteter än där de nu förekomma, å andra sidan av deras otillräcklighet, när det gäller att erbjuda kvalificerade studerande ekonomisk trygghet och att därmed undanröja den tvekan dessa personer hysa att offra flera år åt fortsatta studier, är enligt beredningens mening tiden inne att inrätta ett större antal stipendier och att fastställa deras storlek på ett sådant sätt, att de verkligen fylla sin betydelsefulla funktion.

Enligt beredningens uppfattning böra icke endast studerande, som inom den närmaste framtiden beräknas disputera, alltså doktorander i trängre mening, kunna komma i åtnjutande av de här ifrågasatta stipendierna. Behovet av understöd och uppmuntran är nämligen ofta minst lika trängande för sådana studerande, som efter att ha avlagt grundläggande examina stå inför valet mellan förvärvsarbete och fortsatta högre studier. I själva verket måste åtgärder, som avse att stödja rekryteringen av forskarbegåvningar vid våra universitet och högskolor, sättas in redan vid det stadium i den unga akademikerns karriär, då lockelsen att övergå till en levnadsbana, som ger tidigare och kanske högre inkomster än den akademiska, först gör sig gällande. Ett effektivt stöd bör därför kunna ges åt begåvade studerande redan i början av deras högre vetenskapliga studier.

På grund av licentiatexamens olika betydelse och dess varierande placering i tidsschemat äro de högre studierna av skiftande karaktär inom de fyra fakulteterna. Inom de teologiska och filosofiska fakulteterna innebära dessa studier dels inträngande i och självständigt bearbetande av vetenskapliga problem och problemkomplex, dels inhämtande av lärokurserna för licentiatexamen. Tidpunkten för denna examens avläggande infaller i dessa fakulteter i regel ungefär lika långt från de grundläggande examina som från doktorsdisputationen, varför man här klart kan skilja mellan licentiander och

doktorander. För att den förra kategorien skall kunna göra sig gällande i den säkerligen hårda konkurrensen om stipendierna, har beredningen funnit det nödvändigt att fördela dessa på två grupper av stipendier, den ena i huvudsak avsedd för licentiander, den andra för doktorander. Emedan de förra stipendierna skola innehavas av mindre avancerade studerande, böra de till beloppet sättas lägre än de senare.

Inom den juridiska fakulteten följer doktorsdisputationen enligt rådande praxis omedelbart efter licentiatexamen, vilken således här icke kan användas för en kategoriklyvning av de studerande. Det synes emellertid lämpligt, att även inom denna fakultet tillmäta ett lägre stipendiebelopp åt nybörjare än åt längre komna studerande.

Medicine licentiatexamen utgör till skillnad från licentiatexamen i de övriga fakulteterna en avslutande grundläggande examen, som icke förutsätter självständig vetenskaplig forskning. Med hänsyn härtill synes för medicinska fakultetens vidkommande i regel endast det högre stipendiebeloppet böra ifrågakomma. Beredningen finner det emellertid önskvärt, att detta belopp skall kunna tilldelas även medicine kandidater, som med uppskjutande av licentiatexamen ägna sig åt avhandlingsarbete inom de teoretiska medicinska ämnena, vilket ej sällan förekommer.

Beredningen förordar följande normer för de nedan föreslagna stipendierna till främjande av högre vetenskapliga studier.

De till beloppet lägre stipendierna (s. k. licentiandstipendier) äro avsedda att utdelas till studerande, som efter att ha avlagt lägre akademisk examen fortsätta sina studier för licentiatexamen.

De till beloppet högre stipendierna (s. k. doktorandstipendier) äro avsedda att utdelas till studerande som äro sysselsatta med utarbetande av doktorsavhandlingar. För erhållande av doktorandstipendium bör inom de teologiska och filosofiska fakulteterna i regel krävas avlagd licentiatexamen. Emellertid bör det kunna medges, att väl kvalificerad licentiand, i synnerhet om han inom kort beräknas avlägga licentiatexamen, kommer i åtnjutande av ett doktorandstipendium. Motsvarande krav kan av skäl som redan angivits icke uppställas för de juridiska fakulteternas vidkommande. Det normala bör där vara, att doktoranden, sedan han något år uppburit det lägre stipendiet, tilldelas det högre stipendiet såvida fakulteten funnit, att hans inledande högre studier burit frukt och att han övergått till själva författandet av doktorsavhandlingen.

De närmare bestämmelserna om villkoren för erhållande av de här föreslagna stipendierna böra utformas så, att hänsyn tages till de nu berörda olikheterna beträffande studieförhållandena inom de skilda fakulteterna.

Bestämmelserna böra vidare bland annat innehålla, att vederbörande fakultet eller sektion äger medgiva stipendiat rätt att för forskning eller studier uppehålla sig å annan ort än universitetsstaden. I samband med sådant medgivande bör fakultet äga meddela de föreskrifter, som befinnas erforderliga.

Stipendierna äro icke avsedda att förenas med någon tjänstgöringsskyldighet utan skola utgöra skattefria understöd för bedrivande av högre studier och forskning. Detta bör emellertid icke helt utesluta möjligheten, att stipendiaterna efter eget åtagande i mindre utsträckning tagas i anspråk för undervisningen, t. ex. i samband med seminarie- eller laboratoriearbetet. Något formellt åläggande i denna riktning bör dock icke utfärdas. Stipendierna få därmed en helt annan karaktär än amanuens- och assistentbefattningarna, vilka motiveras av behovet av biträde vid undervisning och forskning och vilkas arvode utgör ersättning för viss stipulerad tjänstgöringsskyldighet. Amanuens- och assistenttjänsternas sålunda definierade karaktär innebär, att de icke utgöra ett direkt stöd för högre studier, även om dessa tjänsters existens ofta möjliggör för unga forskare att kvarstanna vid universitetet och därstädes — i den mån tjänsten lämnar dem tid därtill — bedriva fortsatta studier. Inom de teologiska och juridiska fakulteterna samt den filosofiska fakultetens humanistiska sektion kan man emellertid icke i större utsträckning påräkna den indirekta stimulans för högre studier, som dylika befattningar kunna innebära, emedan behovet av dem i regel är relativt obetydligt för ämnen, vilkas undervisning och forskning endast i ringa grad bedrivas institutionsmässigt och där sådana befattningar därför endast i begränsad utsträckning förekomma. Ett verkligt effektivt stöd åt högre studier torde alltså ej kunna säkras genom amanuens- och assistentorganisationen utan bör åstadkommas genom särskilda studiestipendier av här föreslagna typer.

Stipendierna böra vid universiteten och Stockholms högskola utdelas av fakultet (sektion), vid Karolinska institutet av dess lärarkollegium och vid Göteborgs högskola av dess lärareråd. Doktorandstipendierna böra utdelas för ett år med möjlighet till prolongation under ytterligare högst två år, i likhet med vad som nu gäller för doktorandstipendierna vid de medicinska fakulteterna och Karolinska institutet samt för stipendierna för främjande av högre juridiska studier. Licentiandstipendierna böra utdelas för ett år och med möjlighet till prolongation ytterligare ett år. Samma studerande må icke komma i åtnjutande av licentiand- och doktorandstipendium under sammanlagt längre tid än fyra år. Det bör åläggas stipendiat att vid slutet av varje termin till den utdelande myndigheten inkomma med kortfattad skriftlig redogörelse för under terminen bedrivna studier och vunna studieresultat. Befinnes sådan redogörelse för den första terminen av ett stipendieår vara otillfredsställande, bör stipendiat kunna avstängas från det understöd, som skulle ha utgått under den andra terminen. Vid ifrågasatt prolongation av doktorandstipendium bör givetvis stort avseende fästas vid under tidigare stipendieår gjorda framsteg.

Såsom inledningsvis framhållits, föreslogs ursprungligen av de sakkunnigkommittéer, som behandlade frågorna om stipendier för främjande av högre tekniska studier och av högre medicinska studier, att dessa stipendier skulle utgå med 5 000 kronor per år. Sedan dessa förslag framfördes, har penning-

värdet undergått en avsevärd försämring. Trots detta anser sig universitetsberedningen icke böra föreslå högre belopp än 5 000 kronor för doktorandstipendium och 2 500 kronor för licentiandstipendium. Beredningen anser det nämligen nödvändigt att ställa dessa stipendier i relation till och beräkna dem något lägre än arvodena för assistenter och amanuenser. Efter den år 1946 genomförda regleringen utgöra dessa 7 680 kronor för förste assistent och 3 930 kronor för förste amanuens, och för dessa befattningar torde kompetenskravet motsvara vad som ovan förutsatts för doktorand- respektive licentiandstipendiat. Vid tillsättande av stipendieinnehavare bör särskilt meritvärde tillmätas tidigare assistent- eller amanuenstjänstgöring. Inom de ämnen, där sådan är möjlig, bör sålunda sökande, som under minst ett år på ett tillfredsställande sätt fullgjort tjänstgöring som amanuens eller assistent, erhålla företräde till licentiand- eller doktorandstipendium. Inom dessa ämnen skulle det härigenom falla sig naturligt för en begåvad student att genom tjänstgöring som amanuens eller assistent kvalificera sig för innehav av licentiand- eller doktorandstipendium. En fullgod rekrytering av assistent- och amanuensbefattningarna skulle på detta sätt sannolikt avsevärt underlättas.

Enligt beredningens mening bör innehav av licentiand- eller doktorandstipendium icke kunna kombineras med en amanuens- eller assistentbefattning. Med anledning av att stipendierna knappast komma att täcka alla kostnader för stipendiatens uppehälle — i all synnerhet om han, såsom ofta är fallet, är familjeförsörjare — anser emellertid beredningen, att innehav av biinkomster icke bör helt uteslutas. Det bör dock åligga den utdelande myndigheten att från fall till fall tillse, att dylika inkomsters förvärvande icke menligt inkräktar på de studier och forskningar, vilkas bedrivande stipendiet avser att möjliggöra.

Då en stipendieorganisation av här föreslagen typ hittills endast har prövats inom två fakulteter och i begränsad omfattning, anser sig beredningen icke förfoga över tillräckligt erfarenhetsmaterial för att framlägga definitiva förslag beträffande stipendiernas antal. För att täcka behovet under de närmaste åren vill beredningen föreslå följande antal stipendier, varvid för varje fakultet eller sektion hänsyn tagits till antalet studerande, till antalet licentiatexamina och doktorsavhandlingar samt till rekryteringsbehovet för befatt-

	Lägre stipendier				Högre stipendier			
	Uppsala	Lund	Stockholm	Göteborg	Uppsala	Lund	Stockholm	Göteborg
Teologiska	8	8	—	—	8	8	—	—
Juridiska	5	5	5	—	5	5	5	—
Medicinska	Under utredning							
Humanistiska	20	20	20	10	20	20	20	10
Naturvetenskapliga	10	10	10	—	10	10	10	—
	43	43	35	10	43	43	35	10
	131				131			

ningar med doktorskompetens. I antalet ingå de nu redan existerande stipendierna för främjande av högre juridiska studier.

Beredningen vill framhålla, att om stipendierna inrättas till här föreskrivet antal, de komma att innehavas av en elit bland de studerande, som äger synnerligen höga kvalifikationer.

Det bör anmärkas, att i förestående tablå icke medräknats det antal stipendier, som anses erforderligt för de samhällsvetenskapliga ämnenas särskilda behov, då frågan härom ligger under utredning hos socialvetenskapliga forskningskommittén. Det relativt låga antalet stipendier inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen motiveras av att de studerande här äga möjlighet att i större utsträckning än inom andra fakulteter och humanistiska sektionen erhålla assistent- och amanuensbefattningar.

Med avseende på de medicinska fakulteterna och Karolinska institutet har icke framlagts något förslag till utökning av antalet stipendier, ehuru universitetsberedningen anser, att en dylik redan nu måste anses motiverad. Denna fråga är nämligen under utredning av de medicinska högskolornas organisationskommitté. Beredningen förutsätter likaledes, att en särskild utredning snarast kommer till stånd beträffande storlek och antal av stipendier för högre studier vid fackhögskolorna, vilka falla utanför beredningens uppdrag.

De närmare bestämmelser angående ovan föreslagna stipendier, som kunna befinnas erforderliga, torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Kap. 10. Doktorsavhandlingar.

Inledande synpunkter.

Förefintligheten av ett till offentlig granskning framlagt lärdomsprov, bestående av en från trycket utgiven självständig vetenskaplig avhandling rörande ett mera omfattande problem eller problemkomplex, synes motsvara flera viktiga behov. Detta gäller i första hand universiteten själva. Hittills har dessas ordinarie lärarkår huvudsakligen rekryterats bland dem, som avlagt disputationsprov och därvid erhållit de högsta vitsorden och till följd därav förordnats till docenter. För ett jämnt och planmässigt uppehållande av den akademiska verksamheten i dess olika former är det nödvändigt att äga stadigvarande tillgång till en dylik omfattande kader av vetenskapligt högt kvalificerade forskare och lärare. Vid ett genomförande av den allmänna vetenskapliga upprustning, som för närvarande är nödvändig, blir detta behov än starkare. Erfarenheterna från länder, där doktorsgrad ej alls eller endast sällan förekommer, visa, att det där ofta är svårt att tillfredsställande besätta lärostolarna även i mycket viktiga ämnen.

Det bör härvid även framhållas, att en kvantitativt mycket stor och även kvalitativt ofta högtstående del av den vetenskapliga produktionen i Sverige utgöres just av gradualavhandlingarna. Om dessa skulle helt bortfalla eller starkt minska i antal, skulle det innebära en allvarlig och även utåt mycket märkbar nedgång i det vetenskapliga arbetet i vårt land.

Det är även en för svensk vetenskap glädjande företeelse, att antalet akademiska avhandlingar i allmänhet stigit, oavsett om kravet på disputation utgör fastställt villkor för kompetens till statlig tjänst eller icke. Hittills har detta villkor endast varit stadgat för kompetens till lektorat.

Allmänt erkännes, att den vetenskapliga skickligheten bör kvarstå som väsentlig befordringsgrund. Då denna skicklighet måste på ett tillfredsställande sätt dokumenteras, förblir det naturligt, att detta — såsom hittills — sker genom framläggande av en vetenskaplig avhandling (doktorsavhandling) för offentlig granskning med åtföljande bedömning av fakultet eller sektion. Skulle mot beredningens bestämda mening kravet på doktorsdisputation som kompetensvillkor för erhållande av lektorat formellt tagas bort, kommer konkurrensen om tjänsterna, i varje fall om de mera eftersträvansvärda bland dessa, att framtvinga disputationer i stor utsträckning liksom fallet varit inom medicinska och teologiska fakulteterna, oaktat medicine eller teologie doktorsgrad icke är kompetensvillkor för någon tjänst.

Erfarenheten har vidare visat, att det även inom det praktiska livet, exempelvis inom olika industrier, föreligger ett starkt behov av personer med klart ådagalagd förmåga till självständig vetenskaplig forskning. För att till-

mötesgå detta synbarligen mycket aktuella behov ha också de flesta fackhögskolorna på senare tid infört eller begärt att få införa licentiatexamen och doktorsdisputation.

Allt talar sålunda för att doktorsdisputationen även för framtiden kommer att tillmätas största betydelse. Det gäller därför att finna utvägar att underlätta dess finansierande, så att doktoranderna komma att representera ett urval bland de bästa begåvningarna. Beredningen ansluter sig helt till en tidigare tankegång, som återgives av kanslern i 1944 års universitetspetita. »Därest från statens sida inga åtgärder vidtoges i angivna hänseende, kunde man befara, att den högre vetenskapliga utbildningen, i stället för att stå öppen för alla, lätt nog kunde bliva ett privilegium för de ekonomiskt mer välsituerade.» Själv framhåller Kanslern att det i och för sig vore rimligt, om tryckning av doktorsavhandlingar finge helt ske på allmän bekostnad under förutsättning att avhandlingen godkännes.

Historik.

De bestämmelser, som ännu i stort sett gälla rörande doktorsdisputation, grunda sig på föreskrifterna i 1852 års universitetsstatuter. Enligt dessa statuter skulle den, som ville vinna magister- eller doktorsgrad »själv författa och ... offentligen försvara en akademisk avhandling». Denna bestämmelse innebar, att doktoranden icke längre, såsom tidigare oftast varit fallet, endast skulle bekosta och försvara en av ämnesläraren författad avhandling utan själv författa den avhandling, genom vilken han önskade förvärva magister- respektive doktorsgraden. Genom ett kungl. brev av år 1853 utbyttes magistergraden mot filosofie doktorsgraden. Med hänsyn till den allt större vikt, som kommit att läggas vid den offentliga granskningen, har den s. k. spikningstiden 1908 ökats från en till två och 1940 från två till tre veckor.

Enligt de nämnda universitetsstatuterna skulle avhandlingen vid »spikningen» utdelas till prokanslern, akademiska lärare och nationsföreningar »i den ordning och till det antal exemplar consistorium majus — senare consistorium minus — äger bestämma; varjämte nödigt antal exemplar för andra vetenskapliga behov må till biblioteket avlämnas». Denna bestämmelse skulle med tiden komma att bereda disputanderna mycket dryga kostnader. År 1882 fastställdes nämligen antalet av de s. k. pliktexemplaren i Uppsala till 330, i Lund 1898 till 200, 1916 till 230 och 1930 till 330, vid Karolinska institutet, som 1874 erhöll rätt att anställa disputation för vinnande av medicine doktorsgrad, 1909 till 225 och 1945 till 250, vid Stockholms högskola 1906 till 150, 1912 till 200 och 1937 till 330 samt vid Göteborgs högskola 1910 till 230.

Även om enstaka avhandlingar tryckts i vetenskapliga serier eller periodiska publikationer, som bidragit till omkostnaderna, har dock det övervägande flertalet, numera så gott som alla teologiska, juridiska och humanistiska avhandlingar samt även många medicinska och naturvetenskapliga, ut-

givits självständigt och helt och hållet bekostats av författarna. Medelkostnaden för tryckningen av en gradualavhandling under tioårsperioden 1906—1916 har för Uppsalas del beräknats till 1 271 kronor.

Genom den väsentliga prisstegring, som inträdde under första världskriget, kommo tryckningskostnaderna för de akademiska avhandlingarna att bli i hög grad betungande för disputanderna. Denna omständighet medförde bland annat, att frågan om doktorsdisputationen såsom kompetenskrav för erhållande av lektorat togs upp till debatt såväl i pressen som inom olika intresserade organisationer. I debatten härom spelade pliktexemplaren en viktig roll. I skrivelser till Kungl. Maj:t begärde sålunda år 1918 ett stort antal doktorer och doktorander lindring i eller befrielse från skyldigheten att till universitetsbiblioteken avlämna det fastställda antalet pliktexemplar. De hörda akademiska myndigheterna ansågo sig icke kunna tillmötesgå de gjorda framställningarna, enär pliktexemplaren såsom bytesobjekt voro oumbärliga för universiteten och representerade ett betydande penningvärde.

De akademiska avhandlingarnas betydelse för bytesverksamheten belystes bland annat av dåvarande t. f. överbibliotekarien A. Grapes till större akademiska konsistoriet avgivna yttrande angående behövligheten av pliktexemplaren. »Detta slag av internationellt utbyte», heter det, »har här i Uppsala upparbetats till en kanske enastående omfattning och tillför universitetets bibliotek utländska vetenskapliga publikationer till ett mycket betydande värde. Omfattningen härav är i själva verket så stor, att de disponibla avhandlingarna ofta ej räcka till utan enskilda författares frivilliga gåvor av överblivna exemplar ... I fråga om värdet för landet i dess helhet av de genom dessa bytesförbindelser erhållna publikationer är ock att märka, att det är icke blott vårt eget universitet de komma till godo, utan de äro genom en liberalt organiserad utlåning härifrån tillgängliga för alla forskare i landet.»

Då universiteten drogo en betydande fördel av dessa pliktexemplar ansåg det större akademiska konsistoriet i Uppsala, att vederbörande författare borde erhålla ersättning med ett belopp, motsvarande de merkostnader, som framställandet av dessa exemplar föranledde. Härutöver skulle ett bidrag utgå till varje disputand med hälften av bestyrkt totalkostnad för en upplaga av 500 exemplar. Bidragets sammanlagda belopp finge dock i regel icke överskrida 1 500 kronor.

Den i Uppsala föreslagna maximeringen av anslaget till akademiska avhandlingar förordades även av Lunds universitet, som emellertid ansåg, att det statliga bidraget borde begränsas till tryckningskostnaderna för sex eller i vissa fall åtta ark av avhandlingen. Samtidigt uttryckte Lunds universitet önskvärdheten av att doktorsavhandlingarna trycktes som bihang till universitetets årsskrift. Kanslern instämde i huvudsak med Uppsalakonsistoriets förslag och begärde hos Kungl. Maj:t ett särskilt förslagsanslag på högst 53 000 kronor för ifrågavarande ändamål, avsett för de båda universiteten i Uppsala och Lund och Karolinska institutet. I proposition till 1919 års riksdag framhöll dåvarande departementschefen, Värner Rydén, att all

utbildning och undervisning vid våra offentliga läroanstalter borde vara i möjligaste mån fri från särskilda kostnader och att därigenom möjlighet borde »stå öppen för en var att göra sig gällande allt efter måttet av kunskaper och begåvning». Detta borde vara »en av de ledande principerna i vårt undervisningsväsen». Vidtoges inga åtgärder för att underlätta de med doktorsavhandlingen förenade dryga tryckningsomkostnaderna, kunde man befara, att dessa skulle verka avskräckande och att den högre vetenskapliga utbildningen i stället för att stå öppen för alla lätt skulle kunna bli ett privilegium för de ekonomiskt mera välsituerade.

Trots sin välvilliga inställning ansåg sig dock departementschefen icke helt kunna tillmötesgå de akademiska myndigheternas anslagsäskande utan begärde endast ett reservationsanslag på 40 000 kronor. Statsutskottet framhöll, att tryckningen av doktorsavhandlingar vore förtjänt att understödjas från det allmännas sida men att understödets storlek borde begränsas till 1 500 kronor per avhandling i syfte att på så sätt söka begränsa avhandlingarnas omfång. I enlighet med utskottets hemställan beviljades så det äskade anslaget. Till grund för anslagsbeloppets begränsning till 1 500 kronor ligger den uppfattning, som uttryckts i Kungl. Maj:ts kung. 27 november 1919 § 4 mom. 2, innebärande, att författaren erhåller viss ersättning för tio ark av avhandlingen. Vid 1921 års riksdag beviljades ytterligare ett anslag på 8 000 kronor till tryckningsbidrag för avhandlingar vid Stockholms och Göteborgs högskolor.

För tillfället innebar detta av statsmakterna beviljade anslag till tryckning av doktorsavhandlingar en mycket värdefull hjälp. Det dröjde emellertid icke länge, förrän dess värde i hög grad reducerades. Redan 1923 sänktes beloppen till 30 000 respektive 6 000 kronor eller tillhopa 36 000. Motiveringen för denna reduktion var de sedan 1919 sänkta tryckningskostnaderna. Tio år senare sänktes nämnda belopp till 30 000 kronor. Det höjdes sedan åter 1937 till 40 000 och 1938 till 42 000 kronor, varav 34 000 kronor utgick till statsuniversiteten och Karolinska institutet samt 8 000 kronor till de båda privata högskolorna.

Det här omförmälda statsbidraget till tryckning av doktorsavhandlingar hade allt sedan sin tillkomst utgått i två former: dels såsom *ersättning* för de s. k. pliktexemplaren, dels såsom *understöd* enligt vissa fastställda normer. I besparingssyfte nedsattes tryckningsbidraget 1939 med 20 000 kronor. Denna besparing var avsedd att gälla den del av anslaget, som utgick i form av understöd. Då antalet avhandlingar varit ständigt stigande, innebar denna reduktion, att det belopp, som nu stod till förfogande för understöd, sedan ersättningen för pliktexemplaren utgått, var så obetydlig — ett år mindre än 1/4 av ersättningsbeloppet — att understödsformen förlorat praktisk betydelse. Vid 1941 års riksdag upphävdes också rätten till understöd och hela anslaget begränsades till 18 000 kronor, avsett enbart som ersättning för pliktexemplaren.

Det belopp, som utgått som ersättning för de till biblioteken avlämnade

pliktexemplaren, har emellertid icke täckt hela merkostnaden. Ersättningsbeloppet har nämligen varit maximerat till 300 — ursprungligen 200 — kronor per avhandling med den ytterligare restriktionen, att ersättningen skall avrundas nedåt till jämnt tiotal kronor. För de vid universitetet i Uppsala 1943 ventilerade avhandlingarna uppgingo utgifterna för framställningen i tryck av pliktexemplaren till kronor 13 320: 88. Ersättningen för dessa blev emellertid föga mer än hälften eller 7 300 kronor.

Läget har alltså under de senaste åren varit, att doktoranderna tvingats icke blott att för egna medel trycka sina avhandlingar utan även att till biblioteken överlämna ett föreskrivet antal pliktexemplar utan tillnärmelsevis full ersättning för den merkostnad, dessa dragit.

Efter hörande av de akademiska myndigheterna, som avgåvo utförliga utredningar i ärendet, hemställde kanslern, att Kungl. Maj:t till 1945 års riksdag vill avlåta proposition om dels ett förslagsanslag å 30 000 kronor till ersättning för tryckning av pliktexemplaren, dels ett förslagsanslag å 180 000 kronor till bidrag till kostnaden för tryckning av doktorsavhandlingar. Denna hemställan upprepades följande år. I avvaktan på naturvetenskapliga forskningskommittén och 1945 års universitetsberedning ansågo sig departementscheferna icke kunna tillstyrka bifall till kanslerns förslag om ett understöd på 180 000 kronor. Riksdagen följde departementscheferna, ehuru 1945 en motion om bifall till kanslerns hemställan väckts av herrar Å. Holmbäck, G. Myrdal, N. Herlitz och S. Wahlund. Däremot beviljade 1945 års riksdag det äskade anslaget på 30 000 kronor till ersättning för tryckning av pliktexemplaren. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse nr 552 av år 1945 skall numera *full ersättning* utgå för tryckning av dessa exemplar.

Därest hittills tillämpade grunder för beräkning av denna ersättning alltfort skola tillämpas, komma emellertid doktoranderna ingalunda att erhålla »full ersättning» för de 330 exemplar, som de äro skyldiga att avlämna till biblioteken. Endast om denna fulla ersättning beräknas efter normala förlagsmässiga grunder, blir den en realitet. För närvarande är det en fiktion. Det nuvarande systemet med pliktexemplar i stort antal av akademiska avhandlingar (i regel det dubbla antalet av författarens egen upplaga) medför, att författarens egen upplaga ur försäljningssynpunkt har ytterst ringa värde. Det ekonomiska utbytet av upplagan tillfaller biblioteken. Om t. ex. för de under kalenderåret 1945 i Uppsala ventilerade avhandlingarna s. k. full ersättning enligt nu gällande bestämmelser skulle ha utgått, hade ersättningsbeloppet uppgått till 12 200 kronor, medan de verkliga tryckningskostnaderna för de nämnda avhandlingarna uppgingo till kronor 161 517: 03. Motsvarande siffror för Lund äro 9 960 kronor respektive kronor 91 077: 50. Detta innebär i själva verket, att den s. k. fulla ersättningen endast utgjorde 7 respektive 11 % av författarens kostnader och att biblioteken för detta belopp erhöllo en avhandlingsupplaga, som var större än den författarna betalade med 93 respektive 89 % av kostnadsbeloppet. Hela systemet innebär, att förvärvande av universitetens högsta lärdomsgrad för den enskilde förenats med en extra

utgift till det allmänna. Principen om i möjligaste mån fri utbildning vid våra högre läroanstalter är i här berörda avseenden alls icke genomförd.

För att närmare kunna ange de grunder, efter vilka det statliga bidraget till tryckning av akademiska avhandlingar bör utgå, är en överblick av dessa avhandlingars antal och storlek nödvändig. En sådan överblick gives i nedanstående tabell.

För tiden 1906/07—1945/46 ha samtliga godkända avhandlingar med undantag av avhandlingar vid specialhögskolor (Tekniska högskolan etc.) medtagits. Första kolumnen angiver antalet avhandlingar under ifrågavarande tidsperiod, den andra kolumnen hur många av dessa, som ha större format än 8:o (25 cm i höjd). Tredje kolumnen angiver den längsta och fjärde den kortaste avhandlingen samt slutligen femte kolumnen medianen eller sidantalet i den avhandling, som så att säga befinner sig i mitten. Det finnes alltså lika många avhandlingar under den behandlade tidsperioden, som ha större sidantal än medianen, som det finnes avhandlingar med lägre sidantal.

Doktorsavhandlingarnas omfång under tiden 1906/07—1945/46. [1]

	Antal	Därav 4:o	Längsta avhandling antal sidor	Kortaste avhandling antal sidor	Median antal sidor
Teologi och religionshistoria.					
1906/07—1915/16	31	—	785	67	238
1916/17—1925/26	38	—	549	138	304/310
1926/27—1935/36	35	—	1 122	117	296
1936/37—1945/46	74	2	650	132	319/321
Juridik.					
1906/07—1915/16	15	—	750	133	174
1916/17—1925/26	18	—	414	133	217
1926/27—1935/36	19	—	578	130	275
1936/37—1945/46	15	1	470	196	288
Medicin.					
1906/07—1915/16	58	4	930	43	165/168
1916/17—1925/26	107	4	488	39	154
1926/27—1935/36	179	2	1 063	61	169
1936/37—1945/46	261	7	538	50	159
Filologi.					
Engelska.					
1906/07—1915/16	20	—	289	111	174
1916/17—1925/26	16	—	538	160	240/247
1926/27—1935/36	16	—	446	164	221/223
1936/37—1945/46	17	—	460	171	303
Finsk-ugriska språk.					
1926/27—1935/36	1	—	327	—	327
1936/37—1945/46	2	—	312	268	268/312
Klassiska språk.					
1906/07—1915/16	19	—	263	58	162
1916/17—1925/26	19	—	250	78	132
1926/27—1935/36	51	—	253	80	134
1936/37—1945/46	26	—	287	76	170/171

[1] Denna och å s. 192 intagen tabell grunda sig på en på beredningens uppdrag av förste bibliotekarien H. Heyman, Uppsala, företagen statistisk undersökning.

	Antal	Därav 4:o	Längsta avhandling antal sidor	Kortaste avhandling antal sidor	Median antal sidor
Nordiska språk.					
1906/07—1915/16	19	1	417	74	155
1916/17—1925/26	33	—	425	78	176
1926/27—1935/36	34	1	506	128	263/265
1936/37—1945/46	29	1	639	158	258
Romanska språk.					
1906/07—1915/16	15	—	338	91	158
1916/17—1925/26	12	—	431	127	198/216
1926/27—1935/36	8	—	506	123	218/225
1936/37—1945/46	26	—	452	142	230/244
Semitiska språk m. m.					
1906/07—1915/16	6	—	338	116	135/183
1916/17—1925/26	1	—	457	—	457
1926/27—1935/36	7	—	217	111	197
1936/37—1945/46	4	—	283	98	123/239
Slaviska språk.					
1906/07—1915/16	1	—	129	—	129
1916/17—1925/26	2	—	160	95	95/160
1926/27—1935/36	2	—	237	162	162/237
1936/37—1945/46	5	—	255	111	141
Tyska.					
1906/07—1915/16	15	—	574	44	163
1916/17—1925/26	16	1	320	69	192/232
1926/27—1935/36	9	—	470	72	280
1936/37—1945/46	16	—	384	170	252/265
Historia och statskunskap.					
1906/07—1915/16	41	—	1 347	99	261
1916/17—1925/26	46	—	788	176	332/340
1926/27—1935/36	49	1	775	181	394
1936/37—1945/46	71	3	949	148	386
Konsthistoria.					
1906/07—1915/16	11	6	570	139	182
1916/17—1925/26	17	6	551	101	181
1926/27—1935/36	26	15	668	160	272
1936/37—1945/46	26	18	519	142	331/333
Litteraturhistoria.					
1906/07—1915/16	19	—	469	103	225
1916/17—1925/26	20	—	455	184	301/306
1926/27—1935/36	27	—	600	167	321
1936/37—1945/46	39	1	588	188	333
Lärdomshistoria.					
1916/17—1925/26	1	—	682	—	682
1926/27—1935/36	1	—	413	—	413
1936/37—1945/46	3	—	540	294	413
Musikhistoria.					
1916/17—1925/26	2	—	128	368	128/368
1926/27—1935/36	1	—	295	—	295
1936/37—1945/46	1	—	478	—	478

	Antal	Därav 4:o	Längsta avhandling antal sidor	Kortaste avhandling antal sidor	Median antal sidor
Nordisk fornkunskap.					
1906/07—1915/16	6	1	240	102	136/174
1916/17—1925/26	7	1	814	97	235
1926/27—1935/36	5	2	628	144	259
1936/37—1945/46	13	5	546	179	250
Klassisk fornkunskap.					
1916/17—1925/26	3	—	342	176	177
1926/27—1935/36	7	2	295	128	210
1936/37—1945/46	12	4	772	153	209/212
Nationalekonomi.					
1906/07—1915/16	10	1	866	99	216/239
1916/17—1925/26	9	—	499	159	237
1926/27—1935/36	9	—	427	165	262
1936/37—1945/46	10	—	1 906	187	328/360
Statistik.					
1906/07—1915/16	1	1	143	—	143
1916/17—1925/26	5	1	301	72	160
1926/27—1935/36	4	—	369	56	126/229
1936/37—1945/46	7	1	501	56	222
Filosofi.					
1906/07—1915/16	6	—	465	184	201/296
1916/17—1925/26	11	—	387	82	206
1926/27—1935/36	12	—	388	113	181/223
1936/37—1945/46	13	—	599	175	268
Pedagogik och psykologi.					
1906/07—1915/16	6	—	658	104	232/264
1916/17—1925/26	6	—	362	131	160/162
1926/27—1935/36	4	—	401	222	256/269
1936/37—1945/46	8	1	1 319	130	268/301
Astronomi.					
1905/06—1915/16	7	5	148	57	95
1916/17—1925/26	10	7	131	40	62/70
1926/27—1935/36	16	12	199	51	88/97
1936/37—1945/46	14	11	190	90	161/166
Fysik.					
1905/06—1915/16	35	8	318	45	68
1916/17—1925/26	25	1	375	43	74
1926/27—1935/36	28	11	199	36	92/93
1936/37—1945/46	29	4	191	42	86
Kemi.					
1905/06—1915/16	18	4	193	44	102/104
1916/17—1925/26	32	1	197	50	102
1926/27—1935/36	30	2	287	47	135/136
1936/37—1945/46	41	3	272	45	120
Matematik.					
1905/06—1915/16	21	4	167	43	72
1916/17—1925/26	23	3	197	45	68
1926/27—1935/36	10	4	134	68	81/97
1936/37—1945/46	15	4	283	56	108

	Antal	Därav 4:o	Längsta avhandling antal sidor	Kortaste avhandling antal sidor	Median antal sidor
Mekanik och teoretisk fysik.					
1906/07—1915/16	2	—	71	57	57/71
1916/17—1925/26	5	—	184	51	84
1926/27—1935/36	5	1	102	64	88
1936/37—1945/46	4	—	106	86	100
Meteorologi.					
1906/07—1915/16	5	—	163	59	90
1916/17—1925/26	8	3	137	32	71/72
1926/27—1935/36	1	—	96	—	96
1936/37—1945/46	1	1	122	—	122
Botanik.					
1906/07—1915/16	19	10	369	43	107
1916/17—1925/26	35	13	438	38	127
1926/27—1935/36	30	12	588	60	152/157
1936/37—1945/46	42	9	432	97	156/157
Geografi.					
1906/07—1915/16	9	—	581	57	223
1916/17—1925/26	12	2	464	77	135/178
1926/27—1935/36	10	3	446	67	270/307
1936/37—1945/46	20	—	361	141	217/226
Geologi.					
1906/07—1915/16	17	6	285	80	133
1916/17—1925/26	18	9	452	61	156/177
1926/27—1935/36	18	5	430	104	183/191
1936/37—1945/46	11	1	348	88	205
Zoologi.					
1906/07—1915/16	16	7	312	69	175/188
1916/17—1925/26	32	7	784	32	146/149
1926/27—1935/36	22	6	495	61	191/193
1936/37—1945/46	43	2	522	95	190

Någon verkan av 1919 års bestämmelser om understöd för doktorsavhandlingar, som avsågo att få fram avhandlingar ej överstigande tio ark, kan ej spåras. I allmänhet har under de behandlade fyrtio åren en ökning av avhandlingarnas längd ägt rum. Inom vissa naturvetenskaper är denna ökning mindre framträdande och inom medicin obefintlig. (Jfr G. Dahlbergs undersökning i Sv. Läkartidn. 1942 nr 21.) Tablån visar, att den största ökningen i omfånget ägde rum i slutet av första tioårsperioden, varefter stegringen varit mindre påfallande. Orsaken till stegringen under nämnda period är i första hand att söka i 1908 års universitetsstatuter, genom vilka kraven på licentiatexamens kvalitet avsevärt skärptes, och licentiatavhandlingen sattes mera i centrum än tidigare, då examen omfattade flera ämnen. Den här framlagda statistiken visar icke spridningens storlek. I vissa ämnen äro avhandlingarna i huvudsak av samma storlek (exakta naturvetenskaperna, filologi, historia), i andra variera de mycket kraftigt. En avhandling i exempelvis systematisk botanik eller växtbiologi — en monografi över ett släkte — blir oftast mycket

omfångsrik, medan däremot en avhandling i växtfysiologi eller ärftlighetslära som regel har blygsammare omfång. Avhandlingarnas normallängd kan således ej fastställas för ett visst ämne, om man ej tar i betraktande vilket område inom detta ämne som i avhandlingen behandlas.

Såsom framgår av ovanstående tabell, har avhandlingarnas antal inom alla fakulteter och sektioner utom den juridiska fakulteten ständigt ökats under de senaste 40 åren. Ökningen har varit mest påfallande inom de teologiska och medicinska fakulteterna.

Kritik och reformförslag.

Kritiken beträffande de akademiska avhandlingarna och de med dem förenade tryckningskostnaderna har främst sin grund i dessa avhandlingars ofta stora omfång. Sålunda underströk filosofiska fakulteten i Lund 1918, att doktorsavhandlingarna genom den alltmer stegrade tendensen till ökning blivit onödigt betungande för doktoranderna. Det vore därför i hög grad önskvärt, att avhandlingarnas omfång inskränktes till »rimliga proportioner».

I skrivelse av den 22 november 1945 till kanslern för rikets universitet har Lektorernas förening gjort gällande, att doktorsavhandlingarna under utvecklingens gång, särskilt inom vissa ämnen, tenderat att »få ett alltför stort omfång och därigenom blivit mycket betungande i ekonomiskt avseende för sina författare, dels genom de stora tryckningskostnaderna, dels genom att forskningarna i samband med avhandlingen samt dennas författande kommit att ta alltför lång tid i anspråk».

Det är givetvis ur många synpunkter synnerligen angeläget, att avhandlingarnas omfång begränsas. Detta har också alltid hävdats av de akademiska myndigheterna. I fråga om medlen för avhandlingsomfångets begränsning ha nämnda myndigheter i regel ansett, att det effektivaste vore statsbidragets begränsning till ett visst antal ark. Längst har i detta avseende lärarerådet vid Göteborgs högskola gått, då det i sitt yttrande över nyssnämnda skrivelse från Lektorernas förening föreslagit full ersättning för högst åtta ark. Enligt lärarrådets mening skulle en sådan åtgärd »fördelaktigt begränsa den för tillfället rådande tendensen att ge akademiska avhandlingar en stundom icke fullt påkallad omfattning». En avvikande mening har emellertid framförts av Kanslern, som i sitt remissyttrande framhåller, »att den ifrågasatta begränsningen av de statliga tryckningsbidragen till att avse högst ett visst antal tryckark icke torde komma att medföra någon större effekt. Åtminstone synes erfarenheten från den tid, då tryckningsbidraget var på angivet sätt maximerat, snarast tala i denna riktning». Beredningen delar helt Kanslerns mening i här berörda fråga.

I sin ovan nämnda skrivelse har Lektorernas förening framlagt ett alternativt lösningsförslag för att åtminstone inom vissa ämnen kunna nedbringa avhandlingarnas storlek och kostnaderna för deras tryckande. I sådana ämnen som t. ex. fysik och kemi borde doktoranderna »erhålla möjlighet att helt

enkelt disputera på sina i välkända vetenskapliga tidskrifter publicerade arbeten utan att behöva trycka någon särskild doktorsavhandling. Något behov av s. k. pliktexemplar... borde i så fall knappast förefinnas, eftersom avhandlingarna redan förut äro offentligen tillgängliga». Den hittills sedvanliga disputationen och den detaljerade offentliga granskningen anses dock böra bibehållas.

I sitt remissutlåtande framhåller medicinska fakulteten i Uppsala, att det av Lektorernas förening rekommenderade tillvägagångssättet redan »i större eller mindre omfattning» tillämpats inom medicinska fakulteten, »som också anser, att fortsättningsvis näppeligen några hinder härför skulle kunna föreligga». Fakulteten understryker dock, att vissa svårigheter för betygsättningen kunna uppstå, »i det att en tidigare publikation från författarens hand givit upphov till internationell kritik, som lett författaren in på andra vägar än de ursprungligen beträdda».

Medicinska fakulteten i Lund anser ovannämnda förfaringssätt för många medicinska avhandlingar »synnerligen lämpligt såsom ett alternativ till den hittills vedertagna monografiska framställningsformen». Fakulteten tillstyrker därför, »att disputation i därför lämpade ämnen må kunna göras på en dylik samlad produktion av tidskriftsartiklar över en forskningsuppgift utan en extra sammanfattande avhandling över samma tema».

Humanistiska sektionen i Uppsala avstyrker den föreslagna anordningen och framhåller, att det även inom humanistisk vetenskap ofta förekommer, »att en författare redan före disputationen publicerat ett flertal uppsatser av högt vetenskapligt värde, men sektionen anser sig dock icke kunna eftersätta kravet på doktorsavhandlingen såsom det verkliga provet på hans förmåga att ställa och behandla ett större vetenskapligt problem».

Filosofiska fakulteten i Lund finner sig i så måtto kunna biträda Lektorernas förenings synpunkter, »att dissertationen förelöpande avhandlingar, som infoga sig i det i disputationsarbetet behandlade ämnet och utgöra premisser till de i gradualavhandlingen framförda slutledningarna, borde kunna få publiceras särskilt (eventuellt arkiveras) och inräknas i disputationsprestationen vid bedömandet».

I övrigt ställa sig de akademiska myndigheterna avvaktande inför pågående utredningar.

Med stöd av en stark opinion inom de discipliner, som den naturvetenskapliga forskningskommittén företräder, har denna kommitté framhållit, »att snabba åtgärder äro av nöden för att råda bot på de brister, som vidlåda det svenska systemet för vinnande av doktorsgrad». Kommitterade påtala särskilt »den svåra ekonomiska belastning, som tryckningskostnaderna utgöra för doktoranden samt den ofta orimligt långa tid, som erfordras för fullbordandet av doktorsarbetet». I anslutning till det av Lektorernas förening rekommenderade tillvägagångssättet, som redan prövats vid vissa amerikanska universitet och om också mera sällan även i Sverige, framhåller den naturvetenskapliga forskningskommittén, »att formerna för framläggande av doktorsarbetets

resultat böra vara desamma som för andra arbeten inom samma vetenskapsgren». Som specimen för doktorsgrad bör därför en doktorand kunna framlägga hela sin tryckta vetenskapliga produktion eller någon del därav, även om denna varit publicerad i vetenskapliga tidskrifter. Då de förut nämnda pliktexemplaren i hög grad måste försvåra eller i vissa fall rent av omöjliggöra det här rekommenderade alternativet för publicering av doktorandens forskningsresultat, har den naturvetenskapliga forskningskommittén föreslagit, att i dylika fall en möjlighet öppnas för befrielse från skyldigheten att avlämna det stadgade antalet pliktexemplar.

Medicinska högskolornas organisationskommitté anser liksom den naturvetenskapliga forskningskommittén, »att åtgärder äro behövliga för att råda bot på de nuvarande missförhållandena». Liksom inom ett flertal naturvetenskapliga ämnen offentliggöras även »inom medicinen resultaten av vetenskapliga undersökningar ofta successivt i form av kortare avhandlingar i den internationella tidskriftslitteraturen. En rationell organisation av forskningen kräver, att säkerställda vetenskapliga resultat utan dröjsmål meddelas, och detta även om arbetet utgör ett led i en större forskningsuppgift. De vunna resultaten riskera annars att ej vinna det beaktande de kunna förtjäna. Ett infogande av doktorsarbetena i det normala publiceringssystemet, d. v. s. deras successiva offentliggörande i ordinära tidskriftsartiklar, skulle uppenbarligen vara till avsevärd fördel både ur forsknings-organisatorisk och ekonomisk synpunkt. Även ur pedagogisk synvinkel vore det fördelaktigt därigenom, att doktoranden redan från början bleve tvingad att tillägna sig det koncisa och koncentrerade framställningssätt, som är nödvändigt för publicering i välkända vetenskapliga tidskrifter. Givetvis finge en sådan form för publiceringen icke innebära någon förändring av de allmänna fordringar, som hittills alltid uppställts på ett doktorsarbete, nämligen att det skall utgöra en kvalitativt tillfredsställande, självständig forskningsinsats.»

Medicinska högskolornas organisationskommitté rekommenderar därför, »att en möjlighet öppnas för att en disputation skall kunna ske på ett antal i välkända vetenskapliga tidskrifter publicerade arbeten, utan att någon särskild sammanfogning eller omtryckning av dessa arbeten behöver ske».

Beredningens förslag.

Universitetsberedningen behjärtar de synpunkter, som framförts av den naturvetenskapliga forskningskommittén och av medicinska högskolornas organisationskommitté beträffande formerna för doktorsavhandlingarnas publicering, men vill samtidigt framhålla, att detta alternativ icke så ofta torde kunna tillämpas inom de humanistiska vetenskaperna. Beredningen vill därjämte understryka, att doktorsavhandlingen alltid måste utgöra provet på förmågan att behandla ett sammanhängande och betydelsefullt vetenskapligt problemkomplex. Detta krav måste ställas även på den nya typen av doktorsspecimina. Utöver de skrifter, i vilka disputanden tidigare publicerat sina forsknings-

resultat, bör enligt beredningens mening krävas en kort sammanfattning bland annat innehållande en fixering av problemställningen i dess helhet jämte redogörelse för de vunna resultaten. Enligt universitetsberedningens åsikt bör den sammanfattande skriften anses utgöra avhandlingen i formell mening, av vilken stadgat antal pliktexemplar skall avlämnas. Dock böra även de undersökningar, som tidigare publicerats och som utgöra premisser till de i gradualavhandlingen framförda slutledningarna, framläggas till offentlig granskning tillsammans med själva avhandlingen.

Frågan om bidrag till doktorsavhandlingar står givetvis i nära samband med frågan om statsanslag till vetenskapliga publikationer överhuvudtaget. Av praktiska skäl avser dock beredningen att i detta sammanhang inskränka sig till att framlägga förslag beträffande doktorsavhandlingar.

Enligt beredningens mening bör det nuvarande systemet med särskilda anslag till ersättning för levererade pliktexemplar av avhandlingen upphöra. Som ovan framhållits, bli dessa ersättningar av övervägande fiktiv natur, men förekomsten av anslag för ändamålet under åttonde huvudtiteln kan lätt bidraga till att hos allmänheten skapa och upprätthålla den för vetenskapen och dess utövare skadliga föreställningen, att verkligen en tillfredsställande ersättning utgår för pliktexemplaren. Beredningen förordar sålunda ett enda anslag till bidrag för akademiska avhandlingar överhuvudtaget, pliktexemplaren inräknade.

Beredningen behjärtar till fullo de önskemål, som framförts under den tidigare behandlingen av detta ärende, nämligen att de statliga stödåtgärderna erhålla en sådan utformning, att tendenserna till onödigt omfattande och dyrbara avhandlingar motverkas. Det system, som redan tidigare funnits och som nu från olika håll föreslagits ytterligare utformat, nämligen att över hela linjen begränsa statsbidragen till ett visst, relativt lågt antal ark (8—12), är emellertid enligt beredningens mening icke ändamålsenligt, då det helt bortser från de olika krav i fråga om framställningssätt, som ställas i skilda ämnen. Det är tydligt, att exempelvis matematik, fysik och kemi liksom vissa medicinska discipliner och även de klassiska språken medge avhandlingens begränsning till ett ganska ringa omfång, ända ned till 5 à 6 ark. Men det är lika klart, att i andra ämnen, särskilt de historiska men även vissa filologiska liksom de naturvetenskaper, där utförligare beskrivningar äro nödvändiga, själva uppgifternas art kräver en vida mera omfattande framställningstyp, där ett arkantal åtskilligt över de föreslagna 8 till 12 kan vara sakligt berättigat eller till och med oundgängligt. Beredningen anser emellertid en normering nödvändig för att motverka en opåkallad bredd i framställningen och har övervägt olika möjligheter att uppnå denna normering. Den har härvid funnit, att varken arkbegränsning eller visst fixerat maximibelopp för tryckningsbidraget skulle medföra rättvisa. Beredningen anser därför, att avgörandet om tryckningsbidragets storlek bör läggas hos en central nämnd, vilken skall utdela anslag motsvarande 75 % av författarens tryckningskostnader, dock under tillseende, att avhandlingen varken i fråga om korrektur, typografisk ut-

styrsel, illustrering eller i annat hänseende dragit oskälig kostnad eller att dess omfång blivit uppenbart större än vad ämnets natur krävt.

Liksom vid tidigare beräkningar av statsbidrag för tryckning av avhandlingar har beredningen utgått från att en doktorsavhandlings normala upplaga är 500 exemplar. Av dessa gå 330 till pliktexemplar. De överskjutande exemplaren ha i regel mycket ringa ekonomiskt värde för författaren, då pliktexemplaren vanligtvis äro tillräckliga för att motsvara de intresserade kretsarnas, i första hand bibliotekens behov. Det synes därför beredningen vara orimligt, att dessa exemplar betraktas som mertryck och att de egentliga sättnings- och tryckningskostnaderna icke åvila pliktexemplaren. Med denna utgångspunkt blir det, som skäligt är, författaren och icke staten som äger rätt att erhålla visst antal exemplar för den kostnad som papper, tryckning och häftning av dessa uppgår till. Det allmännas kostnader för pliktexemplaren skulle i så fall komma att ligga nära totalkostnaden (jfr sid. 183). Med hänsyn till avhandlingens värde för författaren ur meriteringssynpunkt, finner beredningen det emellertid rimligt, att viss del av tryckningskostnaderna bäres av denne. Beredningen förordar därför, att tryckningsbidraget i princip sättes till 75 % av författarens egna tryckningskostnader.

Då den naturvetenskapliga forskningskommittén, såsom ovan omnämnts, framlagt förslag om en ny typ av avhandlingar vid sidan av den hittills gängse och i samband därmed förordat, att anslaget till doktorsavhandlingar inkluderas i det allmänna anslaget till publicering av lärda verk, tages i det följande icke hänsyn till anslagsbehoven inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen. Beredningen förutsätter vidare, att frågan om bidrag till medicinska avhandlingar kommer att behandlas av medicinska högskolornas organisationskommitté.

För beräkningen av det för tryckningsbidrag erforderliga statsanslaget har beredningen funnit lämpligt undersöka avhandlingarnas mediana och verkliga omfång under tioårsperioden 1936/37—1945/46. Resultatet av denna undersökning framgår av efterföljande tabell.

Kostnaderna för avhandlingstryck variera kraftigt. Avgörande äro de krav på stilsorter, tabeller, grafiska framställningar och andra illustrationer, som de olika ämnena ställa. Enligt infordrade uppgifter synas tryckningskostnaderna vid en upplaga på 500 exemplar ha uppgått till lägst cirka 10 kronor per sida, högst cirka 30 kronor per sida. När avhandlingarna tryckas i kvarto, är sidpriset givetvis högre än för avhandlingar i oktav. Av de under tioårsperioden 1936/37—1945/46 898 godkända avhandlingarna voro 79 i kvarto. Det har synts beredningen vara skäligt att som medelpris per avhandlingssida räkna med 20 kronor för det tekniska utförandet.

Av tabellen framgår, att det totala mediana sidantalet för tioårsperioden 1936/37—1945/46 utgjorde för avhandlingar inom teologi, juridik och humaniora 124 518 eller i årligt medeltal cirka 12 400 sidor; det verkliga sidantalet för de två sista åren var 13 689 respektive 14 999, vilket vill säga 1 237 respektive 2 547 sidor över årliga medianvärdet för tioårsperioden. Till grund för beräk-

	Tioårsperioden 1936/37—1945/46			Läsåren 1944/45—1945/46			
	Antal avhandlingar	Mediana sidantal	Totala mediana sidantal	Antal avhandlingar		Totala verkliga sidantal	
				1944/45	1945/46	1944/45	1945/46
Teologi	74	319	23 606	8	9	2 428	2 468
Juridik	15	288	4 320	1	3	443	877
Engelska	17	303	5 151	1	2	311	548
Finsk-ugriska språk	2	290	580	—	—	—	—
Klassiska språk	26	171	4 446	1	1	117	249
Nordiska språk	29	258	7 482	3	2	849	877
Romanska språk	26	237	6 162	3	2	1 039	528
Semitiska språk m. m.	4	181	724	—	—	—	—
Slaviska språk	5	141	705	—	—	—	—
Tyska	16	259	4 144	5	—	1 265	—
Historia	51	382	19 482	5	9	2 029	4 534
Statskunskap	20	388	7 760	—	4	—	1 509
Konsthistoria	26	332	8 632	1	1	383	464
Litteraturhistoria	39	333	12 987	4	4	1 168	1 131
Lärdomshistoria	3	413	1 239	—	—	—	—
Musikhistoria	1	478	478	—	—	—	—
Nordisk fornkunskap	13	250	3 250	2	1	530	—
Klassisk fornkunskap	12	210	2 520	—	—	—	—
Nationalekonomi	10	344	3 440	—	2	—	1 140
Statistik	7	222	1 554	2	—	621	—
Filosofi	13	268	3 484	4	—	1 343	—
Pedagogik och psykologi	8	285	2 280	1	2	1 319	518
Astronomi	14	163	2 282	1	1	190	166
Fysik	29	86	2 494	2	1	170	79
Kemi	41	120	4 920	6	5	1 038	584
Matematik	15	108	1 620	4	—	448	—
Mekanik och teoretisk fysik	4	100	400	1	1	186	—
Meteorologi	1	122	122	1	—	122	—
Botanik	42	156	6 552	3	5	517	775
Geografi	20	221	4 420	4	—	1 005	—
Geologi	11	205	2 255	1	1	264	160
Zoologi	43	190	8 170	5	4	1 054	642
Medicin	261	159	41 499	32	40	4 613	6 126
Summa	**898**	—	**199 253**	**101**	**100**	**23 102**	**23 631**
Sammanfattning:							
Teologi + juridik + humaniora	417	—	124 518	41	42	13 689	14 999
Naturvetenskap	220	—	33 235	28	18	4 894	2 506
Medicin	261	—	41 499	32	40	4 519	6 126
Summa	**898**	—	**199 253**	**101**	**100**	**23 102**	**23 631**

ningen av tryckningsanslag torde lämpligast läggas medianvärdena. Efter ett sidpris av 20 kronor bli kostnaderna för ett års avhandlingsproduktion inom teologi, juridik och humaniora 20 × 12 400 eller 248 000 kronor. Från denna summa torde böra avdragas bidrag till tryckningskostnaderna som i enstaka fall tillkomma avhandlingsförfattare från förlag eller institutioner. Storleken av dylika bidrag är svår att fixera men torde icke överskrida 20 000 kronor per år. Det återstående beräknade beloppet kronor 228 000 synes beredningen böra ligga till grund för dess äskande om ett förslagsanslag för statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar. Begränsas tryckningsbidraget till 75 % av

författarens totalkostnader för en avhandling av skälig storlek och normalt utförande, blir det härför behövliga statsbidraget för närvarande 171 000 kronor per år.

Såväl med hänsyn till bytesverksamheten som till önskvärdheten av att den svenska forskningens resultat göras internationellt tillgängliga, böra på svenska skrivna avhandlingar i största möjliga utsträckning förses med resuméer på något av de stora världsspråken. Dessa resuméers tryckningskostnad bör enligt beredningens mening helt bekostas av det allmänna upp till ett omfång av högst 16 sidor. Beredningen förordar för detta ändamål ett förslagsanslag på 9 000 kronor. För tryckningsbidrag till akademiska avhandlingar inom teologi, juridik och humaniora och för ersättning för tryckning av de nämnda resuméerna förordar beredningen alltså ett förslagsanslag på sammanlagt 180 000 kronor. Beredningen har härvid förutsatt, att anslaget liksom hittills blir gemensamt för statsuniversiteten och de enskilda högskolorna.

Årsmedeltalet avhandlingar inom gruppen teologi, juridik och humaniora har under senaste tioårsperiod varit 42. Av varje avhandling måste avlämnas 330 pliktexemplar. Beredningen förutsätter nämligen, att Göteborgs högskola likställes med övriga lärosäten i detta hänseende. Det allmänna kommer då årligen att mottaga cirka 13 800 exemplar avhandlingar, vilkas bokhandelsprisvärde uppgår till cirka 150 000 kronor och vilka biblioteken använda för sin bytesverksamhet. Skulle pliktexemplaren icke finnas att tillgå för dessa, bleve det nödvändigt att väsentligt höja bibliotekens bokinköpsanslag. Mot ett årligt anslag å 180 000 kronor kan således ställas ett realvärde i avhandlingar utgörande 83 % av detta anslag. Statens nettoutgift för nu berörda avhandlingar blir således blott en mindre del av anslagsbeloppet, eftersom betydande värden återföras till det allmänna i form av de för bibliotekens bokförsörjning viktiga pliktexemplaren.

I sitt nyss åberopade yttrande från 1944 anförde Kanslern, att om tryckningen av avhandlingar helt skulle ske på allmän bekostnad, detta kunde tänkas genomfört på så sätt, att vederbörande universitet eller högskola omhändertoge publiceringen av doktorsavhandlingar och upplade särskilda avhandlingsserier efter fakulteter och ämnesområden.

Det torde emellertid ur flera synpunkter knappast vara ändamålsenligt att upplägga dylika serier endast för doktorsavhandlingar. Beredningen vill därför föreslå, att doktorsavhandlingarnas publicerande icke bindes vid en enda utgivningsform.

I flera ämnen finnas redan särskilda serier, vari doktorsavhandlingar ingå. Det finns ingen anledning att häri vidta några ändringar. Ur bibliotekssynpunkt måste det emellertid anses önskvärt, att doktorsavhandlingarna på titelbladet förses med uppgifter om att arbetet utgör en akademisk avhandling som ventilerats vid det eller det lärosätet. Om avhandlingen samtidigt utkommer som nummer i en serie eller på särskilt förlag, skall uppgift härom lämnas på varje exemplar av disputationsupplagan, liksom det även i varje exemplar, som icke tillhör disputationsupplagan, skall anges, att avhandlingen utkommit som dissertation.

Beträffande själva utdelningen av tryckningsbidragen har naturvetenskapliga forskningskommittén för de av denna företrädda vetenskapernas vidkommande förordat en enda central instans i dylika anslagsfrågor, nämligen det naturvetenskapliga forskningsrådet, förstärkt med särskilda sakkunniga. Såsom redan förut omnämnts finner beredningen en dylik gemensam instans, en central nämnd, för de teologiska och juridiska fakulteterna samt de humanistiska sektionerna lämplig.

Beträffande denna nämnds sammansättning föreslår beredningen följande. De båda teologiska fakulteterna föreslå vardera en representant, de tre juridiska likaledes vardera en. De fyra humanistiska sektionerna föreslå vardera en representant för den filosofisk-historiska ämnesgruppen och en för den filologiska. Bland de sålunda föreslagna tretton förordnar Kungl. Maj:t fem till ledamöter av nämnden, varvid iakttages, att en skall vara teolog, en jurist och de övriga tre representera skilda humanistiska discipliner och företräda olika lärosäten. Därjämte förordnar Kungl. Maj:t en sjätte ledamot, med särskild sakkunskap i bok- och bibliotekstekniska frågor. Kungl. Maj:t förordnar en av nämndens ledamöter till ordförande. Nämnden utser själv sin sekreterare.

Nämnden sammanträder en gång om året för att fördela anslaget till de under föregående läsår ventilerade avhandlingarna. Ansökan om bidrag ingives till fakultet respektive sektion som jämte eget yttrande före den 1 oktober avger förslag till nämnden.

Enligt beredningens mening skulle det innebära en avsevärd hjälp till begränsning av doktorsavhandlingarnas storlek, om bättre möjligheter öppnades för publicering av källmaterial och av särskilda detaljundersökningar i samband med avhandlingsarbetet. Dylika exkurser av olika typ bidraga nu ofta till en ganska avsevärd ökning av avhandlingarnas omfång. Förslag i sådan riktning kommer att framläggas av beredningen i samband med dess behandling av de vetenskapliga publiceringsmöjligheterna överhuvudtaget.

Kap. 11. Kostnadsberäkningar.

Tab. I. Kostnader för genomförande av universitetsberedningens totala förslag rörande befattningar m. m.

Uppsala universitet.

Teologiska fakulteten.	Lön.	Kostnad.
1 professur	16 454	16 454
1 docentstipendium	10 999	10 999
1 förste assistentbefattning	7 680	7 680
Kursanslag	—	5 750
Anslag för gästföreläsningar	—	3 000
		Summa 43 883
Juridiska fakulteten.		
2 professurer	16 454	32 908
1 forskarstipendium	10 703	10 703
3 docentstipendier	10 999	32 997
1 preceptorat genom omvandling av bitr. lärarbefattning	12 799	3 539
Kursanslag	—	29 100
Anslag för gästföreläsningar	—	2 500
		Summa 111 747
Filosofiska fakulteten.		
A. Humanistiska sektionen.		
12 professurer	16 454	197 448
1 professur (genom omvandling av bitr. lärarbefattning)	16 454	7 194
1 preceptorat	12 799	12 799
7 docentstipendier	10 999	76 993
5 pedagogiska lektorat, *förslagsvis*	14 540	72 700
9 lektorat för utländska lärare	10 160	91 440
8 förste assistentbefattningar	7 680	61 440
5 förste amanuensbefattningar	3 930	19 650
1 förste amanuensbefattning (genom omvandling av tredje amanuensbefattning)	3 930	2 730
3 andre amanuensbefattningar	2 400	7 200
2 tredje amanuensbefattningar	1 200	2 400
Kursanslag	—	29 750
Anslag för gästföreläsningar	—	6 000
		Summa 587 744
B. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen.		
1 observatorstjänst	13 454	13 454
1 laboratorstjänst (personlig tjänst för professor Skuja)	13 454	13 454
2 förste museiintendentstjänster A 26 (genom omvandling av två museiassistentstjänster A 23)	13 419	3 848
1 museiintendentstjänst A 23 (personlig för fil. dr S. Lundell. Uppflyttas från A 17 med ändrad benämning)	11 665	3 138
4 preceptorat	12 799	51 196
5 preceptorat (genom omvandling av bitr. lärarbefattningar)	12 799	17 695
3 förste assistentbefattningar	7 680	23 040
2 andre assistentbefattningar	6 480	12 960
3 förste amanuensbefattningar	3 930	11 790
Kursanslag (även anslag för viss materialförbrukning)	—	12 663
Anslag för gästföreläsningar	—	4 000
		Summa 167 238
Totalkostnad för Uppsala universitet		*910 612*

Tab. II. Kostnad för genomförande av universitetsberedningens totala förslag rörande befattningar m. m.

Lunds universitet.

Teologiska fakulteten.	Lön.	Kostnad.
1 professur	16 454	16 454
1 preceptorat	12 799	12 799
1 docentstipendium	10 999	10 999
1 förste assistentbefattning	7 680	7 680
Kursanslag	—	7 550
Anslag för gästföreläsningar	—	3 000
		Summa 58 482
Juridiska fakulteten.		
2 professurer	16 454	32 908
1 professur (genom omvandling av befintlig bitr. lärarbefattn.)	16 454	7 194
1 forskarstipendium	10 703	10 703
3 docentstipendier	10 999	32 997
Kursanslag	—	29 100
Anslag för gästföreläsningar	—	2 500
		Summa 115 402
Filosofiska fakulteten.		
A. Humanistiska sektionen.		
8 professurer	16 454	131 632
1 preceptorat	12 799	12 799
7 docentstipendier	10 999	76 993
5 pedagogiska lektorat	13 949	69 745
10 lektorat för utländska lärare	10 160	101 600
8 förste assistentbefattningar	7 680	61 440
1 förste amanuensbefattning	3 930	3 930
1 andre amanuensbefattning	2 400	2 400
Kursanslag	—	29 750
Anslag för gästföreläsningar	—	6 000
		Summa 496 289
B. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen.		
2 laboratorstjänster	13 454	26 908
2 laboratorstjänster (genom omvandling av bitr. lärarbefattn.)	13 454	8 388
2 förste museiintendentstjänster A 26 (genom omvandling av befintliga museiassistentstjänster A 23)	13 031	3 854
2 preceptorat	12 799	25 598
5 preceptorat (genom omvandling av befintliga bitr. lärarbefattningar)	12 799	17 695
2 förste assistentbefattningar	7 680	15 360
1 förste assistentbefattning (genom omvandling av andre assistentbefattning)	7 680	1 200
2 andre assistentbefattningar	6 480	12 960
5 förste amanuensbefattningar	3 930	19 650
Kursanslag (även anslag för viss materialförbrukning)	—	12 240
Anslag för gästföreläsningar	—	4 000
		Summa 147 853

Totalkostnad för Lunds universitet 818 026

Tab. III. Kostnader för genomförande av universitetsberedningens förslag avseende budgetåret 1947/48.

Uppsala universitet.

	Lön.	Kostnad.
Teologiska fakulteten.		
1 professur	16 454	16 454
1 docentstipendium	10 999	10 999
1 förste assistentbefattning	7 680	7 680
Kursanslag	—	5 750
Anslag för gästföreläsningar	—	3 000
	Summa	43 883
Juridiska fakulteten.		
Kursanslag	—	33 100
Anslag för kompletterande undervisning i examensämnena, *förslagsvis*	—	20 000
Anslag för gästföreläsningar	—	2 500
	Summa	57 600
Filosofiska fakulteten.		
A. Humanistiska sektionen.		
6 professurer	16 454	98 724
1 professur (genom omvandling av bitr. lärarbefattn.)	16 454	7 194
1 preceptorat	12 799	12 799
7 docentstipendier	10 999	76 993
5 pedagogiska lektorat, *förslagsvis*	14 540	72 700
9 lektorat för utländska lärare	10 160	91 440
8 förste assistentbefattningar	7 680	61 440
5 förste amanuensbefattningar	3 930	19 650
1 förste amanuensbefattning genom omvandling av tredje amanuensbefattning	3 930	2 730
3 andre amanuensbefattningar	2 400	7 200
2 tredje amanuensbefattningar	1 200	2 400
Kursanslag	—	29 750
Anslag för gästföreläsningar	—	6 000
	Summa	489 020
B. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen.		
1 laboratorstjänst (personlig för professor Skuja)	13 454	13 454
2 förste museiintendentstjänster A 26 (genom omvandling av museiassistentstjänster A 23)	13 419	3 848
1 museiintendentstjänst A 23 (personlig för fil. dr S. Lundell. Uppflyttas från A 17 med ändrad benämning)	11 665	3 138
4 preceptorat	12 799	51 196
5 preceptorat (genom omvandling av bitr. lärarbefattningar)	12 799	17 695
2 förste assistentbefattningar	7 680	15 360
2 andre assistentbefattningar	6 480	12 960
3 förste amanuensbefattningar	3 930	11 790
Kursanslag (även anslag för viss materialförbrukning)	—	12 663
Anslag för gästföreläsningar	—	4 000
	Summa	146 104
Totalkostnad för Uppsala universitet		*736 607*

Tab. IV. Kostnader för genomförande av universitetsberedningens förslag avseende budgetåret 1947/1948.

Lunds universitet.

Teologiska fakulteten.	Lön.	Kostnad.
1 professur	16 454	16 454
1 preceptorat	12 799	12 799
1 docentstipendium	10 999	10 999
1 förste assistentbefattning	7 680	7 680
Kursanslag	—	7 550
Anslag för gästföreläsningar	—	3 000
	Summa	58 482
Juridiska fakulteten.		
1 professur (genom omvandling av bitr. lärarbefattning)	16 454	7 194
Kursanslag	—	29 100
Anslag för kompl. undervisning i examensämnena, *förslagsvis*	—	20 000
Anslag för gästföreläsningar	—	2 500
	Summa	58 794
Filosofiska fakulteten.		
A. Humanistiska sektionen.		
3 professurer	16 454	49 362
1 preceptorat	12 799	12 799
7 docentstipendier	10 999	76 993
5 pedagogiska lektorat, *förslagsvis*	13 949	69 745
10 lektorat för utländska lärare	10 160	101 600
8 förste assistentbefattningar	7 680	61 440
1 förste amanuensbefattning	3 930	3 930
1 andre amanuensbefattning	2 400	2 400
Kursanslag	—	29 750
Anslag för gästföreläsningar	—	6 000
	Summa	414 019
B. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen.		
1 laboratorstjänst	13 454	13 454
2 laboratorstjänster (genom omvandling av bitr. lärarbefattningar)	13 454	8 388
2 förste museiintendentstjänster A 26 (genom omvandling av befintl. museiassistentstjänster A 23)	13 031	3 854
2 preceptorat	12 799	25 598
5 preceptorat (genom omvandling av bitr. lärarbefattningar)	12 799	17 695
2 förste assistentbefattningar	7 680	15 360
1 förste assistentbefattning (genom omvandling av andre assistentbefattning)	7 680	1 200
2 andre assistentbefattningar	6 480	12 960
5 förste amanuensbefattningar	3 930	19 650
Kursanslag (även anslag för viss materialförbrukning)	—	12 240
Anslag för gästföreläsningar	—	4 000
	Summa	134 399
Totalkostnad för Lunds universitet		*665 649*

Tab. V. Anslag för gästföreläsningar vid högskolorna.

	Kostnad.
A. Stockholms högskola.	
Stats- och rättsvetenskapliga fakulteten	2 500
Humanistiska fakulteten	6 000
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten	4 000
Summa	12 500
B. Göteborgs högskola	7 000
Summa	7 000

Tab. VI. Kostnad för påbyggnad på forskarstipendierna.

	Lön.	Kostnad.
Uppsala universitet.		
3 e. o. professurer	13 454	40 362
Lunds universitet.		
3 e. o. professurer	13 454	40 362
Karolinska institutet.		
1 e. o. professur	13 454	13 454
Summa		94 178

Tab. VII. Stipendier för högre studier.

	Antal.	Belopp.	Kostnad.	Total kostnad.
Uppsala universitet.				
Teologiska fakulteten	8	2 500	20 000	
	8	5 000	40 000	60 000
Juridiska fakulteten	3 *)	2 500	7 500	
	5	5 000	25 000	32 500
Filosofiska fakulteten.				
a) humanistiska sektionen	20	2 500	50 000	
	20	5 000	100 000	150 000
b) matem.-naturvetenskapl. sektionen	10	2 500	25 000	
	10	5 000	50 000	75 000
			Summa	317 500
Lunds universitet.				
Teologiska fakulteten	8	2 500	20 000	
	8	5 000	40 000	60 000
Juridiska fakulteten	3 *)	2 500	7 500	
	5	5 000	25 000	32 500
Filosofiska fakulteten				
a) humanistiska sektionen	20	2 500	50 000	
	20	5 000	100 000	150 000
b) matem.-naturvetenskapl. sektionen	10	2 500	25 000	
	10	5 000	50 000	75 000
			Summa	317 500

*) Utöver två redan befintliga.

	Antal.	Belopp.	Kostnad.	Total kostnad.
Stockholms högskola.				
Juridiska fakulteten	5	2 500	12 500	
	5	5 000	25 000	37 500
Humanistiska fakulteten	20	2 500	50 000	
	20	5 000	100 000	150 000
Matem.-naturvetenskapl. fakulteten	10	2 500	25 000	
	10	5 000	50 000	75 000
			Summa	262 500
Göteborgs högskola	10	2 500	25 000	
	10	5 000	50 000	75 000
			Summa	75 000
Totalkostnad för samtliga föreslagna stipendier				*972 500*

Tab. VIII. Gemensamma anslag.

Bidrag till tryckning av doktorsavhandlingar	180 000
Höjning av extra utgiftsanslaget under åttonde huvudtiteln	25 000
Summa	205 000

Tab. IX. Allmän sammanfattning I.

Kostnader för genomförande av universitetsberedningens totala förslag.

Uppsala universitet.		
Befattningar m. m.	910 612	
Påbyggnad på forskarstipendierna	40 362	
Stipendier för högre studier	317 500	1 268 474
Lunds universitet.		
Befattningar m. m.	818 026	
Påbyggnad på forskarstipendierna	40 362	
Stipendier för högre studier	317 500	1 175 888
Stockholms högskola.		
Anslag	12 500	
Stipendier för högre studier	262 500	275 000
Göteborgs högskola.		
Anslag	7 000	
Stipendier för högre studier	75 000	82 000
Karolinska institutet.		
Påbyggnad på forskarstipendierna		13 454
Gemensamma anslag		205 000
	Summa	3 019 816

Tab. X. Allmän sammanfattning II.

Kostnader för genomförande av förslag avseende budgetåret 1947/48.

Uppsala universitet.		
Befattningar m. m.	736 607	
Påbyggnad på forskarstipendierna	40 362	
Stipendier för högre studier	317 500	1 094 469
Lunds universitet.		
Befattningar m. m.	665 649	
Påbyggnad på forskarstipendierna	40 362	
Stipendier för högre studier	317 500	1 023 511
Stockholms högskola.		
Anslag	12 500	
Stipendier för högre studier	262 500	275 000
Göteborgs högskola.		
Anslag	7 000	
Stipendier för högre studier	75 000	82 000
Karolinska institutet.		
Påbyggnad på forskarstipendierna		13 454
Gemensamma anslag		205 000
	Summa	2 693 434

59. Betänkande med förslag angående hemvärnet. Beckman. 157 s. 1 bil. **Fö.**
60. Betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete m. m. Almqvist & Wicksell, Uppsala. 867 s. **S.**
61. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 3. Bilagor. Idun. 149 s. **Jo.**
62. Betänkande med förslag till lag om tryggande av byggnadsarbetares lönefordran m. m. Norstedt. iv, 229 s. **Ju.**
63. Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. Marcus. iv, 128 s. **Jo.**
64. Betänkande med förslag till ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk. Beckman 160 s. **Jo.**
65. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga 2. Arbetsterapi, ett led i sjukvården. Statens Reproduktionsanstalt. 54 s. **S.**
66. Betänkande angående reglering av anställningsförhållandena för viss civil personal inom statsförvaltningen. Del 1. Marcus. 138 s. **Fi.**
67. Betänkande med utredning och förslag angående löneställningen för viss statsanställd sjukvårds- och ekonomipersonal m. m. V. Petterson. 223 s. **Fi.**
68. Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Del 1. Beckman. 254 s. **E.**
69. Förvaltningsförfarandet. Förberedande utredning angående reglering av förfarandet hos förvaltningmyndigheter i ärenden rörande enskild rätt och därmed sammanhängande frågor. Av N. Herlitz. Marcus. 221 s. **Ju.**
70. Utredningen om föreningsjordbruk. Betänkande med förslag till lag om sambruksföreningar. V. Petterson. 198 s. **Jo.**
71. Betänkande om deltidsarbete i allmän tjänst m. m. Marcus 199 s. **Fi.**
72. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 7. Radio och film i skolundervisningen. Idun. 64 s. **E.**
73. Utlåtande rörande metoder och materiel vid skogsbrandsläckning. Marcus. 142 s. **K.**
74. Betänkande angående socialvetenskapernas ställning vid universitet och högskolor m. m. Hæggström. 180 s. **E.**
75. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten m. m. Beckman. 301 s. **Fö.**
76. De medicinska högskolornas organisationskommitté. 1. Organisatoriska åtgärder till främjande av medicinsk forskning. Idun. (2) 235 s. **E.**
77. Naturvetenskapliga forskningskommittén. 2. Förslag till reformer rörande doktorsavhandlingar och annan publiceringsverksamhet inom naturvetenskaperna. Den marinbiologiska forskningen. Utbildningen av laboratoriebiträden. Idun. 114 s. **E.**
78. Jordbruksbefolkningens möjligheter till sysselsättning utom jordbruket. Av S. Grundström. Idun. 192 s. **Jo.**
79. 1945 års statsskatteberedning. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt angående kvarlåtenskapsskatt m. m. Beckman. 456 s. **Fi.**
80. Utredning angående vissa lägenhetsupplåtelser å kronomark i Norrlands fjälltrakter. Marcus. 87 s. **Jo.**
81. 1945 års universitetsberedning. 2. Akademiska lärarbefattningar samt anslag till den vetenskapliga utbildningen m. m. Beckman. 202 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

Statens offentliga utredningar 1946

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Ärvdabalksakkunnigas förslag till föräldrabalk. [49]
Betänkande ang. vissa organisations-, utbildnings- och tjänstgöringsfrågor vid domstolarna. [57]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkade med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. [10]
1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. [48]
Betänkande ang. reglering av anställningsförhållandena för viss civil personal inom statsförvaltningen. Del 1. [66]
Betänkande med utredning och förslag ang. löneställningen för viss statsanställd sjukvårds- och ekonomipersonal m. m. [67]
Förvaltningsförfarandet. Förberedande utredning ang. reglering av förfarandet hos förvaltningsmyndigheter i ärenden rörande enskild rätt och därmed sammanhängande frågor. [69]
Betänkande om deltidsarbete i allmän tjänst m. m. [71]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

1943 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. [29]
1944 års skattesakkunniga. 2. Betänkande med förslag ang. idrottssammanslutningars beskattning för inkomst. [56]
1945 års statsskatteberedning. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt ang. kvarlåtenskapsskatt m m. [79]

Politi.

Parlamentariska undersökningskommissionen ang. flyktingärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande ang. flyktingars behandling. [36]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetsminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. [2]
Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag till allmänna barnbidrag m. m. [5] Bilagor. [6]
Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. [13]
Den familjevårdande socialpolitiken. [17]
Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. [19]

(Fortsättning å omslagets 4:e sida)

Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag ang. moderskapsbidrag. [23] 13. Förslag ang. folkpensioneringens administrativa handhavande m. m. [37] 14. Utredning och förslag ang. ålderdomshem m. m. [52]
Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. [24] Bilaga 2. Arbetsterapi, ett led i sjukvården. [65]
Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [27] Bilagor. [28]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. [35]
Sakkunniga ang. arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. [44] Del 2. Den offentliga arbetsförmedlingens framtida organisation. Motiv och förslag. [51]
Betänkande om befolkningspolitikens organisation m. m. [53]
Betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete m. m. [60]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande ang. den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. [20]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till arbetstagares uppfinningar. [21]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. [16]
P M ang. utvecklingsplanering på jordbrukets område. [18]
Den svenska växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. [39]
Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 1. [42] Del 2. [46] Del 3. Bilagor. [61]
Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av ridhästaveln m. m. [45]
Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket. [47]
Betänkande med förslag till ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk. [64]
Utredningen om föreningsjordbruk. Betänkande med förslag till lag om sambruksföreningar. [70]
Jordbruksbefolkningens möjligheter till sysselsättning utom jordbruket. [78]
Utredning ang. vissa lägenhetsupplåtelser å kronomark i Norrlands fjälltrakter. [80]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m. [3]
Betänkande med förslag till skogsvårdslag m. m. [41]
Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. [63]
Utlåtande rörande metoder och materiel vid skogsbrandsläckning. [73]

Industri.

Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. [22]
Betänkande ang. hantverkets och småindustriens befrämjande. [40]
Betänkande med förslag till lag om tryggande av byggnadsarbetares lönefordran m. m. [62]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. [1]
Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. [43]
Betänkande rörande utbyggnad av civila flygplatser m. m. [58]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande ang. tjänstepensionsförsäkringens organisation. [26]
Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. [33] 2. Motiv. [34]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. [8]
1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. [9] 2. Akademiska lärarbefattningar samt anslag till den vetenskapliga utbildningen m. m. [81]
1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar.
IV. Skolpliktstidens skolformer.
2. Folkskolan. A. Allmän del. [11] B. Förslag till undervisningsplaner. [15]
4. Realskolan. Praktiska linjer. [14]
VI. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och undervisning. [31]
VII. Radio och film i skolundervisningen. [72]
Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. [12]
Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. [30]
Betänkande med förslag till förordning ang. allmänt kyrkomöte m. m. [32]
Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 2. [50]
Utredning ang. reglering av den territoriella församlingsindelningen i Stockholm. [54]
Utredning rörande sexualundervisningen i högre skolor jämte förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i högre skolor. [55]
Betänkande och förslag ang. det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Del 1. [68]
Betänkande ang. socialvetenskapernas ställning vid universitet och högskolor m. m. [74]
De medicinska högskolornas organisationskommitté. 1. Organisatoriska åtgärder till främjande av medicinsk forskning. [76]
Naturvetenskapliga forskningskommittén. 2. Förslag till reformer rörande doktorsavhandlingar och annan publiceringsverksamhet inom naturvetenskaperna. Den marinbiologiska forskningen. Utbildningen av laboratoriebiträden. [77]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. [4]
Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. [7]
Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. [25]
Betänkande med förslag rörande officersutbildningen inom armén m. m. [38]
Betänkande med förslag ang. hemvärnet. [59]
Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten m. m. [75]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1946. K. L. Beckmans Boktryckeri.
2089 46